

Søren Kierkegaards

Samlede Værker.

Søren Kierkegaards
Samlede Værker

udgivne af

A. B. Drachmann, J. L. Heiberg
og H. O. Lange.

Anden Udgave.

Tiende Bind.

Kjøbenhavn.
Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
Bianco Lunos Bogtrykkeri.
1928.

LIBRARY
AUG 13 1965
UNIVERSITY OF TORONTO

Indhold.

Christelige Taler.

(1848).

Udgivet af

H. O. Lange.

Til Grund er lagt det af S. K. for en ny Udgave rettede Exemplar af Originaludgaven (S. K.'s Papirer, Pakke 27); det er sammenlignet med S. K.'s Manuscript (Pakke 26).

Christelige Taler

af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.

1848.

Indhold.

Første Afdeling.

Hedningenes Bekymringer.

Christelige Taler

af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.

1848.

Indhold.

Bøn.

Fader i Himlene! Ved Foraarets Tid vender i Naturen Alt igjen tilbage med ny Friskhed og Skjønhed, Fuglen og Lilien har Intet tabt siden sidst — o, at vi ogsaa saaledes uforandrede maatte vende tilbage til disse Læremesteres Underviisning! Ak, men dersom vi i den svundne Tid toge Skade paa Sundheden, at vi da maatte gjenvinde den ved atter at lære af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle! —

Evangeliet paa 15de Søndag efter Trinitatis.

Ingen kan tiene to Herrer; thi han maa enten hade den ene og elske den anden, eller holde sig til den ene og foragte den anden. I kunne ikke tiene Gud og Mammon. Derfor siger jeg Eder! bekymrer Eder ikke for Eders Liv, hvad I skulle æde, og hvad I skulle drikke; ikke heller for Eders Legeme, hvad I skulle iføres. Er ikke Livet Mere end Maden, og Legemet Mere end Klæderne? Seer til Himmelens Fugle; de saae ikke, og høste ikke, og sanke ikke i Lader, og Eders himmelske Fader føder dem; ere I ikke meget Mere end de? Men hvo iblandt Eder kan lægge en Alen til sin Væxt, enddog han bekymrer sig derfor? Og hvi bekymre I Eder for Klæderne? Betragter Lilierne paa Marken, hvorledes de voxe; de arbeide ikke, spinde ikke. Men jeg siger Eder, at end ikke Salomon i al sin Herlighed var saa

klædt, som een af dem. Klæder da Gud saaledes det Græs paa Marken, som er i Dag, og i Morgen kastes i Ovnen, skulde han ikke meget mere klæde Eder, I lidet troende! Derfor skulle I ikke bekymre Eder, og sige: hvad skulle vi æde? eller: hvad skulle vi drikke? eller: hvormed skulle vi klæde os? efter alt saadant søge Hedningerne; thi Eders himmelske Fader veed, at I have alle disse Ting behov. Men søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder. Bekymrer Eder derfor ikke for den anden Morgen; thi den Dag i Morgen skal bekymre sig for sit Eget. Hver Dag haver nok i sin Plage.

Indgang.

Det var paa Toppen af Sinai, at Loven blev givet, under Himmelens Torden; hvert Dyr, som, af uforskyldt og uforvarende, nærmede sig det hellige Bjerg, skulde ihjelslaaes — ifølge Loven. Det er ved Foden af Bjerget, at Bjergprædikenen holdes. Saaledes forholder Loven sig til Evangeliet, som er: det Himmelske nede ved Jorden. Det er ved Foden af Bjerget; saa formildet er Evangeliet, saa nær er det Himmelske, der stiger ned, nu ved Jorden, og dog end mere him-

melsk. Det er ved Foden af Bjerget; ja, hvad mere er, Fuglen og Lilien er kommen med — næsten lyder det, som løb det spøgende ud paa, at de vare med . . . i Legen; thi om end Alvoren bliver desto helligere, netop fordi Fuglen og Lilien er med, den bliver det ved den Spøg, og en Spøg bliver det dog, at Lilien og Fuglen er med. De ere med, ja, hvad mere er, de ere ikke blot med, men de ere med i at undervise; thi vel er Evangeliet selv den egentlige Lærer, Han „Læreren" — og Veien og Sandheden og Livet i Underviisningen, men Fuglen og Lilien er dog med som en Slags Hjælpelærere.

Hvorledes er dette muligt? Nu, Sagen er ikke saa vanskelig. Hverken Lilien eller Fuglen ere nemlig Hedninge, men Lilien og Fuglen ere heller ikke Christne, just derfor kunne de med Held være behjælpelige ved Underviisningen i Christendom. Agt paa Lilien og Fuglen, saa opdager Du, hvorledes Hedninge leve, thi de leve netop ikke saaledes som Fuglen og Lilien; lev saa Du som Lilien og Fuglen, da er Du en Christen — hvad Lilien og Fuglen hverken er eller kan blive. Hedenskabet danner Modsætningen til Christendommen; men Lilien og Fuglen danne ingen Modsætning til nogen af disse stridige Parter, de, hvis man saa tør sige, spille udenfor, og holde sig klogeligen udenfor alle Modsætninger. For nu ikke at dømme og fordømme bruger Evangeliet Lilien og Fuglen til at gjøre Hedenskabet aabenbart, men derved igjen til at gjøre det aabenbart, hvad der fordres af den Christne. For at forhindre det Dømmende er Lilien og Fuglen skudt imellem; thi Lilien og Fuglen dømmer Ingen — og Du, Du skal jo ikke dømme Hedningen, Du skal jo lære af Lilien og Fuglen. Ja, det er en vanskelig Opgave, en vanskelig Stilling, Fuglen og Lilien har ved Underviisningen; der var heller Ingen, som kunde gjøre det, enhver Anden vilde saa let komme til at anklage og dømme Hedningen, til at lovprise den Christne (istedenfor at undervise), eller til spottende at dømme den saakaldte Christen, der ikke levede saaledes. Men Lilien og Fuglen, der ene ere beskjeftigede med og fordybede i at undervise, lade sig slet ikke

mærke med Noget, see hverken til Høire eller til Venstre, de hverken rose eller skjende, som en Lærer ellers gjør det, ligesom Han, „Læreren", om hvem der siges, „han skjøtter om Ingen" (Mc. 12, 14.), saaledes skjøtte de om Ingen eller de skjøtte sig selv. Og dog, dog er det næsten en Umulighed ikke at lære Noget af dem, naar man agter paa dem. Ak, et Menneske kan gjøre Alt, hvad han formaaer, og dog kan det stundom være tvivlsomt, om den Lærende lærer Noget af ham; men Fuglen og Lilien gjøre slet Intet, og dog er det næsten en Umulighed ikke at lære Noget af dem. Kan ikke allerede et Menneske af dem lære, hvad det er at undervise, hvad det er at undervise christeligt, lære den Underviisningens store Konst: at lade som Ingenting, at skjøtte sig selv, og dog gjøre det paa en saa opvækkende, saa gribende, saa indtyndende, derhos i Henseende til Bekostningen saa billig og derved saa rørende Maade, at det er umuligt ikke at lære Noget deraf! Thi vistnok, naar en menneskelig Lærer har gjort Alt, og den Lærende dog ikke har lært Noget, da kan han sige „det er ikke min Skyld"; o, men naar Du har lært saa saare meget af Lilien og Fuglen, er det da ikke som sagde de „det er ikke vor Skyld"! Saa velvillige ere disse Lærere mod den Lærende, saa velvillige, saa menneskelige, saa værdige deres guddommelige Beskikkelse. Har Du glemt Noget, ere de strax villige til at gjentage det for Dig, og gjentage og gjentage, saa Du dog tilsidst maa kunne det; lærer Du ikke Noget af dem, gjøre de Dig ingen Bebreidelser, men vedblive kun med sjelden Nidkjærhed at fare fort i Underviisningen, ene beskjeftigede med at lære fra sig; og lærer Du Noget af dem, tilskrive de Dig Alt, lade som have de slet ingen Andeel deri, som var det ikke dem, Du skyldte det: de opgive Ingen, hvor ulærvillig han end er, og de fordre ingen Afhængighed, end ikke Dens, der lærte meest af dem. O, I vidunderlige Læremestere, hvis man af Eder ikke lærte Andet, hvis man lærte at undervise: hvor meget lærte man ikke! Stort allerede om en menneskelig Lærer gjør Noget af hvad han selv siger, som oftest gjør man vel mange Ord og kun Lidet deraf — ak, men ogsaa denne Bemærkning om

Andre, den havde aldrig Fuglen eller Lilien gjort! Men I, — ja I gjøre rigtignok i en vis Forstand heller ikke hvad I sige; I gjøre det, uden at sige Noget. Dog denne Eders ordknappe Taushed og denne Eders Troskab mod Eder selv i, Aar ud og Aar ind saa lang Dagen er, paaskjønnet eller upaaskjønnet, forstaaet eller misforstaaet, seet eller useet, at gjøre det Samme: o, vidunderlige Mesterskab i at undervise!

Altsaa ved Hjælp af Lilien og Fuglen lære vi Hedningenes Bekymringer at kjende, hvilke de ere, de nemlig som Fuglen og Lilien ikke have, skjøndt de have de tilsvarende Fornødenheder. Imidlertid kunde man jo ogsaa paa en anden Maade lære disse Bekymringer at kjende: ved at reise til et hedensk Land og see, hvorledes Menneskene der leve, hvad der bekymrer dem. Og endelig paa en tredie Maade: ved at reise til — dog hvad siger jeg, at reise, vi leve jo paa Stedet, i et christent Land, hvor der er lutter Christne, altsaa maa man kunne slutte: de Bekymringer, som ikke findes hos os, skjøndt de tilsvarende Fornødenheder og Tryk ere tilstede, det maa være Hedningenes Bekymringer. Saaledes kunde man slutte, ak, hvis ikke en anden Betragtning maaskee tog Magten fra os til at slutte ved at tage Forudsætningen, og nu sluttede paa en anden Maade: disse Bekymringer findes blandt Menneskene i dette Land, ergo er dette christne Land hedensk. Talen om Hedningenes Bekymringer vilde da komme til at lyde som en underfundig Spot. Dog turde vi ikke tillade os at tage et saadant Strenghedens Sigte paa Christenheden, ei heller denne næsten grusomme Spot, en Grusomhed, der da vel at mærke vilde komme til at gaae ud over den Talende selv, som vel ikke heller er saa fuldkommen en Christen. Men lad os ikke glemme, at Talen kunde have dette ligesom bag Øret, at hvis en Engel vilde tale, kunde han paa denne Maade drive sin Spot med os, vi som kalde os Christne, ved at vende Sagen saaledes, at han, istedenfor at irettesætte vor maadelige Christendom, fremstillede de hedenske Bekymringer og da bestandigt tilføiede „men her i dette Land, som er christent, findes naturligviis

ingen saadanne Bekymringer", sluttende fra, at Bekymringerne jo ere Hedningenes Bekymringer; eller omvendt, at han fra at Landet jo er christent sluttede til at saadanne Bekymringer vist med Urette ere blevne kaldte Hedningenes; eller at han tænkte sig et christent Land, hvor der virkelig var lutter Christne, og lod som var dette Land vort Land, sluttende: da disse Bekymringer ikke findes der, saa maae de være Hedningenes. Lad os ikke glemme dette, og lad os heller aldrig glemme, at de Hedninge, som findes i Christenheden, ere de dybest sjunkne: hine i de hedenske Lande ere endnu ikke løftede op til Christendommen, disse ere sjunkne under Hedenskabet; hine tilhøre den faldne Slægt, disse ere, efter at være blevne opreiste, faldne endnu engang og end dybere.

Saa kæmper da det opbyggelige Foredrag paa mange Maader for, at det Evige maa seire i Mennesket, men det glemmer heller ikke paa rette Sted ved Hjælp af Lilien og Fuglen først og fremmest at formilde til Smilet. O, Du Stridende, lad Dig formilde! Man kan glemme at lee, men Gud bevare et Menneske fra nogensinde at glemme at smile! Et Menneske kan glemme Meget uden Skade, og maa vel ogsaa finde sig i med Alderdommen at glemme Meget, som han kunde ønske at huske; men Gud forbyde, at et Menneske indtil sin sidste salige Ende skulde glemme Lilien og Fuglen!

I.

Armodens Bekymring.

Derfor skulle I ikke bekymre Eder og sige: hvad skulle vi æde? eller hvad skulle vi drikke? — efter alt saadant søge Hedningene.

Denne Bekymring har Fuglen ikke. Hvoraf lever Fuglen — thi vi ville nu ikke tale om Lilien, den kan sagtens, den lever af Luften; men hvoraf lever Fuglen? Den borgerlige Øvrighed har som bekjendt meget at bekymre sig for; snart har den den Bekymring, at der er Nogle, som Intet have at leve af, men saa igjen til andre Tider er den ikke nøiet med, at et Menneske har Noget at leve af, han bliver kaldt op og spurgt, hvoraf han lever. Hvoraf lever nu Fuglen? Dog vel ikke af hvad den sanker i Lade, thi den sanker ikke i Lade — og egentligen lever man da heller aldrig af Det, man har liggende i Laden. Men hvoraf lever saa Fuglen? Fuglen kan ikke gjøre Redelighed for sig; dersom den blev opkaldt, maatte den vel svare ligesom den Blindfødte, der blev adspurgt om Den, der havde skjenket ham hans Syn „jeg veed det ikke, men dette veed jeg, at jeg den Blindfødte seer", saaledes maatte Fuglen vel svare „jeg veed det ikke, men det veed jeg, jeg lever". Hvoraf

lever den da? Fuglen lever af det „daglige Brød", denne himmelske Føde, som aldrig er overgjemt, dette uhyre Forraad, som dog er saa vel forvaret, at Ingen kan stjæle det; thi kun Det, der „gjemmes til Natten", kan Tyven stjæle, Det der er brugt om Dagen kan Ingen stjæle.

Altsaa det daglige Brød det er Fuglens Levebrød. Det daglige Brød er det knappest tilmaalte Forraad, det er netop nok, men heller slet ikke mere, det er det Lidet, som Armoden behøver. Men saa er jo Fuglen fattig? Istedenfor at svare, ville vi spørge: er Fuglen fattig? Nei, Fuglen er ikke fattig. See, her viser det sig, at Fuglen er Læremesteren; den er i den Tilstand, at man, hvis man vil dømme efter dens ydre Vilkaar, maa kalde den fattig, og dog er den ikke fattig; Ingen vilde falde paa at kalde Fuglen fattig. Og hvad vil saa dette sige? Det vil sige, dens Vilkaar er Armod, men den har ikke Armodens Bekymring. Dersom den blev kaldt op — derom kan ingen Tvivl være, at Øvrigheden vilde finde, den i strengeste Forstand hørte under Fattigvæsenet; men naar man blot lader den flyve igjen, saa er den ikke fattig. Ja, fik Fattigvæsenet Lov til at raade, blev Fuglen nok fattig; thi man vilde vel plage den med saa mange Spørgsmaal om Udkommet, at den selv mærkede, at den var fattig.

Derfor skulle I ikke bekymre Eder og sige: hvad skulle vi æde? eller: hvad skulle vi drikke? — efter alt saadant søge Hedningene; thi den Christne har ikke denne Bekymring. Er den Christne da riig? Nu ja, det kan maaskee gjerne være, at der er en Christen, som er riig; men derom tale vi jo ikke, vi tale om en Christen, som er fattig, om den fattige Christen. Han er fattig, men han har ikke denne Bekymring, han er altsaa fattig, og dog ikke fattig. Naar man nemlig i Armod er uden Armodens Bekymring, er man fattig og dog ikke fattig, og saa er man, hvis man ikke er en Fugl, men et Menneske, og dog som Fuglen, saa er man en Christen.

Hvoraf lever da den fattige Christen? Af det daglige

Brød. Deri ligner han Fuglen. Men Fuglen, som rigtignok ikke er Hedning, er dog heller ikke Christen — thi den Christne beder om det daglige Brød. Men saa er han jo endnu fattigere end Fuglen, at han endog maa bede derom, istedetfor at Fuglen dog faaer det uden at bede? Ja saaledes mener Hedningen. Den Christne beder om det daglige Brød; ved at bede derom faaer han det, dog uden at have Noget at gjemme til Natten; han beder derom, og ved at bede derom, holder han i Natten Bekymringen borte, medens han sover sødt for den næste Dag at vaagne til det daglige Brød, som han beder om. Den Christne lever altsaa ikke af det daglige Brød som Fuglen eller som Eventyreren, der tager det, hvor han finder det; thi den Christne finder det, hvor han søger det, og søger det ved at bede. Men derfor har han ogsaa, hvor fattig han end er, noget Mere at leve af end det daglige Brød, der for ham har en Tilsætning, et Værd og en Mættelse, som det ikke kan have for Fuglen, thi den Christne beder jo derom, han veed altsaa, at det daglige Brød er fra Gud; har ikke ogsaa ellers saaledes en ringe Gave, en lille Ubetydelighed uendeligt Værd for den Elskende, naar den er fra den Elskede! Derfor siger den Christne ikke blot, at det daglige Brød er ham nok, forsaavidt han tænker paa sin jordiske Trang og Fornødenhed, men han taler tillige om noget Andet (og ingen Fugl og ingen Hedning veed, hvad det er han taler om), naar han siger „det er mig nok, at det er fra Ham", nemlig fra Gud. Som hiin eenfoldige Vise, skjøndt han bestandigt talte om Mad og Drikke, dog dybsindigt talte om det Høieste, saaledes taler den fattige Christen, naar han taler om Maden, eenfoldigt om det Høieste; thi naar han siger „det daglige Brød," tænker han ikke saa meget paa Maden, som paa, at han faaer den fra Guds Bord. Saaledes lever Fuglen ikke af det daglige Brød. Den lever vistnok ikke som en Hedning for at spise, den spiser for at leve — men lever den dog egentligen?

Den Christne lever af det daglige Brød; at det er deraf, derom er der intet Spørgsmaal, men heller intet om, hvad han skal æde eller hvad han skal drikke. Han veed sig i denne

Henseende forstaaet af den himmelske Fader, der veed, at han haver alle disse Ting behov; den fattige Christen spørger ikke om alt Saadant, som Hedningene søge. Derimod er der noget Andet, han søger, og derfor lever han (thi det var jo tvivlsomt, hvorvidt man egentligen kan sige, at Fuglen „lever“) han lever derfor, eller det er for dette han lever, og det er derfor man kan sige, at han lever. Han troer, at han har en Fader i Himlene, der hver Dag oplader sin milde Haand og mætter alt hvad som lever — ogsaa ham — med Velsignelse; dog hvad han søger er ikke det at blive mæt, men den himmelske Fader. Han troer, at et Menneske ikke deri er forskjellig fra Fuglen, at han ikke kan leve af ligesaa lidet, men deri at han ikke kan leve „af Brød alene“, han troer, at det er Velsignelsen som mætter; dog hvad han søger er ikke det at blive mæt, men Velsignelsen. Han troer (hvad ingen Spurv veed Noget af, og hvad hjælper det saa egentligen Spurven, at det er saa!), at ingen Spurv falder til Jorden uden den himmelske Faders Villie. Han troer, at som han, saa længe han har at leve her paa Jorden, vel vil faae det daglige Brød, at han saaledes engang skal leve salig hisset. Saaledes forklarer han det Sted, „at Livet er mere end Maden“; thi vistnok er selv Timelighedens Liv mere end Maden, men et evigt Liv er dog vel uden Sammenligning med Mad og Drikke, hvori et Menneskes Liv ikke bestaaer, saa lidet som Guds Rige! Han betænker stadigt, at Hellighedens Liv er ført her paa Jorden i Armod, at „Han“ hungrede i Ørkenen og tørstede paa Korset; saa man da altsaa ikke blot kan leve i Armod, men i Armod kan leve. — Derfor beder han vel om det daglige Brød og takker derfor, hvad Fuglen ikke gjør; men det at bede og det at takke er ham vigtigere end Maden og er ham dog hans Spise, ligesom det var Christi „Spise, at gjøre Faderens Villie.“

Men saa er jo den fattige Christen riig? Ja vistnok er han riig. Thi Fuglen, der i Armod er uden Armodens Bekymring, den fattige Fugl, er rigtignok ingen Hedning og derfor heller ikke fattig, skjøndt fattig ikke fattig; men den er heller ingen

Christen, og derfor er den dog fattig — den fattige Fugl, o, ubeskrivelig fattig! Hvor fattigt ikke at kunne bede, hvor fattigt ikke at kunne takke, hvor fattigt at maatte tage Alt hen som i Uskjønsomhed, hvor fattigt ligesom ikke at være til for sin Velgjører, hvem man skylder Livet! Thi det, at kunne bede og at kunne takke, det er jo at være til for ham; og det at gjøre det, det er at leve. Den fattige Christens Rigdom er netop at være til for den Gud, som vistnok ikke een Gang for alle gav ham jordisk Rigdom, o nei, som hver Dag giver ham det daglige Brød. Hver Dag! Ja, hver Dag er den fattige Christen foranlediget til at blive opmærksom paa sin Velgjører, til at bede og takke. Og hans Rigdom voxer jo for hver Gang han beder og takker, for hver Gang det bliver ham tydeligere, at han er til for Gud og Gud for ham; medens jordisk Rigdom bliver fattigere og fattigere for hver Gang den Rige glemmer at bede og at takke. O, hvor fattigt, saadan een Gang for alle at have faaet Sit for hele Livet; hvilken Rigdom derimod „hver Dag" at faae Sit! Hvor misligt, næsten hver Dag at være foranlediget til at glemme, at man har faaet hvad man har; hvor saligt, hver Dag at mindes derom, det er, at mindes om sin Velgjører, det er om sin Gud, sin Skaber, sin Forsørger, sin Fader i Himlene, altsaa om den Kjerlighed, for hvilken det ene er værd at leve, og som det ene er værd at leve for!

Men saa er jo den fattige Christen riig? Ja vist er han riig, og Du skal ogsaa kjende ham paa, at han ikke ønsker at tale om sin jordiske Armod, men vel om sin himmelske Rigdom. Og derfor lyder hans Tale stundom saa forunderlig. Thi medens Alt uden om ham minder om hans Armod, taler han om sin Rigdom — o, og derfor kan Ingen forstaae ham uden en Christen. Der fortælles om en from Eneboer, som i mange mange Aar, død for Verden, havde levet strengt holdende Armodens Løfte, at han havde vundet en riig Mands Venskab og Hengivenhed. Saa døde den rige Mand og indsatte hiin Eneboer, der nu i saa lang Tid havde levet af det daglige Brød, til Arving af sin hele Formue. Men der man kom og fortalte Eneboeren

dette, svarede han „det maa være en Feiltagelse, hvorledes kan han indsætte mig til Arving, da jeg er død længe før han!" O, hvor fattigt tager Rigdommen sig ikke ud ved Siden af — Rigdommen! Jordisk Rigdom tager sig altid fattig ud i Forhold til Døden. Men den Christne, der i Armod er uden Armodens Bekymring, han er ogsaa død for Verden, og fra Verden. Derfor lever han. Thi Fuglen ophører at leve ved at døe, men den Christne lever ved at døe. Og derfor tager hele Verdens Rigdom, som man kan have Brug for saa længe man lever, sig saa fattigt ud i Sammenligning med hans — Armod, ja eller hans Rigdom. At en Død ikke behøver Penge, det veed vi Alle; men den Levende, der virkeligen ingen Brug har for dem, han maa enten være meget riig — og saa kan det vel være han behøver flere — eller han maa være en fattig Christen.

Forsaavidt da den fattige Christen er riig, ligner han ikke Fuglen. Thi Fuglen er: fattig og dog ikke fattig; men den Christne er: fattig, dog ikke fattig, riig. Fuglen er uden Bekymring for det Ringere, som den ikke søger, men den søger heller ikke det Høiere; Fuglen er selv uden Bekymring, men ogsaa dens Liv er for den, som var den ikke Gjenstand for nogen Andens Bekymring. Den Christne deler ligesom med Gud; han lader Gud sørge for Spise og Drikke og alt Saadant, medens han søger Guds Rige og hans Retfærdighed. Høit svinger den fattige Fugl sig i Sky, uden at tynges af Armodens Bekymring, men den Christne svinger sig dog endnu høiere; det er som søgte Fuglen Gud i sin Flugt mod Himmelen, men den Christne finder ham; det er som fløi Fuglen langt langt bort efter Gud, men den Christne finder ham, og finder ham (o, himmelske Salighed!), finder ham ved Jorden; det er som fløi Fuglen ind i Himmelen, men Himlen bliver dog lukket, kun for den Christne aabnes den!

Derfor skulle I ikke bekymre Eder og sige: hvad skulle vi æde? eller: hvad skulle vi drikke — efter alt saadant søge Hedningene. Ja, Hedningene bekymre sig om Sligt.

Fuglen er i Armoden uden Armodens Bekymring — den

tier; den Christne er i Armoden uden Armodens Bekymring, men han taler ikke om Armoden, derimod om sin Rigdom. Hedningen har Armodens Bekymring. Istedenfor i Armoden at være uden Bekymring er han (og det Ene svarer da ganske til det Andet) „uden Gud i Verden". See derfor har han Bekymringen. Han tier ikke som den sorgløse Fugl; han taler ikke som en Christen, der taler om sin Rigdom; han har og veed egentligen intet Andet at tale om end Armoden og dens Bekymring. Han spørger, hvad skal jeg æde, og hvad skal jeg drikke, idag, imorgen, iovermorgen, til Vinter, næste Foraar, naar jeg er bleven gammel, jeg og Mine, og hele Landet, hvad skulle vi æde og drikke. Dette Spørgsmaal gjør han ikke blot, ak i et bekymret Øieblik, og saa igjen dog fortrydende det; ak i en Trængselens Tid, og saa dog igjen bedende Gud om Tilgivelse. Nei, han er uden Gud i Verden og gjør sig — vigtig ved Spørgsmaalet, som han kalder det egentlige Livs-Spørgsmaal; han bliver sig selv betydningfuld ved den Tanke, at han udelukkende beskjeftiger sig med dette Livs-Spørgsmaal; han finder det uforsvarligt af det Offentlige (thi med Gud har han Intet at skaffe), om han skulde mangle Noget, han, som ene lever for dette Livs-Spørgsmaal. Enhver, der ikke beskjeftiger sig dermed, eller dog med at underholde ham, anseer han for en Drømmer; selv det Høieste og det Helligste anseer han i Sammenligning med dette Virkelighedens dybeste Livs-Spørgsmaal for Tant og Indbildning. Han finder det taabeligt at henvise et voxent Menneske til Fuglen og Lilien; thi hvad skulde vel der være at see, og hvad skulde man vel lære af dem! Naar man, som han, er en Mand, der har lært hvad Livets Alvor er, er Mand, Borger og Fader, saa er det dog nok en temmelig flau Spøg, og et barnagtigt Indfald at henvise En til at agte paa Lilierne og Fuglene, som havde man ikke Andet at tage vare paa. „Dersom det ikke var for en Skams Skyld", siger han „og af Hensyn til mine Børn, som man nu engang efter Skik og Brug lader undervise i Religion, saa vilde jeg sige lige ud, at man til Besvarelse af det vigtigste Spørgsmaal kun finder

meget lidet i den hellige Skrift og overhovedet meget lidet Gavnligt, med Undtagelse da af en enkelt herlig Sentens. Man læser om Christus og Apostlene; men det, som er det egentlige Livs-Spørgsmaal, til Besvarelsen deraf finder man ikke det mindste Bidrag, det egentlige Livs-Spørgsmaal: hvad de have levet af, hvorledes de have baaret sig ad for at betale Hver Sit og svare Skatter og Afgifter. At løse det Spørgsmaal om Dyrtiden ved et Mirakel er et meget intetsigende Svar paa dette Spørgsmaal, — om det end er sandt, hvad beviser saa det! Aldeles ikke at være betænkt paa nogen Udvei iforveien, og naar saa Termins-Tiden er kommen og Skatten opkræves, da at lade en Discipel drage en Fisk op af Vandet, i hvis Mund der er en Stater, hvormed man betaler — hvis det end er sandt, hvad beviser saa det! Jeg savner overhovedet Alvor i den hellige Skrift, alvorligt Svar paa det alvorlige Spørgsmaal; en alvorlig Mand ønsker ikke at holdes for Nar, som var man paa Comedie. Lad Præsterne præke om Sligt for Fruentimmer og Børn; enhver alvorlig og oplyst Mand er dog i sit stille Sind enig med mig, og der, hvor de Alvorlige komme sammen, i de offentlige Forsamlinger, der ærer man dog kun den Klogskab, som har Forstand paa Virkeligheden."

Saaledes Hedningen; thi Hedenskabet var uden Gud i Verden, men Christendommen gjør det ret aabenbart, at Hedenskab er Ugudelighed. Det Ugudelige er endda ikke det at være bekymret, skjøndt det vistnok ikke er det Christelige at være det; det Ugudelige er, slet ikke at ville vide af Andet, og slet ikke at ville vide af, at denne Bekymring er syndig, at Skriften derfor siger, at et Menneske ganske i samme Forstand, som han kan besvære sit Hjerte med Fraadseri og Drukkenskab, kan besvære det ved Sorg for Næring (Luc. 21, 34). Overalt i Livet er der Skillevei. Ethvert Menneske staaer engang, ved Begyndelsen, paa Skilleveien — dette er hans Fuldkommenhed og ikke hans Fortjeneste; hvor han ved Slutningen staaer (thi ved Slutningen er det umuligt at staae paa Skilleveien), er hans Valg og hans Ansvar. For Den, der er i Armod, og som altsaa

ikke kan svinge bort fra Armoden, er Skilleveien: enten at svinge christeligt bort fra Bekymringen, ved at vende ad „Veien" op ad, eller ugudeligt at overgive sig til Bekymringen ved at dreie ad Afveien ned ad; thi evigt forstaaet er der aldrig to Veie, uagtet der er Skillevei, der er kun een Vei, den anden Vei er Afveien. Jo dybere han saa synker ned i Bekymringen, desto mere fjerner han sig fra Gud og fra det Christelige; dybest er han sjunken, naar han intet Høiere vil vide, derimod vil, at denne Bekymring ikke blot skal være den tungeste (hvad den dog heller ikke er, thi det er Angerens Smerte), nei skal være den høieste.

Men de, der ville være rige, falde i mange Fristelser og Snarer; og hvilken er Armodens Bekymring uden den at ville være riig! Maaskee fordrer Bekymringen ikke strax Rigdom; tvungen af den haarde Nødvendighed og i Umuligheden nøies den maaskee indtil videre med Mindre. Dog denne samme Bekymring, hvis den fik sit nærværende Ønske opfyldt, hvis der aabnedes Udsigt til Mere, den vilde bestandigt begjere Mere og Mere. Det er et Sandsebedrag, om Nogen mener, at Armodens Bekymring, naar den ikke har villet lade sig gudeligt helbrede (og i saa Fald kan Helbredelsen lige saa godt begynde med lidt Mindre som med lidt Mere), skulde finde noget Vilkaar, hvormed den var nøiet, før den havde naaet Rigdommen, som den heller ikke var nøiet med. O, lange Vei, som der ligger for Armodens Bekymring, og hvad det Forfærdeligste er, denne Vei er overalt gjennemkrydset med Fristelser! Thi vi gaae Alle i Farer, hvor vi gaae; men Den, der vil være riig, gaaer overalt i Fristelse, og det er uundgaaeligt, at han falder i denne Fristelse, i hvilken Gud ikke har ført ham, men i hvilken han har styrtet sig selv. Den, der er i Armod, er allerede vanskeligt stillet, men ingenlunde forladt af Gud; Frelsen er den befalede: at være uden Bekymring — thi at den af Gud tilbudne Frelse er den eneste sande, kjendes just paa, at den er, og er det netop, fordi den er den „befalede." At være uden Bekymring, ja det er en vanskelig Gang, næsten som at gaae paa Havet; men dersom

Du kan troe, saa lader det sig dog gjøre. Det gjælder i Forhold til al Fare især om at kunne komme bort fra Tanken om den. Armoden kan Du nu ikke komme bort fra, men Du kan komme bort fra Tanken om den ved bestandigt at tænke paa Gud: saaledes gaaer den Christne sin Gang; han vender Blikket op ad, han seer bort fra Faren, i Armod er han uden Armodens Bekymring. Men Den, der vil være riig, hans Tanke er bestandigt ved Jorden, hos hans Bekymring ved Jorden, med hans Bekymring ved Jorden; han gaaer bøiet og seer sig bestandigt for — om han ikke skulde kunne finde Rigdommen. Han seer sig bestandigt for — ak, dette pleier ellers at være det bedste Middel til at undgaae Fristelsen; men for ham, ja han veed det ikke, for ham er netop det, at see sig for, det at gaae i Fælden, Veien til at opdage Fristelsen større og større, og til at synke dybere og dybere i den. Han er allerede i Fristelsens Vold, thi Bekymringen er Fristelsens snildeste Tjener; og Fristelsen er nede ved Jorden, der hvor „alt Saadant er som Hedningene søge"; og Fristelsen er nede ved Jorden — jo mere den faaer Mennesket til at see ned efter, desto sikkrere er hans Undergang. Thi hvilken er „Fristelsen", der i sig er de mange? Den er den, vel ikke, som Fraadseren, at leve for at spise, nei (o, Oprør mod den guddommelige Orden!) at leve for at trælle; Fristelsen er den, at tabe sig selv, at tabe sin Sjel, at ophøre at være Menneske og at leve som Menneske, istedetfor at være friere end Fuglen, gudforladt, at trælle uslere end Dyret. Ja, at trælle! Istedenfor at arbeide for det daglige Brød, hvad hvert Menneske er budet, at trælle for det — og dog ikke mættes af det, fordi Bekymringen er at blive riig. Istedenfor at bede om det daglige Brød at trælle for det — fordi man blev Menneskers og sin Bekymrings Træl og glemte, at det er Gud man skal bede om det. Istedenfor at ville være, hvad man er, fattig, men tillige elsket af Gud, hvad man ogsaa er, aldrig glad i sig selv, aldrig glad i Gud, at forbande sig selv og sit Liv til denne Trællen i mismodig Græmmelse Dag og Nat, i mørk og rugende Forstemthed, i

aandløs Travlhed, Hjertet besværet af Sorg for Næring — besmittet af Gjerrighed, skjøndt i Armod!

Tænk nu til Slutning paa Fuglen, som jo er med i Evangeliet og skal være med i Talen. I Sammenligning med Hedningens ugudelige Tungsind er Fuglen, som i Armod er uden Armodens Bekymring, Sorgløshed; i Sammenligning med den Christnes fromme Tro er Fuglens Sorgløshed Letsindighed. I Sammenligning med Fuglens Lethed er Hedningen tungt besværet som en Steen; i Sammenligning med den Christnes Frihed er dog ogsaa Fuglen underlagt Tyngdens Lov. I Sammenligning med Fuglen, der lever, er Hedningen død; i Sammenligning med den Christne kan man dog ikke egentlig sige, at Fuglen lever. I Sammenligning med Fuglen der tier, er Hedningen snaksom; i Sammenligning med den Christne er Hedningen dog en Umælende, han hverken beder eller takker, hvad i dybeste Forstand er det menneskelige Sprog, alt Andet, Alt det Hedningen siger, forholder sig dertil som en Fugl, der har lært at tale, forholder sig til et Menneske. Fuglen er fattig og dog ikke fattig; den Christne er fattig, dog ikke fattig, riig; Hedningen er fattig, og fattig, og fattig, og fattigere end den fattigste Fugl. Hvo er den Fattige, som er saaledes fattig, at det er det Eneste, der er at sige om ham, ligesom det er det Eneste, han selv veed at tale om? Det er Hedningen. Efter Christendommens Lære er ellers Ingen, Ingen fattig, hverken Fuglen eller den Christne. Det er en lang Vei: i Armod at ville være riig; Fuglens Gjenvei er den korteste, den Christnes den saligste.

II.

Overflodens Bekymring.

Derfor skulle I ikke bekymre Eder og sige: hvad skulle vi æde? eller: hvad skulle vi drikke? — efter alt saadant søge Hedningene.

Denne Bekymring har Fuglen ikke. Men er da Overflod en Bekymring? Maaskee er det kun en underfundig Spydighed at tale saa ligeligt om det saa Forskjellige, om Armod og Overflod, saa ligeligt som Evangeliet, ak næsten snarest, som var just Overflod Bekymring i Overflod. Et Menneske mener jo, at Rigdom og Overflod skulle holde ham fri fra Bekymringer — mon ogsaa fra Bekymring for Rigdommen? Thi Rigdom og Overflod komme hyklelsk i Faareklæder under Skin af at skulle sikkre mod Bekymringerne, og blive saa selv Bekymringens Gjenstand, „Bekymringen“; de sikkre et Menneske omtrent ligesaa godt mod Bekymringerne, som Ulven, sat til at passe paa Faarene, sikkre disse — mod Ulven.

Dog Fuglen har ikke denne Bekymring. Er Fuglen fattig? Nei; dette have vi tydeliggjort os i den foregaaende Tale. Er Fuglen da riig? Ja, er den det, maa den ikke vide af det, er den det, er den uvidende derom. Eller hvor har Fuglen sit Forraad

gjemt? Dersom alle Herremænd og alle Bønder stode hver ved sin Lade og sagde „nei stop, denne er min", hvor er saa den Lade, som er Fuglens? Fuglen har altsaa ikke den Bekymring at eie Overflod, ikke den Overflodens Bekymring, at Andre eie Mere, ei heller den, ak, at Andre eie Mindre eller slet Intet.

Hvorledes lever da Fuglen? Ja, det er Gud, der hver Dag tilmaaler Fuglen det bestemte Maal: nok; men det falder heller ikke Fuglen ind, at den har eller at ville have mere, at ville have til Overflod. Hvad Gud giver hver Dag det er: nok; men Fuglen vil heller ikke have hverken mere eller mindre end: nok. Det Maal, hvormed Gud hver Dag tilmaaler Fuglen, det samme Maal, om jeg saa tør sige, har Fuglen i Munden; den maaler med det samme Maal som Gud: han giver Fuglen „nok", saa maaler Fuglen og siger „det er nok." Om den lille Fugl slukker sin Tørst paa en Dugdraabe, der netop er nok, eller den drikker af den største Søe, den tager ligemeget, den forlanger ikke at have Alt, hvad den seer, ikke hele Søen, fordi den drikker af den, ikke at tage Søen med sig, for saa at være sikkret for hele Livet; om Fuglen i Høstens Tid kommer til det rigeste Forraad, den veed ikke hvad Overflod er, hvad det er for en overflødig Viden; om der i den Skov, hvor Fuglen bygger og boer med Sine, er den størst mulige Overflod paa Alt, hvad den og Dens behøver, skulle de end leve nok saa længe, den veed ikke hvad Overflod er, hverken den eller dens Mage eller deres Unger: men naar man, selv om man har Overflod, ikke veed, hvad Overflod er, saa er det umuligt, at Overflod kan vorde En til Bekymring. Naar Fuglen har spiist og drukket, falder det den aldrig ind, hvor skal jeg faae Noget næste Gang — derfor er den fattige Fugl dog ikke fattig; men det falder den heller aldrig ind, hvad skal jeg nu gjøre med Resten, med hele Søen, med det uhyre Forraad af Korn, der blev tilovers, da den havde taget de tre Korn, som var „nok": den har ikke, den eier ikke Overflod og har ikke dens Bekymring. Og naar Tiden kommer og Længselen vaagner, da den maa bort, saa forlader den Huus og Hjem, Alt hvad den eier og har, den med Flid og Konst

byggede Rede, det maaskee saa heldig valgte gunstigste Sted, hvis Lige den aldrig skal finde: den tænker den Tid den Sorg — og saa flyver Fuglen bort. Thi Fuglen er en Reisende, selv den, der ikke reiser, er dog en Reisende, derfor vil den ikke have med Overflod og ikke med dens Bekymring at skaffe.

Saa ligger det jo dog i Fuglen, at den ikke har Overflod, at den ikke har Overflodens Bekymring. Den første Tønde Guld, sige Pengemændene, skal være den vanskeligste at erhverve; naar man har den, gaaer Resten af sig selv. Men den første Hvid med Viden om den Tanke, at man begynder at samle til Overflod, den er ogsaa Haandpengene — Fuglen vil Intet have, ikke en Hviid til Overflod, for at undgaae Resten (der jo følger af sig selv): Bekymringen. Med den punktligste Nøiagtighed tager den bestandigt hver Gang netop „nok", ikke det mindste Mere, for ikke at komme i den fjerneste Berøring med den tvetydige Viden om hvad Overflod er. I Armod er Fuglen uden Armodens Bekymring; mod Overflodens Bekymring har den forsigtigt sikkret sig.

Hvorledes er nu Fuglen Læremesteren, hvor er Underviisningens Tilknytningspunkt? Jh, naturligt, den lærer os den sikkreste Vei til at undgaae Rigdoms og Overflods Bekymring, den, ikke at samle Rigdom og Overflod — betænkende, at man er en Reisende; og dernæst lærer den os, hvad der især vedkommer denne Tale, i Overflod at være uvidende om, at man har Overflod — betænkende, at man er en Reisende. Thi Fuglen er, som hiin Oldtidens eenfoldige Vise, Læremesteren i Uvidenhed. O, vanskeligt, blot man er skjøn ikke at vide af det (hvad dog baade Fuglen og Lilien kan), endnu vanskeligere, naar man har Overflod ikke at vide af det! Men Fuglen er i Overflod saa uvidende om, at den har Overflod, som havde den det ikke.

Den Christne har ikke Overflodens Bekymring. Er den Christne da fattig, er enhver Christen fattig? Vistnok er der Christne, som ere fattige; men derom tale vi nu ikke, vi

tale om den rige Christen, der har Rigdom og Overflod, og vi tale om, at han dog ikke har Bekymringen. Naar man nemlig i Overflod er uden dens Bekymring — ved Uvidenhed, saa er man enten en Fugl, eller hvis man er et Menneske og dog som Fuglen, saa er man en Christen.

Den rige Christen har altsaa Overflod, men er uvidende og det maa han altsaa være bleven. At være uvidende er ingen Konst, men at blive uvidende, og ved at være bleven at være uvidende, det er Konsten. Forsaavidt er den Christne forskjellig fra Fuglen, thi Fuglen er uvidende, men den Christne vorder det; Fuglen begynder med Uvidenhed og ender med den, den Christne ender med at være uvidende — og christeligt spørges der heller aldrig om, hvad et Menneske var, men hvad han blev, ikke om, hvordan han var, men om hvordan han blev, ikke om Begyndelsen, men om Enden. Dog saaledes at blive uvidende det kan tage lang Tid, og det er en vanskelig Opgave, inden det lykkes ham, lidt efter lidt, og inden det tilsidst lykkes ham ret at blive uvidende om hvad han veed, og saa at blive det, at vedblive at være det, at han ikke atter synker tilbage, fangen i Videns Snare. Den Christne, naar han haver Overflod, er som den, der ikke haver Overflod; saa er han altsaa uvidende, og saa har han den jo ikke, hvis han ellers virkeligen er som den, der ikke haver. Men oprindeligen er den Christne Menneske, og som saadan er han ikke saaledes; han bliver det som Christen, og jo mere han bliver Christen, desto mere er han, der haver, som Den, der ikke haver.

Hvad kan nemlig tage Rigdom og Overflod fra et Menneske? Det kan Nød og Trang, eller den Gud, som gav, han kan ogsaa tage. Naar det skeer saaledes, saa bliver den — forhenværende Rige virkelig fattig. Derom tale vi altsaa ikke, ei heller om at den Rige kan bortgive sin hele Rigdom og Overflod, thi saa bliver han jo en forhenværende Riig. Men er der ikke Noget, som kan tage Rigdom og Overflod saaledes fra et Menneske, at det er ham frataget, uden at han dog er bleven — en forhenværende Riig, at det er ham frataget, og han dog endnu den Rige? Jo

der er noget Saadant. Hvilken Magt er da det? Det er Tanken og Tankens Magt. Kan da Tanken paa nogen udvortes Maade tage Overfloden fra den Rige? Nei, det kan Tanken ikke. Tanken kan i Forhold til Overfloden tage Besiddelsens Tanke fra den Rige, den Tanke, at han besidder og eier denne Rigdom og Overflod som sin. Og dog lader Tanken ham i udvortes Forstand beholde det Hele; der er intet andet Menneske der faaer hans Rigdom og Overflod, ethvert andet Menneske maa sige, at den er den Riges. Saaledes bærer Tanken sig ad; lykkes dette for den, indvilliger den Rige deri, giver han sig og sin Overflod ganske i Tankens Magt, saa er han, der haver, som Den, der ikke haver. Og dette gjør den Christne.

Ja, det er en listig Magt Tankens Magt! Saaledes kan ingen Tyv stjæle, saaledes kan ingen Voldsmand røve, saaledes kan end ikke Gud tage, end ikke naar han tager Tankens og Forstandens Magt fra den Rige; og dog kan ingen Tyv og ingen Røver saa ganske tage Alt fra den Rige som Tanken kan, naar den faaer Lov til at raade. Hvorledes skeer nu dette? Naar jeg ikke veed, hvad jeg skal leve af imorgen, ikke sandt, saa eier jeg Intet. Men naar jeg tænker, at jeg maaskee kan døe i Nat, „endnu i denne Nat", saa eier jeg heller Intet, hvor riig jeg end er. For at være riig maa jeg eie Noget til den Dag imorgen o. s. v., være sikkret for den Dag imorgen; men for at være riig, maa jeg ogsaa være sikker paa den Dag imorgen. Tag Rigdommen bort, saa kan jeg ikke mere kaldes riig; men tag den Dag imorgen bort, ak, saa kan jeg heller ikke mere kaldes riig. For at være riig maa jeg eie Noget, men for at være riig maa jeg dog vel ogsaa være til. Og dette veed den rige Christen ikke, om han skal leve den Dag imorgen, eller han veed, at han ikke veed det. Det veed i Grunden ethvert Menneske; men den Christne betænker det „endnu idag" og hver Dag, at han ikke veed det, ikke veed, om han maaskee skal døe „endnu i denne Nat". — Fremdeles. Naar jeg Intet eier og altsaa Intet kan tabe, saa er jeg ikke riig. Men naar jeg uheldigviis eier Det, som kan tabes og som hvert Øieblik kan tabes, er jeg saa riig?

Naar jeg Intet har i min Haand, saa holder jeg ikke heller paa Noget; men naar jeg holder Det i min Haand, som løber bort mellem Fingrene, det Tabelige, hvad holder jeg saa paa? Rigdom er jo Besiddelse; men virkeligen eller væsentligen at besidde Det, hvis væsentlige Egenskab er, at det kan tabes eller Tabelighed, er ligesaa umuligt som at sidde ned og dog gaae — Tanken kan i det mindste ikke faae Andet i sit Hoved end at det maa være en Indbildning. Dersom nemlig det at kunne tabes er en væsentlig Egenskab ved Rigdommen, saa er der aabenbart ingen væsentlig Forandring foregaaet med den, naar den er tabt, der foregaaer ingen væsentlig Forandring med den ved at tabes; den er altsaa væsentligen det Samme; men saa er den jo ogsaa væsentligen det Samme, medens jeg besidder den: den er tabt — thi det væsentligen Samme maa den jo være i ethvert Øieblik. Tabt er den væsentligen det Samme, besiddet er den væsentligen det Samme, er tabt, det vil sige den lader sig i dybere Forstand ikke besidde, det er en Indbildning med den Besidden. Fra alt ulovligt Gods kan Retfærdighedens Tanke paa sin Maade tage Besiddelsens Tanke, og tager den med Magt, med det Onde; men fra Rigdom og Overflod, selv om den lovlig besiddes, tager Evighedens Tanke Besiddelsens Tanke — med det Gode, uden at bruge anden Magt end Tankens Magt, og forsaavidt Mennesket vil give sig i Tankens Magt, eller vil sit eget Vel.

Ja, det er en listig Magt Tankens Magt; dersom Menneskene ikke paa saa mange Maader vare — sikkrede, eller havde — sikkret sig mod denne Magt, vilde de tilstaae, at den er listig, men tillige sande, at det er i Sandhedens Tjeneste den er saa listig. Ikke hiin den skarpsynede Rovfugls Blik opdager saa hurtigt og saa sikkert sit Bytte, som den frelsende Tanke hvad den har at kaste sig over. Den sigter ikke med feil Sigte efter den Ordstrid, om hvad man skal kalde Rigdom, hvad Velstand, hvad Bemidlethed o. s. v., den sigter efter Besiddelsens Tanke. Og den Christne unddrager sig ikke, at der sigtes saaledes paa ham, han hjælper selv til at faae det helbredende Saar saa dybt som muligt.

Saa sigter Tanken ogsaa paa en anden Maade efter Besiddelsens Tanke. Naar jeg skal være riig, maa jeg jo eie Noget, og det jeg eier, det er saa Mit. Men naar jeg nu eier Noget, som ikke er Mit! See, her er Modsigelsen; og denne Modsigelsens Kamp kan ikke udkjæmpes indenfor Forholdet mellem Menneske og Menneske. Forsaavidt det ikke er Mit eier jeg det jo ikke; men dog er der intet andet Menneske, der eier det, menneskeligt talt er det Mit; men er det Mit, saa eier jeg det jo. Dog dette er der ingen Mening i. Der maa da altsaa (for Meningens og for Tankens Skyld) være en Tredie, som overalt er med, hvor der i disse utallig mange Forhold mellem Menneske og Menneske er Tale om „Mit", en Tredie, der siger „det er Mit." Det er ligesom Ecco; hver Gang et Menneske siger „Mit", lyder det gjentagende „Mit". „Det er Mit" siger Du; „det er Mit" siger han, han den Tredie, „det er Alt Mit" siger Han, som er Alt. Egentligen veed nu Enhver nok, at intet Menneske i dybere Forstand eier Noget, at Ingen har uden hvad ham er givet — det veed Enhver i Grunden. Men den rige Christen betænker, at han veed det, han gjør sig hver Dag Rede for, at han veed det, og Rede for sit Ansvar, hvis han ikke veed det; dette hører med til hans Regnskab over Mit og Dit. Han betænker, at han Intet eier uden hvad ham er givet, og kun eier hvad ham er givet ikke for at han skal beholde det, men til Laans, som Laan, som betroet Gods. At et Menneske dog til syvende og sidst ikke kan beholde Rigdommen han har, det veed i Grunden Enhver; men den rige Christen betænker, at han end ikke har faaet den *for at* beholde den, men som betroet Gods. Saaledes bestyrer han den ogsaa paa bedste Maade, for Eiermandens Regning, gysende blot ved Tanken om noget Falsk i Mit og Dit. Men Eiermanden er Gud. Og Gud ønsker jo ikke, som var han en Pengemand, sin Formue forøget ved snilde Omsætninger, derimod bestyret paa en ganske anden Maade, hvis han skal være tilfreds. Dette forstaaer den rige Christen, der er Huusholderen, heel vel — og derfor kan han ikke forstaae, at det har voldet Fortolkerne saa stor Vanskelighed

at forklare Parabelen om den utroe Huusfoged. Thi, siger han, lad det have været hiin Huusfogeds lovlige Eiendom, dette antaget, saa har Gud ikke Noget mod, at Du sætter Dig ned og skriver — falske Beviser, skriver Gjelds-Beviserne en halv Gang mindre, det er, Gud har ikke Noget mod, at Du eftergiver Dine Skyldnere den halve Gjeld; Du maa gjerne eftergive dem den hele, og paa den Maade erhverve Dig Venner, som kunne modtage Dig hisset. Utroskaben var, at Huusfogeden handlede saaledes med Andens Eiendom. Derfor var det klogt, og derfor prise Verdens Børn, som forstaae sig paa denne Verdens Ting, hans Klogskab. Havde han ikke været Huusfoged, men Herren, og da gjort med sin Eiendom, hvad Huusfogeden gjorde med Herrens, havde det været ædelt, høimodigt, christeligt — og saa havde Verdens Børn ikke blot ikke fundet det klogt, men fundet det indskrænket, taabeligt, og udleet ham. Parabelen vil egentligen lære, at det Ædle i Verden ansees for Dumhed, det Onde for Klogskab. Thi ved at eftergive Gjelden — at stjæle af sin egen Lomme, hvor indskrænket; men behændigt at stjæle af en Andens Lomme, hvor klogt! Parabelen anpriser imidlertid det Ædle, at handle saaledes som Huusfogeden — men, men med sin egen Eiendom. Dog, hvad siger jeg, „sin egen Eiendom", den rige Christen forstaaer jo netop, at Rigdommen i høieste Forstand dog ikke er hans egen Eiendom. Ere vi da nu lige nær igjen? O, nei; thi Eiermanden er Gud, som netop ønsker den bestyret saaledes. Saa langt er det fra, at den rige Christen kan kalde den jordiske Rigdom „Mit", den er Guds Eiendom; og den skal saavidt muligt, efter Eiermandens Ønske, bestyres med Eiermandens Ligegyldighed for Penge og Penges-Værd, bestyres ved paa rette Tid og Sted at bortgives.

Dog, naar jordisk Gods skal bestyres saaledes, bestyres det bedst af en Reisende — Huusfogeden var jo ogsaa, strax han havde gjort det Klogeste, betænkt paa det ligesaa Kloge: at pakke sammen. Og vi, vi skulle vel ikke ligne Huusfogeden, derimod lære af ham. Men enhver Christen er, ligesom Fuglen,

en Reisende; saaledes ogsaa den rige Christen. Han er som Reisende en Christen; og som Christen en Reisende, der bestemt veed hvad han skal tage med sig, og hvad han ikke skal tage med sig, hvad der er hans og hvad der ikke er hans. Til daglig Brug har man maaskee stundom Noget liggende hos sig, som ikke er Ens Eiendom; men i det Dieblik man tænker paa at reise, seer man nøiagtigt Alt efter, hvad der er Ens Eget og hvad der er Andres. Og den rige Christen, som i ethvert Dieblik er en Reisende, han tænker og taler derfor i ethvert Dieblik saaledes om sin jordiske Rigdom; han som har ganske Andet at tænke paa, han ønsker netop ikke nu — i det sidste Dieblik at mindes om, hvad han dog ikke skal have med, og hvad der ikke er hans. Maaskee falder det Dig vanskeligere at forstaae ham? Nu, han forstaaer det, og han forstaaer sig selv; det er maaskee ogsaa engang faldet ham vanskeligt at forstaae det, men nu forstaaer han det. Det falder maaskee ogsaa stundom den rige Christens Hustru og Børn vanskeligt at forstaae ham, de ville saa gjerne paanøde ham en Viden om hans Rigdom, indbilde ham, at han har Overflod; men da siger han irettesættende „Sligt vil jeg ikke vide Noget af at sige, og jeg vil ikke høre det af Eder, især ikke nu i det sidste Dieblik." Ak, og saa er der igjen Ingen uden en Christen, der kan forstaae ham, da han hverken er syg, eller, efter hvad Passkriveren veed, skal reise i Morgen. Saa uvidende er han om sin jordiske Rigdom, hvad han blev og bliver ved at blive vidende om noget ganske Andet (thi ved at blive vidende om noget Andet vorder man uvidende om hvad man vidste) nemlig om, at han kunde døe endnu i denne Nat, at jordisk Rigdom ikke væsentligen lader sig besidde, at den er betroet Gods, at han selv er en Reisende; saa uvidende er den rige Christen om sin jordiske Rigdom, ja som en Aandsfraværende.

Er nu den rige Christen saaledes uvidende om den Overflod, han har, kan han jo umuligt have Overflodens Bekymring. Det har han heller ikke, han er i Overflod uden Overflodens Bekymring; han har ingen Bekymring for hvad der ellers,

efter et skjønt Udsagn, samles med Uro, for hvad der ellers besiddes med Uro, for hvad der ellers tabes med Uro, for hvad der ellers forlades med Uro — og dog har han Overflod. Han har ingen Bekymring ved at samle Overflod, thi han bryder sig ikke om at samle Overflod; han har ingen Bekymring for at bevare, thi det er let nok at bevare hvad man ikke har, og han er jo som Den, der ikke haver; han har ingen Bekymring for at tabe, det er, for at tabe hvad man ikke har, thi han er jo som Den, der ikke haver; han har ingen Bekymring for at Andre eie mere, thi han er som Den der ikke eier Noget; han veed ikke til Bekymring, om Andre eie mindre, thi han er som Den, der ikke eier Noget; og han har ingen Bekymring for hvad han skal efterlade Sine. Saaledes har han ingen Bekymring af sin Overflod, og derimod den Overraskelse, hver Gang han bruger Noget af den for at gjøre Godt dermed, den Overraskelse som naar En finder Noget; thi da han, der haver, er som Den, der ikke haver, finder han jo hvad han ikke haver.

Men saa er jo den rige Christen, han er jo saa i Grunden lige saa fattig som den fattige Christen? Ja, det er han ogsaa. Men han er riig som Christen. Saa uvidende som den fattige Christen er om sin jordiske Fattigdom, ligesaa uvidende er den rige Christen om sin jordiske Rigdom, han taler, ligesom hiin ikke taler om sin jordiske Fattigdom, ikke om sin jordiske Rigdom; de tale begge om Eet og det Samme, om den himmelske Rigdom, om det at være til for Gud som Den, der beder og takker for det daglige Brød, og som Den, der er Guds Huusholder.

Og saaledes forstaaet, kun saaledes forstaaet, har den rige Christen Glæde af sin jordiske Rigdom. Men er dette dog ikke mærkeligt nok, hvor langt hurtigere det gik med fra Armoden at naae Glæden, og derimod hvor mange Vanskeligheder der ere forbundne med fra den jordiske Rigdom at naae Glæden, uden at vi dog kunne siges at have gjort ufornødne Vanskeligheder! Altsaa som Christen har saa den rige Christen Glæde af sin jordiske Rigdom. Han troer som Christen, at han har en Fader

i Himlene, og at det er denne Fader, der giver ham den jordiske Rigdom; dog er Giveren ham uendeligt mere end Gaven, han søger derfor ikke Gaven, men Giveren, han tager ikke Gaven hen, men han tager den af Giverens Haand. Han troer (hvad enhver Christen troer, men hvad især er den rige Christen saa fornødent), at en Christens Rigdom er i Himmelen; derfor søger hans Hjerte derhen, hvor hans Skat skal være. Han betænker stadigt, at „Han", der eiede al Verdens Rigdom, opgav Alt, hvad han eiede og levede i Armod, at altsaa Hellighedens Liv er ført i Armod, og saaledes igjen i Uvidenhed om al den Rigdom der eiedes. Derfor er den rige Christen istand til at have Glæde af sin jordiske Rigdom; Glæde, hver Gang ham forundes Leilighed at gjøre noget Godt med sin Rigdom, at han kan gjøre et andet Menneske en Tjeneste, og at han med det samme kan tjene sin Gud. O, det skal jo være vanskeligt at gjøre to Ting paa een Gang; men vanskeligt fandtes vel ogsaa et saligere Dobbelt at gjøre paa een Gang, end at gjøre et andet Menneske en Tjeneste og med det samme at tjene Gud! Det skal være vanskeligt at huske to Ting paa een Gang; vanskeligt nok for mangt et Menneske at huske det Ord „glemmer ikke at gjøre vel og at meddele", dog husker den rige Christen paa eet endnu „glem ikke Gud, idet Du gjør vel og meddeler." Derfor har og den rige Christen dobbelt Glæde af at gjøre vel, fordi han tillige kommer til at tænke paa Gud. Den rige Christen troer (hvad der nærmest synes at angaae Modtageren, men, christeligt, lige saa meget angaaer Giveren), at al god og al fuldkommen Gave kommer ned herovenfra, saa det, hvis den Gave han giver, skal være god og fuldkommen, maa være Gud, der giver den ved ham. Derfor har han Glæde af sin Rigdom, fordi den giver ham Anledning og Leilighed til at lære Gud at kjende, der jo er den egentlige, den skjulte Velgjører, den rige Christen hans Fortrolige, som bruges i disse velsignede Ærinder; og derfor har den rige Christen Glæde af sin jordiske Rigdom, at han hjælper Andre til at takke og prise Gud, medens han igjen tillige selv erhverver sig Venner, som vel ikke kunne gjøre Gjen-

gjeld, men som dog (o, er det ikke næsten Aager!) til Gjengjeld kunne modtage ham hisset.

Saaledes er den rige Christen i Overflod uden Overflodens Bekymring, uvidende som Fuglen, forsaavidt fattig som den fattige Christen, riig som Christen, og har saa endelig Glæde af sin jordiske Rigdom. Han har forud for Fuglen det, at være riig som Christen, og, saaledes forstaaet, derved igjen det at have Glæde af sin jordiske Rigdom, han er ikke blot som Fuglen uden Bekymring.

Derfor skulle I ikke spørge: hvad skulle vi æde? eller: hvad skulle vi drikke? — efter alt saadant søge Hedningene. Thi den rige Hedning han har denne Bekymring.

Den rige Hedning er saa langt som det er muligt fra at være uvidende om sin Rigdom og Overflod. Uvidende kan nemlig Den, der har Rigdom og Overflod, kun blive ved at blive vidende om Andet; men den rige Hedning hverken veed eller vil vide om Andet. Ja, det er en vanskelig Sag for et Menneske, naar han har Rigdom og Overflod, da at blive uvidende om, hvad der Dag ud og Dag ind saa mange Gange og paa saa forskjellige Maader, men altid besnærende, paanøder sig En. Dog lader det sig gjøre, ved christeligt at blive vidende om Gud. Thi denne Viden tager ganske den Christnes Sind og Tanke, udsletter alt Andet af hans Hukommelse, fængsler hans Hjerte for evigt, saa han bliver ganske uvidende. Den rige Hedning derimod har ogsaa kun een Tanke: Rigdommen, derom dreie alle hans Tanker sig — dog er han intet mindre end en Tænker. Han er ikke blot uden Gud i Verden, men Rigdommen er hans Gud, der drager hver hans Tanke paa sig. Han har kun eet Fornødent, Rigdommen, det ene Fornødne — saa behøver han end ikke Gud. Men hvor Ens Liggendefæ er, der er ogsaa Ens Hjerte, og den rige Hednings ved Rigdommen, ved Jorden — han er ingen Reisende, han er trælbunden til Jorden. Er den rige Christen, der haver Rigdom, som Den, der ikke haver, da er den rige Hedning som Den, der ikke haver Andet — intet Andet at tænke paa, intet Andet at fortrøste

sig til, intet Andet at glædes ved, intet Andet at bekymres for, intet Andet at tale om. Han er istand til at kunne see bort fra alt Andet, fra Alt, hvad der er høit og ædelt og helligt og elskeligt, men fra sin Rigdom er det blevet ham en Umulighed at kunne see bort i noget Øieblik.

Ja, den rige Hedning han har Viden om sin Rigdom og Overflod, og med den forøgede Viden den forøgede Bekymring; han er vidende om hvad der volder Bekymring, og da det er det Eneste, han er vidende om, har han lutter Bekymring. Du kan ogsaa see det paa ham, naar Du seer ham; ham den gustne Puger, der samler og samler — sig selv Bekymring; ham den udhungrede Fraadser, som i Overflod hungrer, som ogsaa siger, hvad skal jeg æde, hvad skal jeg drikke, hvor skal det være muligt imorgen (thi idag gaaer det endnu an) at udfinde en Ret saa lækker, at den kunde lyste mig; ham den søvnløse Gjerrige, hvem Pengene grusommere end den grusomste Bøddel holde søvnløsere end den afskyeligste Forbryder; ham denne skelende Pengesjel, som aldrig seer fra sine Penge uden for misundeligt at see, at en Anden eier mere; ham denne visne Karrige, der for Penge (hvad dog ellers aldrig spurgtes, at Nogen har gjort for Penge) sulter sig selv ihjel. See dem — og hør saa hvad de sige, de sige Alle, og dette er det Eneste de tale om, de sige Alle i Grunden: hvad skulle vi æde og hvad skulle vi drikke. Thi jo mere Rigdom og Overflod de faae, desto mere Viden erhverve de sig ogsaa; og denne Viden, der er Bekymringen, den mætter ikke Hungeren, den stiller ikke Tørsten, nei den pirrer Hungeren, og den hidser Tørsten.

Sandeligen De, der ville være rige, falde i mange Fristelser og Snarer, som fordærve et Menneske — og hvilken er vel Rigdommens Bekymring uden den, at ville være riig: at ville ganske sikkret vedblive at være riig, at ville være rigere? Det er et Sandsebedrag, at den Rigdommens Bekymring, som ikke gudeligt helbredes (og i saa Fald kan Begyndelsen lige godt skee enten man eier noget Mindre eller noget Mere), skulde finde noget Vilkaar, hvormed den var nøiet; som der aldrig

har levet nogen Fugl, der nogensinde har taget mere end „nok", saa har der aldrig levet nogen riig Hedning der har faaet „nok". Nei, der er ingen Hunger saa umættelig som Overflodens unaturlige, ingen Viden saa utilfredsstillelig som den besmittende om Rigdom og Overflod.

Og hvilken er saa „Fristelsen", der i sig indeholder de mange Fristelser? Den er, ved at afskaffe Gud, at ophøre at være Menneske: istedetfor at være renere end den uskyldige Fugl, gudforladt, værre end dyrisk besmittet at synke under Dyret; fattigere end den fattigste Hednings Trællesjel at trælle den usleste, Affindighedens Trældom, i Overflod at trælle for Mad og Drikke, i Rigdom at trælle for Penge, sig selv en Forbandelse, Naturen en Væmmelse, Slægten en Besmittelse.

Lad os nu til Slutning tænke paa Fuglen, der jo var med i Evangeliet og skal være med i Talen. Fuglen er, ja hvis den er riig, saa er den uvidende om, at den er riig; den rige Christen blev uvidende derom, han er riig, fattig, riig; den rige Hedning er fattig, fattig, fattig. Fuglen tier, det kan den sagtens, den tier med hvad den ikke veed; den rige Christen taler slet Intet om sin jordiske Rigdom, men kun om Rigdommen; den rige Hedning veed Intet at tale om uden sit Mammon. I Sammenligning med den uvidende Fugl er den rige Christen en Viis i Uvidenhed; men Hedningen en Daare, en meget Vidende i den Viden, som er Daarskab. Den uvidende Fugl er i Sammenligning med den Christne en lille Tosse, i Sammenligning med Hedningen som en Viis. Den uvidende Fugl er uskyldigt vidende om Intet, den rige Hedning skyldigt vidende og kun vidende om det Besmittende. Den uvidende Fugl lever som en Søvngjænger, i Søvnens Vold, den seer Intet; den rige Christen, der blev uvidende om sin jordiske Rigdom, han kan som i en Leeg Intet see — fordi Evigheden blænder ham, han kan ikke see ved dette jordiske Dag-Lys; den rige Hedning seer skummelt kun i Mørke — han kan ikke see ved Evighedens Lys. Fuglen er den lette, den flygtige Reisende; den rige Christen, som blev

uvidende, reiste for evigt og længere bort; den rige Hedning bliver tungt, som Stenen, ved Jorden, endnu tungere ved Besmittelsen. Der er naar man er riig, kun een Vei til at blive riig: den at blive uvidende om sin Rigdom, at vorde fattig; Fuglens Vei er den korteste, den Christnes den saligste. Der er efter Christendommens Lære kun een Riig: den Christne; enhver Anden er fattig, den Fattige og den Rige. Da er et Menneske sundest, naar han slet ikke mærker eller veed af at han har et Legeme, og da er den Rige sund, naar han, sund som Fuglen, slet ikke veed af sin jordiske Rigdom; men naar han veed af den, naar det er det Eneste, han veed, da er han fortabt. Naar den rige Christen blev ganske uvidende om sin jordiske Rigdom, vandt han mere end Fuglen, der svinger sig mod Himlen, han vandt Himlen; naar den rige Hedning blev ganske og ene vidende om sin Rigdom, tabte han, hvad ingen Fugl taber, naar den falder til Jorden, han tabte Himlen!

III.

Ringhedens Bekymring.

Bekymrer Eder ikke for, hvad I skulle iføres — efter alt saadant søge Hedningene.

Denne Bekymring har Fuglen ikke. Spurvene inddeles i Graa-Spurve og Guul- eller, om Du saa vil, Guld-Spurve, men denne Forskjel, denne Inddeling: ringe — fornem, er ikke til for dem eller for nogen eneste af dem. Den Fugl, der i Flokken flyver foran, eller til Høire, den følge vel de andre, der er Forskjel paa Forrest og Bagest, paa Høire og Venstre; men den Forskjel: ringe — fornem er ikke til; i Flugtens dristige Sving, naar Flokken yndigt svinger sig frit i de luftige Skikkelser, vexler det ogsaa med Først og Sidst, med Høire og Venstre. Og naar de tusinde Stemmer synge i Chor, er der vel een, som slaaer Tonen an, denne Forskjel er der, men: ringe — fornem, denne Forskjel er ikke, og frit lever Glæden i Stemmernes Vexlen. Det fornøier „den Enkelte" saa ubeskriveligt at synge i Chor med de Andre; dog synger den ikke for at fornøie de Andre, den fornøier sig selv med sin Sang og med de Andres Sang, bryder derfor ganske vilkaarligt af, holder et Øieblik inde, indtil det atter lyster den at stemme i med — og at høre sig selv.

Fuglen har da ikke denne Bekymring. Hvoraf kommer nu det? Det kommer deraf, at Fuglen er hvad den er, er sig selv, nøiet med at være sig selv, fornøiet med sig selv; den veed neppe tydeligt eller er ganske paa det Rene med sig selv om, hvad den er, end mindre, at den skulde vide Noget om Andre. Men den er fornøiet med sig selv, og med hvad den er — hvad dette saa end forresten er; thi det har den ikke Tid til at tænke over, eller til blot at begynde paa, saa fornøiet er den ved at være det den er. For at være, for at have Glæde af at være, skal den ikke gaae ad den lange Vei ved først at faae Noget at vide om de Andre, for derved at faae at vide, hvad den selv er. Nei den har Sit fra første Haand, den skyder den fornøieligste Gjenvei; den er hvad den er; for den er der intet Spørgsmaal om at være eller ikke at være; ved Hjælp af Gjenveien slipper den forbi alle hiin Forskjelligheds Bekymringer. Om den er Fugl ligesom alle andre Fugle, om den er „lige saa god Fugl" som de andre af samme Art, ja blot om den er ligesom dens Mage, alt Sligt tænker den slet ikke paa, saa utaalmodig er den i sin Glæde over at være; ingen ung Pige, der staaer paa Springet og skal til Dands, kan være saa utaalmodig efter at komme afsted, som Fuglen er efter at være i Gang med at være hvad den er. Thi den har intet, ikke det korteste Øieblik at give bort, naar dette skulde sinke den fra at være; det korteste Øieblik vilde være den en dræbende lang Tid, naar den i det ikke maatte være hvad den er; den vilde døe for Utaalmodighed ved den mindste mindste Indsigelse mod at faae Lov til uden videre at være. Den er, hvad den er, men den er; den lader fem være lige, og saa er den. Dette er dog vel saaledes. Saae Du end ikke den kongelige Fugls stolte Flugt — naar Du seer den lille Fugl, der sidder og gynger sig paa et Ax, og morer sig selv med at synge: er der vel mindste Spor af Ringhedens Bekymring? Thi Du vil dog vel ikke indvende, hvad jo netop er det Læererige: at den er høit paa Straa. Og vil Du det, saa tag Straaet paa hvilket den sidder. Mere livlig end Lilien i Glæde over at være er Fuglen dog ganske som Lilien i uskyldig Selvtilfredshed. Saae Du end ikke den

pragtfulde Lilie, der kneiser ydmygt i al sin Deilighed, naar Du seer den uanseelige, der staaer i en Grøft og narres med Vinden som var de To Ligemænd; naar Du seer den, efterat et Uveir har gjort Alt for at lade den føle dens Ubetydelighed — dersom Du betragter den, idet den atter stikker Hovedet frem for at see, om det dog ikke snart skulde til at ville være godt Veir igjen: synes Dig, at der er mindste Spor af Ringhedens Bekymring? Eller naar den staaer ved det mægtige Træes Fod og seer med Forundring op ad det, synes Dig, at der er mindste Spor af Ringhedens Bekymring hos denne, den forundrede Lilie; eller troer Du den vilde føle sig selv mindre, hvis Træet var end een Gang saa stort? Er det ikke snarere, som havde den i al Uskyldighed den Indbildning, at Alt var til for dens Skyld?

Saa let har Fuglen og Lilien ved at være, saa let tage de sig i det at leve, saa naturligt falder Begyndelsen dem, eller det at komme til at begynde. Thi dette er Liliens og Fuglens lykkelige Begunstigelse, at det er gjort dem saa let med at begynde paa at være til, at de, strax de ere blevne til, strax ere begyndte, strax ere i fuld Fart med at være, og der slet ikke behøves, at Noget gaaer forud for Begyndelsen, og de slet ikke forsøges i hiin blandt Menneskene meget omtalte og som saa farefuld skildrede Vanskelighed, Begyndelsens Vanskelighed.

Hvorledes er nu Fuglen Læremesteren, hvor er Underviisningens Tilknytningspunkt? Mon ikke deri: at gjøre Omveien efter Begyndelsen, det er efter at finde Begyndelsen, denne Omvei, der kan blive saa saare lang, at gjøre den saa kort som muligt, for saa hurtigt som muligt at komme til sig selv, at være sig selv.

Denne Bekymring har den ringe Christen ikke. Dog er han deri forskjellig fra Fuglen, at han maa forsøges i denne Begyndelsens Vanskelighed; thi han er vidende om den Forskjel: ringe — fornem. Han veed, og han veed, at de Andre vide det Samme om ham, at han er et ringe Menneske; og han veed, hvad dette vil sige. Han veed ogsaa hvad der for-

staaes ved Jordlivets Fortrin, hvilke disse saa saare forskjellige ere, af og at de alle ere ham nægtede, at de, medens de ellers ere til for at udtrykke, hvad de Andre ere i disse Fortrin, i Forhold til ham ere ligesom for at betegne, hvor ringe han er. Thi med hvert et Fortrin, den Fornemme føier til, desto fornemmere bliver han, og med hvert et Fortrin den Ringe maa tilstaae at være ham nægtet, desto ringere bliver han jo paa en Maade; hvad der er til for at betegne hvor meget den Fornemme er, det synes fra den anden Side at være til for at betegne, hvor lidet den Ringe er. — O, vanskelige Begyndelse paa at være til eller for at komme til at være til: at være til, derpaa at blive til, for saa først at være til; o, listigt skjulte Snare, som ikke spændes efter nogen Fugl! Thi det seer jo ud, som skulde et Menneske, for at begynde paa at være sig selv, først blive færdig med, hvad de Andre ere, og derved faae at vide, hvad han da selv er — for saa at være det. Dog, gaaer han i denne Øienforblindelsens Snare, kommer han netop aldrig til at blive sig selv. Han gaaer da fremad og fremad som Den, der gaaer ad en Vei, om hvilken de Forbigaaende sige ham, at den ganske rigtigt fører til Byen, men glemme at sige ham, at hvis han vil til Byen maa han vende sig om; thi han gaaer ad den Vei, som fører til Byen, ad den Vei gaaer han — bort fra Byen.

Men den ringe Christen gaaer ikke i denne Øienforblindelsens Snare, han seer med Troens Øine, han er med Troens Hurtighed, der søger Gud, ved Begyndelsen, er for Gud sig selv, nøiet med at være sig selv. Han har faaet at vide af Verden eller af de Andre, at han er et ringe Menneske, men han har ikke givet sig hen i denne Viden, han taber sig ikke verdsligt i den, gaaer ikke ganske op i den; ved med det Eviges Tilbageholdenhed at holde sig til Gud er han bleven sig selv. Han er som Den, der har to Navne, eet for alle Andre, et andet for sine Nærmeste; i Verden, i Omgang med de Andre er han det ringe Menneske, Andet giver han sig ikke ud for, og Andet tages han heller ikke for, men for Gud er han sig selv. Det seer i Om-

gangens Berøring bestandigt ud som skulde han hvert Øieblik vente paa af de Andre at faae at vide, hvad han nu er i dette Øieblik. Men han venter ikke; han haster med at være for Gud, fornøiet med for Gud at være sig selv. Han er et ringe Menneske med i Menneskenes Mængde, og hvad han saaledes er, afhænger af Forholdet; men han er i at være sig selv ikke afhængig af Mængden, han er for Gud sig selv. Thi af „de Andre" faaer et Menneske naturligviis dog egentligen kun at vide, hvad de Andre ere — det er paa den Maade Verden vil bedrage et Menneske fra at blive sig selv. „De Andre" veed igjen heller ikke, hvad de selv ere, men bestandigt kun hvad „de Andre" ere. Der er kun Een, som ganske kjender sig selv, som i og for sig selv veed, hvad han selv er, det er Gud; og han veed ogsaa, hvad ethvert Menneske i sig selv er, thi det er han netop ene ved at være for Gud. Det Menneske, der ikke er for Gud, er heller ikke sig selv, hvad man kun kan være ved at være i Den der er i og for sig selv. Man kan, naar man er sig selv ved at være i Den, som er i og for sig selv, være i Andre eller for Andre, men man kan ikke ved at være blot for Andre være sig selv.

Den ringe Christen er *for Gud* sig selv. Saaledes er Fuglen ikke sig selv; thi Fuglen er hvad den er. Ved Hjælp af denne Væren er den i ethvert Øieblik sluppen forbi Begyndelsens Vanskelighed; men saa naaede den heller ikke til den vanskelige Begyndelses herlige Ende, i Fordoblelse at være sig selv. Fuglen er som en Ener, Mennesket, der er sig selv, mere end en Tier. Fuglen slipper heldigt forbi Begyndelsens Vanskelighed, faaer derfor ingen Forestilling om, hvor ringe den er; men saa er den jo netop uden Sammenligning ringere end Den, som veed, hvor ringe han er. Ringhedens *Forestilling* er ikke til for Fuglen; men den ringe Christen er ikke *væsentligen* til *for denne Forestilling*, han vil ikke væsentligen være til for den, thi væsentligen er han og vil han for Gud være sig selv. Fuglen er altsaa egentligen den Ringe. Den ringe Christen er i *Modsætning* til sin Ringhed sig selv, uden dog derfor taabeligt at ville ophøre at være det ringe Menneske, han er i

Forhold til Andre; han er i Ringheden sig selv. Og saaledes er den ringe Christen i Ringhed uden Ringhedens Bekymring. Thi hvori ligger Ringhed? I Forholdet til „de Andre". Men hvori grunder dens Bekymring? I kun at være til for de Andre, ikke at vide om Andet end om Forholdet til de Andre. Fuglen er slet ikke vidende om Forholdet til de Andre, forsaavidt ikke Ringe, og igjen forsaavidt uden Ringhedens Bekymring; men den er naturligviis da heller ikke vidende om, at den har et høiere Forhold.

Og hvad er saa den ringe Christen, som for Gud er sig selv? Han er Menneske. Forsaavidt han er Menneske er han i en vis Forstand ligesom Fuglen, der er hvad den er. Dog dette ville vi her ei videre dvæle ved.

Men han er tillige Christen, hvilket jo ligger i Spørgsmaalet om, hvad den ringe Christen er. Forsaavidt er han ikke som Fuglen; thi Fuglen er hvad den er. Men saaledes kan man ikke være Christen; er man Christen, maa man være bleven det. Den ringe Christen er altsaa bleven til Noget i Verden; ak, Fuglen, den kan ikke blive til Noget, den er, hvad den er. Den ringe Christen var, som Fuglen, Menneske, men saa blev han Christen; han blev til Noget i Verden. Og han kan bestandigt blive Mere og Mere; thi han kan bestandigt blive mere og mere Christen. Som Menneske var han skabt i Guds Billede; men som Christen har han Gud til Forbillede. Denne uroligende Tanke, der i eet væk kalder paa En, et Forbillede, kjender Fuglen ikke; den er hvad den er, Intet, Intet forstyrrer den denne dens Væren; ja, det er sandt, Intet forstyrrer den — end ikke den salige Tanke at have Gud til sit Forbillede. Et Forbillede er rigtignok en Opfordring, men hvilken Salighed! Vi tale allerede om Lykke, naar vi tale om, at der inden i Digteren er Noget, som opfordrer ham til Sang; men Forbilledet fordrer endnu stærkere, tilskynder hver Den end stærkere, hvem det kom for Øie, for hvem det er til. Forbilledet er en Forjættelse, ingen anden er saa sikker, thi Forbilledet er jo Opfyldelsen. — For Fuglen er der intet Forbillede, men

for den ringe Christen er Forbilledet til, og han er til for sit Forbillede — han kan bestandigt komme til at ligne det mere og mere.

Den ringe Christen, der for Gud er sig selv, er som Christen til for sit Forbillede. Han troer, at Gud har levet paa Jorden, at Han har ladet sig føde i ringe og fattige Kaar, ja i Vanære, og derpaa som Barn levet sammen med den simple Mand, der kaldtes Hans Fader, og den foragtede Jomfrue, der var Hans Moder. At Han derpaa vandrede omkring i en Tjeners ringe Skikkelse, ikke til at adskille fra andre ringe Mennesker end ikke ved sin paafaldende Ringhed, indtil Han endte i den yderste Elendighed, korsfæstet som en Forbryder — og saa rigtignok efterlod sig et Navn; men den ringe Christens Begjæring er jo blot at turde i Liv og Død tilegne sig Hans Navn, eller Navn efter Ham. Den ringe Christen troer, som det er fortalt, at Han til sine Disciple valgte ringe Mennesker af den simpleste Stand, og at Han til sin Omgang søgte dem, som Verden forskjød og foragtede; at Han gjennem sit Livs forskjellige Omvexlinger, da Menneskene vilde høit ophøie Ham, og da de vilde fornedre Ham om muligt end mere, end Han selv havde fornedret sig, blev de ringe Mennesker tro, til hvem Han var knyttet ved nærmere Forbindelser, de ringe Mennesker tro, hvem Han havde knyttet til sig, de foragtede Mennesker tro, hvem man just udstødte af Synagogen, fordi Han havde hjulpet dem. Den ringe Christen troer, at dette ringe Menneske eller at dette Hans Liv i Ringhed har viist, hvad et ringe Menneske har at betyde, ak, og hvad et, menneskelig talt, fornemt Menneske dog egentligen har at betyde, hvor uendelig Meget det kan betyde at være et ringe Menneske, og hvor uendeligt Lidt det at være et fornemt Menneske, hvis man ikke er Andet. Den ringe Christen troer, at dette Forbillede just er til for ham, han, som jo er et ringe Menneske, kæmpende maaskee med Armod og trange Kaar, eller det endnu Ringere, foragtet og forstødt. Han tilstaaer vel, at han ikke er i det Tilfælde selv at have valgt denne overseete eller foragtede Ringhed, og forsaavidt ikke ligner

Forbilledet; men dog fortrøster han sig til, at Forbilledet er til for ham, Forbilledet, der ved Hjælp af Ringheden barmhjertigt ligesom paanøder sig ham, som vilde det sige „ringe Menneske, kan Du ikke see, at dette Forbillede er for Dig". Vel har han ikke med egne Øine selv seet Forbilledet; men han troer, at Han har været til. Der havde jo i en vis Forstand heller ikke været Noget at see — uden Ringheden (thi Herligheden, den maa troes); og Ringheden kan han da nok gjøre sig en Forestilling om. Han har ikke med egne Øine seet Forbilledet, han gjør heller ikke noget Forsøg paa at lade Sandsen danne sig et saadant Billede. Dog seer han ofte Forbilledet. Thi hver Gang han i Troens Glæde over dette Forbilledes Herlighed ganske forglemmer sin Armod, sin Ringhed, sin Foragtethed, da seer han Forbilledet — og da seer han selv tilnærmelsesviis ud som Forbilledet. Dersom nemlig i et saadant saligt Øieblik, naar han er fortabt i sit Forbillede, et andet Menneske seer paa ham, saa seer dette andet Menneske kun et ringe Menneske for sig: saaledes var det just ogsaa med Forbilledet, man saae kun det ringe Menneske. Han troer og haaber stedse mere og mere at skulle nærme sig til Lighed med dette Forbillede, der først hisset skal vise sig i sin Herlighed; thi her paa Jorden kan det kun være i Ringhed og kun sees i Ringheden. Han troer, at dette Forbillede, hvis han stadigt kæmper for at ligne det, bringer ham anden Gang og i endnu nøiere Slægtskab med Gud, at han ikke blot har Gud til Skaber, som alle Skabninger have, men har Gud til Broder.

Men saa er jo denne ringe Christen dog noget meget Ophøiet? Ja vist er han det, noget saa Ophøiet, at man ganske taber Fuglen af Sigte. Han er, som Fuglen, ringe uden Ringhedens Bekymring, trykket i en vis Forstand, som Fuglen ikke er det, ved Bevidstheden om sin Ringhed — dog er han høit ophøiet. Ringheden taler han heller ikke om, og da aldrig bedrøvet; den minder ham jo blot om Forbilledet, medens han tænker paa Forbilledets Ophøiethed — og naar han gjør det, minder han selv tilnærmelsesviis om Forbilledet.

Den ringe Hedning derimod, han har denne Bekymring.

Den ringe Hedning, han er uden Gud i Verden, og altsaa aldrig væsentlig sig selv, (hvad man kun er ved at være for Gud) og altsaa heller aldrig nøiet med at være sig selv, hvad man dog vel ikke er, naar man ikke er sig selv. Han er ikke sig selv, ikke nøiet med at være sig selv, ei heller, som Fuglen, det han er: han er misfornøiet med det han er; sig selv en Plage sukker han over, og anklager han sin Skjebne.

Hvad er han da? Han er den Ringe, slet ikke Andet, det er, han er hvad „de Andre" gjøre ham til, og hvad han gjør sig selv til ved kun at være for Andre. Hans Bekymring er: Intet at være, ja slet ikke at være. Saa langtfra er det, at han er som Fuglen, der er hvad den er. Og derfor er hans Bekymring igjen: at blive Noget i Verden. At være til for Gud, det er ikke Noget, mener han — det tager sig heller ikke ud i Verden ved Modsætning til eller i Sammenligning med Andre. At være Menneske, det er ikke Noget at være, mener han — det er jo at være Ingenting; thi deri er da slet ingen Forskjel fra eller Fortrin for alle andre Mennesker. At være Christen, det er ikke Noget at være, mener han — det er vi jo Alle. Men at blive Justitsraad — det var Noget at være; og Noget maa han for Alt blive i Verden, det er til at fortvivle over, slet intet at være.

„Det er til at fortvivle over", han taler som var han ikke allerede fortvivlet; dog er han fortvivlet, og Fortvivlelsen er hans Bekymring. Man antager jo, at i enhver Stat den Ringe ordentligviis er fritagen fra at bære de Byrder, som de mere Begunstigede maae bære; men den fortvivlede Ringe, Hedningen, vil, selv om han er det, ikke være fritagen, han bærer den tungeste af alle Byrder. Man taler om, at Kongen bærer Kronens Vægt, den Høitstaaende Vægten af Styrelsens Ansvar, Den, hvem Mange ere betroede, Forsorgens Vægt, medens da igjen Kongen dog ogsaa er Kongen, den Høitstaaende den Høitstaaende, den Betroede den Betroede; men den fortvivlede

Ringe, Hedningen, slæber sig ihjel paa Vægten af hvad han ikke er, han, ja det er Affindighed, han forløfter sig paa hvad han ikke bærer. Om det er saa, at det er Kongen, der, som Grunden, bærer alle de Andre, eller det er alle de Andre, der bære Kongen som den Øverste, ville vi her ikke undersøge: men den fortvivlede Ringe, Hedningen, bærer alle de Andre. Denne uhyre Tyngde „alle de Andre", den tynger paa ham, og med Fortvivlelsens fordoblede Vægt; thi det er ikke gjennem Forestillingen om, at han er Noget, at den tynger paa ham, nei den tynger paa ham gjennem den Forestilling, at han er Intet. Sandeligen, saa umenneskeligt har aldrig nogen Stat eller noget Samfund handlet mod noget Menneske, at En paa Vilkaaret af at være Intet skulde bære Byrden af Alle; saa umenneskeligt handler kun den fortvivlede Ringe, Hedningen, mod sig selv. Dybere og dybere synker han i fortvivlet Bekymring, men han finder intet Fodfæste for at bære — han er jo Intet, hvad han til sin egen Qval bliver sig bevidst gjennem Forestillingen om hvad de Andre ere. Latterligere og latterligere, o nei, ynkeligere og ynkeligere, eller rettere ugudeligere og ugudeligere, mere og mere Umenneske bliver han i sin daarlige Stræben for dog at blive til Noget, Noget, om det var nok saa Lidt, men Noget, som det efter hans Begreb var værd at være.

Saaledes synker den fortvivlede Ringe, Hedningen, under Sammenligningens uhyre Vægt, som han selv paalægger sig. Dette, at være et ringe Menneske, hvad der for den ringe Christen hører ham med til det at være Christen som den neppe hørlige, svage Beaandelse foran Bogstavet hører med til Bogstavet, hvilket egentligen høres (og saaledes taler den ringe Christen om sin jordiske Ringhed, han taler blot om den, idet han udtaler, at han er Christen) — dette er for Hedningen hans Bekymring Dag og Nat, med dette beskjeftiger al hans Digten og Tragten sig. Uden Evighedens Udsigt, aldrig styrket af Himlens Haab, aldrig sig selv, forladt af Gud lever han fortvivlet, som var han til Straf dømt at leve disse 70 Aar, martret ved Tanken om at være Intet, martret ved det Frugtesløse i hans

Stræben efter at blive til Noget. For ham har Fuglen intet Trøsteligt, Himlen ingen Trøst — og det forstaaer sig, Jordlivet har da for ham heller ingen Trøst. Om ham kan man ikke sige, at han trælbunden bliver ved Jorden, overtalt af Jordlivets Fortryllelse, der bragte ham til at glemme Himmelen, nei, det er jo snarere som gjorde Timeligheden Alt for at støde ham fra sig, ved at gjøre ham til Intet. Og dog vil han tilhøre Timeligheden paa det usleste Vilkaar, han vil ikke slippe den, han klamrer sig fast ved det Intet at være, fastere og fastere, da han forgjeves søger verdsligt at blive Noget, han klamrer sig med Fortvivlelse fastere og fastere om det — han indtil Fortvivlelse ikke vil være; saaledes lever han, ikke ved Jorden, men som var han nedstødt i Underverdenen. See, hiin Konge, hvem Guderne straffede, han leed den rædsomme Straf, at hver Gang han hungrede, da viste de lystelige Frugter sig, men naar han greb efter dem, da forsvandt de; den fortvivlede Ringe, Hedningen, lider end qvalfuldere i Selvmodsigelsen. Thi medens han, martret ved Intet at være, forgjeves søger at blive Noget, er han egentligen ikke blot Noget men Meget; det er ikke Frugterne, der unddrage sig ham, det er ham selv, der unddrager sig endog for at være hvad han er. Thi er han ikke Menneske — og kan han ikke blive Christen!

Lad os saa til Slutning tænke paa Fuglen; den er med i Evangeliet, og skal være med i Talen. Den ringe Fugl er uden Ringhedens Bekymring; den ringe Christen er i Ringhed uden Ringhedens Bekymring, og saa — høit ophøiet over al jordisk Høihed; den ringe Hedning er i Bekymringen langt under sig selv, var han end den Ringeste. Fuglen seer ikke nøie paa hvad den er; den ringe Christen seer nøie paa hvad han er som Christen; den ringe Hedning stirrer indtil Fortvivlelse paa, at han er ringe. „Hvad . . ringe . .", siger Fuglen, „lad os aldrig tænke paa Sligt, det flyver man fra!" „Hvad . . ringe", siger den Christne, „jeg er Christen!" „Ak, ringe!" siger Hedningen. „Jeg er hvad jeg er," siger Fuglen; „hvad jeg skal vorde, er

endnu ikke aabenbart," siger den ringe Christen; „jeg er Intet, og jeg vorder ikke til Noget," siger den ringe Hedning. „Jeg er til," siger Fuglen; „i Døden begynder Livet," siger den ringe Christen; „jeg er Intet, og jeg bliver i Døden til Intet," siger den ringe Hedning. I Sammenligning med den ringe Christen er Fuglen et Barn; i Sammenligning med den ringe Hedning er den et lykkeligt Barn. Som den frie Fugl, naar den svinger sig høiest i Glæde over at være til, saaledes hæver den ringe Christen sig endnu høiere; som den fangne Fugl, naar den modløs og angst spræller sig ihjel i Nettet, saaledes afsjeler den ringe Hedning sig selv, endnu ynkeligere, i Intethedens Fangenskab. Der er efter Christendommens Lære kun een Ophøielse, den at være Christen; alt Andet er Ringe, Ringhed og Høihed. Der er, naar man er Ringe, kun een Vei til Høihed, den at blive Christen; den Vei kjender Fuglen ikke, den bliver hvad den er; men saa er der ogsaa en anden Vei, den kjender Fuglen heller ikke, ad den gaaer Hedningen. Fuglens Vei i at være er gaadefuld, den fandtes aldrig; den Christnes Vei er funden af Ham, som er Veien, og den er salig at finde; Hedningens Vei ender i Mørket, Ingen fandt tilbage ad den. Fuglen slipper hiin Omvei og lykkeligt al Fare forbi; den ringe Christen gaaer ikke ad Omveien og frelses salig til Herligheden; den ringe Hedning vælger Omveien og „gaaer saa sin egen Vei" til Fortabelsen.

IV.

Høihedens Bekymring.

Bekymrer Eder ikke, for hvad I skulle iføres — efter alt saadant søge Hedningene.

Den Bekymring har Fuglen ikke. — Men er da Høihed en Bekymring; man skulde dog troe, at jo høiere et Menneske stod, desto mere var han ogsaa fritagen for alle Bekymringer, desto Flere har han jo om sig, der ene ere bekymrede for og beskjeftigede med at holde alle Bekymringer borte fra ham. Ak, det er dog vist ingen usand Spydighed, at tale, som Evangeliet gjør det, ganske ligeligt om Høihedens og Ringhedens Bekymring. Thi Høihed og Magt og Ære og Anseelse tilbyde deres — trofaste Tjeneste som Drabanter, der skulle værge om den Høitstaaende, at ingen Bekymring kommer ham nær, de tilsige ham ligesom knælende deres — Troskab: o, men just denne Livvagt, som den Høitstaaende ikke har Mod til at bryde med, just denne Livvagt, der for Sikkerhedens Skyld er ham saa nær paa Livet, just den koster ham Nætternes Søvn. Det er jo seet, hvad der kan tjene som Sindbillede: en Keiser, der hersker over hele Verden, omgiven af sin trofaste Livvagt, der hersker over Keiseren; en Keiser, der bringer hele Verden

til at skjælve, omgiven af sin tappre Livvagt, bag hvilken og for hvilken Keiseren skjælver.

Men Fuglen, som dog altid er i Høiheden, har ikke denne Høihedens Bekymring, hverken den, om hvilken her ikke kan være Tale, den som er en Ære for den Høitstaaende, at han haver Omsorg for de ham Betroedes Vel (thi vi tale jo i dette lille Skrift bestandigt kun om den Bekymring, Mennesket kan være uden, ja skal være uden, ikke om den Bekymring, uden hvilken Mennesket umuligt kan være en Christen), ei heller den Høihedens Bekymring, om hvilken her er Talen. Det falder neppe Fuglen ind, at den skal sørge for sig selv, end mindre, at den skulde være beskikket til at sørge for Andre; Fuglen siger i al Uskyldighed om sit Forhold til de Andre „er jeg vel min Broders Vogter." Det falder ingen Fugl ind, end ikke den som fløi høiest, at den skulde være saa høit stillet, at den havde at herske over Andre; men saa har den heller ingen Bekymring, om nu de Andre vise ham den pligtskyldige Opmærksomhed, eller om de negte ham den, eller om de maaskee endog ere betænkte paa at styrte ham fra Høiheden: saa høit stillet er ingen Fugl.

Og dog er jo enhver Fugl i Høiheden; men det er som var enhver Fugl væsentligen lige høit stillet. Denne himmelske Ligelighed mellem Fuglene, eller deres lige Ophøiethed under Himlen, har Noget tilfælles med det evige Livs Høihed — hvor der ligeledes ikke er hverken Høi eller Lav og dog Ophøiethed. Alle Fugle ere i Høiheden, men indbyrdes er ingen af dem i Høiheden. Under Himmelens Hvælving er der rigelig Plads for Enhver, at svinge sig saa høit den vil; men ogsaa den Fugl, der gaaer ved Jorden, er i Grunden i Høiheden. Anderledes forstaaer Fuglen det ikke. Vil Nogen sige til den: „men saa er Du jo egentligen ikke ophøiet, naar Du ikke er mere ophøiet end de Andre," da vilde Fuglen svare „hvorledes, er jeg ikke i Høiheden" — og saa flyver Fuglen høit, eller den bliver ved Jorden, men hvor den dog er i Høiheden, sig sin Høihed bevidst. Derfor er den i Høihed uden Høihedens

Bekymring, i Høihed uden at være ophøiet over Nogen — under Himmelens Hvælving er der for stor Plads — eller der er ikke Plads til Smaalighed.

Betragt engang hiin eensomme Fugl, hvor den staaer høit ophøiet i Skyen, saa rolig, saa stolt, uden een eneste Bevægelse, den end ikke hjælper sig ved et Vingeslag. Og dersom Du saa maaskee har besørget Dine Forretninger, og efter nogle Timers Forløb vender tilbage til det samme Sted, betragt, den staaer uforandret i Luften, den hviler sig stolt paa de udbredte Vinger, hvilke den ikke bevæger, medens den overskuer Jorden. Ja, det er vanskeligt for det uøvede Øie at maale Afstand i Luft og paa Vand, men den har maaskee ikke forandret sit Sted en halv Alen. Den staaer, uden Fodfæste, thi den staaer i Luften, saa rolig i Højheden — skal jeg nu sige, som en Hersker, eller var vel nogen Hersker saa rolig? Den frygter Intet, den seer ingen Fare, ingen Afgrund under sig, for dens Øie svimler det aldrig i denne Høihed, dens Blik omtaages aldrig, ak og dog var intet Menneske saa klar- og saa skarp-synet, end ikke Den, der i Ringhed misunder Høiheden. Men hvad er det da der holder den saa rolig i Høiheden? Det er Høiheden. Thi i Høiheden i og for sig er der ingen Fare, og under den ingen Afgrund. Kun naar der under den er en Høihed, som dog er ringere end den og saaledes videre, kort, naar der er Nogen under den, saa er der Noget under den, og saa er ogsaa Afgrunden under den. Men for Fuglen er ingen Ringere, derfor er den i Høiheden uden at have Afgrunden under sig, og derfor uden Bekymringen, som kommer med og fra Afgrunden.

Fuglen er i Høihed uden at være høiere end Nogen, derfor uden Høihedens Bekymring. Saaledes er den Læremesteren, her er Underviisningens Tilknytningspunkt. Paa den Maade at være i Høihed, det lader sig gjøre uden Bekymringen. Vilde Nogen sige „paa den Maade at være i Høihed er slet ikke at være i Høihed, det er kun et Spil med Ord at tale om Fuglens Høihed," saa viser dette, at han er ulærvillig, et uartigt Barn, som ikke vil sidde rolig i Timen, men forstyrre Underviisningen.

Thi vistnok, dersom han ikke vil gjøre sig Umage for at forstaae Fuglen, hvis han istedetfor lærende at forandre sin Forestilling i Lighed med Fuglens Underviisning, vil tage Fuglen i Skole og kræve sin Forestilling af den, og altsaa forkaste den som Læremester: da er det jo umuligt at lære Noget af Fuglen — og det er, til Fuglens Ære maa det siges, ganske rigtigt den eneste Maade, paa hvilken man ikke kan lære Noget af den. Men Den, der vil lære, han lærer, Høiheden betræffende, at den eneste Maade, paa hvilken man i Sandhed kan være uden Bekymring, er, naar man i Høihed ikke er høiere end Nogen.

Den fornemme Christen har ikke denne Bekymring.

Hvad er da den fornemme Christen? Ja, hvis Du spørger verdsligt, om han er Konge eller Keiser eller Herlighed eller Naade o. s. v., er det jo en Umulighed i Almindelighed at svare. Men spørger Du christeligt, er Svaret let: han er Christen. Og han veed som Christen Beskeed om at lukke sin Dør, naar han skal tale med Gud — ikke for at Ingen skal faae at vide, at han taler med Gud, men for at Intet og Ingen skal forstyrre ham; naar han taler med Gud aflægger han al jordisk, al uægte Pragt og Herlighed, men ogsaa al Sandsebedragets Usandhed.

Han troer, at der er en Gud i Himlene, for hvem der ikke er Persons-Anseelse, at det Menneske, der, hvis vi ville tænke os et saadant, herskede over hele Menneske-Slægten, ikke er Gud det Mindste vigtigere end det ringeste — og end Spurven, som falder til Jorden. Han forstaaer derfor, at det er et Sandsebedrag, at, fordi han i ethvert Dieblik af sit Liv og paa de utalligste Maader fornemmer sin Livsfølelse styrket derved, at han er Alle eller saa utallige Mennesker vigtig og saa Mange ligefrem vigtig for deres Liv, at, fordi han i levende Live nyder den Livets Forhøielse at være uundværlig og den rige Forudfølelse af at ville blive savnet i Døden, at derfor ogsaa hans Liv skulde være for Gud vigtigere; thi for Gud er han ikke vigtigere end den Spurv, som falder til Jorden — hverken han denne den Mægtigste, der nogensinde har levet, eller den

den Viseste, der nogensinde har levet, eller noget Menneske. Han troer (istedetfor at agte paa den megen Tale om de Mange, der ikke kunne leve uden ham), at det er ham, der, for at leve, hvert Øieblik, ja hvert Minut trænger til denne Gud, uden hvis Villie vistnok ingen Spurv falder til Jorden, men uden hvem heller ingen Spurv bliver til eller er til. Forstaae da vi Andre det anderledes, at det er af den Grund der bedes for ham, fordi vi trænge til ham, trænge til, at han lever, saa forstaaer han det med Gud anderledes, at han, netop fordi hans Opgave er den uden Sammenligning største, fremfor noget andet Menneske trænger til, at der bedes for ham. Han troer, at det er en uforanderlig Gud, der boer i Himlene, som vil sin Villie — om end Alt reiste sig mod ham, hvilket for ham betyder Intet; en uforanderlig Gud, der vil Lydighed, den samme i det Største som i det Mindste, i den meest omfattende verdenshistoriske Bedrifts mindste Ubetydelighed som i det meest dagligdags Foretagende, den samme af den Mægtigste, der nogensinde har levet, som af den Ringeste, og den samme som af al Naturen, der Intet, Intet tillader sig uden hans Villie. Han forstaaer derfor, at det er et Sandsebedrag, om Nogen vil indbilde ham, at, fordi et Magtens Ord af ham er nok til at sætte Tusinder i Bevægelse, ja næsten til at omskabe Verdens Skikkelse, fordi Tusinder trænge sig om ham og beile til et Magtens Smiil, at derfor ogsaa Gud skulde være anderledes mod ham, denne Mægtige, end mod ethvert, ubetinget ethvert andet Menneske, at den uforandrede Gud mod ham ikke skulde være den samme Uforandrede, uforandret som det Evige, uforanderligere end Klippen — men vel almægtigt formaaende end forfærdeligere ved et Almagtens Ord at forandre Alt, baade Throner og Regimenter, baade Himmel og Jord. Han troer, at han for denne Gud er en Synder, og at denne Gud er lige nidkjer paa Synden, hvo saa end Synderen er. Han forstaaer derfor, at det er et Sandsebedrag, om Nogen vilde indbilde ham, at, fordi neppe noget Menneske formaaer at holde Overskuelsen over hans Huusholdning, over hvad han forbrød og hvad han

efterlod, fordi intet Menneske tør dømme ham, at derfor ogsaa den retfærdige Gud (for hvem det ikke er vigtigere, at den Mægtigste synder end at den Ringeste gjør det, hvor forskjellig end menneskelig talt Følgernes Størrelse er, ikke mere tilgiveligt, at den Mægtigste synder end at den Ringeste gjør det), forbauset af menneskelig Vælde, ikke skulde kunne, eller ikke skulde turde dømme ham efter Lovens Strenghed. Han troer, at han i ethvert Øieblik trænger til den naadige Guds Tilgivelse. Derfor troer han, at Gud har vandret i Ringhed paa Jorden, og saaledes dømt al verdslig Magt og Vælde som saadan Intet at være. Han troer, at som Ingen indgaaer i Himmeriges Rige uden at vorde som Barn igjen, saa kommer og Ingen til Christum uden som Ringe, som Den, der ved sig selv, og ved hvad han er ved sig selv, er Intet. Han troer, at om end Christus ikke til sine Disciple havde valgt ringe Mennesker, men fornemme, saa maatte disse først være blevne ringe Mennesker for at være hans Disciple. Han troer, at der for Christus ikke er Persons-Anseelse, fordi for Christus kun er Ringhed; at saa vist som ingen Karsk nogensinde blev eller nogensinde kan blive frelst ved Christum, saa vist heller ingen Fornem som saadan, men kun som Ringe. Thi Ingen kan blive eller være Christen uden i Egenskab af eller uden som ringe Menneske.

„Men saa er jo den fornemme Christen i Grunden lige saa ringe som den ringe Christen?" Ja vist, det er han ogsaa. „Men saa veed jo den fornemme Christen egentligen i Grunden ikke af, hvor fornem han er?" Nei, det veed han i Grunden ikke af. „Men saa har jo Talen egentligen bedraget Læseren ved ikke at tale om den jordiske Høihed, om Titler og Værdigheder og disses Bekymring"! Nu, ja — og dog nei, Talen har ikke bedraget, thi den fornemme Christen har ikke denne Bekymring — og derom er jo just Talen, om at han ikke har denne Bekymring. Og hvilken Tale udtrykker vel dette sandest, enten den, som forsikkrer og forsikkrer, at han ikke har Bekymringen, eller den, som ved at tale om det, der egentligen beskjeftiger den

fornemme Christen, Ringheden, netop ved Tausheden lader forstaae, at han slet ikke har hiin Høihedens Bekymring.

Man kan kun blive og være Christen som eller i Egenskab af ringe Menneske. Det at blive (og saaledes ogsaa det at være) Christen er vel een Tanke, men det er en Dobbelt-Tanke, der altsaa er dobbeltsynet. Det er derfor den ene og samme Tanke, der lader den ringe Christen forstaae hans Høihed og den fornemme Christen hans Ringhed. Den fornemme Christen lader Forestillingen (den christelige) tage Magten og Høiheden (den jordiske) fra sig, eller han hengiver sig i Forestillingens Magt; derved bliver han det ringe Menneske, som man maa være for at blive og for at være Christen. Dersom en Skuespiller vilde gaae om paa Gaden og være Konge, fordi han spillede Konge igaar Aftes, saa ville vi Alle lee af ham. Dersom et Barn, der i Legen med de Jævnlige var „Keiseren", vilde gaae til de Ældre og der udgive sig for det Samme, saa lee vi alle af Barnet. Og hvorfor? Fordi Skuespillet og Barnets Leeg er en Ikke-Virkelighed. Men det i Virkeligheden at være fornem er dog heller ikke, christelig forstaaet, Virkelighed; denne er det Evige, det Christelige. Den sande Høihed er den christelige; men i den sande christelige Høihed er Ingen høiere end Andre. Altsaa er det at være Fornem en Ikke-Virkelighed i Sammenligning med den sande Høihed. Og altsaa er det, christelig forstaaet, rigtigt, naar den fornemme Christen selv (thi at Andre ville gjøre det har hverken hjemme eller Medhold hos Christendommen, men kun hos den ugudelige Verdslighedsvæmmelige Frækhed) smiler af sin jordiske Høihed, af sin saakaldte virkelige Høihed; thi kun den christelige er den virkelige.

Dog har det saa ikke været vanskeligere for den Fornemme at blive Christen (thi vi tale jo om den fornemme Christen) end for den Ringe? Paa dette Spørgsmaal svarer den hellige Skrift: jo. Man mener rigtignok, at det maa være lige let og lige vanskeligt for den Ringe som for den Fornemme at blive Christen, thi, siger man, den Ringhed, om hvilken der er Tale, er ikke den udvortes, men en indvortes, en Følelse af egen

Ringhed, som den Fornemme lige saa godt kan have som den Ringe; det Christelige er for aandelig en Magt til at tale om den udvortes Ringhed. Nu, saaledes er det ogsaa. Imidlertid taler Skriften dog, maaskee af Forsigtighed og i Kjendskab til det menneskelige Hjerte, tillige anderledes, taler om det, bogstaveligen at være et ringe Menneske, og saaledes taler jo ogsaa Forbilledet, der vidner mægtigere end alle Ord og Udtryk. Thi „Han" levede i virkelig jordisk Ringhed; Han valgte altsaa ikke, idet han besluttede at være Forbilledet, at være en Fornem, og dog i sit Inderste det ringe Menneske. Nei, han var bogstaveligen det ringe Menneske, og ganske anderledes for Alvor end naar en Konge et Øieblik nedlægger sin Værdighed — og er kjendt af Hoffolkene, altsaa endnu mere hædret — for sin Ydmyghed.

See, der er i Henseende til Aands-Livet Noget, der svarer til hvad det at stave er i Forhold til det at læse sammen. Man staver, man gaaer langsomt frem, sætter Enkelthederne tydeligt og kjendeligt ud fra hinanden, for ikke tilsidst at gjøre hele Livets Indhold til „ophævede Momenter", og Livet til en tom Ophævelse. Saaledes med det at besidde Udvorteshedens Fortrin i Forhold til det at blive Christen. Christendommen har aldrig lært, at det bogstavelig at være en Ringe er eenstydigt med det at være Christen, ei heller, at der fra det bogstavelig at være en Ringe er den ligefremme Overgang uden videre til det at blive Christen; den har heller ei lært, at, om ogsaa den verdsligt Fornemme nedlagde al sin Magt, han derfor var en Christen. Men fra den bogstavelige Ringhed til det at blive Christen er der dog kun een Gang. Det at være bogstavelig en Ringe er ingen uheldig Indledning til det at blive Christen; det at være i Besiddelse af Udvorteshedens Fortrin er en Omvei, som for den Ængsteligere gjør en dobbelt Indledning nødvendig. Man taler i hiin strenge Videnskab om en Hjælpelinie, man drager, som det hedder, en Hjælpelinie; man kan jo ogsaa føre Beviset for Sætningen uden Hjælpelinien, men man gjør det — ikke for Beviisets Skyld, men for

at hjælpe sig selv; det er ikke Beviset, der behøver Hjælpelinien, men det er En selv, der behøver den. Saaledes ogsaa naar Den, der er i Besiddelse af Udvorteshedens Fortrin, hjælper sig selv ved bogstavelig at blive fattig, foragtet, ringe. Gjør han ikke det, saa maa han desto mere inderlig bekymret vogte paa sig selv, at han tør troe sig selv, at han veed med sig selv, at Intet, Intet af al denne udvortes Fornemhed og Høihed har blendet ham saaledes, at han jo med Lethed kunde finde sig i at være den ringe Mand i Folket.

Paa den Maade lader det sig unegteligt ogsaa gjøre. Christendommen har aldrig ubetinget fordret af Nogen, at han skal bogstaveligen opgive Udvorteshedens Fortrin, den har mere foreslaaet ham en lille Forsigtigheds-Regel. Mener han ikke at behøve den, som man meente det i hine Tider, da man ængsteligt stavede sig frem: o, hvilket anstrenget Liv, saaledes i Høihed, omgiven af alt dette Forføreriske, at være ganske sikker paa sig selv, at man med Lethed kunde finde sig i at være den simple Arbeidsmand — fordi det at være Christen er En saa uendelig vigtigt, at man naturligviis i den strengeste Selvprøvelse har forvisset sig om, at Intet af alt dette bedaarer En i mindste Maade! Hvilken uhyre Forsigtighed med Ild og Lys, naar man boer i et Krudttaarn; men hvilken anstrenget Forsigtighed for i denne Omgivelse at være Christen!

O, vanskelige Liv at leve saaledes! Det er kun en svag Antydning af dette Livs daglige Vanskelighed, naar Du betænker, hvor langt lettere det gik i den forrige Tale med fra Ringheden at naae den christelige Høihed, end det her gaaer med fra den jordiske Høihed gjennem Ringheden at naae den christelige Høihed. Dog den fornemme Christen lever saaledes. Han har Magt og Æren og Anseelsen, i Besiddelse af Jordlivets Fortrin, men han er som Den, der ikke haver; han seer alt Dette om sig, hvorledes der som i en Fortryllelse blot ventes paa hans Vink, blot paa, at han skal ønske, men han er som Den, der ikke seer det, i en endnu høiere Fortryllelses Magt; han hører alt Dette, næsten maaskee Smiger altid, men hans Øre

er tillukket: alt Dette er for ham kun som det at være Konge i Skuespillet og som det, naar Barnet er Keiser i Legen — thi han er Christen.

Og som Christen er han i virkelig Høihed. Thi christelig forstaaet, i Guds Rige er det netop som under Himmelen: der er Alle i Høihed, men uden at være høiere end Nogen. Fuglen er i Høihed uden at være høiere end Nogen; den fornemme Christen er, skjøndt i jordisk Høihed ophøiet over Andre, i Høihed uden at være høiere end Nogen. Derfor er han uden Høihedens Bekymring; thi, som sagt, paa den Maade kan man være det. Og naar man paa den Maade er i Høihed, er man enten en Fugl, eller hvis man er et Menneske, og dog som Fuglen, saa er man Christen — ligegyldigt, om man saa forresten verdsligt er Høi eller Lav.

Den fornemme Hedning derimod, han har denne Bekymring.

Den fornemme Hedning er uden Gud i Verden; er den fornemme Christen uvidende om sin jordiske Høihed, saa er Hedningen uvidende om, hvad den sande Høihed er. Han kjender ingen anden Høihed end denne jordiske — og i Sandhed at faae at vide hvad den er, det er umuligt, da den er i sig selv Usandhed, Dunst, Indbildning, hvoraf ingen Sandheds-Erkjendelse gives uden den, at den er dette. Han veed Besked fra Grunden af om høie, høiere, allerhøiest, allerallerhøiest, men han veed ikke, at til Grund for alt dette ligger Intet, at altsaa Alt hvad han veed er Intet. I dette Intet har han nu sit Sted. Hvor det er, bestemmer han ved Hjælp af Bestemmelser indenfor Intetheden. Man taler om et Dødninge-Ridt i Søvne — den Sovende stønner og puster, men han kommer ikke af Stedet; saaledes med den fornemme Hedning. Nu stiger han i Høihed, nu synker han, han jubler, han sukker, han puster, han stønner, men han kommer ikke af Stedet; nu er der en Anden, som stiger over ham i Høihed, nu En, der styrter ned fra Høiheden — dog Intet, Intet, end ikke dette Sidste kan vække ham

af Søvnen, rive ham ud af Indbildningen, aabne hans Øie for at det Hele er Intet. Men skulde det ogsaa være Intet? Behøves noget bedre Beviis for at det ikke er Intet, end blot at see paa ham, hvor han kæmper og strider og attraaer og higer og aldrig under sig et Øieblíks Hvile, hvor Mange han ved Bestikkelse holder i sin Tjeneste, hvor Mange han holder sammen med, at de maatte være ham behjælpelige i at gribe det Eftertragtede? Skulde det alligevel være Intet, skulde „Intet" kunne sætte saaledes i Bevægelse? Saa maa ogsaa hiin travle Mand have Uret, der han slutter, at han har mange Forretninger, fordi han holder fire Skrivere, og selv hverken faaer Tid til at spise eller drikke.

Saaledes lever den fornemme Hedning i Høiheden. At der er Mange under ham i Høihed, det veed han godt; men hvad han ikke veed at der er under ham, det er dog alligevel under ham: Afgrunden. Naar man nemlig, som sagt blev, i Høihed er høiere end Andre eller har Andre under sig, har man ogsaa Afgrunden under sig; thi saaledes i Høihed kan man kun være i jordisk Høihed. Og den fornemme Hedning, som intet Andet veed og intet Andet tænker paa end sin jordiske Høihed, han har altsaa ikke hos sig den Viden om den sande Høihed, der kunde holde ham svævende i Uvidenhed om den jordiske Høihed. Nei, han har Afgrunden under sig; og fra den stiger Bekymringen op, eller han synker i Bekymringen.

Og hvilken er Bekymringen? En Tragten efter at blive mere og mere — til Intet, thi det Hele er jo Intet; en Tragten at stige høiere og høiere i Høihed, det er, at synke dybere og dybere i Afgrundens Bekymring — thi hvad er verdslig Høiheds Bekymring Andet end Afgrundens Bekymring! Og hvilken er Bekymringen? Bekymringen er, at Ingen ved List, ved Magt, ved Løgn eller ved Sandhed skal tage hans Indbildning fra ham. Derfor sikkrer han sig paa enhver Maade, da han overalt seer Fare, overalt Efterstræbelse, overalt Misundelse, overalt Spøgelser — som naturligt er; thi ikke er der i den mørkeste Nat selv for en Angstfuld saa Meget, der kan

skrække Indbildningen, som der i en Indbildning er Forfærdelser.

Tilsidst sluger Bekymringen sit Bytte. Som marvløs Trøske lyser i Mørke, som Dunstens Løgtemand gjøgler i Taagen, saaledes er han i denne hans jordiske Høiheds Glimren til for Andre. Men hans Selv er ikke til, hans inderste Væsen er fortæret og udmarvet i Intethedens Tjeneste; Forfængelighedens Træl, sig selv ikke mægtig, i den svimlende Verdslighedes Vold, gudforladt ophører han at være Menneske; i sit Inderste er han som død, men hans Høihed gaaer spøgelseagtigt omkring blandt os — den lever. Det er ikke noget Menneske, Du taler med, naar Du taler med ham; i sin Higen efter Høihed er han selv blevet det Eftertragtede: som Menneske betragtet en Titulatur. Der indenfor er lutter Tomhed og Tant, ja der er Intet; men Skinnet er der, det forfængelige Skin, som bærer verdslig Høiheds Udmærkelser, hvilke de Forbigaaende vise Ærbødighed for — medens han bærer al denne Høihed omtrent som Puderne ved Begravelsen, der bære hans Stjerner. O, det kan være forfærdeligt at see et Menneske næsten ukjendelig i Ringhed og Usselhed, at see Usselheden saa man neppe kan skjelne Mennesket; men at see menneskelig Høihed, og see, det er intet Menneske, det er rædsomt. Det kan være forfærdeligt at see et Menneske gaae omkring som en Skygge af sin fordums Høihed; men at see verdslig Høihed og indenfor neppe Skyggen af et Menneske, det er rædsomt. Ham skal Døden ikke gjøre til Intet; han behøver ikke at begraves; medens han lever kan man allerede sige om ham, som man ellers siger ved Graven: seer her jordisk Høihed!

Lad os saa til Slutning tænke paa Fuglen, der var med i Evangeliet, og skal være med i Talen. Fuglen er i Høihed uden Høihedens Bekymring; den fornemme Christen er, i jordisk Høihed ophøiet over Andre, i Høiheden uden Høihedens Bekymring; den fornemme Hedning tilhører med Bekymringen Afgrunden, han er egentligen ikke i Høihed, men i Afgrun-

den. Fuglen er i Høihed; den fornemme Christen i Høiheden; den fornemme Hedning i Afgrunden. Fuglens Høihed er et Sindbillede paa den Christnes Høihed, der igjen er Modbillede til Fuglens Høihed, de svare, med Uendelighedens Forskjel, i Forstaaelsen til hverandre, Du forstaaer Fuglens Høihed ved at forstaae den Christnes, og ved at forstaae Fuglens forstaaer Du den Christnes; Hedningens Høihed har intetsteds hjemme hverken under Himmelen eller i Himmelen. Fuglens Høihed er Skyggen, den Christnes Virkeligheden, Hedningens Intetheden. Fuglen har Luft i sig, derfor holder den sig i Høiheden; den fornemme Hedning har Tomhed i sig, derfor er det en Indbildning med hans Høihed; den fornemme Christen har Troen i sig, derfor svæver han over den jordiske Høiheds Afgrund i Høiheden. Den Christne glemmer i sin Høihed aldrig Fuglen, den er for ham mere end hvad et Sømærke er for Sømanden, Læremesteren, ak, og dog igjen Den, hvem Disciplen lod langt bag ved sig, naar den raaber til ham „tænk paa mig i Din Høihed"; den fornemme Hedning saae aldrig Fuglen. Fuglen er i Høihed, og dog egentligen underveis efter Høiheden, kunde den forstaae dette, maatte den synke; den Christne forstaaer det, og just ved denne Forstaaen naaer han Høiheden. Dog er der, efter Christendommens Lære, kun een Høihed: det at være Christen — og een Afgrund: Hedenskabet; til hiin naaede aldrig nogen Fugl, og aldrig fløi den over denne. Over denne Afgrund kan ingen Fugl flyve, den maatte omkomme underveis; til denne Høihed kan ingen Fugl naae, den er kun underveis. Saaledes er Fuglen lykkelig i sin Høihed, uvidende om Afgrunden, men ogsaa uvidende om Saligheden; den Christne er salig i sin Høihed; den fornemme Hedning usalig fortabt i Afgrunden.

V.

Formasteligheden's Bekymring.

Ingen kan lægge en Alen til sin Vært — efter alt saadant søge Hedningene.

Denne Bekymring har Lilien og Fuglen ikke; thi hverken Lilien eller Fuglen ere formastelige. Det er nemlig ikke med Formastelighed som det var med Armod og Overflod, Ringhed og Høihed. Der var det, for at nævne et Enkelt, det Opgivne at være i Armod, Opgaven at være i Armod uden Armodens Bekymring. Men ikke saaledes her, at det skulde være det Opgivne, at man nu engang var formastelig, og Opgaven, at være formastelig uden Formasteligheden's Bekymring. Nei, her er der intet Opgivet, Opgaven er, ikke at være formastelig; og det er den eneste Maade, paa hvilken man kan være uden Formasteligheden's Bekymring. Armod og Overflod, Ringhed og Høihed er nemlig det i sig selv Ligegyldige, det Uskyldige, Det, som man ikke har givet sig selv eller gjort sig selv til, Det, der, christeligt, hverken gjør fra eller til. Derfor begynder Talen først ved Bekymringen; den taler ikke mod Armod eller Overflod, eller Ringhed eller Høihed, men mod Bekymringen. Anderledes med det at være formastelig; det befindes aldrig Nogen uforskyldt at være, og derfor retter Talen

sig just derimod, og ikke saa meget mod Bekymringen. Ja, dersom det var muligt, dette Umulige, at tage Bekymringen bort uden at tage Formasteligheden bort, saa vilde Talen ingenlunde dette, her skal Bekymringen netop være som Forbandelsen over den Formastelige.

Dog Lilien og Fuglen har ikke denne Bekymring. Om en enkelt Lilie, rank i Skuddet, skyder op til næsten menneskelig Høide — den begjerer ikke hverken at lægge en Alen eller en Tomme til sin Væxt, den begjerer ikke det Mindste mere; der er og heller intet Formasteligt i denne dens Høide sammenlignet med de andre Lilier, som ikke begjere den — det vilde jo være det Formastelige. At Guld-Spurven har al den Stads paa, medens Graa-Spurven er fattig paaklædt, deri er der intet Formasteligt af Gulv-Spurven; Graa-Spurven begjerer den ikke — det vilde jo være det Formastelige. Og naar Fuglen styrter sig ned fra den svimlende Høide, deri er intet Formasteligt, den frister ei heller Gud — der er jo ogsaa Den, som bærer den sikkrere end om alle Engle bare den, at den ikke skal støde sin Fod paa nogen Steen. Og om Fuglen end seer saa grant, at den seer Græsset groe, deri er intet Formasteligt, den trænger sig med sit skarpe Syn ikke ind i det Forbudne, ei heller naar den seer klart i Nattens Mørke; thi det er ikke ved utilladelige Midler. Og er Fuglen end uvidende om Gud, deri er der ingen Formastelighed; thi den er uskyldigt uvidende, ikke aandløst uvidende.

Altsaa hverken Fuglen eller Lilien forskylde nogen Formastelighed, og ere selvfølgeligt uden Formasteligshedens Bekymring. Hvoraf kommer nu det? Det kommer deraf, at Fuglen og Lilien bestandigt vil som Gud vil og bestandigt gjør som Gud vil. — Fordi Fuglen bestandigt vil som Gud vil og bestandigt gjør som Gud vil, derfor nyder den uden Bekymring hele sin Frihed. Og naar den saa, som den bedst flyver i Luften, faaer det Indfald, at den kunde have Lyst til at sætte sig ned, sætter den sig ned paa en Green, og saa, ja det er besynderligt, saa var det netop Det, Gud vilde den skulde gjøre.

Og naar den saa en Morgen, idet den vaagner, bliver enig med sig selv „idag maa Du reise", saa reiser den de mange, mange hundrede Mile, og saa, ja det er besynderligt, saa var det netop Det, Gud vilde den skulde gjøre. Om Storken end nok saa tidt reiser den lange Vei hen og den lange Vei tilbage, den gjør det aldrig anderledes end som den netop den Gang gjør det; den veed ingen anden Vei, end netop den, ad hvilken den den Gang reiser; den tager intet Mærke paa Veien for næste Gangs Skyld, intet Kjende paa Tiden for næste Gangs Skyld; den overveier Intet forud, og Intet bagefter. Men naar den saa en Morgen vaagner, saa reiser den samme Morgen, og saa var det netop hvad Gud vilde den skulde gjøre. Et Menneske bruger gjerne lang Overveielse og Forberedelse til en Reise, og dog sjeldent maaskee har nogensinde Nogen tiltraadt en Reise, saa sikker paa, at denne Reise var Guds Villie, som Fuglen, naar den reiser. Til Lykke da Du flygtige Reisende, hvis Du ellers behøver at man ønsker saaledes for Dig! Man har misundt Dig, misundt Dig Din lette Befordring gjennem Luften: skulde jeg misunde Dig, saa vilde jeg misunde Dig den Sikkerhed, med hvilken Du altid gjør netop Det, som er Guds Villie med Dig! Det er sandt, Du har i Henseende til Udkommet kun fra Haanden i Munden, o, men saa har Du igjen endnu kortere fra Tanke til Udførelse, fra Beslutning til Afgjørelse! Deraf vel Din uforklarlige Sikkerhed, Du er lykkelig forhindret i at kunne være formastelig. — Fordi Lilien bestandigt vil som Gud vil og bestandigt gjør som Gud vil, derfor nyder den saa uden Bekymring sin lykkelige Tilværelse, at være deilig uden den Viden, som vanhelder Deiligheden. Og naar det saa synes den, at den har staaet længe nok og seet ud som et Spektakel, saa kaster den en Dag alt Overtøiet af sig, og staaer nu i hele sin Deilighed, og saa, ja det er besynderligt, saa var det netop Det, Gud vilde den skulde gjøre. Det falder aldrig Lilien ind at ville have sin Pynt paa til nogen anden Tid eller Dag, end netop naar Gud vil. — Og fordi dette er saaledes med Lilien og Fuglen, derfor er det som maatte

Gud, hvis han skulde tale om dem, sige „Lilien og Fuglen er dog de Børn, jeg har meest Glæde af, og som ere lettest at opdrage; i dem er der ret en god Natur, og med dem aldrig nogen Uartighed; de ville bestandigt kun hvad jeg vil, og gjøre bestandigt kun hvad jeg vil; af dem har jeg idel Fornøielse." Og han behøver ikke at føie til som ellers Forældre gjøre det „lad det være sagt i en god Tid."

Men hvorledes er nu Fuglen og Lilien Læremesteren? Det er dog vel let at see. At hverken Fuglen eller Lilien tillade sig det mindste Formastelige, er vist nok: saa vær Du som Lilien og Fuglen. Thi Fuglen og Lilien i Forholdet til Gud er liig Barnet i den spæde Alder, hvor det endnu er saa godt som Eet med Moderen. Men naar Barnet er blevet større, om det end er i Forældrenes Huus, dem nok saa nær, aldrig ude af deres Øine, der er dog en uendelig Afstand mellem det og Forældrene; og i denne Afstand ligger Muligheden af at kunne formaste sig. Om Moderen griber Barnet, om hun slutter det i sine Arme for i sin Nærhed ganske at sikkre det mod enhver Fare, det er dog, i Muligheden af at kunne formaste sig, uendeligt langt borte fra hende. Det er en uhyre Afstand, en uhyre Fjernhed. Thi ikke sandt, ogsaa Den lever jo i det Fjerne, der lever paa sit gamle Sted, men fjernt fra sit eneste Ønske: saaledes er ogsaa Barnet, skjøndt hjemme hos Forældrene, i det Fjerne ved denne Mulighed af at kunne formaste sig. Og saaledes er Mennesket i Muligheden af at kunne formaste sig uendelig fjernt fra Gud i hvem han dog lever, røres og er. Men kommer han igjen fra denne Fjernhed og i denne Fjernhed Gud nogensinde lige saa nær, som Fuglen og Lilien er ved bestandigt kun at ville og at gjøre som Gud vil, da er han blevet en Christen.

Den Christne har ikke denne Bekymring. Dog hvad er Formastelighed; thi det er jo derom vi tale, om ikke at være formastelig. Hvad Formastelighed er, det er, hvilke dens enkelte Yttringer ere, ville vi bedst lære at kjende naar

vi tale om Hedningene, der jo have denne Bekymring. Men forløbigt maae vi ogsaa vide, hvad Formastelighed er, for at see, at den Christne ikke er formastelig, eller at han, just ved aldrig at formaste sig, end ikke i det Mindste, er Christen. Formastelighed betræffer væsentligen et Menneskes Forhold til Gud; og derfor er det ligegyldigt, om et Menneske formaster sig i det Mindste eller i det Største, thi selv den mindste Formastelse er det Største, er mod Gud. Formastelighed er væsentligen mod Gud, det er kun en herefter dannet, en afledet men rigtig Sprogbrug at tale om, at et Barn formaster sig mod Forældre, en Undersaat mod Kongen, en Discipel mod Læreren. Mellem Gud og Menneske er der Uendelighedens evig væsentlige Forskjel; og naar denne Forskjel paa nogen Maade trædes end det Mindste for nær, saa har vi Formasteligheden. Formastelighed er derfor enten paa en forbuden, en oprørsk, en ugudelig Maade at ville have Guds Hjælp, eller paa en forbuden, en oprørsk, en ugudelig Maade at ville undvære Guds Hjælp.

Derfor er det først og fremmest Formastelighed, aandløst at være uvidende om, hvorledes et Menneske i ethvert Øieblik behøver Guds Hjælp, at han uden Gud er Intet. Saaledes leve maaskee mange Mennesker, fortabte i Verdslighed og Sandselighed. De mene at forstaae Livet og sig selv, dog have de ganske udeladt Gud; men de ere sikkre nok, de ere ganske som de Andre — de ere om man saa tør sige falske Eftertryk; thi ethvert Menneske er fra Guds Haand en Original-Udgave. Vilde man nu beskylde dem for, at de formaste sig mod Gud, da vilde de vel svare „det er saamænd aldrig faldet os ind." Men just dette er Formasteligheden, at det aldrig er faldet dem ind — at tænke paa Gud; eller hvis de engang i deres Ungdom have været holdte til at tænke paa Skaberen, dette er Formasteligheden, at de siden ganske have glemt ham — værre end Dyret, thi Dyret har Intet glemt.

Men den Christne veed, at det at trænge til Gud er Menneskets Fuldkommenhed. Saaledes er den Christne een Gang

for alle opmærksom paa Gud, og frelst fra den Formastelighed, der kunde kaldes den ugudelige Uopmærksomhed. Den Christne er ikke opmærksom paa Gud en enkelt Gang i sit Liv, ved store Begivenheder og deslige, nei, han er i daglig Varagtighed opmærksom paa, at han intet Øieblik kan undvære Gud. Saaledes er den Christne vaagen, hvad hverken den uskyldigt uvidende Fugl er, eller den aandløst Uvidende; han er vaagen, vaagnet til Gud.

Den Christne vaager, og han vaager uafladeligt paa Guds Villie, han begjerer blot at nøies med Guds Naade; han forlanger ikke at hjælpe sig selv, men beder om Guds Naade; han forlanger heller ikke, at Gud skal hjælpe ham anderledes end Gud vil, han beder kun at nøies med hans Naade. Den Christne har slet ingen Egenvillie; han overgiver sig paa Naade og Unaade. Men i Forhold til Guds Naade har han saa igjen ingen Egenvillie, han nøies med Guds Naade. Han tager Alt af Guds Naade — ogsaa Naaden; han forstaaer, at han end ikke kan undvære Guds Naade for at bede ham om hans Naade. Saa svækket er den Christne i Henseende til Egenvillie, at han i Forhold til Guds Naade er svagere end Fuglen i Forhold til Driften, der ganske har den i sin Magt, er svagere end Fuglen er stærk i Forhold til Driften, der er dens Magt.

Men saa er den Christne i Grunden endnu længere end Fuglen fra Formastelighed mod Gud? Ja, det er han ogsaa, uagtet han i Muligheden af at kunne formaste sig var som uendeligt langt nærmere derved end Fuglen. Dog derfor maa den Christne ogsaa langsomt lære, hvad Fuglen ikke behøver, der har let nok ved bestandigt kun at ville som Gud vil. Den Christne maa lære at nøies med Guds Naade, hvortil stundom en Satans-Engel kan gjøres fornøden, for at slaae ham paa Munden, at han ikke skal hovmode sig. Thi først maa han lære at nøies med Guds Naade; men naar han da er i Gang med at lære dette, saa kommer den sidste Vanskelighed. Det nemlig, at nøies med Guds Naade, hvad der ved første Øiekast seer saa ydmygende og fattigt ud, det er jo dog det Høieste og Saligste — eller gives noget høiere Gode end Guds Naade! Derfor

maa han lære ikke at hovmode sig, ikke at formaste sig af — at nøies med Guds Naade.

Saaledes er den Christne, oplært fra Grunden af, langt fjernere fra Formastelighed mod Gud end Fuglen — hvor skulde det ogsaa være muligt at kunne ville formaste sig mod Den, hvis Villie er Naade; men kun den Christne veed, at Guds Villie er Naade, Fuglen veed i det Høieste, at hans Villie er hans Villie. Den Christne er langt fjernere fra Formasteligheden, og just saaledes Gud langt nærmere end Fuglen. At der er en Gud i Himlene, uden hvis Villie ingen Spurv falder til Jorden, det angaaer ogsaa Spurven; men at der er en naadig Gud i Himmelen, det angaaer kun den Christne. Fuglen holder sig nær til Gud ved at ville som han vil; men den Christne holder sig endnu nærmere til ham ved at holde sig til hans — Naade: ligesom det ældre men lydige Barn, der vil tækkes Forældrene, i endnu inderligere Forstand har og er til for Forældrenes Kjerlighed end det spæde Barn, der er Eet med Moderen. Fuglen er i sin Trang Gud saa nær som mulig, den kan slet ikke undvære ham; den Christne er endnu mere trængende, han veed, at han ikke kan undvære ham. Fuglen er Gud saa nær som mulig, den kan slet ikke undvære ham; den Christne er ham endnu nærmere, han kan ikke undvære — hans Naade. Gud omslutter overalt Fuglen, men dog holder han sig tilbage; for den Christne aabner han sig, og hans Naade omslutter overalt den Christne, som i Intet formaster sig, som ikke vil Andet end hans Naade, og aldrig vil Andet end hans Naade. Saaledes omslutter i salig Nærhed Guds Naade den Christne, og holder enhver, enhver den svageste Yttring af Formastelse borte. „Hans Naade kommer den Christne i Forkjøbet" (Ps. 59, 11.), at han maa ville nøies med Guds Naade, og „følger efter" (Ps. 23, 6.), at han ikke forgjeves maa have villet, og saligt aldrig fortryde, at han nøiedes med Guds Naade.

Hedningen derimod har denne Bekymring; thi Hedenskab er ret egentligen Formastelighed og Oprør mod Gud.

Først og fremmest nævne vi da Aandsløshedens Formastelighed i at være uvidende om Gud, denne Formastelighed, som egentligen kun forekommer i Christenheden. Vel muligt, at en saadan Hedning, fortabt i Verdslighed og Sandselighed, just mener at være uden Bekymring, især da uden de mange unyttige, som den Gudfrygtige gjør sig. Men det er ikke sandt. Det er nemlig vel sandt, at han er uden hine Bekymringer, som den Gudfrygtige gjør sig, og hvoraf han har Nytte baade for dette Liv og for det tilkommende; men det er ikke sandt, at Hedningen i sin dorske Tryghed er uden Bekymring. Han er tværtimod just i Angestens Vold, angest for at leve — og angest for at døe. Hver Gang en eller anden Begivenhed eller dens Forventning river ham ud af hans Dyre-Forvandling, vaagner Angesten, som boer inderst inde, og kaster ham i Fortvivlelsen, i hvilken han dog var.

Det Formastelige er altsaa aandløs Uvidenhed om Gud. Paa en saadan Hedning passer hvad der i Parabelen fortælles om Viingaardsmændene, der tilvendte sig Viingaarden og lode som var Eieren ikke til; og forsaavidt han er oplært i Christendom, passer det ogsaa paa ham hvad der fortælles, at de sagde „lader os slaae Sønnen ihjel, saa er Viingaarden vor". Ethvert Menneskes Liv er Guds Eiendom, Mennesket hans Livegne. Men slaae Gud ihjel kan man nu ikke, vel derimod, som man siger, slaae Tanken om ham ihjel; og den aandløst Uvidende han har engang været vidende, han har altsaa, som man ogsaa med særligt Eftertryk siger det, skilt sig af med denne Tanke, dræbt den. Naar man saa har faaet Tanken om Gud ihjelslaaet, enhver Følelse og Stemning, der som hans Sendebud vil minde om ham, da lever man hen, som var man sin egen Herre, selv sin Lykkes Smed, selv Den der maa sørge for Alt, men ogsaa Den, hvem Alt tilkommer, det er, man besviger Gud for hans Tilkommende. Er dette ikke ogsaa at ville lægge en Alen til sin Vært: ved at faae Eiermanden slaaet ihjel eller Tanken om ham, selv at blive Eiermanden, blive Herre — istedetfor Livegen? I aandløs Uvidenhed om Gud og i for-

fængelig Viden om Verden synker saa Hedningen under Dyret. At dræbe Gud er det rædsomste Selvmord, ganske at glemme Gud et Menneskes dybeste Fald, saa dybt kan Dyret ikke falde.

Den anden Form af Formastelighed er den, der paa en forbuden, en oprørsk, en ugudelig Maade vil undvære Gud. Dette er Vantroen. Vantro er ikke aandløs Uvidenhed, Vantroen vil negte Gud, saa den altsaa paa en Maade har med Gud at gjøre.

Vel siger maaskee en saadan Hedning, at han er uden Bekymring. Men det er ikke saaledes, som det da overhovedet er umuligt at være formastelig og saa at være uden Formastelighedens Bekymring. Hvor meget han hærder sig, inderst inde bærer han dog Mærket af, at Gud er den Stærkeste, Mærket af, at han vil have Gud mod sig. Halter den Gudfrygtige efter at have stridt med Gud, sandeligen, den Vantroe, han er inderst inde tilintetgjort. Og hans Bekymring er just at lægge en Alen til sin Vært; thi det var jo rigtignok en uhyre Alen at lægge til sin Vært, om et Menneske formaaede lige overfor Gud at negte Gud, eller om det vel endog skulde forholde sig saaledes, at det er Gud, der trænger til Mennesket, maaskee, som disse Tiders Viisdom have forstaaet det (hvis det ellers lader sig forstaae), for at forstaae sig selv. Men er det vist, at der ingen Velsignelse er ved, som der ingen Hævd vindes paa røvet Gods, saa har ogsaa den Formastelige Bekymringen, har den hvert Øieblik, at Gud skal tage Alt fra ham. Og er det let at arbeide, naar man har Gud til Hjælp, er det sandeligen det tungeste Arbeide, man kan paalægge sig selv, det Arbeide, at ville undvære Gud.

Derfor er Hedningen ganske egentligen i Angestens Vold; thi han veed egentligen aldrig ret, i hvis Vold han er — er det ikke angestfuldt! Skjøndt vantro, veed han neppe, om han er i Vantroens eller i Overtroens Vold; og sandeligen, det er meget vanskeligt selv for en Anden at vide det. Forladt af Gud, som han vil negte, overvældet af Gud, som han vil undvære, er han, uden Tilhold baade hos Gud og hos sig selv (thi et Men-

neske kan ikke have Tilhold hos sig selv uden Guds Medhold), i onde Magters Vold, en Vold for Vantro og Overtro. Saaledes omtumledes ingen Fugl, end ikke i det rædsomste Uveir!

Endeligen er dette en Form af Formastelighed, paa en forbuden, en oprørsk, en ugudelig Maade at ville have Guds Hjælp. Det er Overtro.

Saa vil den formastelige Hedning affindigt lægge en Alen til sin Vært, vil i Affindighed det Negtede, vil i blind Tillid vove det Dumdristige, styrte sig ned fra Templets Tinde — og hvad der er det endnu mere Formastelige, han vil, at Gud skal hjælpe ham dertil; han vil, mere og mere hengivende sig til dette usalige Spil, ved utilladelige Midler gjennemtrænge det Forbudne, opdage det Skjulte, see det Tilkommende, han vil maaskee, som hiin Simon, om hvem Skriften taler, affindigt for Penge kjøbe den Hellig-Aand, eller ved den Hellig-Aands Hjælp skaffe sig Penge; han vil paatrænge sig Gud, paatrænge Gud sin Hjælp og Bistand, vil gjøre sig selv til hvad Guds Kald kun kan gjøre et Menneske til, han, den Ukaldede. Thi den Vantroe vil formasteligt undvære Gud, vil ikke lade sig hjælpe af Gud, og formasteligt lade Gud det vide; men den Overtroiske vil, at Gud skal tjene ham. Hvad er det nemlig Andet, selv om den Overtroiske siger, at det er Guds Hjælp han vil have — naar han vilkaarligt vil have den, hvad er det Andet, end at ville, at Gud skal tjene ham? I Sandhed, det var ogsaa at lægge en Alen til sin Vært, naar Mennesket drev det til at være noget saa Overordentligt, at han havde Gud til Tjener. — Men Gud lader sig ikke spotte; hvor har derfor vel Bekymring og Angest, og den blege Frygt, og den rædsomme Gysen mere hjemme end i Overtroens skumle Rige! Denne Angest kjendte ingen Fugl, ikke den angestfuldt opskræktede.

Saaledes med den formastelige Hedning. Han vil ikke som Gud vil (liig Fuglen); endnu mindre vil han nøies med Guds Naade (liig den Christne); „over ham bliver Guds Vrede." Har Fuglen end ikke Guds Naade, hvad kun den Christne har,

sandeligen, den har heller ikke hans Vrede, hvad kun Hedningen har. Hvor langt Fuglen end flyver, den taber aldrig sit Forhold til Gud; men hvor langt skulde vel Hedningen flye, og hvor langt han end flyede, det var forgjeves for at undflye Guds Vrede; hvor langt han end flyede, dersom han ikke flyede til Naaden. Og skal der være Angest og Trængsel over hver Den, som gjør det Onde, da først og fremmest over den Formastelige. Thi som Naaden kommer ved Gud over hver Den, der som Christen nærmer sig til ham, saa kommer Angesten ved ham selv over hver Den, som formasteligt unddrager sig Gud, eller formasteligt nærmer sig ham.

Lad os til Slutning tænke paa Fuglen, der var med i Evangeliet, og skal være med i Talen. Der være da Glæde paa Jorden over Lilien og Fuglen, der vil som Gud vil og gjør som Gud vil; i Himlen er der Glæde over den Christne, som nøies med Guds Naade; men Angest er baade her og hisset over Hedningen, som formaster sig. Saa langt nærmere end Fuglen den Christne er, saa langt fjernere end Fuglen er Hedningen fra Gud. Den største Afstand, større end fra den fjerneste Stjerne til Jorden, større end at menneskelig Konst kan udmaale den, er, fra Guds Naade til Guds Vrede, fra den Christne til Hedningen, fra saligt at være frelst hos Naaden til „en evig Fortabelse fra Herrens Ansigt," fra at see Gud til fra Afgrunden at see at man har tabt Gud; det vilde være en intetsigende Spøg, om man for Alvor vilde bruge Fuglens Stilling som hjælpende til at udmaale denne Afstand. Ene med Fuglen kan den Christne bruge den som Mærke, men er Afstanden, Christen — Hedning, saa bestemmer Fuglen Intet; thi her er ikke Tale om Armod og Overflod, om Ringhed og Høihed, men om Formastelighed.

VI.

Selvplagelsens Bekymring.

Bekymrer Eder derfor ikke for den anden Morgen — efter alt saadant søge Hedningene.

Den Bekymring har Fuglen ikke. Hvor høit end oppe fra Fuglen saae ud over hele Verden, i hvad den end saae, den saae aldrig „den næste Dag"; hvad den end saae paa sin lange Reise, den saae aldrig „den næste Dag". Og sige vi end om Lilien „den staaer idag, imorgen kastes den i Ovnen," o, denne ædle eenfoldige Vise, Lilien, den er som Den, hvem dette slet ikke angaaer, hvor meget og hvor nær det end angaaer den, den er ene beskjeftiget med, hvad der dog ogsaa angaaer den nærmere, at den staaer idag! Hvor mange Dage end Fuglen saae oprinde og synke, aldrig saae den „den næste Dag." Thi Fuglen seer ikke Syner — men den næste Dag sees kun i Aanden; og Fuglen er ikke plaget af Drømme — men den næste Dag er en haardnakket Drøm, som kommer igjen; og Fuglen er aldrig urolig — men den næste Dag er hver Dags Uro. Og naar Fuglen flyver den lange Vei til det Fjerne, da er det den, som ankom den samme Dag til sin Bestemmelse, samme Dag som den reiste hjemmefra. Man reiser paa Jernbane saa hurtigt,

at man samme Dag ankommer til et fjernt Sted; men Fuglen er snildere eller hurtigere, den reiser mange, mange Dage og ankommer samme Dag. Saa hurtigt kan man dog ikke reise paa Jernbane, hvis man da skal reise lige saa langt. Nei, Ingen kan faae Tiden til at gaae saa hurtigt som Fuglen, og Ingen kan i saa kort Tid komme saa langt som Fuglen. For Fuglen er der intet Igaar, og intet Imorgen, den lever kun een Dag; og Lilien blomstrer kun een Dag.

Selvfølgeligt har Fuglen ingen Bekymring for den næste Dag. Men Bekymringen for den næste Dag er just Selvplagelse, og derfor er Fuglen uden Selvplagelsens Bekymring. Hvad er nemlig Selvplage? Det er den Plage, som Dagen Idag (hvilken har nok i sin egen Plage) ikke har. Og hvad er Selvplagelse? Det er at volde sig selv denne Plage. Thi Fuglen kan ogsaa have Plage den Dag den lever, den Dag kan ogsaa for den have nok i sin Plage; men den næste Dags Plage har Fuglen ikke — fordi den kun lever een Dag, hvad vi ogsaa kunne udtrykke paa en anden Maade: fordi den intet Selv har. Plage og den Dag Idag svare til hinanden; Selvplage og den næste Dag, det passer ogsaa sammen.

Men hvorledes er nu Fuglen Læremesteren? Ganske simpelt. At Fuglen er uden „den næste Dag", det er vist nok: saa vær Du som Fuglen, skaf den næste Dag bort, da er Du uden Selvplagelsens Bekymring; og det maa kunne lade sig gjøre, just fordi den næste Dag ligger i Selvet. Lad derimod den Dag Idag næsten ganske gaae ud i Sammenligning med den næste Dags Plage, saa er Du dybest i Selvplagelsen. Det er en Dags Forskjel det Hele — og dog hvilken uhyre Forskjel! Fuglen har let nok ved at være den næste Dag qvit — men at blive den qvit! O, af alle Fjender, som med Magt eller med List trænge sig ind paa et Menneske, er maaskee ingen saa paatrængende, som denne den næste Dag, der altid er denne den næste Dag. At seire over sit Sind skal være større end at indtage en Stad; men skal et Menneske seire over sit Sind, maa han begynde med at blive den næste Dag qvit. Den næste Dag, ja den er

som en Trold, der kan klæde sig i alle Skikkelser, den kan see saa uhyre forskjellig ud, men er alligevel — den næste Dag.

Den Christne har ikke denne Bekymring.

Bekymringen for den næste Dag sætter man ofteſt kun i Forbindelse med Bekymring for Udkommet. Dette er en meget overfladisk Betragtning. Al jordisk og verdslig Bekymring er i Grunden for den næste Dag. Den jordiske og verdslige Bekymring muliggjordes just derved, at Mennesket sammensattes af det Timelige og det Evige, blev et Selv; men idet han blev Selv, blev den næste Dag til for ham. Og her er det i Grunden, at Slaget staaer. O, verdslig og jordisk Bekymring — naar man nævner dette Ord: hvilket uhyre Indbegreb af Forskjellighed, hvilken broget Lidenskabernes Mængde, hvilken Modsætningernes Blanding! Og dog er det Hele kun eet Slag, Slaget ved den næste Dag! Og den næste Dag, det er saadan en lille Flække, som dog er blevet og bliver navnkundig; thi det var og er ved den, at det største Slag leveres, det meest afgjørende — der afgjøres Timelighed og Evighed. Den næste Dag; det er Entrehagen, ved Hjælp af hvilken Bekymringers uhyre Masse faaer fat i „den Enkeltes" lette Skib — lykkes det, saa er han i hiin Magts Vold. Den næste Dag, det er i Lænken den første Ring, som lænker et Menneske sammen med Tusinder til hiin Bekymringens Overflod, der er af det Onde. Den næste Dag, ja det er forunderligt — naar ellers et Menneske dømmes for Livstid, saa hedder det i Dommen, at det er for Livstid; men Den, der dømmer sig selv til Bekymring for den næste Dag, han dømmer sig selv for Livstid. See derfor, om der ikke i Himlen skulde findes en Frelse fra den næste Dag, thi paa Jorden fandtes den ikke; end ikke ved at døe den næste Dag undgaaer Du den, den var jo til den Dag Du levede. Men er der for Dig ingen næste Dag, saa er al jordisk Bekymring tilintetgjort, ikke blot den for Udkommet; thi alt Jordisk og Verdsligt er dog kun attraaværdigt for den næste Dags Skyld — og usikkert paa Grund af den næste Dag;

med den næste Dag taber det sin Fortryllelse og sin ængstende Usikkerhed. Og er der for Dig ingen næste Dag, saa er Du enten en Døende, eller En, der ved at afdøe fra Timeligheden, greb det Evige, enten En, der virkeligt er en Døende eller En, der virkeligt lever.

Evangeliet siger: „hver Dag har nok i sin egen Plage.“ Men er dette et Evangelium, det er jo snarere som af en Begrædelsens Bog, det er jo at gjøre hele Livet til, at indrømme, at hele Livet er idel Plage, naar hver Dag har nok af Plage. Man skulde jo troe, at et Evangelium maatte forkynde, at hver Dag var fri for Plage, eller at der kun var enkelte uheldige Dage. Dog er det et Evangelium, og det affier sandeligen heller ikke Myggen for at nedsluge Kamelen; thi det retter sig mod Selvplagelsens Uhyre — og antager, at de daglige Plager kommer et Menneske nok ud af det med. Det siger derfor egentligen, hver Dag skal have sin Plage. Vel staaer dette Ord ikke i Evangeliet, men der staaer „den Dag i Morgen skal bekymre sig for sit Eget;“ men skal den bekymre sig for sit Eget, saa skal Du altsaa være uden Bekymring for den, lade den skjøtte sig selv. Altsaa skal Du i Forhold til Plage have nok i den, som hver Dag har, siden Du skal lade den næste Dag skjøtte sig selv. Er dette ikke saaledes? Naar Læreren siger til en Discipel „Du skal lade Din Sidemand i Ro, lade ham skjøtte sig selv,“ saa siger han jo tillige „Du har nok i at passe Dig selv, og Du skal deri have nok.“ Hver Dag skal have sin Plage, det er, pas Du blot paa at blive fri for den næste Dags Plage, tag Du roligt og glad til Takke med hver Dags Plage, Du staaer Dig godt derved: ved at blive fri for den næste Dags Plage. Vær Du derfor nøisom, hav Gudsfrygt med Nøisomhed; thi hver Dag har nok i sin Plage. Gud sørger ogsaa i denne Henseende, han tilmaaler af Plage hvad der er nok for hver Dag; saa tage Du heller ikke mere end det Tilmaalte, som just er nok, medens Bekymringen for den næste Dag er Havesyge.

Det gjelder for Alt i Livet, at være rigtigt stillet, at indtage den rette Stilling. Denne indtager den Christne i For-

hold til den næste Dag; thi den er ikke til for ham. — Det er bekjendt nok, at der foran Skuespilleren, blendet som han er af Lysvirkningen, ligger det dybeste Mørke, den sorteste Nat. Man skulde nu troe, at dette maatte forstyrre ham, gjøre ham urolig. Men nei, spørg ham, og Du skal høre, han tilstaaer selv, at just Dette understøtter ham, gjør ham rolig, holder ham i Skuffelsens Fortryllelse. Derimod vilde det forstyrre ham, om han kunde see noget Enkelt, skimte en enkelt Tilskuer. Saaledes med den næste Dag. Man klager stundom over, og finder det sørgeligt, at Fremtiden ligger saa mørk for En. O, Ulykken er just, naar den ikke er mørk nok, naar Frygt og Anelse og Forventning og jordisk Utaalmodighed skimte den næste Dag! — Den, der roer en Baad, vender Ryggen mod Maalet, som han dog arbeider til. Saaledes med den næste Dag. Naar et Menneske ved det Eviges Hjælp lever fordybet i den Dag Idag, saa vender han Ryggen mod den næste Dag. Jo mere han evigt er fordybet i den Dag Idag, jo mere afgjort vender han den næste Dag Ryggen, saa han slet ikke seer den. Naar han vender sig om, forvirrer det Evige sig for hans Øie og bliver den næste Dag. Men naar han for ret at arbeide mod Maalet (Evigheden), vender den Ryggen, seer han slet ikke den næste Dag, medens han ved Hjælp af det Evige seer ganske tydeligt den Dag Idag, dens Opgaver. Men naar der ret skal arbeides idag, maa et Menneske være saaledes vendt. Det er altid sinkende og adspredende, hvert Øieblik utaalmodigt at ville see efter Maalet, om man kommer det lidt nærmere og nu igjen lidt nærmere. Nei, vær for evig og i Alvor besluttet, saa vender Du Dig ganske til Arbeidet — og Ryggen til Maalet. Saaledes er man vendt, naar man roer en Baad, men saaledes er man ogsaa stillet, naar man troer. Man skulde mene, at den Troende var længst fjernet fra det Evige, han, som ganske har vendt det Ryggen og lever idag, medens den Skimtende staaer og seer efter det. Og dog er den Troende det Evige allernærmest, medens en Apokalyptiker er det Evige allerfjernest. Troen vender det Evige Ryggen, just for at have

det ganske hos sig i den Dag Idag. Men vender et Menneske sig, og især i jordisk Lidenskab, mod det Tilkommende, saa er han længst fra det Evige, saa bliver den næste Dag en uhyre, forvirret Skikkelse, som Eventyrets. Ligesom hine Dæmoner, om hvilke vi læse i første Mosebog, avlede Børn med jordiske Qvinder, saaledes er det Tilkommende den uhyre Dæmon, der med Menneskets qvindagtige Indbildning avler den næste Dag.

Men den Christne troer, just derfor bliver han den næste Dag qvit. Den Troende er, sammenlignet med Selvplageren, lige modsat stillet; thi denne glemmer aldeles den Dag Idag af Bekymring for og beskjeftiget med den næste Dag. Den Troende er en Nærværende, og tillige, hvad dette Ord i hiint fremmede Sprog betegner, en Mægtig. Selvplageren er en Fraværende, en Afmægtig. Det Ønske høres ofte i Verden at være samtidig med een eller anden stor Begivenhed, eller stor Mand; man mener, at Samtidigheden maatte udvikle En og gjøre En til noget Stort. Maaskee! Men skulde det ikke være noget mere end et Ønske værd at være samtidig med sig selv! Thi hvor sjeldent et Menneske, der virkelig er samtidig med sig selv; de Fleste ere gjerne i Følelse, i Indbildning, i Forsæt, i Beslutning, i Ønske, i Længsel, apokalyptisk, i Skuespils-Skuffelse hundrede tusinde Mile forud for sig selv, eller adskillige Menneske-Aldere forud for sig selv. Men den Troende (den Nærværende) er i høieste Forstand samtidig med sig selv. Og det, ved det Eviges Hjælp at være ganske samtidig med sig selv idag, det er ogsaa det meest Dannende og Udviklende, det er Evighedens Vinding. Der var da vel heller aldrig nogen samtidig Begivenhed, ei heller nogen høistæret Samtidig saa stor — som Evigheden. Og denne Samtidighed idag er just Opgaven; naar den løses, er det Troen. Derfor anpriser den Christne (hvad en af de strengeste Kirkefædre gjør) et Ord af Sirach ikke som Klogskabs-Regel, men som Gudsfrygt (30, 24): „elsk Din Sjel, og trøst Dit Hjerte, og driv Sorg langt fra Dig" — hvo var vel og saa grusom, som Selvpla-

geren er mod sig selv! Men alle hans Piinsler, alle disse grusomt opfundne og grusomt øvede martrende Qvaler ere indbefattede i dette ene Ord, den næste Dag. Og nu Midlet herimod! Man fortæller, at man i en Bogsamling i Spanien fandt en Bog, paa hvis Ryg stod: „det bedste Middel mod Kjettere". Man aabnede den, eller rettere man vilde aabne den, men see det var ingen Bog, det var et Foderal, hvori der laae en Svøbe. Skulde man skrive en Bog, kaldet „det eneste Middel mod Selvplagelse", saa er den kort skrevet: „lad hver Dag have nok i sin Plage." Naar derfor den Christne arbeider, og naar han beder, taler han kun om den Dag Idag: han beder om det daglige Brød „idag", om Velsignelse til sit Arbeide „idag", om at undgaae det Ondes Snare „idag", om at komme Guds Rige nærmere „idag". Dersom nemlig et Menneske, just fordi han har stiftet Bekjendtskab med Rædselen, i Sjelens Lidenskab beder saaledes: frels mig, o Gud, fra mig selv og fra den næste Dag, da beder han ikke christeligt, og den næste Dag har allerede for megen Magt over ham. Thi den Christne beder „frels mig idag fra det Onde". Dette er den sikkreste Frelse fra den næste Dag, men derhos jo ogsaa beregnet paa, at der bedes saaledes hver Dag; glemmes det en Dag, kommer strax den næste Dag tilsyne. Men den Christne glemmer ikke nogen Dag at bede, derfor frelser han sig gjennem Livet, Troen frelser hans Mod, hans Glæde, hans Haab. Den frygtelige Fjende er til, den næste Dag, men den Christne maler ikke Djævelen paa Væggen, maner ikke det Onde og Fristelsen frem, han taler slet ikke om den næste Dag, men kun om den Dag Idag; og om den taler han med Gud.

At leve saaledes, at udfylde den Dag Idag med det Evige og ikke med den næste Dag, har den Christne lært eller lærer han (thi den Christne er altid en Lærende) af Forbilledet. Hvorledes har Han baaret sig ad med at leve uden Bekymring for den næste Dag, han, der lige fra sit Livs første Øieblik, da han fremtraadte som Lærer, vidste hvorledes hans Liv vilde ende, at den næste Dag var hans Korsfæstelse;

vidste det, medens Folket jublende hilsede ham som Konge (o, bittre Viden just i det Dieblik!); vidste det, da der raabtes Hosianna ved Indtoget, at der skulde raabes „Korsfæst", og at det var dertil han holdt sit Indtog — han, der altsaa bar hver Dag denne overmenneskelige Videns uhyre Vægt: hvorledes har Han baaret sig ad med at leve uden Bekymring for den næste Dag? Han, der ikke leed, som et Menneske lider, paa hvem Modgang og Gjenvordigheder storme ind, men som ogsaa i ethvert Dieblik har den Mulighed for sig, at det dog var muligt, at Alt endnu kunde blive godt — thi Han vidste, at det var uundgaaeligt; Han, som med hvert Offer mere, han bragte Sandheden, vidste, at han fremskyndede sin Forfølgelse og Undergang, saa han altsaa havde sin Skjæbne i sin Magt, kunde sikkre sig Kongemagtens Glands og Slægtens tilbedende Beundring, hvis han vilde slippe Sandheden, men ogsaa med endnu større Vished sikkre sig sin Undergang, hvis han (o, evig sikkre Vei til Undergang!) i slet Intet svigtede Sandheden: hvorledes bar han sig ad med at leve uden Bekymring for den næste Dag — Han, som dog ikke var ukjendt med denne Angestens, saa lidet som med nogen anden menneskelig Lidelse, Han, der i et Smertens Udbrud sukkede „og gid den Time allerede var kommen"? See man taler i Krigssproget om at dække en Hærfører, medens han angriber Fjenden, at dække ham, for at Ingen skal falde ham i Ryggen: hvorledes har Han baaret sig ad, for, medens han levede den Dag Idag, at dække sig mod den Fjende, der vilde falde ham i Ryggen, den næste Dag — thi just fordi Han i en ganske anden Forstand end noget Menneske havde det Evige hos sig i den Dag Idag, just derfor vendte Han jo den næste Dag Ryggen. Hvorledes bar Han sig ad? Langt fra os være formasteligt Forsøg paa at vinde menneskelig Beundring ved at udgrunde, hvad der ikke skal udgrundes; vi troe ikke, at Han kom til Verden for at give os Emne til en lærd Undersøgelse. Men kom Han til Verden for at sætte Opgaven, for at efterlade et Fodspor, saa skulle vi jo lære af ham. Vi have derfor ogsaa

allerede i Spørgsmaalet ladet indflyde Svaret, mindet om, hvorledes Han har baaret sig ad, hvad vi skulle lære: Han havde hos sig det Evige i den Dag Idag, derfor havde den næste Dag ingen Magt over ham, den var ikke til for ham. Den havde ingen Magt over Ham, førend den kom; og da den kom og var den Dag Idag, havde den ingen anden Magt over Ham end hvad der var Faderens Villie, hvori Han evig frit havde samtykket, og hvorunder Han lydigt bøiede sig.

Hedningen derimod har denne Bekymring; thi Hedenskab er just Selvplagelse. Istedetfor at kaste al sin Sorg paa Gud, har Hedningen al Plagen; han er uden Gud, just derfor den plagede Mand, Selvplageren. Da han nemlig er uden Gud, saa kan det jo heller ikke være Gud, der paalægger ham nogen Plage. Forholdet er heller ikke dette: uden Gud — uden Plage, med Gud — med Plage, men dette: med Gud — uden Plage, uden Gud — med Plage.

„Lader os æde og drikke, thi imorgen skulle vi døe". Men saa er jo Hedningen uden Bekymring for den næste Dag, han siger jo selv, at der ingen næste Dag er. Nei, han bedrager sandeligen ikke Christendommen, og det lykkes ham heller ikke at bedrage sig selv. Thi just denne Tale gjenlyder af Angesten for den næste Dag, Tilintetgjørelsens Dag, Angesten, der, skjøndt et Skrig fra Afgrunden, vanvittigt skal betyde Glæde. Han er saa angest for den næste Dag, at han styrter sig i vild Bedøvelse, for om muligt at glemme den — og hvor angest han er: er det at være uden Bekymring for den næste Dag? Er dette at være uden Noget, saa er det at være uden Forstand eller at være affindig. Og Imorgen er ogsaa Omqvædet i Dagens Glæde, Verset ender jo bestandigt saaledes „thi imorgen". Man taler rigtignok om en Fortvivlelsens Livs-Lyst, der just fordi den ikke har den næste Dag, lever, som det hedder, ganske i den Dag Idag. Men dette er en Skuffelse, thi paa den Maade kan man netop ikke leve i den Dag Idag, allermindst ganske. Et Menneske har det Evige i sig,

og derfor kan han umuligt være ganske i det reent Øieblikkelige. Jo mere han gjør Forsøget paa at ville undvære det Evige, desto fjernere er han netop fra at leve den Dag Idag. Om Hedningen skal døe imorgen, det lade vi uafgjort; vist er det, han lever ikke den Dag Idag.

„Men imorgen!" Thi som den Christne bestandigt kun taler om Idag, saa taler Hedningen bestandigt kun om Imorgen. Det gjør ham egentligen hverken fra eller til, hvorledes den Dag Idag er, glædelig eller sørgelig, lykkelig eller ulykkelig, han kan hverken komme til at nyde eller til at bruge den, thi han kan ikke komme bort fra den usynlige Skrift paa Væggen, Imorgen. Imorgen skal jeg maaskee sulte, selv om jeg ikke gjorde det idag; imorgen skal maaskee Tyve stjæle min Rigdom, eller Bagvaskere min Ære, Forkrænkeligheden min Skjønhed, Tilværelsens Misundelse min Lykke — imorgen, imorgen! Idag staaer jeg paa Lykkens Tinde — o, fortæl mig endnu idag en Ulykke, hurtigt, hurtigt, — thi ellers vil vel imorgen Alt grændseløst være tabt. Hvad er Angest? Det er den næste Dag. Og hvorfor var Hedningen meest angest, netop naar han var lykkeligst? Fordi Modgang og Ulykke dog maaskee havde tjent til for en Deel at slukke hans jordiske Bekymrings Ild. Thi jordisk Bekymring føder, avlende, Angest, der igjen, nærende, føder Bekymringen. For at bringe Gløden til at brænde i Flamme maa der Træk. Men Attraaen, den jordiske, og Usikkerheden, den jordiske, disse to Strømninger danne netop Træk, som opflammer Lidenskabens Ild, hvori Angesten er.

Med hvem strider da Hedningen i Angest? Med sig selv, med en Indbildning; thi den næste Dag er et afmægtigt Intet, hvis Du ikke selv giver den Din Kraft. Og dersom Du ganske giver den al Din Kraft, saa faaer Du, som Hedningen gjør det, paa en forfærdelig Maade at vide, hvor stærk Du er — thi hvilken uhyre Magt er ikke den næste Dag! Den næste Dag, som Hedningen med Gru i Sjelen gaaer imøde, modstræbende som Den, der slæbes til Retterstedet, forgjeves ar-

beidende imod som Den, der fortvivlet fra et Vrag strækker Armene mod Land, trøsteløs som Den der fra Land seer sin hele Eiendom synke i Havet!

Saaledes fortærer Hedningen sig selv, eller den næste Dag fortærer ham. Ak, der gik en menneskelig Sjel ud, han tabte sit Selv. Ingen veed, hvorledes det skeete; det var ikke Nød eller Ulykke eller Modgang; Ingen saae den rædsomme Magt, som fortærede dette Menneske, men han fortæredes. Som en usalig Aand, der ikke fandt Hvile i Graven, saaledes lever han liig et Gjenfærd, det er, han lever ikke. Som man taler om uordentligt at gjøre Nat til Dag, saaledes vil han fortvivlet gjøre Idag til den næste Dag. Derfor lever han ikke idag, og han lever ikke til den næste Dag. Han lever ikke til den næste Dag, dette sige vi om den Syge, hvem Lægen har opgivet; men den Syge lever dog idag. Selvplageren derimod lever endnu nøiagtigere forstaaet ikke til den næste Dag, han er opgiven, da han opgav det Evige, han lever end ikke idag, skjøndt han lever, endnu mindre til imorgen, thi for at leve til imorgen maa man dog leve idag. Som Fuglen, der flyver mod en malet Væg for at sætte sig i et af Træerne, og flyver sig træt ja maaskee ihjel ved at ville sidde i et af disse Træer: saaledes affjeler Selvplageren sit Selv ved idag at ville leve den næste Dag. Som Fuglen, der blev træt underveis over Verdenshavet, synker med mattede Vingeslag mod Havet, og nu hverken kan leve eller døe: saaledes med Selvplageren, der bliver træt underveis over Afstanden mellem idag og den næste Dag. At leve er at være til idag; naar man er død, er der intet Idag mere. Men Selvplageren lever, dog ikke idag, han lever ikke til imorgen, dog lever han Dag efter Dag. For ham kan vor Herre ikke klare op; thi det bliver lige mørkt om ham og lige usaligt, enten han lever eller døer, han, som hverken lever eller døer, og dog lever — ja, som i et Helvede.

Lad os saa til Slutning tænke paa Fuglen, der var med i Evangeliet og skal være med i Talen. Fuglen ankommer i

samme Dag til sit fjerne Bestemmelses-Sted; den Christne er samme Dag, „endnu idag" i Himmelen, hvor hans Liv er; Hedningen kommer aldrig af Stedet. Fuglen er i god Forstand en Selvkjerlig, som fornuftigt elsker sig selv, derfor ingen Selvplager; den Christne elsker Gud, derfor ingen Selvplager; Hedningen (hvad Gud forbyde og forbyder) hader sig selv, han er en Selvplager. Fuglen lever kun een Dag, saaledes er den næste Dag ikke til for den; den Christne lever evig, saaledes er den næste Dag ikke til for ham; Hedningen lever aldrig, altid af den næste Dag hindret i at leve. Fuglen er fritagen for al Angest; Velsignelsen over den Christne frelser ham fra al Angest; Hedningens Bekymring er Straffen over ham: Selvplagelse — ingen Synd straffer saaledes sig selv som Selvplagelse.

VII.

Tvivlraadighedens, Vankelmodighedens, Trøstesløshedens Bekymring.

Ingen kan tjene to Herrer — efter alt saadant søge Hedningene.

Den Bekymring har Fuglen ikke.

Ere Englene Guds Sendebud, der lyde hvert hans Vink, bruger han Vindene som sine Engle: Fuglen og Lilien ere lige saa lydige, om Gud end ikke bruger dem som Sendebud, om det end er, som havde han ingen Brug for dem. Fuglen og Lilien have ingen Anledning til at blive sig selv vigtige ved den Brug, der gjøres af dem, de føle sig ydmygt som til Overflod. Dog ere de derfor ikke Gud mindre kjere, ei heller er dette at være saaledes til Overflod den ringeste Lykke. Som ikke sjeldent i Menneskenes travle Liv just den ualmindeligt Begavede er saa omtrent til Overflod, fordi han ikke passer for eller ind i Noget af alt Det, Travlheden vil anvise ham, beskjeftige ham med, bruge ham til — og dog just hans Overflødighed tjener mere til Skaberens Ære end al Travlhedens Vigtighed; som Maria ærede Christus bedre siddende ved hans Fødder end den travle Marthes Virksomhed: saaledes er Lilien og Fuglen en Skjønhedens og en Glædens Overflod, Gud

har ødslet paa Skabningen. Men just fordi de saaledes ere til Overflod, fordres der ogsaa af dem den fuldkomneste Lydighed. Vel er Alt, hvad der er til, af Naade; men Den, der i den Grad skylder Naaden Alt, at han forstaaer, han er til Overflod, han maa være desto lydigere. Vel er Alt, hvad der er til, Intet i den Almægtiges Haand, som skabte det af Intet; men hvad der, idet det blev til, dog kun drev det til at blive Overflod, det maa dybest forstaae at det er Intet. Naar Forældre gjøre en Fest for deres egne Børn, fordre de vel den glade Lydighed, eller den Glæde, der er Lydigheden; men naar de gjøre en Fest for fattige Børn, give Alt til, ganske som var det deres egne, saa fordre de endnu mere afgjørende den Glæde, hvis Hemmelighed er ubetinget Lydighed.

Men saaledes er just Lilien og Fuglen, ene tjenende „Herren", uden Tanke om nogen anden Herre, og uden een eneste Tanke, som ikke er til ham; lydigere i hans Haand end den smidige Vært i Gartnerens, lydigere mod hvert hans Vink end den slagvante Due mod dens Herres. Alt hvad der hedder Lilie og Fugl tilhører een Herre; men hver Fugl og hver Lilie tjener kun denne ene Herre.

Derfor er Fuglen aldrig tvivlraadig. Det er ikke af Tvivlraadighed, skjøndt det kunde see ud som, at Fuglen flyver hid og did, det er lige det Modsatte, det er ganske vist, at det er af Glæde; det er ikke Tvivlraadighedens usikkre Flugt, det er den fulde Lydigheds lette Sving. Vel bliver Fuglen snart kjed af sit Opholdssted og flyver langt bort, men dette er ikke Vankelmodighed, det er lige det Modsatte, det er den fuldkomne Lydigheds faste og bestemte Beslutning; sjelden var maaskee noget Menneskes Beslutning saa bestemt og stod saa fast. Vel seer man ogsaa stundom en Fugl sidde og hænge med Næbbet, den kan have Sorg, men det er ikke Trøstesløshed; aldrig er den lydige Fugl uden Trøst, og væsentligen er dens Liv Sorgløshed, just fordi den tjener kun een Herre, hvad der atter tjener baade Fuglen og Mennesket bedst, tjener til at fritage ham for at sørge trøstesløst.

Hvorledes er nu Lilien og Fuglen Læremesteren? Ganske simpelt. Fuglen og Lilien tjener kun een Herre og hvad der er det Samme tjener ham ganske: saa vær Du som Lilien og Fuglen, tjen ogsaa Du kun een Herre, tjen ham af Dit ganske Hjerte, af Dit ganske Sind, og af al Din Magt, da er Du ogsaa uden Bekymringen. Fornemmere end Fuglen og Lilien, er Du i Slægtskab med hiin Herre (Lilien og Fuglen ere som de fattige Børn), men i Lydighed tjener Du dog den samme Herre, hvis Du som Lilien og Fuglen tjener ham ganske.

Den Christne har ikke denne Bekymring.

„Ingen kan tjene to Herrer," eller, der er kun een Herre, som man kan tjene ganske. Det er nemlig ikke saa med Valget mellem de to Herrer, at naar man blot vælger een af To, og da tjener denne Ene, ligegyldigt hvilken af dem, at man saa kun tjener een Herre. Nei, der er kun Een, som saaledes er Herre, er „Herren", at man, naar man tjener ham, tjener een Herre; det er jo ogsaa klart nok, at naar der kun „er een Herre til", tjener man ikke een Herre, naar man ikke tjener ham. Det er derfor ikke sandt, at Den, der valgte ganske at tjene Mammon, kun tjener een Herre; mod sin Villie er han dog i den anden Herres, i „Herrens" Tjeneste. Vælger et Menneske en anden Herre end Gud, maa han hade Gud, „thi han maa enten elske den ene og hade den anden," det er, naar han elsker den ene, maa han hade den anden; men hvor meget han end hader Gud, derfor slipper han dog ikke ud af hans Tjeneste, og tjener alligevel ikke een Herre. Det er ikke med et Menneskes Tjeneste-Forhold til Gud, som i Forholdet til et andet Menneske med et Tjeneste-Menneske, der kan løbe af sin Tjeneste og saa langt bort, at hans første Herre ikke kan faae ham fat, eller vel endog flygte til saa forandrede Forhold, at hans første Herre maa opgive sin Fordring paa ham. Nei, det Menneske, der, om det end nok saa fortvivlet var hans afgjorte Villie, valgte at tjene en anden Herre end „Herren", han bliver dog i to Herrers Tjeneste. Og just denne Selvmodsigelse er

hans Straf: at ville det Umulige; thi det er umuligt at tjene to Herrer. Men det er ogsaa kun da muligt at tjene een Herre, naar man valgte ganske at tjene „Herren." Det seer næsten fristende ud, det er næsten som vilde Evangeliet slaae den menneskelige Vilkaarlighed løs ved at sige: een af To maa Du vælge. O, men just her er Evighedens forfærdelige Alvor til at holde igjen; thi kun den Ene kan Du vælge saaledes, at Du ved at vælge ham tjener een Herre. Det er derfor ikke sandt, at Den, der ganske blev enig med sig selv om at tvivle, at han kun tjener een Herre, Tvivlen; thi at tvivle er netop, som Ordet tyder paa, at være uenig med sig selv, at være i To. Ei heller er det sandt, at Den, som, hvor afskyeligt det end er, blev ganske enig med sig selv om at ville være en Niddinq, at han kun tjener een Herre, Djævelen; thi saa lidet som der er Enighed i en Røverkule, saa lidet er der Enighed i det Hjerte, der er en Røverkule. Men hvor skulde det være muligt: i **Uenighed** at tjene **een Herre!**

Den Christne tjener kun een Herre, „Herren"; og han ikke blot tjener ham, men han **elsker** ham, han elsker Herren sin Gud af sit ganske Sind og af sit ganske Hjerte og af al sin Magt. Netop derfor tjener han ham ganske; thi kun Kjerlighed ener ganske, ener det Forskjellige i Kjerlighed, ener her Mennesket ganske i Gud, som er Kjerlighed. Kjerlighed er det fasteste af alle Baand, thi den gjør den Elskende til Eet med Det han elsker; fastere kan intet Baand binde, eller, saa fast kan intet Baand binde. Og den Kjerlighed, som elsker Gud, er Fuldkommenhedens Baand, der i fuldkommen Lydighed gjør Mennesket til Eet med den Gud han elsker. Og Kjerligheden, som elsker Gud, er det gavnligste Baand, der ved at holde et Menneske ene i Guds Tjeneste frelser ham fra Bekymringen. Denne Kjerlighed ener et Menneske, den gjør ham evigt enig med sig selv og med Herren som er Een; og den ener Mennesket i Lighed med Gud. O, salige Tjeneste, saaledes at tjene Gud alene! Derfor lyder det ogsaa saa høitideligt, naar vi i Eet udtale det; thi denne Tjeneste er jo „Guds-Tjeneste", den

Christnes Liv idel Guds-Tjeneste. Saa høit drev Fuglen det aldrig, at man kunde kalde dens Liv Guds-Tjeneste, saa fuldkommen i Lydighed blev Fuglen aldrig, om den end var lige saa lydig.

Men saa er jo den Christne endnu mere lydig end Fuglen? Ja, det er han ogsaa. Thi Fuglen har ingen anden Villie end Guds, men den Christne har en anden Villie, hvilken han stadigt offrer i Lydighed mod Gud; saa meget mere lydig er han. Tunge, men Gud velbehagelige og saa dog saa salige Offer! O, man taler om meget Forskjelligt, som det enkelte Menneske kan elske høiest: en Qvinde, sit Barn, sin Fader, sit Fødeland, sin Konst, sin Videnskab; men hvad ethvert Menneske i Grunden elsker meest, mere end sit eneste, Forjættelsernes Barn, mere end sin baade i Himlen og paa Jorden eneste Elskede, er dog den egne Villie. Du skal derfor ikke lægge Haand paa dette Dit Barn — Gud er ikke grusom; ikke forlade denne Din Elskede — Gud er ikke haardhjertet. Der er noget Andet, Noget endnu dybere inde, det er til Din egen Frelse at det fratages Dig, og dog er der, til Din egen Skade, Intet Du holder saa fast paa, og Intet der holder saa fast paa Dig (thi snarere skulde dog Barnet finde sig i at blive offret, og Pigen i at blive Offeret): det er den egne Villie. See, Fuglen, den er strax ved Haanden for at lyde Guds Villie; men langveis fra i en vis Forstand kommer den Christne, som dog er lydigere end Fuglen! Hvilken Hurtighed er ogsaa størst, Dens, som staaer ved Siden af Dig og i samme Nu vender sig om, eller Dens, der fra det Fjerne dog i samme Nu er paa Pletten! Fuglen kommer saa hurtigt den kan, naar Gud kalder, Ære være den, det er en Glæde at see paa den; men den Christne kommer uendeligt langt hurtigere, thi han kommer lige saa hurtigt fra — at opgive den egne Villie.

Derfor er ogsaa den Christne fri fra Bekymringen, aldrig tvivlraadig — han er troende; aldrig vankelmodig — han er evig besluttet; aldrig trøstesløs — han er altid glad, altid takkende. At Lydighed er Veien hertil, det har han

lært og lærer han af Ham, som er Veien, Han, der selv lærte Lydighed og var lydig, lydig i Alt, lydig i at opgive Alt (den Herlighed, Han havde før Verdens Grundvold blev lagt), lydig i at undvære Alt (endog Det, hvortil han kunde helde sit Hoved), lydig i at paatage sig Alt (Slægtens Synd), lydig i at lide Alt (Slægtens Skyld), lydig underkastende sig Alt i Livet, lydig i Døden.

Saaledes tjener den Christne i fuldkommen Lydighed kun een Herre. Som Fuglen uafbrudt synger til Skaberens Ære, saaledes er den Christnes Liv, eller han forstaaer idetmindste og tilstaaer, at det burde være saaledes; og allerede denne Forstaaelse, denne Tilstaaelse er dog en Ære-Erklæring. Saaledes er den Christnes Liv, som en Lovsang til „Herrens" Ære, fordi dette Liv lyder Gud endnu villigere og i saligere Overeensstemmelse end Sphærernes. Dette Liv er Lovsangen; thi Gud kan et Menneske kun prise ved Lydighed, bedst ved fuldkommen Lydighed. Men derfor er denne Lovsangens Tone saa høit stemt og saa dybt greben, fordi den ydmyge, glade Lydighed ikke priser hvad et Menneske forstaaer, men hvad han ikke forstaaer. Og derfor er denne Lovsangs Instrument ikke hiin den menneskelige Forstands Barne-Trompet, men den er Troens himmelske Basune. Den Christne lovsynger kun Eet, og ved Lydighed: at Gud gjør Alt, og at Alt hvad Gud gjør er idel Naade og Viisdom. Det er da og egentligen en Art Næsviished, en Opsætsighed, som den Christne aldrig kunde ville tillade sig, saadan uden videre at takke Gud, fordi Det hænder, som man selv mener at kunne forstaae, at det er En gavnligt og glædeligt. Vederfares Sligt den Christne, takker han vel, han som takker altid; men just da er han tvivlsom og mistroisk mod sig selv, han beder Gud om Tilgivelse, hvis han skulde takke for heftigt, for heftigt, fordi Det, der skeete, efter hans barnagtige Begreb syntes ham gavnligt og glædeligt. Dette er nemlig den egentlige Lovsang, Hymnen, Høisangen: ved glad og ubetinget Lydighed at prise Gud, naar man ikke kan forstaae ham. At prise ham paa den Dag, da Alt gaaer

Dig imod, da det fortner for dit Øie, naar Andre maaskee let kunde ville bevise Dig, at der er ingen Gud til — da, istedetfor at blive Dig vigtig ved at bevise, at der er en Gud, ydmygt at bevise, at Du troer, at der er en Gud til, at bevise det ved glad og ubetinget Lydighed: det er Lovsangen. Ikke er Lovsangen noget Høiere end Lydigheden, men Lydigheden er den eneste sande Lovsang; i Lydigheden er Lovsangen, og er Lovsangen Sandhed, er den Lydigheden. I Forhold til et Menneske kan Du, for at føie hans Villie, gjøre hvad der virkelig er Dig selv til Skade; om end Skaden aldrig bliver stor, da det dog ogsaa er Dig selv til Velsignelse at offre Dig for en Andens Skyld. Men skulde det ogsaa være muligt, at jeg ved at lyde Guds Villie paa nogen Maade kunde gjøre mig selv Skade — naar dog vel hans Villie er mit eneste sande Gavn! Men naar saa er, skulde saa Lydigheden ikke altid være glad, skulde den eet eneste Øieblik betænke sig paa at være glad, det er jo ene og alene mit eget Gavn der fordres!

Al Skabningen lover Gud ved at lyde hans Vink; den Christnes Liv lover ham ved en end fuldkomnere Lydighed, ved glad Lydighed ogsaa da, naar han forstaaer, at han ikke forstaaer Gud. Hvor skulde saa den Dør være ladet aaben, eller den Bagport ubevogtet, ad hvilken Tvivlraadigheden, eller Vankelmodigheden end sige Trøstesløsheden skulde kunne snige sig ind i den Christnes Sjel! Nei, ingen Fæstning er saa sikker som Troens! Enhver anden Fæstning — selv om Fjenden ingen Port fandt aaben, ingen Sti op ad Bjerget banet eller ingen Mulighed af at bane den, han skal dog ved ganske at afskjære den al Forbindelse med Omverdenen, al Tilførsel, tilsidst hungre den ud og tvinge den til Overgivelse. Men jo mere Du afskjærer Troen al Tilførsel fra Omverdenen (Tvivlraadighedens, Vankelmodighedens, Trøstesløshedens — ja der er intet andet Tilsvarende til hvad Tilførsel en Fæstning behøver udenfra), desto sikkrere er Fæstningen; Du tager Feil, naar Du mener, at Du angriber den, Du befæster den. Det er kun en stadselig Usandhed, at kalde en Fæstning en lille Verden for

sig selv. Men Troens Fæstning er en Verden for sig selv; og den har Livet inden sine Volde; og hvad den mindst behøver, ak ja, hvad der er den meest skadeligt, er al Tilførsel fra Omverdenen. Bortskjær Troen al Forbindelse med Omverdenen, hungre den ud: desto uindtageligere bliver den, desto rigere dens Liv. Og hos Troen i denne Fæstning boer Lydigheden.

Hedningen derimod har denne Bekymring.

Thi Hedenskab er just Dobbelthed, de to Villier, Herreløshed eller, hvad der er det Samme, Trældom. Hedenskab er et Rige, som er splidagtigt med sig selv, et Rige i idelig Oprør, hvor den ene Tyran afløser den anden, men hvor der dog aldrig er nogen Herre. Hedenskab er et Sind i Oprør; ved Djævelens Hjælp uddrives Øieblikkets Djævel, og der farer syv værre ind. Hedenskab er, hvor forskjelligt det end yttrer sig, i sidste Grund Ulydighed, det afmægtige, selvmodsigende Forsøg at ville tjene to Herrer. Men derfor er ogsaa Straffen over det: „vee den Synder, som gaaer paa to Veie!" Man skal kunne kjende det paa en Menighed, naar der i mange Aar „ingen Præst" har været, uagtet den dog har havt mange Præster: saaledes er det ogsaa til at kjende paa Hedningen, at der er mange Herrer, eller at Mange har været Herre, men „ingen Herre" hersket over dette Sind. Der er Eet, hvori alle Hedninge ligne hinanden, Ulydighed mod „Herren"; og der er Eet, som ingen Hedning gjør, han tjener ikke een Herre. I alt Andet forsøger han sig maaskee: i at ville tjene een Herre, som dog ikke er Herre, i at ville være uden Herre, i at ville tjene flere Herrer — og jo mere forsøgt han bliver i alt Saadant, desto værre bliver saa hans Sidste end hans Første.

Først er Hedningen tvivlraadig. Saalænge han er tvivlraadig seer det ud, som var der endnu Intet forskyldt, som var Muligheden af at vælge den ene Herre endnu for ham, som var han uden Bekymring, og hans Tvivlraadighed den alvorlige Overveielse. Maaskee mener man, at jo længere et Menneske bliver ved at overveie desto alvorligere bliver hans Be-

slutning. Maaskee — hvis den ikke ganske udebliver. Og man glemme for Alt ikke, at der dog vistnok er Noget til, hvor der ikke behøves lang Overveielse. Saaledes i Forhold til en Ubetydelighed; der vilde en lang Overveielse dog vel være et meget betænkeligt Tegn. Af saadanne Ubetydeligheder ere der nu mange i Livet; men saa er der endnu et Noget, i Forhold til hvilket det at behøve lang Overveielse er et meget betænkeligt Tegn: det er Gud eller det at vælge Gud. Det Ubetydelige staaer i intet Forhold til en lang Overveielse; men Guds Ophøiethed staaer ogsaa i intet Forhold til lang Overveielse og Betænkning. Den lange Overveielse er her saa langt fra at være det Alvorlige, at den just beviser Mangelen paa Alvor, og beviser det ved at vise sig at være Tvivlraadighed. Thi det er saare langt fra, at et Menneske, jo længere han overveier og overveier, kommer Gud desto nærmere, det er tvertimod, jo længere Overveielsen bliver, medens Valget udsættes, desto mere fjerner han sig fra Gud. At vælge Gud er vistnok det meest afgjørende og det høieste Valg; men „Ak" over det Menneske, som her behøver lang Overveielse, og „Vee" over ham, jo længere han behøver den. Thi just Troens utaalmodige Snarraadighed, dens uendelige Trang, der intet Andet vil høre om, er ikke blot Valget nærmest, men bedst forberedt til Valget. Den, der forskyldte den Ugudelighed, saadan ganske rolig at ville stille det hen, om han nu skulde vælge Gud eller en anden Herre, han bliver vistnok tvivlraadig, og formodentlig i den Grad, at han aldrig kommer ud af det. Forunderligt, man taler ellers om at en fattig Familie har ondt ved at komme ud af det; men Den, der i Tvivlraadigheden blev riig paa Overveielse, han har dog langt vanskeligere ved at komme ud af det. Thi Gud er ikke som Noget man kjøber i Kramboden, eller som en Eiendom, hvilken man, naar man klogt og forsigtigt længe har prøvet og maalet og beregnet, forvisser sig om at være værd at kjøbe. Just den ugudelige Ro, med hvilken den Tvivlraadige vil begynde i Forhold til Gud (han vil jo begynde med Tvivlen), just den er Opsætsigheden; thi derved

er Gud nedstødt fra Thronen, fra at være „Herren". Og naar man har gjort det, har man egentligen allerede valgt en anden Herre, Selvraadigheden, og bliver da Tvivlraadighedens Træl.

Naar saa Tvivlraadigheden har hersket længe nok, kommer Vankelmodigheden (Luc. 12, 29) til Regjeringen. Det saae maaskee en tidlang ud som skjulte Tvivlraadigheden Valgets Spændkraft, denne Mulighed, i sig. Den er nu fortæret, hvis den ellers var der, Hedningens Sjel er afspændt, det bliver aabenbart, hvad dog Tvivlraadighed egentlig skjuler i sig. I Tvivlraadigheden er der dog endnu en Magt til at holde igjen mod Tankerne, Tvivlraadigheden gjør dog et Forsøg paa selv at være Herren i Huset, der sætter Tankerne sammen. Men nu er Tankernes Herreløshed kommen til Regjeringen, eller Øieblikkets Indfald. Indfaldet hersker, ogsaa i Forhold til det Spørgsmaal om at vælge Gud. I et øieblikkeligt Indfald synes det saa Hedningen, at det dog var rigtigst at vælge Gud, og saa igjen at vælge noget Andet og noget Tredie. Men disse Bevægelser, der Intet betyde, faae heller ingen Betydning, efterlade sig intet Spor, uden den forøgede Dvaskhed og Afspændthed. Som i det stillestaaende Vands Dvaskhed en Boble træg stiger op og tomt brister, saaledes bobler Vankelmodigheden i Indfaldet, og bobler saa igjen.

Og naar saa Vankelmodigheden har hersket længe nok, og naturligviis, som alle ugudelige Herskere, blodsuget og udmarvet, kommer Trøstesløsheden til Regjeringen. Saa ønskede Hedningen helst at blive Tanken om Gud ganske qvit; han ønsker nu at synke ned i Verdslighedens Tomhed, der at søge Glemsel, Glemsel for den farligste, just fordi den er den meest opløftende af alle Tanker, den at være erindret af Gud, at være til for Gud. Hvad er ogsaa farligere, naar man vil synke, end Alt, hvad der vil opløfte! Dog har han, saa mener han, forvundet sin Smerte, forjaget alle Indbildninger, lært at trøste sig. Aah, ja saamænd, omtrent som naar den dybt Sjunkne for at trøste sig (o, rædsomme Trøstesløshed!) siger

til et Menneske, ved Synet af hvem han mindes om noget Høiere: lad mig gaae for Det, jeg er. Saa gaaer Aandens Lys ud, en døsig Taage hænger for hans Øie, han gider slet Intet; men dog ønsker han ikke at døe, han lever paa sin Viis. O, rædsomme Opløsning, værre end Dødens, at forraadne levende, uden Kraft til endog blot at fortvivle over sig selv og sin Tilstand! Men Aandens Lys er gaaet ud, og den Trøstesløse bliver affindigt travl i allehaande Ting, naar blot Intet minder ham om Gud; han træller fra Morgen til Aften, samler Penge, lægger op, gjør Omsætninger — ja, hvis Du taler med ham, skal Du ideligt høre ham tale om Livets Alvor. O, gyselige Alvor, saa var det dog næsten bedre at gaae fra Forstanden!

Hvad er Trøstesløshed? Ikke just Smertens vildeste Skrig, eller Fortvivlelsens Formastelse er, hvor forfærdeligt det end er, Trøstesløshed. Men denne i en uddød Stilhed trufne Overeenskomst med sig selv, at alt Høiere er tabt, medens man derfor dog nok kan leve, naar blot Intet minder En derom, det er Trøstesløshed. End ikke det at sørge trøstesløst, men det, ganske at have ophørt at sørge, at kunne tabe Gud saaledes, at man blev aldeles ligegyldig derved, og end ikke fandt Livet utaaleligt, det er Trøstesløshed, og er tillige den forfærdeligste Art af Ulydighed, forfærdeligere end al Trods; ikke det at hade Gud, ikke det at forbande ham er saa forfærdeligt som saaledes at tabe ham, eller, hvad der er det Samme, saaledes at tabe sig selv. At tabe en Ubetydelighed saaledes, at man ikke gider tage den op, nu det er maaskee i sin Orden; men at tabe sit eget Selv (at tabe Gud) saaledes, at man end ikke gider bukke sig for at tage det op, eller saaledes, at det ganske undgaaer En, at man har tabt det: o, forfærdelige Fortabelse! Thi der er dog vel ikke blot en uendelig Forskjel mellem hvad man taber og hvad man taber, men ogsaa mellem hvorledes man taber. At tabe Gud saaledes, at Angeren strax i Sønderknuselse iler efter at indhente det Tabte; at tabe Gud saaledes, at man forarges paa ham, oprører sig mod ham eller sukker mod ham; at tabe Gud

saaledes, at man fortvivler derover: men at tabe Gud, som var han Ingenting, og som var det Ingenting!

Lad os saa til Slutning tænke paa Fuglen, der var med i Evangeliet og skal være med i Talen. Fuglen lyder Gud saaledes, at det dog er tvivlsomt, om dette ikke er Eet med at være selvraadig; den Christne fornegter sig selv saaledes, at dette er Eet med at lyde Gud; Hedningen er saaledes selvraadig, at det bliver evig aabenbart, at han ikke lyder Gud. Fuglen har ingen Egenvillie at opgive; den Christne opgiver den egne Villie; Hedningen opgiver Gud. Fuglen hverken vandt eller tabte Gud; den Christne vandt Gud og som Alt; Hedningen tabte Gud og som Ingenting. Fuglen tjener kun een Herre, som den ikke kjender; den Christne tjener kun een Herre, som han elsker; Hedningen tjener den Herre, som er Guds Fjende. Fuglen lyder strax naar Gud kalder, den Christne endnu lydigere; Hedningen kan Gud end ikke kalde paa, thi der er ligesom Ingen at kalde paa. Fuglens Lydighed tjener til Guds Ære, den Christnes fuldkomnere endnu mere til Guds Ære; Hedningens Ulydighed ærer ikke Gud, han tjener til Intet uden til at kastes ud som Saltet, der har mistet sin Kraft.

Anden Afdeling.

Stemninger i Lidelsers Strid.

Christelige Taler

af

S. Kierkegaard.

„Jeg vil bøie mit Øre til Tankesprog, og fremsætte mine mørke Taler til Harpespil." Pslm. 49, 5.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.

1848.

Indhold.

I.

Det Glædelige i: at man lider kun een Gang, men seirer evigt.

Den, der vil en Hensigt, maa ogsaa ville Midlerne. Men, ikke sandt, heri er indeholdt den Antagelse eller den Indrømmelse, at han veed hvad han vil. Naar dette er antaget, standse vi ham ved „Midlerne", idet vi sige „s a a maa Du ogsaa ville Midlerne." Stundom er det dog maaskee nødvendigt at gaae endnu længere tilbage, og sige „Den, der vil Noget, han maa først og fremmest vide, hvad det er han vil, forstaae sig selv i hvad det er han vil." For den Utaalmodighed, der strax vil naae sin Hensigt, synes det allerede skrækkeligt Sinkende, dette om Midlerne som blive at bruge: o, men hvilken dræbende Langsomhed at begynde saa langt tilbage „Den, der vil Noget, han maa ogsaa vide hvad det er han vil, forstaae sig selv i hvad det er han vil."

Saaledes nu i Forhold til hvad der jo er den opbyggelige Tales Opgave: det at opbygge, eller rettere i Forhold til det at opbygges. Der var maaskee Den, som saadan for det Løse vil opbygges, ønsker at opbygges, og som, hvis han gav sig Tid til at forstaae hvad han vil, eller gav sig Tid til, at man forklarede ham det, vilde blive meget betænkelig, og nu hellere end gjerne ønske sig fritagen for at blive opbygget. Saadan Misforstaaelse hænder oftere i Livet. Et Menneske kan heftigt, lidenskabeligt, ja paastaaeligt begjere Noget, hvis nær-

mere Beskaffenhed han slet ikke kjender — ak, og hvis nærmere Beskaffenhed maaskee just er det Modsatte af hvad den Ønskende meente det at være. Saaledes er det med det Opbyggelige, der sandeligen er et Gode i og for sig, og just derfor maa fordre, at den Enkelte, som vil opbygges, har forstaaet sig selv, at han ikke letsindigt, verdsligt, tankeløst ønskende tager det Opbyggelige forfængeligt, og saa betakker sig, naar han faaer nærmere at vide hvad det da er.

Hvad er nemlig det Opbyggelige? Det første Svar herpaa er, hvad det Opbyggelige først er: det er det Forfærdende. Det Opbyggelige er ikke for den Sunde men for den Syge, ikke for den Stærke men for den Svage; for den formeentlig Sunde og Stærke maa det derfor først vise sig at være det Forfærdende. Den Syge forstaaer sig naturligt i at være under Lægens Behandling; men for en Sund var det jo dog forfærdeligt at opdage, at han var falden i Hænderne paa en Læge, der uden videre behandlede ham som Syg. Saaledes med det Opbyggelige, der først er det Forfærdende: for den Ikke-Sønderknusede er det først det Sønderknusende. Hvor der slet intet Forfærdeligt er, og slet ingen Forfærdelse, der er heller slet intet Opbyggeligt, og slet ingen Opbyggelse. Der er Tilgivelse for Synd, det er opbyggeligt, det Forfærdelige er, at der er Synd; og Forfærdelsens Størrelse i Skyldbevidsthedens Inderlighed staaer i Forhold til Opbyggelsens. Der er Lægedom for al Smerte, Seier i al Strid, Frelse i al Fare, det er opbyggeligt, det Forfærdelige er, at der er Smerte, Strid, Fare; og Størrelsen af det Forfærdende og af Forfærdelsen svarer til det Opbyggelige og Opbyggelsen.

Saa dybt ligger det Opbyggelige. Det er i Henseende til at finde det Opbyggelige ligesom det er med hiin konstige Brøndboring, hvor man maa grave de mange, mange Favne — det forstaaer sig, saa springer ogsaa Straalen desto høiere. Først maa man see nøie til for at finde det Forfærdende. Thi det Forfærdende er i Forhold til det Opbyggelige som Ønskeqvisten i Forhold til Kildespringet: hvor Qvisten bøier sig,

der er Væld i Bunden; og hvor det Forfærdelige er, der er det Opbyggelige i Nærheden, i Grunden. Naar man da derpaa, efterat have seet nøie til i at finde det Forfærdende, seer nøie til igjen, finder man det Opbyggelige.

Saa sikkert er det Opbyggelige paa sig selv, saa tilforladeligt i sig selv. Man skal ikke blive bange for Forfærdelsen, som hindrede den Opbyggelsen, ikke holde den blødagtigt borte, i Haab om at gjøre Opbyggelsen desto behageligere; thi med Forfærdelsen gaaer just Opbyggelsen ud. Men paa den anden Side, netop i Forfærdelsen er Opbyggelsen. Saa seierrigt er det Opbyggelige, at Det, som ved første Oiekast kunde synes dets Fjende, gjøres til Forudsætningen, til Tjeneren, til Vennen. Overvinder Lægekonsten seierrigt den Vanskelighed at forvandle Gift til Lægemiddel, langt herligere forvandles i det Opbyggelige Forfærdelse til Opbyggelse.

Saaledes nu med hvad der er denne Tales Gjenstand. Man lider kun een Gang. Det siges saa hurtigt, det lyder næsten letsindigt, ligesom jo ofte det høres i Verden, det letsindige Ord „nyd Livet, man lever kun een Gang." Men for at finde det Opbyggelige maa man først finde det Forfærdende, og saaledes her give sig Tid til at forstaae, at der i dette Ord jo er indeholdt den tungeste Betragtning af Livet. Man lider kun een Gang — det er, som naar man siger om En, han var kun syg een Gang i sit Liv, kun ulykkelig een Gang, det er, hele sit Liv igjennem. See, nu begynder i dybeste Forstand Opbyggelsen. Men jordisk Kløgt og Utaalmodighed, og verdslig Bekymring, der verdsligt søger Helbredelse, maa ikke forlange det Umulige, at man skulde kunne tale den til Opbyggelse, naar man da skal tale om det Christelige. Thi det Christelige begynder just egentligen der, eller det egentlige Christelige begynder just der, hvor den menneskelige Utaalmodighed, hvad den end havde af virkelig Lidelse at klage over, vilde finde denne uendelig forøget — ved Trøsten, ja — ved Trøsten til at fortvivle over; thi verdsligt er den christelige Trøst langt mere til at fortvivle over end den tungeste jordiske Lidelse og

den største timelige Ulykke. Der begynder Opbyggelsen, den christelige Opbyggelse, som nævnes efter Ham vor Herre og Frelser; thi ogsaa Han leed kun een Gang — men hans hele Liv var Lidelse.

Saa lad os da tale om

det Glædelige i: at man lider kun een Gang, men seirer evigt.

Man lider kun een Gang, men man seirer evigt. Forsaavidt seirer man jo ogsaa kun een Gang? Ganske vist. Dog er Forskjellen uendelig: at Lidelsens ene Gang er Øieblikket, Seierens Evigheden; Lidelsens ene Gang derfor, naar den er forbi, ingen Gang, Seierens ene Gang i en anden Forstand ingen Gang, thi den er aldrig forbi; Lidelsens ene Gang en Overgang eller en Gjennemgang, Seierens en evig varende Seier.

Lidelsens ene Gang er Øieblikket, eller man lider kun een Gang. Om Lidelsen varer halvfjerdsindstyve Aar, den er kun een Gang; om den ene Gang er de syv Gange Gange de halvfjerdsindstyve Gange, den er dog kun een Gang. Thi Timeligheden selv, heel og holden, er Øieblikket; evig forstaaet er Timeligheden Øieblikket, og Øieblikket evig forstaaet kun een Gang. Forgjeves vil Timeligheden gjøre sig vigtig, tælle Øieblikke, og tælle og tælle sammen — naar det Evige faaer Lov at raade, kommer den aldrig videre end til, bliver aldrig til Mere end den ene Gang. Evigheden er nemlig Modsætningen; den er ikke Modsætningen til et enkelt Øieblik i Timeligheden (dette er meningsløst), den er Modsætningen til hele Timeligheden, og den sætter sig med Evighedens Kræfter imod, at Timeligheden bliver til Mere. Som Gud sagde til Vandet „hertil og ikke videre", saa siger Evigheden til Timeligheden „hertil, og ikke videre; Du er, hvor længe Du end

vedbliver at være, Øieblikket, hverken Mere eller Mindre; det indestaaer jeg, Evigheden, for, eller det tvinger jeg, Evigheden, Dig til." Saa lidet som den snyltende Plante, hvor længe den end vedbliver at voxe, og hvorvidt den end breder sig langs Jorden, nogensinde voxer i Høiden, saa lidet bliver Timeligheden, hvor længe den end varer, til Mere end Øieblikket og den ene Gang — naar Evigheden raader. Derfor siger Ynglingen, som staaer ved Livets Begyndelse, med samme Ret som Oldingen, der staaer ved dets Ende og skuer ud over det Tilbagelagte: man lider kun een Gang. Med samme Ret, nemlig i Kraft af det Evige, men ikke med samme Sandhed, om Udsagnet end er lige sandt. Thi Ynglingen siger hvad sandt er, men Oldingen har sandet det, har gjort Det sandt, som dog er evig sandt. Dette er kun Forskjellen, som man dog nok i disse Tider har overseet, hvor man over al denne Beviisen og Beviisen ganske har glemt, at det Høieste et Menneske formaaer er at gjøre en evig Sandhed sand, at gjøre det sandt, at det er sandt — ved at gjøre det, ved selv at være Beviiset, ved et Liv, som maaskee ogsaa skal kunne overbevise Andre. Har og vel Christus nogensinde indladt sig paa at bevise een eller anden Sandhed, eller at bevise Sandheden? Nei, men han gjorde Sandheden sand, eller han gjorde det sandt, at Han er Sandheden.

Man lider kun een Gang. Men som hiin snyltende Plante, der sniger sig langs Jorden, hvis Du agter paa den, hvert Øieblik har en Tilbøielighed til at voxe i Høiden, og dersom den underveis finder Noget, hvorad den kan slynge sig op, da sniger sig op til Høihed, eller tillyver sig Høihed: saaledes vil ogsaa Timeligheden, naar den i sin snigende Gang finder Noget, hvortil den kan klamre sig, snige sig op til at være Noget — ved fremmed Hjælp. Ja, ved fremmed Hjælp, og dog nei, ikke ved fremmed Hjælp, thi skeer det, bliver Timeligheden saaledes til Noget, saa skeer det ved det Menneskes Hjælp, til hvis Ulykke det skeer ham. Naar Mennesket ikke henter sin Kraft fra det Evige, og ved Samfundet med det Evige faaer Kraft til at holde Timeligheden nede,

saa stjæler den hans Kraft fra ham, og ved denne stjaalne Kraft bliver den nu til noget uhyre Noget, den bliver hans Utaalmodighed, hans Fortvivlelse, maaskee hans Undergang. Hovmod slaaer sin egen Herre; men Timeligheden er lige saa utaknemlig, den bliver til Noget ved at stjæle Evighedens Kraft fra et Menneske, og bliver da til Gjengjeld hos ham og gjør ham til sin Træl. Ak, saa faaer Mennesket Meget at vide om Øieblikket; større og større blive Tallene, han regner med — o, og dette samme Regnestykke er een Gang een, naar Evigheden faaer Lov at raade. Nu er een Dag i Lidelse lang, een Maaned forfærdelig lang, eet Aar dræbende langt, ikke til at udholde, til at fortvivle over; nu kan man huske den Gang og den Gang og den Gang, og tilsidst saa mange Gange, at Ingen veed hverken Ende eller Begyndelse paa Lidelsens mange Gange. Men havde dog ikke Viingaardens Herre Ret, da han efter Overeenskomsten lod Arbeiderne betale lige stor Løn, skjøndt de vare kaldte til Arbeidet ved forskjellig Time, havde han ikke evig forstaaet Ret; thi evig forstaaet havde de kun arbeidet een Gang? De Arbeidere, der klagede, som skeete dem Uret, de maae altsaa af Timeligheden have faaet Noget at vide, som ikke er evig sandt, og deri laae jo just deres Feil, og det var dem, der havde Uret, ikke Herren. Herren er Evigheden, for hvem Tids-Forskjellen ikke er til, for hvem Timeligheden kun er den ene Gang; den lige Løn er igjen det Evige. Derfor havde Ingen Grund til at klage; thi i Forhold til det Evige er kun een Overeenskomst mulig, den for alle Mennesker lige; og i Forhold til at faae Evighedens Løn har En ikke arbeidet længere, fordi han var kaldet ved den tredie Time, ikke længere end Den, som var kaldet ved den ellevte Time.

O, Du Lidende, Du hører jo hver Aften Tilraabet „at vogte Lys og Ild", Du hører maaskee ogsaa stundom det Tilraab „brug Tiden": hellere vilde jeg tilraabe Dig og mig: pas for Alt paa at omgaaes Timeligheden med Forsigtighed, endnu forsigtigere end Ild og Lys, at den aldrig bliver Dig mere end den ene Gang! Begynd aldrig paa det forfærdelige Regne-

stykke, som dog aldrig Nogen, der begyndte paa det, blev færdig med, at ville tælle Øieblikkene og Gangene! Pas for Alt paa i eet væk at forkorte Brøken ved Hjælp af det Evige, hvori bestandigt alle Øieblikke gaae op, og saaledes, at de kun blive een Gang! Slip aldrig denne opbyggelige Trøst „man lider kun een Gang"; værg Dig ved den, det er ved det Evige, mod nogensinde i Dit Liv at komme til at lide mere end een Gang! Thi, ikke sandt, een Gang, o, det kan dog nok et Menneske holde ud; men blot han skal lide to Gange — saa er Utaalmodigheden paafærde. Er dette ikke saaledes; det var jo just Utaalmodigheden, som lærte ham, at det var anden Gang, han leed — ved Evighedens Hjælp lider man kun een Gang. Naar derfor Aftenen kommer, lad den Dags Lidelse være glemt, at naar saa den næste Dag den samme Lidelse begynder, Du dog kun lider een Gang! Og naar saa Aaret er omme, saa lad dette Aars Lidelse være glemt, at naar saa det næste Aar den samme Lidelse begynder, Du dog kun lider een Gang! Og naar saa Din sidste Time er kommen, lad saa dette Livs Lidelse være glemt — ja, ikke sandt, saa er den glemt, Du leed kun een Gang! O, hvo Du end er, føler Du Dig end saa tungt fangen i Lidelsens livsvarige Indskrænkning, ak, som et fangent Dyr i sit Buur — see, denne Fange gaaer hver Dag Buret rundt, maaler Lænkens Længde for at gjøre sig Bevægelse: saa maal Du ogsaa Lænkens Længde ved at gaae til Tanken om Døden og Evigheden, da faaer Du Bevægelse, for at kunne holde ud, og Du faaer Livs-Lyst! Liid taalmodigt; men Alt, Alt hvad der lader sig sige om det at lide taalmodigt er egentligen og er væsentligen indeholdt i dette ene Ord: lad Evigheden hjælpe Dig til kun at lide een Gang.

Lidelsens ene Gang er ingen Gang. Det er som Ordsproget siger: een Gang er ingen Gang. Om det er sandt i Forhold til Det, hvorom Ordsproget taler, afgjør jeg ikke; det er nok muligt, at Ordsproget ikke er sandt, og dog er det sandt hvad Ordsproget siger — et Ordsprog er jo ingen evig Sandhed, og taler kun om det Timelige. Det er evig vist, og

aldrig kan det saaledes tydeligt og afgjørende vise sig, at een Gang er ingen Gang, som naar Forholdet er: Timelighed — Evighed. Hvad er vel halvfjerdssindstyve Aar mod en Evighed! Og i Evigheden skal det vise sig, at al denne Lidelse, denne ene Gang er ingen Gang. Man skal slet Intet kunne mærke paa de Salige, at de have lidt, hvad de have lidt, paa slet Intet kunne mærke det; hver Taare skal være aftørret af det Øie, som nu lyser straalende af Glæde; hvert Savn skal være stillet i det Hjerte, som nu saligt eier Alt og eier det der (o, salige Eiendomssikkerhed!), der hvor Intet kan tage Glæden fra det, der hvor de Helligede saligt sige: een Gang er ingen Gang.

Kun Synden er Menneskets Fordærvelse, kun Synden har Magt til at mærke et Menneske saaledes, at det ikke strax, eller ganske, ja saaledes, at det maaskee aldrig forvindes i Evigheden. Al Timelighedens Lidelse, dens ene Gang er ingen Gang.

Lidelsens ene Gang er en Overgang, en Gjennemgang. Du maa igjennem den; og varer den end længe, som Livet, og er den end tung, som et Sværd, der gaaer gjennem Dit Hjerte, det er dog kun en Gjennemgang. Det er ikke saa, at det er Lidelsen, der gaaer gjennem Dig, Du gaaer gjennem den — evig forstaaet, ganske uskadt. Det seer i Timeligheden og i dens Forstand saa forfærdeligt ud, det seer ved en Øienforblindelse ud, som gik Lidelsen gjennemborende gjennem Dig, saa Du omkom i den, istedetfor at det er Dig, der gaaer gjennem den. Det er en Øienforblindelse. Det er som naar i Skuespillet den ene Skuespiller dræber den anden; det seer livagtigt ud som gjennemborede han ham, men vi veed jo Alle, at det ikke er saa, at han ikke krummer et Haar paa hans Hoved. Men ikke mere uskadt gaaer den myrdede Skuespiller hjem, og ikke mere uskadt gik Daniel ud af Løvekulen, og ikke mere uskadte gik de Tre i den gloende Ovn — end en Troendes Sjel ind i Evigheden, uskadt af al Timelighedens Lidelse, uskadt af Døden. Thi al Timelighedens Lidelse er Blendværk, og Døden selv, evig forstaaet, en Comoediant! Saa lidet som

Møl og Rust kan fortære Evighedens Skat (og hvad er vel umuligere!), saa lidet som Tyvehaand kan stjæle den, saa lidet formaaer al Timelighedens Lidelse, hvor længe den end varede, i fjerneste Maade at beskadige Sjelen. Det formaaer ikke hverken Sygdom, eller Mangel og Nød, eller Kulde og Hede — hvad de saa end fortære; det formaaer ikke hverken Bagvaskelse eller Forhaanelse eller Krænkelse eller Forfølgelse, hvad de saa end stjæle og røve; det formaaer ikke Døden!

Lidelsens ene Gang er en Gjennemgang, som slet intet Spor efterlader sig paa Sjelen, eller endnu herligere, det er en Gjennemgang, som luttrende renser Sjelen, saa altsaa Reenheden bliver det Spor, Gjennemgangen efterlader sig. Thi som Guld renses i Ild, saaledes Sjelen i Lidelser. Men hvad berøver Ilden Guldet? Ja, det er en underlig Tale at kalde det at berøve, den berøver Guldet alle de uædle Bestanddele. Hvad taber da Guldet i Ilden? Ja, det er en underlig Tale at kalde det at tabe, Guldet taber i Ilden alt det Uædle, det er, Guldet vinder i Ilden. Og saaledes med al timelig Lidelse, den tungeste, den langvarigste; afmægtig i sig selv formaaer den Intet at tage; og hvis den Lidende lader Evigheden raade, tager den det Urene, det er den giver Reenheden.

Synden er Menneskets Fordærvelse. Kun Syndens Rust kan fortære Sjelen — eller evigt fordærve den. Thi dette er jo det Mærkelige, hvoraf allerede hiin eenfoldige Vise i Oldtiden beviser Sjelens Udødelighed, at det ikke er med Sjelens Sygdom (Synden) som med Legemets Sygdom, der slaaer Legemet ihjel. Synden er heller ingen Gjennemgang, som man een Gang skal igjennem, thi fra den skal man tilbage; Synden er ikke Øieblikket, men et evigt Affald fra det Evige, derfor er den ikke een Gang, umuligt altsaa dens ene Gang ingen Gang. Nei, som der mellem hiin rige Mand i Helvede og Lazarus i Abrahams Skjød var et svælgende Dyb befæstet, saa er der ogsaa en svælgende Forskjel mellem Lidelse og Synd. Lad os ikke forvirre, saa Talen om Lidelse maaskee blev mindre frimodig, fordi den ogsaa tænkte paa Synden, og denne min-

dre frimodige Tale dumdristig-fræk, forsaavidt den talte saaledes om Synden. Just dette er det Christelige, at der er denne uendelige Forskjel mellem hvad man forvirrende kalder Ondt og Ondt; just dette er Christendom, betræffende Timelighedens Lidelse bestandigt at tale frimodigere og frimodigere, seierrigere, gladere, fordi, christeligt, Synden, ene og alene Synden er Fordærvelsen.

Man lider kun een Gang, men seirer evigt. Lad mig anskueliggjøre Dig denne Forskjel. Der er i en Kirke etsteds her i Landet ved Alteret et Konstværk, som fremstiller Engelen, der rækker Christus Lidelsens Kalk. Idet Du nu betragter Billedet, gjør det jo paa Dig det Indtryk, som Konstneren vilde frembringe; Du fortaber Dig i dette Indtryk, thi saaledes var det jo, den blev ham rakt, Lidelsens Kalk! Men dersom Du blev en heel Dag siddende ved Alteret for at see paa dette Billede, eller dersom Du hver Søndag Aar ud og Aar ind betragtede det: o, ikke sandt, hvor fromt Du end altid mindes Hans Lidelse, derhos bedende Ham, stadigt at minde Dig om den, ikke sandt, der vil komme et Øieblik, hvor Alt uendelig forandrer sig for Dig, hvor Billedet saligt ligesom vender sig omkring, hvor Du vil sige til Dig selv: „nei, saa længe varede det dog ikke; Engelen vedblev jo dog ikke at række ham Kalken; Han tog den jo villigt af Engelens eller lydigt af Guds Haand — Han har jo tømt den, Lidelsens Kalk, thi hvad Han leed det leed Han een Gang, men Han seirer evigt!" — Tænk Dig ham derimod i Hans Seier; ja, hvis nogen Konstner kunde fremstille dette, mon, hvor længe Du end blev siddende, om Du end hver Søndag fromt betragtede dette Billede, mon det Øieblik nogensinde vilde komme, da Du sagde til Dig selv „dette varer dog for længe, det faaer jo ingen Ende." O, nei Gud være lovet, just dette er jo det evig Salige, at Hans Seier aldrig faaer Ende! Dog er Hans Seier ogsaa kun een Gang, som Hans Lidelse var een Gang; men Seierens ene Gang er Evigheden, Lidelsens ene Gang Øieblikket. Det kan vistnok være Utaalmodighed, der ikke kan udholde at see paa det Bil-

lede, hvor Kalken rækkes Ham; men det kan ogsaa være Troen, der da altsaa ikke utaalmodigt vender sig bort, men troende underskyder Seierens Billede under Lidelsens.

O, Du Lidende, hvo Du end er; som Du begynder hver Dag med Gud, med at bede ham om at give Dig Taalmod til at lide den Dag, saa bede Du ham ogsaa hver Dag, at minde Dig, at man kun lider een Gang! En Christen beder i Fader vor om det daglige Brød idag. Man tænker vel nærmest, at denne Bøn er for den Fattige, hvis Opgave det er at komme ud af det med Armodens daglige Brød. Men Du som i Henseende til Lidelse, maaskee fra dit Livs Begyndelse og for hele dit Liv, blev saa rigeligt udstyret med Lidelse i Overflod, for Dig er ogsaa denne Bøn opfunden, for Dig er Opgaven den omvendte og dog den samme: at komme ud af det med Lidelsens Daglige, at Du engang ved Dit Livs Ende, som den Fattige siger „jeg slog mig dog igjennem og fik det Daglige", Du ogsaa saaledes maatte kunne sige „jeg slog mig dog igjennem og fik det Daglige." Den Fattige slaaer sig igjennem, værger sig mod Armod, finder det Daglige. Det er maaskee vanskeligere gjennem Lidelsens Overflod at slaae sig igjennem med det Daglige; men det er Opgaven. Læg Dig saa ogsaa endnu Følgende ret paa Hjerte. Betænk, at om et Menneske havde levet hen sit hele Liv i uforstyrret Nydelse af alle jordiske Goder, betænk, at han da i Dødens Øieblik slet Intet har at erindre, slet Intet til at gaae Erindringens uhyre Fremtid imøde med. Thi Nydelse er i Øieblikket det Behagelige, men dette tager sig, just som det tomt Øieblikkelige, ikke ud for Erindringen, og er slet ikke til for en evig Erindren. Derimod, der er ingen Erindren saligere, og intet Saligere at erindre, end Lidelser overstandne i Samfund med Gud; dette er Lidelsernes Hemmelighed. Altsaa: enten halvfjerdsindstyve Aar i al mulig Nydelse, og Intet, Intet for en Evighed (rædsomste af al Mangel, som jo og den langvarigste!), eller halvfjerdsindstyve Aar i Lidelse, og saa en Evighed til saligt at erindre. Saligt at erindre Lidelser overstandne i Pagt med Gud! Saligst vistnok at erindre uforskyldte

Lidelser for en god Sag, som jo Herren siger „naar Menneskene forhaane Eder og sige allehaande Ondt om Eder og lyve, da priser Eder salige“, ja, saligt saaledes at lide, saligste Erindring! Men det gjælder dog om enhver Lidelse, som er baaren i Pagt med Gud, det er saligt at erindre den i Evigheden. Man lider kun een Gang, men man seirer evigt. Forunderligt, hvor det vender sig om! Thi Langvarigheden, som synes at tilhøre Timeligheden, de halvfjerdsindstyve Aar — hvis Timeligheden holdes nede, er kun een Gang; men saa kommer det igjen i Evigheden, hvor det i Længden, langvarigt bliver saligt at erindre denne ene Gang!

II.

Det Glædelige i: at Trængselen ikke berøver men forhverver Haab.

Forunderlige Næringsvei, paa den Maade at erhverve Haab! Er det ikke lige saa forunderligt, som hvis en Kjøbmand blev riig derved, at Ingen kom i hans Bod, eller at en Reisende kom til sin Bestemmelse derved, at En viste ham en feil Vei! O, man klager ofte over, at Livet er saa ubetydeligt, saa intetsigende, saa aldeles mangler Underholdning, mig synes, at der i denne ene Tanke er Underholdning nok for en Evighed! Man klager ofte over, at Livet er saa tomt, saa eensformigt, lader En saa afspændt, mig synes, at der i denne ene Tanke er Spænding nok for en Evighed! Digterne fremstille ofte i deres Fortællinger en formummet Person, som i det afgjørende Øieblik viser sig at være noget ganske Andet end han syntes, mig synes, at alle Digteres Opfindelser i denne Henseende tilsammentagne ere som Barneværk mod denne af Evigheden opfundne Formummelse, at det er Trængselen, der paatager sig at skaffe En Haab! Eller forekommer der vel i noget Eventyr, i noget Digt, En der skal være den Onde (og dog i Grunden er den Gode), der seer saa forfærdende ud som „Trængsel": og at det saa er Trængselen, der forhverver Haab! Kan nogen Røver være sikkrere paa sit Støds Virkning, naar han sigter lige i Hjertet, end „Trængselens" Sigte synes at være

Haabet efter Livet: og dog er det Trængselen, der forhverver Haab! Vidunderligt, den ikke giver Haab, men den forhverver Haab. Det er altsaa ikke i et afgjørende Øieblik at Trængselen kaster Forklædningen, og siger „jeg vilde blot forskrække Dig, her har Du Haabet;" nei, den forhverver Haab. Altsaa det er det, den i al den Tid, den stod paa, arbeidede for, i al Langsomhed arbeidede den ene og alene for at forskaffe den Lidende Haabet.

Ja, lad os ret af Hjerte forundre os herover! Er der Noget, man i disse Tider har glemt, saa er det det at forundre sig, derfor ogsaa det at troe og at haabe og at elske. Det Høieste forkyndes, det Vidunderligste, men Ingen forundrer sig. Det forkyndes, at der er Syndernes Forladelse, men Ingen siger „det er umuligt". Neppe vender Nogen sig forarget bort og siger, det er umuligt; end mindre, at Nogen i Forundring siger det, eller som Den siger det, der saa gjerne vilde ønske at det var sandt men ikke tør troe det, Den, der dog ikke vil slippe det, men ulykkeligt elsker dette Udsagn, som han ikke tør troe; end mindre, at det siges af Den, som just troer derpaa, Den, hvis Anger blev formildet til en stille Sorg, der igjen forklaredes til en salig Glæde, Den, som derfor, udtrykkende sin uudsigelige Tak til Gud, vederqvæger sin Sjel ved at gjentage „det er umuligt!" O, salige Vederqvægelse, at Den, som var bragt Fortvivlelsen nær, fordi det var umuligt, at han nu troer det, saligt troer det, men i Sjelens Forundring vedbliver at sige „det er umuligt!" See, vi vide jo Alle, hvad der fortælles om et Menneske, der havde hørt en Historie, af hvilken Alle loe, da den fortaltes, men som Ingen loe af, da han fortalte den, fordi han, som vi veed, havde glemt det Vigtigste. Men tænk Dig en Apostel i disse Tider, en Apostel, der altsaa dog vel veed at fortælle det Vidunderliges Historie rigtigt, tænk Dig hans Bedrøvelse, eller den hellige Aands Bedrøvelse i ham, naar han maatte sige: „der er Ingen, som forundrer sig; de høre saa ligegyldigt derpaa, som var det det Ligegyldigste af Alt, som var der slet Ingen, hvem det angik, slet Ingen,

for hvem det er af Vigtighed, af uhyre Vigtighed, om det er muligt eller det er ikke muligt, om det er saa eller det ikke er saa, om det er sandt eller det er Løgn!"

Saaledes lad os til Indgang forundre os over, at Trængselen forhverver Haab, lad Sjelen være vel stemt i Forundring, lad os tilraabe den, som Psalmisten tilraaber sin Sjel, „vaagn op Cither og Harpe", og lad os saa tale om

Det Glædelige i: at Trængselen ikke berøver men forhverver Haab.

Skulde man med eet Ord betegne det for Barndoms-Livet og Ungdoms-Livet Eiendommelige, maatte man vel sige det er et Drømme-Liv. Og saaledes sige vi ogsaa. Hvor ofte, for blot at nævne dette, er det ikke gjentaget af en Ældre dette Veemodige „de svandt, Barndommens og Ungdommens Drømme." De svandt — formodentlig fordi Drømmeren forsvandt, blev borte; thi hvor skulde der vel være Drømme, naar der ingen Drømmer er! Men med hvad Ret kalde vi det dog et Drømmeliv, saa vi altsaa betegne Barnet og Ynglingen som Sovende, som Søvngjengere? I en anden Forstand er jo dog Barnet vaagent, som aldrig nogen Ældre er det, dets Sands aaben for ethvert Indtryk, Barnet idel Liv og Bevægelse, lutter Opmærksomhed saa lang Dagen er; og Ynglingen vaagen som sjelden nogen Ældre er det, hans Sind uden Ro tidlig og sildig, bevæget i Lidenskab, saa han ofte neppe kan sove. Dog er Barndoms-Livet og Ungdoms-Livet et Drømmeliv, thi det Inderste, Det, som i dybeste Forstand er Mennesket, slumrer. Barnet er ganske ud ad vendt, dets Inderlighed Udadvendthed, og forsaavidt lysvaagen. Men for et Menneske er netop det evigt at være ind ad vendt i Inderlighed det at være vaagen, altsaa drømmer Barnet, det drømmer sig sandseligt sammen med Alt, som det jo næsten forvexler sig selv med Sandse-Indtrykket. Ynglingen er i Forhold til Barnet mere ind ad vendt, men i Indbildningen; han drømmer eller

det er ham, som drømte Alt om ham. Den derimod, der i Evighedens Forstand er ind ad vendt, han sandser kun hvad Aandens er, og er derimod i Forhold til den Sandsning, der er Kjød og Blods, Timelighedens og Indbildningens, som en Sovende, en Fraværende, en Afdød: i ham vaager Aanden, det Lavere sover; derfor er han vaagen. Benævnelsen „Drømmelivet" er efter den ædlere Deel: i den Vaagne vaager Aanden, hvorimod der rigtignok er Noget, der sover, nemlig det Lavere. I Barnet og Ynglingen er det Aanden der sover, det Lavere er vaagent; dog er det Aandens Bestemmelse at vaagne, derfor kaldes dette Liv et Drømmeliv.

Men Den, der drømmer, han maa vækkes; og jo dybere Det er, som slumrer, eller jo dybere det slumrer, desto vigtigere, at han vækkes, og desto stærkere maa han jo vækkes. Dersom der Intet er, som vækker Ynglingen, fortsættes da dette Liv i Manddommen. Han mener saa rigtignok ikke mere at drømme, i en vis Forstand gjør han det heller ikke; han lader maaskee haant om, og foragter Ungdommens Drømme, men just dette viser, at hans Liv er forfeilet. Han er i en vis Forstand vaagnet, dog er han ikke i evig eller i dybeste Forstand vaagnet. Saaledes er hans Liv noget langt Ringere end Ynglingens, just hans Liv foragteligt; thi han er bleven et ufrugtbart Træ, eller som et Træ, der er gaaet ud, medens Ungdommens Liv sandeligen ikke er at foragte. Barndommens og Ungdommens Drømmeliv er Blomstringens Tid. Men i Forhold til et Træ, der skal bære Frugt, er jo dog ogsaa Blomstringens Tid en Umodenhed. Og vel seer det ud som en Tilbagegang, naar det Træ, der engang stod nøgent, derpaa blomstrende, afkaster Blomsterne; men det kan ogsaa være en Fremgang. Skjøn er Blomstringens Tid, og skjøn er i Barnet og Ynglingen Blomstringens Haab; men det er dog en Umodenhed.

Saa kommer T r æ n g s e l e n for at vække den Drømmende, Trængselen, der som en Storm river Blomsterne af, Trængselen, d e r d o g i k k e b e r ø v e r, m e n f o r h v e r v e r H a a b.

Hvor er da Haabet? Er Haabet i Trængselens fremfarende Stormveir? O, nei, saa lidet som Guds Røst var i det fremfarende Veir, men i den sagte Luftning. Saaledes er Haabet, Evighedens Haab, som en sagte Luftning, som en Hvisken i Menneskets Inderste, kun altfor let til at overhøre. Men hvad vil da Trængselen? Den vil have denne Hvisken frem i det Inderste. Men modarbeider da Trængselen ikke sig selv, maa ikke dens Storm just overdøve denne Stemme? Nei; Trængselen kan overdøve enhver jordisk Røst, just det skal den, men denne Evighedens Stemme derinde kan den ikke overdøve. Eller omvendt. Det er Evighedens Stemme derinde, som vil høres, og for at skaffe sig Gehør, bruger den Trængselens Larmen. Naar saa ved Trængselens Hjælp alle uvedkommende Røster ere bragte til at forstumme, saa kan den høres, denne Stemme derinde.

O, Du Lidende, hvo Du end er, lad Dig dog sige! Man mener bestandigt, at det er Verden, Omgivelsen, Omstændighederne, Forholdene, der ere En i Veien, i Veien for Ens Lykke og Fred og Glæde. Og i Grunden er det altid Mennesket selv, der staaer sig selv i Veien, Mennesket selv, der hænger for meget sammen med Verden og Omgivelsen og Omstændighederne og Forholdene, saa han ikke kan komme til sig selv, til Ro, til at haabe, han er bestandigt for meget ud ad vendt, istedetfor at være ind ad vendt; derfor er Alt, hvad han siger, kun sandt i et Sandsebedrag. Mennesket selv vedligeholder Forbindelsen med Fjenderne, og Forbindelsen er: Ungdommelighedens Haaben.

Men Trængsel berøver Haab. Ja, ikke sandt, det har Du selv noksom erfaret, om Du end ikke har opgivet Forbindelsen med denne tvetydige Erfaring. Du haabede, at om det ikke lykkedes Dig den Gang, saa dog en anden Gang, om ikke Dette, saa dog Andet, Du haabede til Vederlag for dine mange Uheld at skulle faae lidt Opreisning næste Gang, Du haabede, at det dog var muligt, at en uventet Hjælp kunde komme som den kom endogsaa for Den, der i otte og tredive Aar havde

ligget værkbruden, sin Frelse saa nær, at bestandigt blot en Anden kom først, Du haabede, efter at have opgivet alle andre Venner, dog tilsidst paa den Ven — men Trængselen vedblev.

Thi Trængselen forhverver Haab. Den giver ikke Haab, men den forhverver det. Det er Mennesket selv, som erhverver det, Evighedens Haab, der er nedlagt i ham, skjult i hans Inderste; men Trængselen forhverver det. Thi Trængselen forhindrer ham ubarmhjertigt (ja, i Barnagtighedens Forstand ubarmhjertigt) at faae nogensomhelst anden Hjælp eller Lindring; Trængselen tvinger ham ubarmhjertigt (ja, i Ungdommelighedens Forstand ubarmhjertigt) at slippe alt Andet; Trængselen tager ham ubarmhjertigt (ja, i Umodenhedens Forstand ubarmhjertigt) i Skole, ret tilgavns i Skole, at han maa lære at gribe det Evige og at holde sig til det Evige. Trængselen hjælper ikke ligefrem, det er ikke den, der erhverver eller kjøber Haabet og forærer Mennesket det; den hjælper frastødende, og kan ikke anderledes, just fordi Haabet er i Mennesket selv. Trængselen prædiker til Opvækkelse. Ak, thi Menneskene ere desto værre ofte nok kun altfor haardføre, saa det lidet hjælper med de mægtige Tankers Forfærdelser: Trængsel kan bedre gjøre sig forstaaelig; dens Veltalenhed er ikke blot slaaende een Gang som en Vittighed er det, men der er, som man siger det om en Stok, Slag i den, det er en vedvarende Egenskab den har. Menneskene ville helst have den ligefremme Meddelelse som Forsikkring og Forsikkring; det er saa mageligt, og mageligst, at det saa bliver til Ingenting. Trængselen derimod spøger ikke. Det seer, idet Trængselen begynder denne sin Gjerning med at forhverve Haab, et Øieblik ligesaa affindigt ud, som hvis En vilde overfalde en Tigger, holde ham en Pistol for Brystet og sige „dine Penge!“ Ak, thi den Lidende er jo just ifærd med næsten at fortvivle om Haabet (Ungdommelighedens nemlig), som han hellere end gjerne vilde fastholde, saa siger han — og saa overfalder Trængselen ham og fordrer af ham: Haabet (Evighedens nemlig). Trængselen er ingen Lykønskende, der kommer med Haabet

som en Foræring, Trængselen er den Slemme, der grusomt (ja, i Barnagtighedens Forstand grusomt) siger til den Lidende „jeg skal nok forhverve Dig Haabet." Men som det jo altid gaaer i Livet, at Den, der skal være den Slemme, aldrig bliver paaskjønnet, at Ingen giver sig Tid til at sætte sig ind i ham, hvor ypperligt han gjør Sit og skiller sig ved Sit, hvor ypperligt, uden at lade sig røre af nogen Sukken og Græden eller af indsmigrende Bønner: saaledes gaaer det ogsaa Trængselen, den maa altid høre ilde. Men saa lidet som det bekymrer Lægen, at den Syge for Smerte skjender og støier, ja sparker til ham, saa lidet bryder Trængselen sig derom, Gud være lovet, den bryder sig ikke derom — den forhverver Haab. Som Christendommen just af al den Miskjendelse og Forfølgelse og Uret, Sandheden maa lide, beviser, at der maa være Retfærdighed til (o, vidunderlige Slutningsmaade!), saaledes er i Trængselens Yderste, naar den trykker forfærdeligst, denne Slutning, dette Ergo: ergo er der en Evighed at haabe paa.

Tænk Dig, skjult i en simplere Indfatning et hemmeligt Gjemme, hvori den kostbareste Skat er nedlagt, — der er en Fjeder, paa hvilken der skal trykkes, men Fjederen er skjult, og Trykket maa have en vis Kraft, saa et tilfældigt Tryk ikke kan være nok: saaledes er Evighedens Haab skjult i Menneskets Inderste, og Trængselen er Trykket. Naar der trykkes paa den skjulte Fjeder, og stærkt nok, saa viser Indholdet sig i al sin Herlighed!

Tænk Dig et Korn, nedlagt i Jorden, hvis det skal voxe, hvad behøver det? Først Plads, det maa have Plads, dernæst Tryk, der maa Tryk til — det at spire er netop at skaffe sig Plads gjennem en Modstand. Saaledes er Evighedens Haab nedlagt i Menneskets Inderste. Men Trængselen skaffer Plads ved at skaffe alt Andet tilside, alt Midlertidigt, som bringes til Fortvivlelse, saa er Trængselens Tryk det Fremlokkende!

Tænk Dig, hvad jo er Tilfældet, et Dyr, der har et Vaaben at værge sig med, men som det kun bruger i Livsfare: saaledes er Evighedens Haab i Menneskets Inderste, Trængselen er Livsfaren!

Tænk Dig et krybende Dyr, der dog har Vinger, som det kan bruge, naar det bringes til det Yderste, men til daglig Brug finder det det ikke Umagen værd at bruge dem: saaledes er Evighedens Haab i Menneskets Inderste; han har Vinger, men han maa bringes til det Yderste for at opdage dem, eller for at faae dem, eller for at bruge dem!

Tænk Dig ret en forstokket Forbryder, som Retten hverken ved Klogskab eller ved gode Ord kan faae til Bekjendelse, men som den ved Pinebænken aftvinger Tilstaaelsen: saaledes er Evighedens Haab i Menneskets Inderste. Det naturlige Menneske vil nødigt, o saa nødigt gaae til Bekjendelsen. At haabe, i Barnets og Ynglingens Forstand, det vil han nok. Men det i Evighedens Forstand at haabe er betinget ved en uhyre smertelig Anstrengelse, som det naturlige Menneske med det Gode aldrig underkaster sig; thi et Menneske fødes med Smerte, men gjenfødes til det Evige maaskee med endnu større Smerte — dog betyder Skriget i begge Tilfælde lige lidt, da det er det Understøttende. Saa maa Trængselen til for at aftvinge Tilstaaelsen, Haabets Tilstaaelse. Eller tænk Dig et haardnakket Vidne, der ikke vil afgive Vidne-Forklaringen (og ethvert Menneske skal jo være et Vidne om det Evige og give det Vidnesbyrd): Trængselen slipper ham ikke, fordi han negter at give Forklaringen, den idømmer ham Dag fra Dag Falskmaals Böderne strengere og strengere, indtil han giver Vidnesbyrd. Eller tænk Dig, som man læser det hos Digterne, en ond Qvinde, der veed Raadet, men ondskabsfuldt bestandigt raader forkeert — naar hun saa kommer paa Baalet, saa kommer Ordet ud. Saaledes er Evighedens Haab i det naturlige Menneskes Inderste. Men han vil ikke sit eget Vel, derfor vil han ikke ud med det Rigtige, neppe høre det sagt af en Anden end mindre af ham selv, indtil Trængselen frelser ham ved at aftvinge ham det!

Saaledes forhverver Trængselen Haab. — Men skal saa Trængselen ophøre igjen, er det Hele en smertefuld Operation? Nei, det behøves ikke. Naar Trængselen een Gang har naaet

hvad Evigheden vil med den, saa ordner Forholdet sig rigtigt; thi saa vedbliver Trykket, men giver sig bestandigt omvendt til Kjende som Haab, omsætter sig i Haabet: skjult i Grunden er Trykket, det Aabenbare er Haabet. Det ligger i Tanken selv: et Tryk kan trykke, men at det trykker kan ogsaa betyde at hæve. Du seer Vandets Straale, at den hæver sig høit i Veiret, Du seer ikke Trykket, eller at det er et Tryk og ved et Tryk. Der er det Tryk, som nedtrykker, men der er jo ogsaa det Tryk, som ophøier. Kun Den kan Trængselen nedtrykke, Den, der ikke vil hjælpes evigt; Den, der vil det, ham trykker Trængselen i Høiden. Kun Den kan Trængselen berøve Haab, Den, der ikke vil have Evighedens Haab; Den, der vil have dette Haab, ham forhverver Trængselen det.

Saaledes med Trængselen. Der er i Livet kun een Fare, som afgjort bringer Undergang med sig, det er Synden; thi Synden er Menneskets Fordærvelse. Trængselen, ja om den end var forfærdelig som aldrig noget Menneske har oplevet den, Trængselen forhverver Haab.

III.

Det Glædelige i: at jo fattigere Du bliver, desto rigere kan Du gjøre Andre.

Der ere mange Veie til Rigdom. Og hvad enten det nu lykkes et Menneske ved at gaae ad een af disse mange Veie at blive riig, eller det ikke lykkes ham: der er i Verden altid megen Tale om og tilstrækkeligt Kjendskab til disse mange Veie. Men denne Vei til Rigdom — og det er jo dog sandeligen den høieste Rigdom, den at kunne gjøre Andre rige, denne Vei til Rigdom ved selv at blive fattig, denne Vei, der dog er „Veien", høres sjeldent omtalt, sees sjeldent betraadt, anprises sjeldent; ak, det er i Verden næsten, som var den slet ikke til — i Verden har man jo heller ingen Forestilling om, at det just er Rigdom, ikke selv at blive eller være riig, men at kunne gjøre Andre rige.

Dog er denne vidunderlige Vei til Rigdom virkelig til. Men man forstaaer det, naar man i Digternes Fortællinger læser om, hvorledes Den, der har vovet sig ind i Røvernes Skjulested, maa være bange ved hvert Skridt han gjør, at der ikke skal være en hemmelig Fald-Dør skjult, gjennem hvilken han kan styrte ned i Afgrunden; man forstaaer det, naar Vantroen eller Frygtagtigheden foredrager sin Lære om Livets Usikkerhed — thi man er kun altfor tilbøielig til at troe paa Undergangens Mulighed. Men at Livet, at Tilværelsen ved

Evighedens Hjælp er saligt betrygget, at der just i Faren er skjult en Fald-Dør — til Opreisning: det troer man ikke paa. Netop naar et Menneske er nærmest ved at fortvivle, da er der et Sted at træde paa (og han er i Fortvivlelsen bragt saa nær som det er muligt til at træde der), og Alt forandrer sig uendeligt. Han gaaer saa ad den samme Vei, men omvendt. Istedetfor at sukke bekymret over at gaae ad Armodens, ad Ringhedens, ad Miskjendelsens, ad Forfølgelsens Vei, gaaer han glad ad den samme Vei; thi han troer og forstaaer troende, at jo fattigere han bliver, desto rigere kan han gjøre Andre.

Tales der da ellers ikke om denne Vei til Rigdom, saa ville vi tale om den om

det Glædelige i: at jo fattigere Du bliver, desto rigere kan Du gjøre Andre.

Forskjellen er den inderlige, som uendeligt forandrer Alt, om den Lidende bekymret vil vedblive at stirre paa, hvor fattig han er blevet, hvor ringe, hvor miskjendt, eller han, som alt det Jordiske er ham berøvet, vil see bort derfra, og nu see sit Vilkaar fra dets skjønne, ja dets salige Side. O, gjælder det allerede for Konstneren, at han, naar han skal fremstille en Eenøiet, da tegner ham fra den Side, hvor han har Øiet: skulde da ikke den tungt Lidende ville see bort fra det Tunge for at see til det Salige! I udvortes Forstand er der rigtignok ingen Forandring; den Lidende bliver paa Stedet, i Vilkaaret, og dog er der Forandringen, Vidunderets Forandring, Troens Mirakel. Fra den ene Side seet er det den Fattige, som bliver fattigere og fattigere; fra den anden Side seet er det den Fattige, der jo fattigere han bliver, gjør Andre desto rigere — dog i udvortes Forstand det samme Menneske.

Lad os nu i Talen gaae saaledes frem, lad os først tydeliggjøre os Forskjellen mellem Rigdom og Rigdom (jordisk — aandelig), og hvad der af denne Forskjel følger i Forhold til Besidderen, for

da at forstaae, at man netop maa være fattig for at gjøre Andre rige, og at altsaa jo fattigere et Menneske bliver, desto rigere kan han gjøre Andre.

Ethvert jordisk eller verdsligt Gode er i sig selv selvisk, misundeligt, dets Besiddelse misundende eller Misundelse, maa paa een eller anden Maade gjøre Andre fattigere: hvad jeg har, kan en Anden ikke have; jo mere jeg har, jo mindre maa en Anden have. Det uretfærdige Mammon (og med dette Ord kunde vi jo gjerne betegne ethvert jordisk Gode, ogsaa verdslig Ære, Magt o. s. v.) er i sig selv uretfærdigt, gjør Uret, (uden at dog derfor her Talen er om, at erhverve eller besidde det paa ulovlig Maade), kan i og ved sig selv ikke erhverves eller besiddes ligeligt; thi skal En have Meget deraf, maa der nødvendigviis være en Anden, der kun faaer Lidet, og hvad den Ene har kan umuligt den Anden have. Fremdeles, al den Tid og Flid, al den Tankens Omsorg og Bekymring, der anvendes for at erhverve eller besidde jordisk Gode er selvisk, misundende, eller Mennesket, som er beskjeftiget saaledes, er selvisk, har i ethvert saadant Øieblik ikke Tanke for Andre, han arbeider i ethvert saadant Øieblik selvisk for sig selv, eller selvisk for nogle faa Andre, men ikke ligeligt for sig selv og for enhver Anden. Om et Menneske end er villig til at meddele af sit jordiske Gode: i ethvert Øieblik, hvor han er beskjeftiget med at erhverve eller dvæler ved Besiddelsen af det, er han selvisk som Det er, han besidder eller erhverver.

Anderledes med Aandens Goder. Aandens Gode er efter sit Begreb Meddelelse, dets Besiddelse miskundelig, i og for sig Meddelelse. Om et Menneske har Troen, derved har han sandeligen ikke berøvet Andre Noget, tvertimod, ja, det er besynderligt, dog er det saaledes, derved at han har Troen, har han (fraseet endog, hvad han ligefrem gjør for at meddele Andre) arbeidet for alle Andre; i den Tid han arbeidede for selv at faae Troen, arbeidede han for alle Andre. Thi hele Slægten og hver Enkelt i Slægten er

Deeltager i, at En har Troen. Ved at have Troen udtrykker han det rene Menneskelige eller hvad der er ethvert Menneskes væsentlige Mulighed. Hans Besiddelse af Troen misunder sandeligen ikke Andre Noget, som jo dog den Riges Besiddelse af Pengene er en Art Misundelse, der har taget dem fra den Fattige, som maaskee igjen misunder den Rige dem; thi Misundelse er i begge Forhold, fordi jordisk Rigdom i sig selv er Misundelse. Nei, den Troende har Intet taget fra Nogen, besidder i Troen intet Misundende; og Ingen skal misunde ham den, snarere skulde Enhver glædes ved ham. Thi den Troende eier kun hvad ethvert Menneske kan eie; og i samme Grad som hans Tro er større, i samme Grad sees kun desto klarere denne efter sin Mulighed for alle Mennesker fælleds Eiendoms Herlighed og Salighed. — Om et Menneske har Kjerligheden, skal jeg nu sige, ja selv om han havde den over al Maade? Nei, denne Stigen i Talen var jo forkeert. Det skulde synes, at i jo høiere Grad han havde dette Gode, Kjerligheden, desto nærmere maatte det da være efter, at han havde berøvet Andre Noget; dog er det lige omvendt, i jo høiere Grad han har Kjerligheden, desto længere er han netop fra at have berøvet Andre Noget. Altsaa, om et Menneske har Kjerligheden over al Maade, derved har han ikke berøvet Andre Noget, han har tvertimod derved (fraseet endog hvad han virkelig gjør for Andre af Kjerlighed) arbeidet for alle Andre; i al den Tid han arbeidede for selv at erhverve Kjerligheden, har han arbeidet for alle Andre. Om vi end paa det nøiagtigste et Øieblik see bort fra den Anvendelse, han gjør af sin Kjerlighed: han har den endog blot i Besiddelsen ikke for sig selv; thi hele Slægten, og hver Enkelt i Slægten, er Deeltager i, at han har Kjerlighed. — Om et Menneske har Haabet, Evighedens Haab over al Maade, derved har han ikke i mindste Maade berøvet noget andet Menneske Noget, tvertimod derved har han arbeidet for Alle. Thi at eet Menneske har Haabet, eller at der er eet Menneske, som har Haabet, det er for alle andre Mennesker en langt glædeligere, just fordi det er en langt mere betryggende, Efterret-

ning end det er for alle de andre Seilere, som styre til samme Maal, at een har naaet det. I Forhold nemlig til Seilerne kan for hver enkelt tilfældige Omstændigheder gjøre Udslaget, og „de andre" Seilere ere ikke ved en væsentlig Mulighed Deeltagere i den ene Seilers Lykke. Men at der er eet Menneske, der har Haabet, eller hver Gang der er et Menneske, der har Haabet, er afgjørende for Alle, at de kunne have det. Her gjælder det, Een er Alle, og Alle Een.

Saaledes er Aandens Goder i og for sig selv væsentligen Meddelelse, deres Erhvervelse, deres Besiddelse i og for sig selv en Velgjerning mod Alle. Den, der eftertragter eller besidder disse Goder, gjør derfor ikke blot vel mod sig selv, men en Velgjerning mod Alle, han arbeider for Alle, hans Stræben for at erhverve disse Goder er i og for sig selv, umiddelbart berigende Andre; i ham, som Tilskuerne gjøre det i Stykkets Helt, anskue de Andre sig. Dette er de aandelige Goders Menneskelighed i Modsætning til de jordiske Goders Umenneskelighed. Thi hvad er Menneskelighed? Den menneskelige Lighed eller Ligelighed. Selv i det Øieblik, hvor det meest synes, at han i at erhverve disse Goder ene arbeider for sig selv, er han meddelende; det ligger i Goderne selv, deres Væsen, deres Besiddelse er Meddelelse. Du erhverver ikke blot Dig selv Haabet derved, at Du erhverver det; men derved, at Du erhverver det (o, salige Erhverv!), er Du Meddelende, thi endog umiddelbart er Evighedens Haab Meddelelse. Du besidder ikke blot Haabet, men endog blot derved, at Du besidder det (o, salige Besiddelse!), er Du Meddelende, gjør Du en Velgjerning mod Andre.

O, hvor er dog al Himlens Velsignelse fra først til sidst og i ethvert Øieblik med disse Aandens Goder — thi „mig trætter det ikke at gjentage det Samme", og mig synes at Tanken er saa salig, at den ikke ofte nok kunde gjentages; det var jo dog end ikke for ofte, om et Menneskes Liv hver Dag var en Gjentagelse af denne Tanke. Medens de jordiske Goder i sig selv ere misundende, og det derfor (o, hvilket stort Spillerum

for tilfældige Muligheder, hvilken Usikkerhed!) maa beroe paa, om de nu tilfældigviis besiddes af Den, der vil gjøre vel med dem, ak, og medens det kun altfor ofte frister Besidderen at blive ligesaa misundelig som Goderne: saa er Aandens Goder i den Grad Velsignelse, at deres Besiddelse (uden at vi endnu paa nogen Maade tale om den Brug, Besidderen gjør af dem) er Andre til Velsignelse, er Meddelelse. Som det er umuligt at forhindre Luften fra at trænge ind selv indenfor de tykkeste Mure, saa umuligt er det, for sig selv i selvisk Forstand at besidde Aandens Goder. Det ligger, og det er jo just det evig Betryggende, det ligger, hvis vi kunne tale saaledes, end ikke i Besidderen, det ligger i Goderne selv, der ere Meddelelse, om det end følger af sig selv, at hvis Besidderen ikke er det Tilsvarende, besidder han heller ikke Aandens Goder. Som det kostelige Vellugtende, ikke blot naar det udgydes, udbreder Vellugt, men i den Grad indeholder Vellugt i sig, er Vellugt, at det gjennemtrænger Karret, hvori det er, og endog — gjemt — udbreder Vellugt: saaledes er Aandens Goder i den Grad Meddelelse, at Besiddelsen er Meddelelse, det, selv at erhverve dem, at berige Andre.

Heraf følger da, at i al den Tid, Du anvender paa at erhverve disse Goder, i ethvert Øieblik, Du glæder Dig ved deres Besiddelse, er Du saa langt fra at være selvisk beskjeftiget med Dig selv, at Du er umiddelbart Meddelende.

Saaledes er det i Sandhed med Aandens sande Goder, hvilke tillige have det Betryggende, det Sandhedens Mærke, at de kun kunne besiddes i Sandhed. Vil Nogen besidde dem selvisk, besidde dem for sig selv, have dem for sig selv i selvisk Forstand, saa besidder han dem heller ikke. Dog gives der jo ogsaa, i Modsætning til de blot jordiske og verdslige Goder, aandelige Goder, ufuldkomnere aandelige Goder. Saaledes er Indsigt, Kundskab, Evne, Gave o. s. v. aandelige Goder. Men her gjælder det dog endnu det Ufuldkomne, at Besidderen gjør Udslaget, eller at det, der gjør Udslaget, er, hvorledes Besidderen er, om han er velvillig og meddelende, eller han er sel-

visk; thi disse Goder ere endnu ikke i sig selv Meddelelse. Er da Den, der besidder saadanne ufuldkomnere aandelige Goder, selvisk, viser det sig ogsaa, at Goderne selv ved ham blive misundelige og gjøre Andre fattigere. Besidderen slutter sig saa just inde med disse sine Goder; i al den Tid han arbeider for at erhverve dem eller bevare dem, er han selvisk indesluttet, har hverken Tid eller Leilighed til at bekymre sig om Andre eller Tanke for Andre. Den Kloge bliver saa klogere og klogere, men i misundelig Forstand, saaledes, at han netop vil have Fordelen af, at Andre blive eenfoldigere og eenfoldigere i Sammenligning med hans tiltagende Klogskab, vil have disse eenfoldige Andre mere og mere — umenneskeligt i sin Magt. Den Lærde bliver saa lærdere og lærdere, men i misundelig Forstand, og tilsidst saa lærd, at Ingen kan forstaae ham, saa lærd, at han slet ikke kan meddele sig. Paa den Maade, ved at besiddes i Usandhed, forvandles disse ufuldkomnere aandelige Goder til verdslige og jordiske Goder, hvis Eiendommelige er, at deres Besiddelse paa een eller anden Maade gjør Andre fattigere. Men i Forhold til de sande Aandens Goder gjælder det, at de kun kunne besiddes i Sandhed, at Den, der ikke besidder dem i Sandhed, slet ikke besidder dem.

Altsaa, disse ere Forholdene betræffende Rigdom og Rigdom, og disse Forhold maae jo ligge til Grund for, og bestemme den Tanke, at berige Andre. Paa den ene Side de jordiske Goder (eller dog de ufuldkomnere aandelige), hvis Besiddelse i sig selv er Misundelse, hvis Erhvervelse i sig selv er Misundelse, og derfor hver Time, hver Tanke, der beskjeftiges med at besidde eller erhverve dem, misundelig; paa den anden Side de sande Aandens Goder, hvis Besiddelse i sig selv er Meddelelse, hvis Erhvervelse i sig selv er Meddelelse, og derfor hver Time, hver Tanke, der beskjeftiges med at besidde eller erhverve dem, berigende Andre.

Hvorledes kan nu det ene Menneske gjøre det andet riigt? Ja, Den, der har de jordiske Goder, han kan meddele dem. Vel, lad os antage, at han gjør det, og lad os et Øieblik glemme,

at jordiske Goder dog ikke ere den sande Rigdom. Han meddeler altsaa og gjør vel med hvad han har af jordisk Gode. Det lader sig gjøre meget kort, han kan gjøre det een Gang hver Maaned eller een Time hver Dag og dog give saare Meget bort. Men see, i alle de Timer og Dage, hvori han er beskjeftiget med at erhverve, at samle, at bevare de jordiske Goder, er han selvisk. Ja, samlede han end for at meddele, saa længe hans Tanke er beskjeftiget med de jordiske Goder, er den selvisk. Det ligger i en vis Forstand end ikke i ham, det ligger i de jordiske Goders væsentlige Beskaffenhed. Dette sees altsaa kun at være en meget ufuldkommen Vei til at gjøre Andre rige, selv om vi antage, at Den, der besidder de jordiske Goder, ikke fordærves af disse, men er villig til at give og meddele, og selv om vi et Øieblik glemme, at jordiske Goder ikke er den sande Rigdom.

Nei, den sande, Fuldkommenhedens Vei til i Sandhed at gjøre Andre rige, maa være: at meddele Aandens Goder, selv forøvrigt ene beskjeftiget med at erhverve og besidde disse Goder. Naar saa er, gjør et Menneske i Sandhed Andre rige, og det er det Eneste han gjør, hans eneste Gjerning, og dog hans hele Livs Gjerning. Goderne er den sande Rigdom. I den Tid han selv erhverver dem, er han Meddelende og gjør umiddelbart Andre rige. I den Tid han besidder dem, er han Meddelende og gjør umiddelbart Andre rige. Og da han ene er beskjeftiget med og bekymret for denne Rigdom, vil han jo stræbe at forøge den. Men i Forhold til den sande Rigdom, hvis Væsen er Meddelelse, er Forøgelse hverken mere eller mindre end den ligefremme Meddelelse, og denne forøget; thi det er ikke her som det smaaligt er i Forhold til den usande Rigdom, der sandeligen ikke forøges ved at bortgives. Naar han da underviisende, formanende, opmuntrende, trøstende meddeler disse Goder, da gjør han jo ganske ligefrem Andre rige.

Lad os saa tænke paa vort Thema: det Glædelige i, at jo fattigere et Menneske bliver, desto rigere kan han gjøre Andre. O, Du Lidende, hvo Du end er, naar da Livet har berøvet

Dig Din Rigdom, naar Du fra Velstand maaskee er bragt til Armod, nu vel, hvis Du vil lade Dig hjælpe og forstaae det Dig Velmeente, nu vel, saa er Du jo ogsaa fritagen fra at spilde Din Tid og Din Dag og Din Tanke paa, hvad man kun selvisk kan beskjeftige sig med; og Du er desto mere foranlediget til ene at beskjeftige Dig med at erhverve og besidde Aandens Goder — o, og i ethvert saadant Dieblik gjør Du Andre rige! Eller dersom Livet har berøvet Dig Din verdslige Anseelse og Indflydelse, nu vel, hvis Du vil lade Dig hjælpe og forstaae det Dig Velmeente, nu vel, saa er Du jo ogsaa fritaget fra at anvende Tid og Tanke paa at hævde eller nyde, hvad man kun selvisk kan beskjeftige sig med; og Du er desto mere foranlediget til ene at beskjeftige Dig med at erhverve og besidde Aandens Goder — o, og i ethvert saadant Dieblik gjør Du Andre rige! Eller dersom Du blev som udstødt af det menneskelige Samfund, dersom Ingen søger Selskab med Dig, ingen Indbydelse uleiliger Dig, nu vel, hvis Du vil lade Dig hjælpe, og forstaae det Dig Velmeente, nu vel, saa er Du jo ogsaa fritaget fra at spilde Din Tid og Din Tanke i Snak om Tant og Forfængelighed, tomt beskjeftiget med at dræbe Tiden for at undfly Kjedsomheden, eller med at spilde den i ubetydelig Tidsfordriv; og Du er desto mere foranlediget til, ene at beskjeftige dig med at erhverve og besidde Aandens Goder — o, og i ethvert saadant Dieblik gjør Du Andre rige!

Maaskee falder det Dig tungt saaledes at blive fattig, fattigere og fattigere; thi i udvortes Forstand er det nu eengang afgjort. Maaskee hænger Din Sjel endnu ved det Jordiske, selvisk beskjeftiget med Savnet, som Den, der besidder det, er beskjeftiget med Besiddelsen? Men er det da ogsaa tungt at gjøre Andre rige? Lad Dig ikke daarligen bedrage. Det seer saa nemt ud med at give nogle Penge til de Fattige, naar man selv er den Rige, at hjælpe en Anden frem, naar man selv er den Mægtige — lad Dig ikke bedrage: det Menneske, der er beskjeftiget med at erhverve Tro, Haab og Kjerlighed, han, just han gjør Andre rige.

Saa bliv da endnu fattigere; thi maaskee vedligeholder

Du et svigefuldt Ønskes Forbindelse med det Tabte, maaskee nærer Du et mod Dig selv forrædersk Haab, om at vinde det igjen; bliv endnu fattigere, slip det Tabte ganske, og eftertragt da ene Aandens Goder, at Du maatte gjøre Andre rige. Velsignet være enhver saadan Time, ethvert saadant Øieblik; Du gjør ikke blot Vel mod Dig selv, men Du gjør Andre rige, Du gjør en Velgjerning mod Andre!

Og naar Du da ret er bleven fattig, saa har Du ogsaa mere og mere tilegnet Dig Aandens Goder. Da skal Du ogsaa være istand til i endnu fuldere Maade at gjøre Andre rige, ved at meddele Aandens Goder, ved at meddele hvad der i sig selv er Meddelelse. Jo fattigere Du bliver, desto sjeldnere i Dit Liv vil det Øieblik være, hvor Du selvisk er beskjeftiget med Dig selv, eller med hvad der i sig selv er selvisk, det Jordiske, som drager et Menneskes Tanke saaledes til sig, at han saa længe ikke er til for Andre. Men jo sjeldnere saadanne Øieblikke blive, desto stadigere vil da Din Dags Timer være udfyldte med at erhverve og besidde Aandens Goder (og glem det dog ikke, o glem det ikke, ogsaa naar Du gjør det, gjør Du Andre rige!) eller med ligefrem at meddele Aandens Goder, og derved at gjøre Andre rige.

Tænk Dig vort Forbillede, den Herre Jesus Christus! Han var fattig, men han gjorde dog vel Andre rige! Og Hans Liv udtrykker jo aldrig noget Tilfældigt, at han tilfældigviis var fattig. Nei, Hans Liv er den væsentlige Sandhed, viste derfor, at for at gjøre Andre rige maa man selv være fattig. Dette er Guddommens Tanke, forskjelligt fra hvad der opkom i Menneskets Hjerte: den rige Mand, der gjør Andre rige. Thi ikke blot er jordiske Goder ikke den sande Rigdom, men den rige Mand, hvor gavmild han end er i at give af sin Overflod, kan ikke undgaae at have Tider, hvor han er beskjeftiget med sin Rigdom, og saa længe er han ikke beskjeftiget med at gjøre Andre rige. Men Han var fattig, saa længe han levede her paa Jorden, derfor var det hans Gjerning, saa længe han levede, hver Dag, hver Time, hvert Øieblik at gjøre Andre rige: selv fattig tilhørte han ene det Arbeide, at gjøre Andre rige, og

just ved selv at være fattig tilhørte han det ganske. Han steeg ikke ned fra Himlen for at blive fattig, men han steeg ned for at gjøre Andre rige. Men for at gjøre Andre rige, maatte han være fattig. Han blev fattig, ikke som hændte det ham engang i Livet, efter maaskee i nogen Tid at have været riig. Dog blev han fattig, thi det var hans egen fri Beslutning, hans Valg. Han blev fattig, og blev det i enhver Forstand, paa enhver Maade. Han levede som udstødt af det menneskelige Samfund, han (o, Letsindighed i at spøge med sin Anseelse, o, uforsvarlige Ligegyldighed mod Andres Dom, mod „hvad man siger", o, Frækhed, der jo, selvforskyldt, maatte nedsætte ham dybt, dybt i Alles Øine!) han omgikkes kun Syndere og Toldere. Saaledes blev han fattig for at gjøre Andre rige. Dette var ikke hans Beslutning, at blive fattig, men hans Beslutning var at gjøre Andre rige, derfor blev han fattig. — Tænk paa Apostelen Paulus, der just siger disse Ord: selv fattige gjøre vi Andre rige. Apostelen fandt sig roligt i at være fattig, i Armod, udstødt af det menneskelige Samfund, uden engang at have en Hustru, hvem han tilhørte, eller som tilhørte ham — han fandt sig roligt deri, og hvorfor vel, uden just fordi han deri fandt Veien til at gjøre Andre rige.

Saa er dette da det Glædelige, at jo fattigere Du bliver, desto rigere kan Du gjøre Andre. O, at Verden berøver Dig Alt, eller at Du taber den ganske Verden, har da egentligen Intet at betyde, ja det er endog det Bedste, dersom Du blot selv tænker Dig det til Bedste! Netop i Fortvivlelsens Øieblik, naar Nøden er størst, er Hjælpen nærmest, Forandringen, som uendeligt forandrer Alt: at Du, den Fattige, er den Rige — thi den sande Rigdom er jo dog vel at gjøre Andre rige. Saaledes er ogsaa her Glæden skjult. Thi (og saaledes ønske vi at ende hver af disse Taler, at det baade bliver ret klart, hvad det er vi tale om, og klart, hvorledes der paa en ganske anden Maade maa tales om det evig Forskjellige) kun Synden er Menneskets Fordærvelse.

IV.

Det Glædelige i: at jo svagere Du bliver, desto stærkere bliver Gud i Dig.

Tænk Dig en Kreds af Mennesker, samlet til selskabelig Underholdning; Samtalen er i fuld Gang, livlig, næsten heftig, den Ene kan, for at faae Sit sagt, neppe vente, til den Anden faaer udtalt, og alle de Forsamlede ere mere eller mindre virksomt deeltagende i denne Ordvexel: da træder der en Fremmed ind, som altsaa kommer midt ind i det. Af de Forsamledes Miner og Høirøstethed slutter han, at Samtalens Gjenstand beskjeftiger dem meget, og slutter høfligt, at denne altsaa maa være en betydningsfuldere — han spørger nu ganske rolig, som han jo sagtens kan være, da han ikke har været med i Heden, hvorom er det egentligen der tales? Tænk Dig, at det saa var, som det dog nok oftere hænder, en reen Ubetydelighed! Den Fremmede er aldeles uskyldig i den Virkning, han frembringer, han har høfligt antaget, at det var noget Betydningsfuldt. Men hvilken forunderlig Virkning, saaledes pludselig at blive opmærksom paa, at Det, der maaskee i mere end en Time har beskjeftiget et heelt Selskab, og næsten lidenskabeligt, er saa ubetydeligt, at det neppe lader sig sige, at det er Ingenting — naar en Fremmed rolig spørger, hvad Talen er om!

Men en end besynderligere Virkning frembringer ofte den gudelige Tale, naar den lyder ind i Verdens Tale. Der er saa-

ledes i Verden Tale nok om Strid og Strid og Strid. Der er Tale om, at den Mand og den Mand leve i Strid med hinanden, at den Mand og den Kone, skjøndt forenede ved Ægteskabets hellige Baand, leve i Strid med hinanden, om den lærde Strid, som nu er begyndt mellem Den og Den, om at Den har fordret Den ud paa Livet, om at der nu er udbrudt Oprør i den By, om den fjendtlige Hærs Tusinder, som nu rykke frem mod det Land, om en europæisk Krig, som forestaaer, om Elementernes Strid, som raser i Rædsel. See, derom tales der i Verden, Dag ud og Dag ind, af Tusinder og Tusinder; har Du i den Forstand Noget at fortælle om Strid, saa vil Du let finde Tilhørere; og ønsker Du at høre Noget, saa vil Du let finde Talere. Men tænk Dig da, at En af denne Tale om Strid tog Anledning til at tale om den Strid, hvilken ethvert Menneske har at stride — med Gud: hvilken besynderlig Virkning; skulde det ikke snarest forekomme de Fleste, at det var ham, der talte om Ingenting, medens alle de Andre dog talte om Noget, eller endog om noget meget Vigtigt! Forunderligt! Thi reis Verden rundt, stift Bekjendtskab med de forskjellige Folkefærd, gaae omkring mellem Menneskene, indlad Dig med dem, besøg dem i deres Huse, følg med i deres Sammenkomster — og hør nøie efter hvad det er de tale om; deeltag i de mange, mange forskjellige Samtaler om de utallig mange mange forskjellige Maader, paa hvilke et Menneske kan komme til at stride her i Verden, deeltag i disse Samtaler, men bestandigt saaledes, at Du ikke selv er Den, der bringer denne Gjenstand paa Omtale: og siig saa, om Du nogensinde har hørt Tale om denne Strid. Og dog angaaer denne Strid jo ethvert Menneske; der er ingen anden Strid, om hvilken det i den Grad gjælder, at den ubetinget angaaer ethvert Menneske. Thi den Strid mellem Mand og Mand — nu der er dog Mange, der leve fredeligt deres Liv hen uden Strid med Nogen. Og den Strid mellem Ægtefolk — nu der er dog mange lykkelige Ægteskaber, hvem altsaa denne Strid ikke angaaer. Og det er dog vel en Sjeldenhed, at et Menneske udfordres paa

Livet, saa denne Strid kun angaaer meget Faa. Og selv under en europæisk Krig er der dog Mange, ja var det end allerforfærdeligst, der er dog Mange, om ikke andetsteds saa i Amerika, der leve hen i Fred. Men denne Strid med Gud angaaer ubetinget ethvert Menneske.

Dog maaskee ansees denne Strid for saa hellig og alvorlig, at den af den Grund aldrig omtales. Som Gud ikke ligefrem er til at bemærke i Verden, hvor derimod det Mangfoldiges uhyre Mængde drager Opmærksomheden paa sig, saa det er som var Gud slet ikke til: saaledes er denne Strid maaskee som en Hemmelighed, ethvert Menneske har, om hvilken der dog aldrig tales, medens alt det Andet, hvorom der tales, drager Opmærksomheden paa sig, som var denne Strid slet ikke til. Maaskee er det saaledes, maaskee.

Men vist er det, enhver Lidende er paa een eller anden Maade foranlediget til at blive opmærksom paa denne Strid. Og til Lidende henvende jo disse Taler sig. Saa lad os da tale om denne Strid, om

det Glædelige i: at jo svagere Du bliver, desto stærkere bliver Gud i Dig.

Thi ikke sandt, Du Lidende, hvo Du end er, dette er dog vel glædeligt? Imidlertid gjælder det jo her, som i alle disse Taler, Alt beroer paa, hvorledes Forholdet sees. Vil den Lidende mismodigt, forstemt, maaskee fortvivlet vedblive at stirre paa, hvor svag han er bleven: ja, deri er intet Glædeligt. Men vil han see bort herfra, for at see, hvad det da betyder, at han bliver svag, hvo det da er, der bliver stærk, at det er Gud: saa er dog vel det Glædelige. Man hører jo stundom en Overvunden sige „jeg blev overvunden, blev den Svagere (dette er det Smertelige), men det der trøster, ja glæder mig er, at det dog var Ham, der seirede." Hvilken „Ham"? Ja, det maa være En, som den Overvundne holder meget af, agter meget høit. Glæden er vistnok ikke fuldkommen, han vilde hellere have

været Seierherren; men han afvinder Nederlaget en glædeligere Side, han under den Seirende Seieren. Men naar nu Han, der seirer, er Gud — og atter dette er jo kun et Feilsyn af den Lidende, om han udefter vil stirre paa, at det er hans Fjender, hans Avindsmænd, der blive stærkere; thi vel muligt, at de blive stærkere, at deres Styrke just gjør ham svag, men dermed har den Lidende slet ikke at gjøre. Han bliver svag; indefter forstaaet betyder dette ene og alene, at Gud bliver stærk. Altsaa naar nu Han, der seirer, er Gud! Det at unde Gud Seieren, at trøste sig med, at det er „Ham", der har seiret, o, det er da i Grunden at unde sig selv Seieren! Thi i Forhold til Gud kan et Menneske jo kun i Sandhed seire derved, at Gud seirer.

Dog lad os først stræbe ret at gjøre det indlysende, at det, at et Menneske bliver svag, **indefter** betyder, at Gud bliver stærk i ham. Og dette er hvad vi først og fremmest maae bede den Lidende om, hvad vi maae fordre af ham, for at kunne tale til ham, at han, saa hurtigt som muligt, faaer Øiet bort fra det Udvortes, vender Blikket ind ad, at dette ikke, og han med det, bliver hængende ved en udvortes Betragtning af sin Lidelses Forhold til en Omverden. Naar saa det Første er gjort, naar det er gjort indlysende, at det, at et Menneske bliver svag, indefter betyder, at Gud bliver stærk i ham: saa kommer det dog vel af sig selv med, at det er Glædeligt.

Et Menneske, der kun sjeldent, og da flygtigt, beskjeftiger sig med sit Forhold til Gud, tænker neppe paa, eller drømmer om, at han saa nær angaaer Gud, eller at Gud ligger ham saa nær, at der mellem ham og Gud finder et Vexel-Forhold Sted: jo stærkere et Menneske er, jo svagere er Gud i ham, jo svagere et Menneske er, jo stærkere er Gud i ham. Enhver, der antager, at der er en Gud til, tænker sig naturligt ham som den Stærkeste, hvad han jo evigt er, han, den Almægtige, der skaber af Intet, og for hvem al Skabningen er som Intet; men han tænker vel neppe Muligheden af et Vexel-Forhold.

Dog er der for Gud, den uendelig Stærkeste, een Hindring; han har sat sig den selv, ja han har kjerligt, i ubegribelig Kjerlighed, sat sig den selv; thi han satte den, og sætter den, hver Gang et Menneske bliver til, hvem han jo i sin Kjerlighed gjør til at være Noget lige over for sig. O, vidunderlige Almagt og Kjerlighed! Et Menneske, han kan ikke taale, at hans „Skabninger" ere Noget ligeoverfor ham; de skulle være Intet, derfor kalder han dem og, med Foragt, „Skabninger". Men Gud, som skaber af Intet, almægtigt tager af Intet og siger „bliv", han føier kjerligt til „bliv Noget endog overfor mig". Vidunderlige Kjerlighed, selv hans Almagt er i Kjerlighedens Magt!

Deraf Vexel-Forholdet. Var Gud kun den Almægtige, da var der intet Vexel-Forhold; thi for den Almægtige er Skabningen Intet. Men for Kjerligheden er den Noget. Ubegribelige Kjerlighedens Almagt! Thi det er som kunde man dog, i Sammenligning med denne Almagt, bedre begribe, hvad man dog ikke kan begribe, den Almagt, der skaber af Intet; men denne Almagt, som (Vidunderligere end al Skabningens Tilblivelse!) tvinger sig selv, og kjerligt gjør det Skabte til Noget ligeoverfor den: o vidunderlige Kjerlighedens Almagt! Anstreng blot Din Tanke en lille Smule; det er ikke saa vanskeligt, og det er saa saligt. Den Almagt, der skaber af Intet, er ikke saa ubegribelig som den almægtige Kjerlighed, der kan gjøre dette for Almagten usle Intet til Noget for Kjerligheden.

Men just derfor fordrer ogsaa Kjerligheden Noget af Mennesket. Almagten fordrer ikke Noget; det falder aldrig Almagten Andet ind, end at et Menneske er Intet — for Almagten er han Intet. Man mener, at det er den almægtige Gud, der fordrer Noget af Mennesket, og saa maaskee, at det er den kjerlige Gud, som giver lidt efter. O, sørgelige Misforstaaelse, som glemmer, hvorledes allerede Guds uendelige Kjerlighed maa til, for at et Menneske er saaledes til for Gud, at der kan være Tale om at fordre Noget af ham. Hvis den Almægtige fordrede Noget af Dig, saa er Du i samme Øieblik Intet. Men

den kjerlige Gud, som i ubegribelig Kjerlighed gjorde Dig til Noget for ham, han fordrer kjerligt Noget af Dig. I menneskelige Forhold er det den Mægtiges Magt, der fordrer Noget af Dig, hans Kjerlighed, der eftergiver. Men ikke saaledes i Dit Forhold til Gud. Der er ingen jordisk Mægtig, for hvem Du er Intet, derfor er det hans Magt, der fordrer; men for Gud er Du Intet, derfor er det hans Kjerlighed, der, som den gjorde Dig til at være Noget, fordrer Noget af Dig. Man taler om, at Guds Almagt knuser et Menneske. Men det er ikke saa; saa meget er intet Menneske, at Gud skulde behøve Almagten for at knuse ham, thi for Almagten er han Intet. Det er Guds Kjerlighed, der endnu i det sidste Øieblik viser sin Kjerlighed ved at lade ham være Noget for den. Vee ham, om Almagten vendte sig mod ham.

Altsaa Kjerligheden, som gjorde Mennesket til Noget (thi Almagten lod ham blive til, men Kjerligheden lod ham blive til for Gud) fordrer kjerligt Noget af ham. Nu er Vexel-Forholdet. Vil Mennesket beholde dette Noget, som Kjerligheden gjorde ham til, selvisk for sig, selvisk være dette Noget, saa er han, verdslig forstaaet, stærk — men Gud svag. Det er og næsten som blev den stakkels kjerlige Gud narret: i ubegribelig Kjerlighed er han gaaet hen og har gjort Mennesket til Noget — og derpaa bedrager Mennesket ham, beholder dette som var det hans Eget. Den Verdslige bestyrker saa sig selv i, at han er stærk, bestyrkes maaskee ved Andres verdslige Dom i det Samme, omskaber ved sin formeentlige Styrke maaskee Verdens Skikkelse — men Gud er svag. Opgiver derimod Mennesket selv dette Noget, den Selvstændighed, den Frihed til at raade sig selv, som Kjerligheden skjenkede ham; misbruger han ikke denne sin Fuldkommenhed at være til for Gud, ved at tage den forfængelig; hjælper Gud ham maaskee i denne Henseende ved tunge Lidelser, ved at fratage ham det Kjereste, ved at saare ham paa det ømmeste Sted, ved at negte ham hans eneste Ønske, ved at berøve ham hans sidste Haab: saa er han svag. Ja, det vil Enhver sige ham, og sige om ham, saaledes vil han

anſees af Alle, Ingen vil gjøre fælles Sag med ham; thi det ſeer jo ud ſom blev han blot en Byrde, deres Medlidenhed maatte bære. Han er ſvag — men Gud er ſtærk. Han, den Svage, har ganſke opgivet dette Noget, ſom Kjerligheden gjorde ham til, han har af ganſke Hjerte ſamtykket i, at Gud tog alt Det fra ham, der kunde tages. Gud venter blot paa, at han elſkende ſkal give ſit ydmyge, ſit glade Samtykke, og derved ganſke opgive det, ſaa er han ganſke ſvag — og ſaa er Gud ſtærkeſt. Der er kun Een, ſom kan forhindre Gud i at blive den Stærkeſte, han, der dog evigt er den Stærkeſte; denne Ene er Menneſket ſelv. At Gud ſaa er den Stærkeſte, kjendes paa Eet, at Menneſket er ganſke ſvag. Der er for Gud kun een Hindring, Menneſkets Selviſkhed, der træder mellem Gud og Menneſket, ſom Jordens Skygge, naar den frembringer Maanens Formørkelſe. Er denne Selviſkhed, ſaa er Menneſket ſtærk, men hans Styrke er Guds Svaghed; er denne Selviſkhed borte, ſaa er Menneſket ſvag, Gud ſtærk; jo ſvagere han bliver, deſto ſtærkere bliver Gud i ham.

Dog da dette er ſaaledes, ſaa er Forholdet i en anden Forſtand, i Sandhedens Forſtand omvendt; og nu ſtaae vi ved det Glædelige.

Thi Den, der er ſtærk uden Gud, han er netop ſvag. Den Styrke, med hvilken en Mand ſtaaer ene, kan i Sammenligning med et Barns være Styrke. Men den Styrke, med hvilken en Mand ſtaaer ene uden Gud, er Svaghed. Gud er i den Grad den Stærke, at han er al Styrke, er Styrke. At være uden Gud er altſaa at være uden Styrke, at være ſtærk uden Gud altſaa at være ſtærk — uden Styrke; det er ligeſom at være kjerlig uden at elſke Gud, altſaa at være kjerlig — uden Kjerlighed, thi Gud er Kjerlighed.

Men Den, der blev ganſke ſvag, i ham blev Gud ſtærk. Den, der tilbedende og priſende og elſkende blev ſvagere og ſvagere, ſig ſelv for Gud ubetydeligere end en Spurv, ſom et Intet, i ham er Gud ſtærkere og ſtærkere. Og dette, at Gud er ſtærkere og ſtærkere i ham, betyder, at han er

stærkere og stærkere. — Dersom Du kunde blive ganske svag i fuldkommen Lydighed, saa Du elskende Gud forstod, at Du slet Intet formaaer, da vilde alle Verdens Mægtige, hvis de forenede sig mod Dig, ikke formaae at krumme et Haar paa Dit Hoved: hvilken uhyre Styrke! Men det er jo da heller ikke sandt; og lad os for Alt ikke sige noget Usandt. Jo, vistnok formaaede de dette, de formaae jo endog at slaae Dig ihjel, og den store Forening mellem alle Jordens Mægtige er hertil ingenlunde fornøden, det langt, langt Mindre kan, og let nok, gjøre det. Men hvis Du dog var ganske svag i fuldkommen Lydighed, da skulde alle Jordens Mægtige i Forening ikke formaae at krumme et Haar paa Dit Hoved *anderledes*, end Gud vil det. Og naar det krummes *saaledes*, ja, og naar Du forhaanes *saaledes*, ja, og naar Du ihjelslaaes *saaledes* — hvis Du var ganske svag i fuldkommen Lydighed: da skulde Du elskende forstaae, at der ikke gjøres Dig nogen Skade, ikke den mindste, at det just er Dit sande Vel — hvilken uhyre Styrke!

Og selv om det ikke var saaledes, at Den, i hvis Svaghed Gud er stærk, er den Stærkeste: det er jo dog det Glædelige, det Salige, at Gud bliver stærkere og stærkere, at det er Gud, der bliver stærkere og stærkere. Lad os tale om et Forhold mellem Menneske og Menneske, der har, om end saare ufuldkomment, noget Tilsvarende til hvad der i Forholdet mellem Menneske og Gud er „Tilbedelsens" Sandhed, lad os tale om Beundring. Beundring er i sig et Dobbelt, kan sees fra to Sider; dens Første er en Følelse af Svaghed, da den Beundrende jo i Beundringen forholder sig til Overlegenhed. Men Beundring er et lykkeligt Forhold til Overlegenhed, og saaledes er den en salig Følelse, det i sand Eensstemmighed med sig selv at beundre saligere maaskee end at være det Beundrede. At Beundringens Første er en Følelse af Smerte sees ogsaa deraf, at hvis En fornemmer Overlegenheden, men uvilligt indrømmer den, ikke glad, saa er han langtfra at være lykkelig, han er tvertimod høist ulykkelig, i den piinagtigste Smerte. Saasnart han derimod giver sig for Overlegenheden, som han dog i Grunden, men

ulykkeligt, beundrede, og overgiver sig i Beundringen, saa seirer dennes Glæde i ham. Jo mere hengiven, jo mere eenstemmig han er med sig selv i at beundre, desto nærmere er han ved næsten at blive Overlegenheden overlegen; han er i sin Beundring ubeskrivelig lykkeligt frigjort fra ethvert Overlegenhedens Tryk, han ligger ikke under for Overlegenheden, men han seirer i Beundringen.

Lad os saa glemme hvad Ufuldkomment der kan være, forsaavidt Beundring i Forholdet mellem Menneske og Menneske skulde svare til Tilbedelse i Forholdet mellem Menneske og Gud. Gud er uendeligt den Stærkeste; det troer i Grunden ethvert Menneske, og føler forsaavidt, hvad enten han vil eller ikke, Guds uendelige Overlegenhed og sin egen Intethed. Men saa længe han kun troer, at Gud er den Stærkere, og for at nævne det Forfærdelige, troer det som jo Djævelen ogsaa gjør det — og skjælver; saa længe han kun troer det saaledes, at han krymper sig ved Tilstaaelsen; saa længe han kun troer det saaledes, at han ikke bliver glad derved: saalænge er Forholdet piinligt, ulykkeligt, hans Følelse af Svaghed en qvalfuld Fornemmelse. Thi Trods er i Forhold til Tilbedelse hvad Misundelse er i Forhold til Beundring. Trods er Svaghed og Afmagt, som gjør sig selv ulykkelig ved ikke at ville være Svaghed og Afmagt, er Svaghedens og Afmagtens ulykkelige Forhold til Overlegenhed, ligesom Misundelse martrer sig selv, fordi den ikke vil være, hvad den i Grunden er, Beundring. Der fordres af Mennesket, hvad allerede antydes i Beundringens Forhold (thi den Beundrende taber sig selv af Forundring over det saa langt Større), at han skal tabe sig selv over Gud. Gjør han det af ganske Hjerte, af al sin Magt og af sit ganske Sind, saa er han i et lykkeligt Forhold til Gud som den Stærke, saa er han tilbedende — aldrig, aldrig blev nogen Elskende saa lykkelig, aldrig, aldrig fornam den meest fortørrede og i Tørke sukkende Jordbund Regnens Vederqvægelse saa liflig, som den Tilbedende i sin Svaghed saligt fornemmer Guds Styrke. Nu passe disse Tvende, Gud og den Tilbedende, for hinanden, lykkeligt, saligt

som aldrig Elskende have passet for hinanden. Det er nu den Tilbedendes eneste Ønske, at blive svagere og svagere, thi desto mere Tilbedelse; det er Tilbedelsens eneste Trang, at Gud bliver stærkere og stærkere. Den Tilbedende har tabt sig selv, og saaledes, at det er det Eneste, han ønsker at blive af med, det Eneste, han flyer; han har vundet Gud — saa er det jo ligefrem hans Sag, at Gud bliver stærkere og stærkere.

Den Tilbedende er den Svage; saaledes maa han forekomme alle Andre, og dette er det Ydmygende. Han er ganske svag; han formaaer ikke som Andre at fatte Beslutning for et langt Liv, nei, han er ganske svag; han formaaer neppe forud at fatte Beslutning for den Dag Imorgen, uden at tilføie „hvis Gud vil". Han formaaer ikke at trodse paa sin Styrke, sine Evner, sine Gaver, sin Indflydelse, han formaaer ikke at tale stolte Ord om hvad han formaaer — thi han formaaer slet Intet. Det er det Ydmygende. Men indefter, hvilken Salighed! Thi denne hans Svaghed er en Kjerlighedens Hemmelighed med Gud, er Tilbedelse. Jo svagere han selv bliver, jo inderligere kan han tilbede; og jo inderligere han tilbeder, jo svagere bliver han — og jo saligere.

Er det saa ikke glædeligt, at jo svagere Du bliver, desto stærkere bliver Gud i Dig, eller, er det saa ikke glædeligt, at Du bliver svag? Er der i Grunden Noget at klage over, fordi det Tunge hændte Dig, hvad Du maaskee meest havde gruet for, og som gjorde Dig ganske afmægtig og svag: jo svagere Du bliver, desto stærkere bliver Gud i Dig. Og at det er glædeligt, o, det vil Du jo dog vel selv tilstaae! Betænk, hvor fattigt, hvis et Menneske kunde leve Livet hen, stolt og selvtilfreds, uden nogensinde at have beundret Noget; men hvilken Rædsel, hvis et Menneske kunde leve sit Liv hen uden nogensinde at have forundret sig over Gud, uden af Forundring over Gud at have tabt sig selv i Tilbedelse! Men tilbede kan man kun ved selv at blive svag, Din Svaghed er væsentligen Tilbedelsen; vee den Formastelige, der formeentlig stærk vilde være fræk nok til som Stærk at tilbede Gud! Den sande Gud tilbedes kun i

Aand og Sandhed — men Sandheden er netop, at Du er ganske svag.

Saa er der altsaa Intet at frygte i Verden, Intet af hvad der kan berøve Dig al Din egne Kraft og gjøre Dig ganske svag, hvad der kan knække al Din Tillid til Dig selv og gjøre Dig ganske svag, hvad der aldeles kan bøie Dit jordiske Mod og gjøre Dig ganske svag — thi jo svagere Du bliver, desto stærkere bliver Gud i Dig.

Nei, der er saaledes forstaaet Intet i Verden at frygte — thi kun Synden er Menneskets Fordærvelse.

V.

Det Glædelige i: at hvad Du taber timeligt, det vinder Du evigt.

At dette er Vinding, endog saa uforholdsmæssig, at aldrig nogen Kjøbmand, der gjorde den fordeelagtigste Handel, har gjort en saa fordeelagtig, er let at indsee. Vanskeligheden ligger paa et andet Sted, eller rettere i Stedet, hvor Handelen, om jeg saa tør sige, skal afsluttes: at det er i Timeligheden. Var man i Evigheden, skulde man sagtens kunne forstaae det. Men i Timeligheden og i Tabets Øieblik, hvor altsaa Timeligheden stærkest gjør sig gjældende, der synes det maaskee let, at Evigheden ligger saa uendeligt langt borte, at der er saa uendelig lange Udsigter til denne vistnok overordentlige Vinding — og hvad hjælper det saa med den store Fordeel, naar der ere saadanne Vanskeligheder! Een Fugl i Haanden er bedre end ti paa Taget: lidt mindre Fordeel synes at være at foretrække for den uhyre — uvisse. Ja, saa synes det i Timeligheden, der jo seer Alt bagvendt. Og der gives da neppe nogen mere bagvendt Tanke end den, at det Evige er det Uvisse, og neppe nogen mere bagvendt Klogskab end den, der slipper det Evige — fordi det er det Uvisse, og griber det Timelige — fordi det er det Visse. Thi faaer man end ikke strax Leilighed til at opdage, at det Evige dog var det Visse: at det Timelige er det Uvisse kan man snart faae Leilighed til at sande. Derfor er ogsaa neppe nogen Tale

latterligere, end naar en Mand holder det Timelige i sin Haand og siger „jeg holder mig til det Visse." Men, som sagt, Vanskeligheden ligger i Stedet, hvor Handelen skal sluttes. Naar først Døden har klaret op for En, saa falder det let nok at omskifte Tid og Evighed; men i Timeligheden at faae Evighedens Forstand paa at ombytte det Timelige med det Evige, Evighedens Forstand paa at hvad der tabes timeligt det vindes evigt, ja, det er vanskeligt.

Dog den Lidende har jo paa anden Maade fornummet Livets Vanskelighed, hvor vanskeligt det er at bære sit Tab, dets Sorg og dets Smerte, nu, om saa Tabets — Glæde, der tilbydes, igjen har Vanskelighed, denne er dog vel til at foretrække. Det Vanskelige er at faae Evigheden lidt nærmere; naar Evigheden er ganske nær, er Glæden ganske. Men dette, at faae Evigheden lidt nærmere, er det Afgjørende for enhver Lidende, hvis han skal trøstes, og hvis hans Trøst skal vorde Glæde. Om Lægekonsten kjender et Under-Middel, eet for alle Sygdomme, veed jeg ikke; men aandeligt er der eet, kun eet — høist eenfoldigt Lægemiddel, Evigheden. Det Vanskelige er blot at faae den ganske nær. See, et Barn kan maaskee ogsaa saadan tegne, og Den, som ikke er Konstner, maaskee ogsaa saadan tegne, men Alt hvad de tegne, tegne de lige op og ned af Papiret. Spørg Konstneren, hvad det Vanskelige er, og Du skal høre han svarer: Gjennemsigtighedens Fjernhed i Tegningen. I Forhold til Evigheden er Vanskeligheden den omvendte: Evigheden synes saa fjern, Opgaven er at faae den saa nær som muligt. Thi i Timelighedens Forstand seer det for den Uvises Utaalmodighed (og jo mere Timeligheden raader, jo mindre Viisdom, jo mere Utaalmodighed) ud, som skulde han, istedetfor at faae det Tabte evigt igjen, snarere maatte vente en Evighed paa at faae det igjen. Men er Evigheden ganske nær hos Dig, saa faaer Du vel endnu ikke det Tabte igjen, thi det skeer først i Evigheden, men det er Dig dog evig vist, at Du evigt faaer det igjen. Naar saa er, er Evigheden Dig ganske nær. Hvor nær den er Dig kan maaskee et andet Forhold oplyse. En viis Mand har

sagt: Enhver, der har fortjent Straf, frygter Straf, men Enhver, der frygter Straf, lider Straf. I en vis Forstand har jo dog den Skyldige endnu ikke lidt sin Straf, i en anden Forstand er den dog saa nær over ham, at han lider den.

Saa lad mig da forsøge at tvinge om muligt den Lidende til hans eget Vel, til at blive glad, tvinge ham til at faae Evigheden saa nær som muligt, idet jeg taler om

det Glædelige i: at hvad Du taber timeligt, det vinder Du evigt.

Kun det Timelige kan nemlig tabes timeligt; Andet end det Timelige kan Timeligheden som saadan umuligt tage fra Dig; naar Du veed, at det er Timeligheden, der har taget Noget fra Dig, saa veed Du med det Samme, at det maa være noget Timeligt den tog. Dersom det Forfærdelige skeer, at et Menneske timeligt taber det Evige, da tale vi ikke mere om Tab, dette er Fortabelse. Tab forholder sig til det Timelige. Der antages, naar der skal være Tale om Tab, om Tabets Smerte og Lidelse — hvis der skal tales til Trøst, Opmuntring og Glæde, der antages, at den Lidende ikke selv har forskyldt, hvad der ligger i intet Tab, at tage Skade paa sin Sjel. Skeer dette derved, at det er det Evige han taber i Tiden, maa der tales ganske anderledes. Talen forudsætter altsaa hos den Lidende, til hvem den henvender sig, at han, hvor tungt end Tabets Smerte kan være, dog i sig har bevaret et Forhold til det Evige, ved Hjælp af hvilket han just skal trøstes. Har Tabet faaet den Magt over ham, at hans „Hjerte har syndet i Sorgen", at han fortvivlet vil gaae fortabt, saa maatte der tales ganske anderledes. Mod Synden skal der først og fremmest tales til Omvendelse, inden der tales til Trøst; mod Lidelse kan der strax tales til Trøst og Glæde — selv om den trøstende Tale er, hvad den jo er, hvis den er christelig, „en haard Tale." Og lad os da for Alt ikke glemme, at ikke blot Tyveri og Mord og

Drukkenskab og Deslige er Synd, men at Synd ret egentlig er: timeligt at tabe det Evige. Man glemmer dette kun altfor ofte, ja, selv den beskikkede Sjelesørger er stundom (og derfor mislykkes det da ogsaa) altfor tilbøielig til strax at ville trøste, uden, som det sømmer sig for Lægen, først at undersøge den Lidendes Tilstand. Thi som Strenghed paa urette Sted kan fordærve, saa ogsaa Mildhed paa urette Sted, Mildhed der hvor den Lidende i Grunden selv føler, at der skulde tales strengt, og derfor væmmes baade ved Trøsten og Trøsteren, som viser sig ikke at kjende Sygdommen. Tænk Dig en Qvinde, den elskeligste af alle, saaledes kunne vi jo tænke os hende. Det vilde være en Afskyelighed at tænke sammen med hendes Reenhed, hvad vi kalde grovere Synder, o, men ogsaa Forfængelighed og Stolthed og Misundelse og Hovmod er hendes elskelige Sjel fremmed; hun har tabt den Elskede — dersom hendes Hjerte har syndet i Sorgen, dersom hun i sin Fortvivlelse har sagt „nu bryder jeg mig hverken om Gud eller Evigheden", da var vistnok Trøst, ligefrem forstaaet, det Fordærveligste af Alt. Og var Du end selv nok saa dybt greben, rystet ved Synet af hendes Smerte, ja hvis Du var saaledes deeltagende, at Du villigt gav Alt hen, Dit Liv, for om muligt at trøste hende — dersom Du var Sjelesørgeren: forfærdeligt hvis Du ikke havde Mod til at bruge Strenghed! Eller hvad vilde Du vel dømme om den Læge, der fordi han selv fik et Rædselens Indtryk af den Febersyges Tørst, ikke turde forbyde ham, men — forskrev ham, ja siig det blot og hør Modsigelsen: af Deeltagelse forskrev han koldt Vand, det er af Deeltagelse slog han ham ihjel!

Altsaa, naar den Lidende, hvad han end tabte, ikke selv forskylder rædsomt at forstyrre Tingenes guddommelige Orden, kan kun det Timelige tabes timeligt. Fordi et Menneske har noget Evigt i sig, derfor kan han tabe det Evige, men dette er ikke at tabe, det er at fortabes; var der intet Evigt i Mennesket kunde han heller ikke fortabes.

Dette paa den ene Side: kun det Timelige tabes timeligt; paa den anden Side: kun det Evige kan vindes evigt.

Dersom et Menneske kunde formaste sig til at ville vinde det Evige timeligt, saa er dette atter Fortabelse. Dersom saaledes En vilde gribe det Evige for at have jordisk Fordeel deraf, saa er han fortabt; dersom En for Penge vilde kjøbe den Hellig-Aand, saa er han fortabt. Og hvorfor er han fortabt? Fordi han timeligt tabte det Evige; thi han tabte det Evige just derved, at han vilde nedsætte det til det Timelige. Hensigten eller Formaalet er altid høiere end Midlet. Naar man da vil vinde det Evige for jordisk Fordeels Skyld, saa er altsaa den jordiske Fordeel En noget Høiere end det Evige; men naar saa er, har man tabt det Evige; og naar et Menneske har tabt det Evige, er han fortabt. Det Evige vil ikke løbe forvirret ind med i al denne Tale om Tab og Tab; saasnart det er det Evige, der er tabt, er Alt, ogsaa Sproget, forandret, saa er det Fortabelse.

Lad os nu drage Tankerne sammen for at fange Glæden eller den Lidende til Glæden. Naar kun det Timelige kan tabes timeligt og kun det Evige vindes evigt, er jo Vindingen aabenbar: idet jeg taber Timeligheden vinder jeg Evigheden. O, Du Lidende, hvad Du end har tabt, Du har kun tabt noget Timeligt, det er umuligt at tabe Andet; og hvad Du end har tabt, der er Noget at vinde, det Evige, som Du vinder evigt. Vil Du ikke fortabes (og det maa Du selv ville, hvis det skal skee); gyser Du dybest i Din Sjel for denne Tanke; borger denne Tankes strenge Alvor og Din Gysen, borge de i Forening for, at Du ikke selv unddrager Dig Trøsten ved at ville fortabes: saa skal det, hvor tungt Dit Tab end er, vise sig, at det Glædelige dog er, at hvad Du taber timeligt, det vinder Du evigt.

Men siger Du maaskee: vil Evigheden give mig det Tabte igjen ganske saaledes som da min Sjel hang ved det? O, nei vist ikke, saa var Talen jo ikke, som den er, om Vinding: Du faaer det evigt igjen. Imidlertid skjuler der sig maaskee lidt Underfundighed i dette Dit Spørgsmaal. Forsaavidt Du nemlig tabte det, er det Dig jo frataget; det har Du ikke selv gjort; men deraf følger endnu ikke, at Du ret har villet slippe det Tabte.

Maaskee er Du (o, tag Dig iagt!) ikke langtfra at ville have Evigheden til Hjælp for i Evigheden at faae det Timelige igjen saaledes som det i Timeligheden var Dit Ries Lyst og Dit Hjertes Begjering — ogsaa dette er jo Fortabelse. Hvad Du nemlig, hvis saa er, vil, er ikke at vinde det Evige evigt, men Du vil vinde det Evige, for at det i Evigheden skulde skjenke Dig det tabte Timelige, det er, Du vil tabe det Evige for evigt at vinde det Timelige, og dette er timeligt at tabe det Evige, hvilket er Fortabelse. Dersom det ikke var jordisk Gods Du tabte, dersom det var, hvad der smerter ømmere, dersom det var f. Ex. Æren Du tabte, hvilken Bagvaskelse stjal fra Dig; dersom hele Din Sjel hang ved den med umættelig Lidenskab, saa det var Dit eneste Ønske, Din eneste Lyst at nyde denne Forfængelighedens og Stolthedens Tilfredsstillelse at være æret — ja, dette kan Evigheden ikke give Dig igjen! Dersom det var Din Elskede Du tabte, hvem Døden berøvede Dig, Din Elskede, ved hvem Du hang med al jordisk Lidenskabs Heftighed, med det eneste Ønskes Elskov — Din Elskede, hvem Du altsaa, betænk, hvor grusomt, hvem Du, hvis det stod til Dig, vilde forhindre i at vorde en Forklaret: ja, saa kan Evigheden ikke give Dig ham igjen! I Evigheden er der ingen den verdslige Æres Pomp og Pragt, og i Evigheden tager man ikke til Ægte.

Men hvorfor spørger Du om noget enkelt Timeligt, Du vil have igjen, uden fordi Din Sjel timeligt hænger derved? Talen drister sig langt videre, gjør Tabet langt større, taler om hele Timeligheden, om alt Timeligt — men da ogsaa om at slippe det tabte Timelige. Hvorfor taler Du da om et enkelt Timeligt — og saa lidenskabeligt? O, tag Dig dog iagt; det er jo som var Du ifærd med at ville tabe noget Timeligt paa en evig Maade, sætte et timeligt Tab evig fast i Din Sjel, evigt erindre et timeligt Tab: ogsaa dette er Fortabelse. Naar noget Timeligt tabes paa denne Maade, kan det ikke ligge i det Timelige; thi det Timelige kan kun tabes timeligt. Det maa altsaa ligge i den Tabende, at han vil evigt tabe noget Timeligt, det er, timeligt tabe det Evige, det er, fortabes.

Hvad Du taber timeligt, det vinder Du evigt. Du faaer det ikke igjen i Timelighedens Forstand, det er umuligt, og det var jo heller ikke Vinding; men Du faaer det igjen i Evighedens Forstand — naar Du taber det timeligt, det er, naar Du ikke selv, af ved at ville fortabes, gjør det Timelige til noget Andet end det er. Beskjeftiger Tabet af noget Timeligt Dig som var det ikke det Timelige men det Evige, ligger Feilen jo ikke i det Timelige, der efter sit Begreb kun kan tabes timeligt, men i Dig. Beskjeftiger Tabet af det Timelige Dig saaledes, at Du fortvivlet end ikke bryder Dig om at vinde det Evige, ligger dette jo ikke i det Timelige, der efter sit Begreb kun kan tabes timeligt, men i Dig. Dette er: hvis Du ikke vil fortabes (og i saa Fald er jo Talen om „Tab" meningsløs), saa staaer det evig fast, at hvad Du taber timeligt (det være forresten hvad det være vil, af alle Andre ogsaa anseet for det tungeste Tab eller kun saaledes betragtet af Dig i Din Smerte), det vinder Du evigt.

Dette staaer evigt fast; vilde end alle Djævle og alle Ordkløvere stride med os, de skulle ikke kunne modbevise dette. Tabte Du da derfor en jordisk Ven, Din eneste maaskee, den bedste — dersom du ikke taber ham anderledes end Timeligheden berøvede Dig ham, altsaa dersom Du taber ham timeligt (anderledes kan umuligt Timeligheden berøve Dig ham, hvis Du ikke, hvad Timeligheden sandeligen ikke bærer Skylden for, selv vil forskylde det), saa vinder Du ham evigt. Du taber altsaa en jordisk Ven — Du vinder en forklaret. Thi Evigheden giver Dig ikke det tabte Timelige igjen i Timelighedens Forstand, nei, just dette er det Eviges Vinding, den giver Dig det Tabte igjen i Evighedens Forstand og evigt — hvis Du ikke (o, betænk hvilken Skyld ogsaa mod den Tabte!) selv ved at fortabes vil forhindre Dig i at modtage! Dersom det var jordisk Rigdom Du tabte — dersom Du tabte den timeligt (og husk paa, anderledes kan Timeligheden umulig berøve Dig den); dersom Du ikke selv forskyldte det Forfærdelige at tabe den paa en ganske anden Maade, end Timeligheden kan berøve Dig den,

nemlig ved at tabe Dig selv; dersom Du var villig til at slippe det tabte Timelige, fordi Du forstod Sandheden, at det var timeligt tabt: da vandt Du det Evige. Du tabte Timelighedens Rigdom — Du vandt Evighedens. Dersom Du saae Din kjereste Plan strande i Verden, den Sag, for hvilken Du havde offret Dig, ligge under — dersom Du dog kun tabte timeligt (og husk paa, anderledes kan Timeligheden ikke tilintetgjøre nogen Plan eller nogen Sag); dersom Du ikke selv forskyldte det Forfærdelige at lide Nederlaget paa en ganske anden Maade, end Timeligheden formaaer at tilføie Dig det, nemlig ved at tabe Dig selv; dersom Du var villig til at slippe det tabte Timelige, fordi Du forstod Sandheden, at det var timeligt tabt: da vandt Du det Evige. Du leed Nederlaget i Timeligheden — Du vandt Evighedens Seier. Vinder Du saa ikke evigt hvad Du taber timeligt? Vil et Menneske fortvivlet seire her i Tiden, ja da er Timelighedens Nederlag ham: Alt tabt. Men dette ligger ikke i Timeligheden, det ligger i ham. Seirer han derimod over sit Sind, saa Tabet for ham slet ikke bliver Andet end hvad det er, et timeligt Tab, vinder han evigt.

Dog siger maaskee en Lidende: ja, men det er ikke det Samme jeg faaer igjen som jeg tabte. Vistnok ikke; Talen er jo ogsaa om Vinding. Og desuden dersom det var det samme Timelige, Du fik igjen, saa tabte Du det jo ikke timeligt. Forsaavidt det Du tabte var sammensat af det Timelige og det Evige, tog Timeligheden Sit, det tabte Du; men det Evige tog den ikke fra det Du tabte, og det faaer Du igjen i Evigheden. Altsaa faaer Du det Tabte igjen. Eller tabte Din afdøde Ven noget derved, at Døden timeligt tog det Timelige fra ham, naar den dog vel nødsages til at lade ham beholde det Evige: taber da en Eier derved, at hans Eiendom vinder? — Forsaavidt derimod det Du tabte var noget reent Timeligt, tog Timeligheden det fra Dig, og Du tabte det Timelige; men i Tabet vandt Du det tilsvarende Evige, som Du faaer igjen i Evigheden. Saa faaer Du jo dog Det evigt, netop Det, som Du tabte timeligt.

Er dette da ikke glædeligt, at Evigheden saaledes overalt, hvor der i Timeligheden er Tab og Tabets Smerte, er ved Haanden for at tilbyde den Lidende mere end Skadeserstatning? Den Lidende er jo selv sammensat af det Timelige og det Evige. Naar nu Timeligheden tilføier ham det største Tab, som den formaaer at tilføie, saa gjælder det, om han forrædersk mod sig selv og mod Evigheden vil give Timelighedens Tab Magt til at blive noget ganske Andet end det er, om han vil tabe det Evige; eller han sig selv og det Evige tro ikke tillader, at Timelighedens Tab for ham bliver Andet end, hvad det er, et timeligt Tab. Gjør han dette, saa har det Evige i ham seiret. Det, at slippe det tabte Timelige saaledes, at det kun tabes timeligt, det blot timeligt at tabe det tabte Timelige er en Bestemmelse af det Evige i den Tabende, er Kjendet paa, at det Evige i ham har seiret.

For det sandselige Menneske er denne seierrige Glæde slet ikke til; det undgaaer ham ganske, at der i al et Menneskes Strid her i Livet egentligen strides om noget ganske Andet end det ved første Øiekast synes. Gudelig forstaaet er det nemlig aldeles, aldeles ligegyldigt, om et Menneske strider for at komme ud af det i Livet, eller i Spidsen for hundrede Tusinder under Kanoners Torden, det der strides om er bestandigt om at frelse sin Sjel: om han vil tabe det Evige timeligt, det er fortabes, eller ved at tabe det Timelige timeligt vinde det Evige. At det er derpaa der skal sees, det undgaaer ganske den Verdslige. Naar han derfor i Timeligheden afgjørende taber det Timelige, saa fortvivler han, det er, saa bliver det aabenbart, at han var fortvivlet. Men Den, der i Sandhed vil frelse sin Sjel, han seer paa Det, hvorpaa der skal sees; og just ved at see derpaa, opdager han i det Samme det Glædelige, at hvad man taber timeligt, det vinder man evigt. Ak, og som Lærerens Strenghed stundom er fornøden, ikke for at straffe Uopmærksomhed, men for at skaffe Opmærksomhed, for at tvinge Disciplen til at see paa Det, hvorpaa der skal sees, istedetfor at sidde adspredt og narres ved at see efter Allehaande: saaledes maa Frygten for

Fortabelse hjælpe den Lidende til at see paa Det, hvorpaa der skal sees, og derved hjælpe ham til at opdage det Glædelige.

Kun ved det Eviges Hjælp formaaer et Menneske at slippe det tabte Timelige saaledes, at han blot taber det timeligt. Hjælper det Evige ikke, saa taber han meget Mere end det Timelige. Men naar det, timeligt at tabe det tabte Timelige, er en Bestemmelse af det Evige i den Tabende: saa er Evigheden ham jo ganske nær. Og det var jo det Eneste, der var at frygte for, at det skulde have saa lange Udsigter med Evighedens Erstatning; det Eneste, der var til Hinder for at finde det Glædelige i, at hvad man taber timeligt, det vinder man evigt. I den evige Vished om, at dette er saa, er Evigheden Mennesket saa nær som muligt, og som det er fornødent. Men naar Evigheden selv er behjælpelig, hvis den Tabende blot timeligt taber det tabte Timelige, saa er jo Evigheden ham ganske nær. Og naar saa er, saa er jo det Glædelige, at hvad man taber timeligt, det vinder man evigt. Du skal ikke i Uvished vente halvhundrede Aar for at faae det Tabte igjen. O, nei, saaledes seer det kun ud i Timeligheden, naar Du ikke vil til timeligt at slippe det tabte Timelige. Vil Du det, ja, saa har det Evige i Dig seiret, eller det Evige seiret i Dig, saa har Evigheden besøgt Dig, saa er det Dig evig vist, at Du faaer det igjen, og saa kan Du jo sagtens vente. Skyd derfor aldrig Skylden paa Tidens Længde; thi en evig Vished forkorter let om det saa var hundrede Aars Forventning til een Dags. Skyd heller ikke Skylden paa Timeligheden; thi den tog kun det Timelige timeligt fra Dig, Andet og anderledes kan den ikke tage. For Alt skynd Dig ikke i Utaalmodighed til Din egen Undergang, af „som Fuglen skynder sig til Snaren". Søg Feilen hos Dig selv; betænk alvorligt og strengt, hvor nær Fortabelsen ligger; betænk, at reent evig forstaaet er ethvert timeligt Tab et Øieblik — bruger Du meget lang Tid for at forstaae dette, saa er det, fordi det Evige i Dig ikke har Magt nok. Lad da det Evige komme Dig ganske nær, for at hjælpe Dig: o, naar det Evige blot er Dig ganske nær, saa er Du hjulpen, saa er det Glædelige for Dig.

Der er altsaa i Verden egentligen intet Tab men idel Vinding. Thi ethvert „Tab" er timeligt; men hvad Du taber timeligt, det vinder Du evigt, det Timeliges Tab er det Eviges Vinding. Kun Synden er Menneskets Fordærvelse. Men Synden er just at tabe det Evige timeligt eller det tabte Timelige anderledes end timeligt, hvilket er Fortabelse.

VI.

Det Glædelige i: at naar jeg „vinder Alt", saa taber jeg jo slet Intet.

„At vinde Alt", mere kan da intet Menneske forlange; og vinder han Alt, er det da klarere end Dagen, at han slet Intet taber. Og at det er glædeligt er dog vel let nok at indsee, det kan ethvert Barn øieblikkeligt forstaae, ja, den i Ønskers Higen meest fortumlede og utaalmodigste Yngling, selv han kan strax forstaae det. Blot han saa dog ikke misforstaaer det og dermed hele Talen. Thi disse Taler ere egentligen ikke for Ynglinge, idetmindste ikke til at bruges strax; naar Livet først har givet ham Texten, saa kan han maaskee finde Brug for dem og bedre forstaae Themaet.

Men er det ikke forunderligt, at Den i ungdommelig Ønskes Higen meest Brændende, og Den, der i Forsagelse opgav Meest, at disse Tvende sige det Samme, „at vinde Alt", medens der dog er en Verdens Forskjel mellem dem, og de saa langt som det er muligt fra at tale om Eet og det Samme! Guds Ord forjætter jo den Troende „at vinde Alt"; og ingen Yngling, ikke den ved at faae alle sine Ønsker opfyldte meest forkjælede, har begjeret mere end at vinde Alt. Forunderligt! Som der i Livet er en Tilbagevenden, da naar et Menneske bliver som Barn igjen, saaledes er der i Tankens Sprog en Tilbagevenden, hvorved de meest Forskjellige komme til, som det synes, at sige

Eet og det Samme — og dog er just da Forskjelligheden størst. Der er jo heller Ingen saa forskjellig fra et Barn, ikke den lidet Ældre, ikke den noget Ældre, ikke den meget Ældre, ikke den gamle Mand, ikke Oldingen (hvilket Alt er den ligefremme Sammenligning, hvor Ligheden er Udgangspunktet for Forskjelligheden) — der er Ingen saa forskjellig fra et Barn, som den Ældre, der blev Barn igjen; thi dette er den omvendte Sammenligning, hvor Alt er vendt om, hvor Forskjelligheden er Udgangspunktet for Ligheden. Og der er Ingen saa forskjellig fra en Ønskende, en Higende, en Begjerende, der vil vinde Alt, ikke Den, der opgav Lidet, ikke Den, der opgav Noget, ikke Den, der opgav Meget (hvilket Alt er den ligefremme Sammenligning, saa Den, der opgav Lidet, Noget, Meget, derfor godt kan være en Begjerende, der begjerer Meget, Noget, Lidet) — nei, Ingen er saa forskjellig fra en Begjerende, der vil vinde Alt, som Den, der opgav Alt — dog derom taler han ikke, han taler besynderligt nok om at vinde Alt, og derfor er Ingen saa forskjellig fra en Begjerende, der vil vinde Alt, som just han, der siger det Samme.

Men lige vist bliver det, at det er glædeligt at vinde Alt, og at jeg, naar jeg vinder Alt, slet Intet taber. Saa lad os da tale om

det Glædelige i: at naar jeg „vinder Alt", saa taber jeg jo slet Intet.

Naar nemlig det „Alt", jeg vinder, i Sandhed er Alt, saa maa jo Det, der i en anden Forstand kaldes Alt, det Alt jeg taber, være det usande Alt; men naar jeg taber det usande Alt, taber jeg jo Intet. Altsaa, naar jeg taber det usande Alt, taber jeg Intet; og naar jeg vinder det sande Alt, taber jeg jo det usande Alt: saa taber jeg jo Intet.

Du veed nu maaskee selv, at det et Øieblik seer ud, som kunde man paa tvende Maader kjempe denne glædelige Tanke igjennem til Seier. Man kunde stræbe at gjøre det ret indlysende for sig selv, at det Alt, man taber, at det usande Alt er Intet.

Eller man gaaer en anden Vei, man eftertragter en vis Aands fulde Overbeviisning om, at det Alt man vinder i Sandhed er Alt. Den sidste Fremgangsmaade er den bedste og er da den eneste. Thi for at faae Magt til at forstaae, at det usande Alt er Intet, maa man have det sande Alt til Hjælp, ellers tager det usande Alt Magten fra En. Ved Hjælp af Intet lykkes det sandeligen ikke at see, at det usande Alt er Intet. Der gives en formeentlig Viisdom, hvis Hemmelighed er Intet, og som dog mener at kunne see, at Alt er Intet. Men dette er umuligt; det er lige saa umuligt som i Mørke at see ved et Lys, der ikke er tændt. Der tales i Verden meget om at der skal være to Veie til Sandheden: Troens og Tvivlens. Men dette er ligesaa besynderligt, som hvis En vilde sige: der er to Veie til Himlen den ene af dem fører til Helvede.

„Veien" er altsaa, at eftertragte en vis Aands fulde Overbeviisning om, at Du vinder Alt, og at det Alt, Du vinder, i Sandhed er Alt. Og at tragte saaledes hvad er det? Det er at troe. Tro, at Du vinder Alt, saa taber Du slet Intet. Ønsk at vinde Alt, begjer at vinde Alt, forvent at vinde Alt: og Du skal maaskee tabe Alt. Men tro, at Du vinder Alt, saa taber Du slet Intet. Thi det Alt, som Troen forholder sig til, er det sande Alt, altsaa taber Du slet Intet.

Men tro! O, det er saa besynderligt med det Christelige, det er i en vis Forstand saa ubeskriveligt let at forstaae, og derimod bliver det egentligen først vanskeligt, naar det er Det, der skal troes. Jeg veed det nok, en dybsindig-bagvendt verdslig Viisdom har faaet Forholdet gjort om: det er saa let at troe, saa vanskeligt at forstaae. Men saa forsøg det, tag hvad vi her tale om. Hvad er lettere at forstaae end: naar jeg vinder Alt, saa taber jeg slet Intet? Og først naar det skal troes, kommer egentligen Vanskeligheden. Hvad er lettere at forstaae end at hele Verden maa vise sig saaledes for et Menneske som Christendommen siger, maa vise sig saaledes — naar han er en Afdød, afdød i Selvfornegtelse. Men at *blive* den Afdøde, dette: *naar* man er en Afdød!

Tro at Du vinder Alt, derved afdøer Du fra Verden; og naar Du er en Afdød, saa taber Du Intet ved at tabe Det, som i de Levendes Forstand er Alt. Tab Guld og Gods, tab Magt og Vælde, tab Ære og Anseelse, tab Sundhed og Helbred, tab Aandens fyrige Kraft, tab Din bedste Ven, tab Din Elskedes Kjerlighed, tab meget mere end hiin Konge, der dog talte om at tabe Alt, da han sagde „Alt er tabt uden Æren" — tro, at Du vinder Alt: saa taber Du slet Intet! At det, naar Du vinder Alt, er umuligt at tabe end det Mindste, o, Intet er vissere — tro Du blot, at Du vinder Alt! Det er, ja jeg indrømmer det, det er en ulige Fordeling, at Talen kun har den Opgave at sige det Samme (det er nemlig at sige det Samme, naar man siger, Den, der vinder Alt, taber slet Intet, thi at vinde Alt og slet Intet at tabe er Eet og det Samme), medens Du har den Opgave at gribe Troen, troende at holde det fast, at Du vinder Alt: o, men saa har Talen heller ikke Din Glæde! Den stakkels Tale; i en vis Forstand kommer den ikke af Stedet, den siger blot Eet og det Samme; i en anden Forstand svæver den mellem Himmel og Jord, thi naar det ikke staaer fast, at der er En, som troer, at han vinder Alt, saa er Talen tom. Det er derfor ikke den Troende, der trænger til Talen, det er snarere den Troende, der forbarmer sig over Talen. Thi hver Gang En troer, at han vinder Alt, saa bliver Talen sand, saa bliver denne tomme og intetsigende, kun altfor let forstaaelige Tale saa fuld, saa riig, i god Forstand saa vanskelig — men saa sand.

Tro, at Du vinder Alt, saa bliver Du en Afdød. Som Spøgelser flye for Daggryet, og Gjenfærd synke sammen, naar de nævnes ved Navn, og Trolddommen ophører, naar Ordet udsiges: saaledes bliver Verden, og det, som Verden kalder Alt, for Dig Intet. Tab saa Verden, hver dens Lyst, dens Venskab, lad den blive Din Fjende, der jager Dig ud af ethvert Tilflugtssted, Din Fjende, der hader Dig — tro, at Du vinder Alt: og Du taber slet Intet! En Afdød maa Verden hade; der er Intet som Medlevende mindre taale af en Medlevende, end at leve som en Afdød. Det forstyrrer i et Værelse, at der

gaaer en blind Mand omkring og ikke kan see, hvad det er han støder til; men saaledes er den Troende en blind Mand, hans Øie er blendet af det Alts Glands, som han vinder, han kan Intet see af det Alt, hvori Verden har sit Liv og sin Lyst, han kan Intet see af dette Alt, fordi han har seet, at det er Intet. O, Troens affindige Hensynsløshed, der af Hensyn til det sande Alt er bleven blind for alle Hensyn! Det forstyrrer i Selskabet, at der er en Døv tilstede, som ikke kan høre, hvad de Andre sige, og som dog taler med, forsaavidt han høres, forvandlende de Andres Tale til Meningsløshed; men saaledes er den Troende, en døv Mand, hans Øre gjenlyder af det Alts Herlighed, som han vinder, han kan Intet høre af det Alt, hvori Verden har sit Liv og sin Lyst. O, Troens affindige Hensynsløshed, der af Hensyn til det sande Alt er bleven døv for alle Hensyn! Men tro, at Du vinder Alt, og Du taber slet Intet.

Ja, tro, at Du vinder Alt! See, hiin konstforstandige Mand, han havde alle sine Beregninger færdige, han havde maaskee brugt mange Aar for at faae alt Dette udgrundet og sat sammen, det var Alt i sin Orden — han ventede blot paa et Punkt uden for Jorden, og han skulde være Mand for at løfte hele Jorden ved Hjælp af — Beregningerne? ja, eller ved Hjælp af Punktet. Saa længe han ikke har Punktet, saa er alle hans Beregninger, Frugten af mange Aars Flid, et afmægtigt Intet — og Talen om, at naar man vinder Alt, saa taber man slet Intet, ja var Taleren end et Menneske, der hele sit Liv havde grundet ene over denne Tanke, eller over denne ene Tanke, og var han af alle Veltalende den meest veltalende, og havde han Veltalenhedens hele Bygning færdig: den er et afmægtigt Intet, hvis der Ingen er som troer, at han vinder Alt. Og er han der, denne Troende, som troer, at han vinder Alt: han taber Intet, slet Intet, selv om han slet Intet fik at høre af al denne Veltalenhed.

O, Troens seierrige Glæde! Men kan da Talen slet Intet gjøre, fordi den ikke kan give Dig Troen, fordi den i Forhold til Troen ikke er det Høiere (som en Viisdom, der kun er høiere

— i Galskab, antager det), men det Ringere? Jo, den kan sige Dig, hvor saligt det er at troe. Thi naar man troer, saa vinder man Alt; at vinde Alt er just at troe, at troe at man vinder Alt; og naar man vinder Alt, saa taber man jo slet Intet. Der er i Forhold til de forskjellige Tab i Livet maaskee en Forsikkrings-Anstalt, som giver En Skadeserstatning; men hvilken Sikkerhed mod alle Tab, at man ved dem alle Intet taber — det er jo, som at være sikkret mod Døden ved at være en Afdød! Hvis den begjerende Yngling vandt Alt, hvad Sikkerhed har han for, at han ikke kan tabe det: men hvilken Sikkerhed for at vinde Alt, at man vandt det ved at tabe Alt — og dog slet Intet tabte!

Kun Den, der tabte det sande „Alt", kun han tabte i Sandhed Alt. Men dette er Fortabelse; kun Synden er Menneskets Fordærvelse.

VII.

Det Glædelige i: at Modgang er Medgang.

Modgang er Medgang. Men, hører jeg Nogen sige, dette er jo kun en Spøg, let nok at forstaae; thi naar man blot betragter Alt omvendt, saa er det i sin Rigtighed: ligefrem forstaaet er Modgang Modgang, omvendt er Modgang Medgang. Sligt er kun Spøg, ligesom det at gjætte Gaader, eller som naar en Tusindkonstner siger „Intet er lettere at gjøre end dette, blot man er vant til at gaae paa Hovedet istedetfor paa Benene.“ Nu ja, men er det derfor ogsaa saa let at gjøre det? Og fordi det falder den i Livets Virkelighed uforsøgte Tanke, som ikke kjender til noget Tryk, saa let at svinge sig op og ned og ned og op, at gjøre omkring baade til Høire og Venstre: er det derfor ogsaa saa let, naar Modgang tynger paa den Tanke, som skulde gjøre Svinget, er det saa let, naar Tanken skal mægte at dreie Den om, der i Lidelse og Modgang bestandigt vil indtage den modsatte Stilling? Det vil sige, for Tanken, den ørkesløse og herreløse Tanke, Tanken saadan i Almindelighed, Tanken, der intetsteds har hjemme og Ingens Tanke er, Tanken, der fægter i Luften med ubenævnte Benævnelser og intetbestemmende Bestemmelser „her — der“, „Høire — Venstre“, „ligefrem — omvendt“: for Tanken som Løsgjenger er det let nok at gjøre Konststykket. Men naar det er den benævnte Tanke, naar det er min Tanke, eller naar det er Din Tanke, og —

naar Du er en Lidende, saa det altsaa skal blive Alvor med at Tanken, som let nok kan vende sig, faaer denne Magt over Dig til at vende Dig om trods alt det Meget, der mangfoldigt holder forhindrende igjen: er det saa saa let?

Og fordi det er en Spøg med at kunne gaae paa Hovedet istedetfor paa Benene, er det derfor ogsaa en Spøg, at betragte Alt omvendt? O, langtfra, eller rettere, o, lige omvendt, det er just Alvoren, Evighedens Alvor. Hvad der er Spøg, en intetsigende Spøg, saa længe det skal være Tanken saadan i Almindelighed — naar det bliver Alvor derved, at det er Din Tanke, der skal vende Dig om: det er saa just Evighedens Alvor. Evigheden, der dog vel er Alvorens Ophav og Borgen, siger „dette er Opgaven, thi det er just min, Evighedens, Betragtning af Livet at see Alt omvendt. Du skal vænne Dig til at betragte Alt omvendt, og Du Lidende, vil Du for Alvor trøstes, trøstes saa endog Glæden seirer, da maa Du lade mig, Evigheden, hjælpe Dig — men saa maa Du ogsaa betragte Alt omvendt.“ Dette er Evighedens Alvor, dette er Evighedens Trøst for den Lidende, den Lov, som Evigheden foreskriver, den Betingelse, som Evigheden gjør, til hvilken alle Forjættelser ere knyttede. Thi Evigheden kjender kun een Fremgangsmaade: at betragte Alt omvendt. Saa lad os da betragte Forholdet omvendt, og derved finde

det Glædelige i: at Modgang er Medgang.

Men lad os gaae saaledes frem, at vi først stræbe at faae den Lidende rigtigt stillet, at han maatte faae Synet for Omvendtheden, at han maatte ville give sig hen i denne Betragtning og give den Magt over sig: saa følger det Glædelige vel af sig selv.

Hvad er Medgang? Medgang er hvad der er mig behjælpeligt i at naae mit Maal, hvad der fører mig til Maalet; og Modgang er, hvad der vil forhindre mig i at naae mit Maal.

Men hvilket er nu Maalet? Vi have gjort den ene Tanke antagelsesviis fast ved at bestemme hvad Medgang og Modgang er; men idet vi skulle til at bestemme den anden Tanke (Maalets), viser det sig jo let, at dersom Maalet er det Forskjellige, er det Modsatte, saa maa ogsaa Medgang og Modgang forandres i Forhold hertil.

Vi staae ved Begyndelsen. Men i en anden Forstand staae vi ikke ved Begyndelsen. Talen henvender sig til en Lidende. Men en Lidende skal ikke først nu til at begynde sit Liv, tværtimod, han er midt i det, ak, ikke blot midt i Livet, men midt i Livets Lidelse. Naar saa er, maa han jo sagtens vide, hvad Modgang er, han den noksom Forsøgte. Maaskee. Men vi bleve jo enige om, at det, hvorvidt han veed hvad Modgang er, afhænger af, om han veed, hvilket Maalet er. Kun Den, der har den sande Forestilling om, hvilket det Maal er, som er sat Mennesket, kun han veed ogsaa, hvad der er Modgang og hvad der er Medgang. Den, der har den usande Forestilling om Maalet, han har ogsaa en usand Forestilling om Medgang og Modgang, han kalder Det Medgang det som fører ham til — det usande Maal, og altsaa forhindrer ham i at naae M a a l e t (det sande Maal). Men det, som forhindrer En i at naae Maalet, det er jo Modgang.

Der kan nu af Mennesker stræbes efter meget Forskjelligt, men væsentligen er der kun tvende Maal: eet Maal, som et Menneske ønsker, begjerer at naae, og et andet, som han skal naae. Det ene Maal er Timelighedens, det andet Evighedens; de ere hinanden modsatte, men altsaa maa ogsaa Medgang og Modgang i Forhold hertil blive det Omvendte. Hvis denne Tale henvendte sig til en Yngling, skulde den stræbe at gjøre ham dette om de tvende Maal ret indlysende, at han maatte begynde sit Liv med at vælge det rette Maal, begynde med at være rigtigt stillet. Maaskee skulde det alligevel ikke lykkes Talen; thi Ynglingens Sjel vil vel være i en betænkelig Forstaaelse med Timelighedens Maal, og altsaa med den usande Forestilling om Medgang og Modgang. Og nu en Lidende, som altsaa ikke staaer ved Begyndelsen, tværtimod er langt henne

i det, han veed, ak, kun altfor godt, hvad Modgang er; men Spørgsmaalet er, som sagt, om han ogsaa ret veed, hvilket Maalet er. Jo heftigere han taler om sin Lidelse, og om hvorledes Alt gaaer ham imod, desto tydeligere bliver det kun, at han har den usande Forestilling om Maalet. Og har han den usande Forestilling om Maalet, kan han jo heller ikke tale sandt om Medgang og Modgang.

Der maa altsaa, hvis han skal hjælpes, fordres af ham, at han endnu engang ret dybt besinder sig paa, hvilket Maal der er sat Mennesket, at han ikke, skuffet af den Indbildning, godt at vide, hvilket Maalet er, farer fort i at klage. Thi vistnok lider Du Modgang, Du kan ikke naae det Maal, som Du saa gjerne ønskede at naae, men hvis nu Maalet er det usande!

Hvad fordres der altsaa? Der fordres af den Lidende, at han standser sin vildfarende Tanke, at han dernæst besinder sig paa, hvilket Maalet er, det er, der fordres, at han vender sig om. Thi i Forhold til Synden fordres der Omvendelse; i Forhold til Evighedens Trøst fordres det Samme, dog i en mildere Skikkelse, at man vender sig om: til Synderen siger Lovens Strenghed forfærdende „omvend Dig"; til den Lidende siger Evigheden mildt deeltagende „o, vend Dig dog blot om." Altsaa der fordres, at han vender sig om. Allerede her viser Evigheden sig som det Omvendte af Timeligheden. Evigheden forudsætter nemlig, at det naturlige Menneske ingenlunde veed, hvilket Maalet er, at det tværtimod har den usande Forestilling. Timeligheden forudsætter, at ethvert Menneske sagtens veed, hvilket Maalet er, saa Forskjellen mellem Menneske og Menneske blot bliver, om det lykkes dem at naae det eller ikke. Derimod antager Evigheden, at Forskjellen mellem Menneske og Menneske er, at den Ene veed, hvilket Maalet er, og styrer derefter, den Anden veed det ikke, — og styrer der efter, det er, styrer feil. Du Lidende, hvo Du end er, det falder Dig vistnok kun altfor let at gjøre Dig forstaaelig for Menneskene i Almindelighed, naar Du klager over Din Lidelse — selv om de ingen

Trøst have for Dig, de forstaae Dig dog: men Evigheden vil ikke forstaae Dig saaledes; og dog er det ved den Du skal hjælpes.

Saa vend Dig da om! O, lad Dig dog sige, Herre Gud det er jo saa indlysende, at skal et Menneske komme til Maalet, maa han vide, hvilket Maalet er, og være rigtigt stillet; det er jo saa indlysende, skal et Menneske frydes ved den herlige Udsigt, maa han vende sig til den Side, hvor den er at see, ikke til den modsatte Side. Bliv ikke utaalmodig, siig ikke „jeg veed saamænd nok hvad Modgang er", gjør intet Forsøg paa ved Skildring af Din Lidelse ogsaa at forfærde os, saa vi ogsaa vendte os forkeert og tabte Synet. Thi er Din Lidelse saa forfærdelig, nu hvorfor vil Du saa stirre paa den; og er dette just det Forfærdelige at Du ikke kan lade være at stirre paa den, umuligt er det dog ikke. Siig ikke „naar man lider som jeg lider, saa veed man hvad Modgang er, og kun Den, der lider som jeg lider, veed hvad Modgang er". Nei, siig ikke dette, o, men hør efter; for ikke at saare Dig, tale vi jo anderledes, vi negte jo ikke, at Du veed, hvad Modgang er, vi tale om, at Du dog nok ikke veed, hvilket Maalet er.

Og naar Du saa har vendt Dig om, og faaet Øie paa Maalet (Evighedens), saa lad Maalet, hvad det er og skal være, blive Dig saa vigtigt, at der intet Spørgsmaal er om, hvorledes Veien er, men ene om at naae Maalet, saa Du faaer Mod til at forstaae, at hvordan saa Veien end er, den sletteste af alle, den piinagtigste af alle — dersom den fører Dig til Maalet, at den saa er Medgang. Ikke sandt, naar der er et Sted, hvor det er Dig saa vigtigt at komme hen, fordi Du saa ubeskriveligt gjerne vil derhen, saa siger Du „enten jeg skal kjøre baglænds eller forlænds, enten jeg skal ride eller gaae eller krybe — det er det Ligegyldige, naar jeg blot kommer derhen." Det er dette Evigheden først og fremmest vil, den vil gjøre Dig Maalet saa vigtigt, at det faaer ganske Magt over Dig og Du derved Magt over Dig selv til at faae Din Tanke, Dit Sind, Dit Øie bort fra Besværligheden, Vanskeligheden, fra hvorledes Du kommer derhen, fordi det er Dig det ene Vigtige at komme derhen.

Altsaa, af Ærbødighed for Maalet er det nu blevet Dig ligegyldigt, om hvad der ellers kaldes Medgang eller hvad der ellers kaldes Modgang skal føre Dig til Maalet: hvad der fører Dig til Maalet er Medgang. Hvor forandret! Troer Du, at det sandselige Menneske kunde være ligegyldigt herved? Hvad vilde det trøste ham, at Modgang førte ham til „Maalet", naar han kun er bekymret om det Maal, hvortil Medgang fører!

Dog maaskee Du endnu ikke kan lade være at see Dig om efter den Forskjel: hvad man ellers kalder Modgang og Medgang. Du har vundet den rette Stilling, men endnu ikke Ro i den. Vel, Evigheden vil hjælpe Dig videre. Thi naar nu just hvad man ellers kalder Modgang ene eller dog fortrinsviis fører til „Maalet", er der saa nogen Grund til at see Dig om? Naar det var saa, lad os antage det, at Du ene eller dog bedst ved at kjøre baglænds kunde komme til det Sted, hvor Du saa gjerne vilde hen: var det saa ogsaa rigtigt at sige „enten jeg skal kjøre forlænds eller jeg skal kjøre baglænds, det er det Ligegyldige?" Det var dog vel rigtigere sagt „saa er det jo godt, at jeg er kommen til at kjøre baglænds." Og saaledes ogsaa, dersom det var muligt, at hvad man ellers kalder Medgang lettere kunde føre Dig til „Maalet", saa blev der jo Plads for et Ønske. Men nu skal Intet friste Dig — thi Modgang fører just til „Maalet". Og ikke sandt, Du vil jo staae ved Dit Ord, at hvad der fører til Maalet, det er Medgang. Altsaa er Modgang Medgang.

Lad os nu gjøre os dette ret tydeligt, at ikke baade hvad man kalder Medgang og Modgang lige godt føre til „Maalet", men at ene eller dog fortrinsviis hvad man kalder Modgang fører til „Maalet". Hvad kan forhindre et Menneske i at naae „Maalet"? Dog vel netop det Timelige, og hvorledes meest? Naar hvad man ellers kalder Medgang fører ham til at naae Timelighedens Maal. Idet han nemlig ved Hjælp af Medgang naaer Timelighedens Maal, er han længst fra at naae „Maalet". Mennesket skulde stræbe efter Evighedens Maal; men det Timelige har ved Hjælp af Medgang sinket ham. Det, at Timeligheden

gaaer ham med, fører jo ikke til det Evige, altsaa ikke til „Maalet". Dersom Noget gjør det, saa maa det være lige det Omvendte, at Timeligheden gaaer ham imod. Men det, at Timeligheden gaaer ham imod, er jo, hvad man saadan kalder Modgang. — Naar det hedder „tragter først efter Guds Rige", saa er hermed Evighedens Maal sat Mennesket som det, hvorefter han skal tragte. Skal nu dette gjøres, og nøie efter Ordene (o, og Evigheden lader sig ikke spotte, ei heller bedrage!), saa gjælder det jo for Alt om, at Mennesket ikke kommer til først at tragte efter noget Andet. Men hvad er det Andet, han kan tragte efter? Det er det Timelige. Hvis han da skal tragte først efter Guds Rige, maa han altsaa frit forsage alle Timelighedens Maal. O, vanskelige Opgave; naar Beleiligheden tilbydes maaskee i Overflod, naar Alt er vinkende, naar hvad man kalder Medgang er flux tilrede for, blot han ønsker det, at føre ham til Besiddelsen af alle Timelighedens lystelige Goder: da at forsage alt dette! Den Lidende derimod har jo Modgang, derfor kaldes han en Lidende. Og hvad man kalder Modgang, det forhindrer jo den Lidende i at naae disse Timelighedens Maal; Modgang gjør ham det vanskeligt, maaskee umuligt. O, hvor tungt saaledes at see Vanskeligheder optaarne sig for Ønsket, hvor tungt, at Ønskets Opfyldelse blev umulig! Ikke sandt? Ja, det behøver jeg vel ikke at spørge Dig om, men ikke sandt (og Gud give det var saa), det er nok snarere Dig, der nu vil spørge mig, om jeg nu selv har glemt, hvorom Talen er. Saa siig Du det da, det var blot det jeg ønskede, siig Du os blot, hvorom Talen er, medens jeg med Glæde hører efter og hører Dig sige: naar hvad man kalder Medgang er det Sinkende, som forhindrer fra at naae „Maalet", saa er det jo godt, at hvad man kalder Modgang gjør En det vanskeligt eller umuligt — at sinkes, det er, saa fører Modgang En jo netop til „Maalet."

O, Du Lidende, hvo Du end er, løsriv Dig dog blot et Øieblik fra Din Lidelse, og fra de Tanker, den vil paanøde Dig, forsøg at tænke ganske uhildet over Livet. Tænk Dig da et Menneske i Besiddelse af alle Lykkens Goder, begunstiget paa enhver

Maade — men tænk Dig, at dette Menneske dog derhos er alvorlig nok til at have rettet sit Sind paa Evighedens Maal. Han forstaaer altsaa, at alt Dette, som er ham givet, skal han forsage. Han er ogsaa dertil villig, men see, da vaagner der en Mismodets Bekymring i hans Sjel, en ængstelig Selvbekymring, om han dog maaskee ikke bedrager sig selv, og det kun er en Indbildning med hans Forsagelse, da han jo bliver i Besiddelsen af alle Goderne. Han tør ikke kaste fra sig hvad der er givet ham; thi han forstaaer, at dette kunde være en formastelig Overdrivelse, der let kunde blive ham til Fordærvelse, istedetfor til Gavn: og sørgmodigt har han fattet en bekymret Mistillid til sig selv, om han ikke muligen bedrager Gud, og al hans Forsagelse er et Spilfægteri. Da kunde han vel ønske, at det maatte fratages ham Altsammen, at det maatte blive Alvor for ham med at opgive det Timelige for at gribe det Evige. Og skeer det ikke, da udvikles der maaskee i hans Inderste en Sindets Sygdom, et uhelbredeligt Tungsind, som har sin Grund i, at han i dybere Forstand blev raadvild over sig selv.

Har Du aldrig tænkt Dig dette? Det vilde dog vistnok just for Dig være et rigtigt Synspunkt, da det fjerner Dig det længst mulige fra dit Eget. Thi betragt fra dette Synspunkt Dit Vilkaar! Du har jo havt og har Modgang nok: Du har altsaa kun den Opgave at forsage hvad der er Dig negtet; istedetfor, at han har den Opgave at forsage hvad ham er givet. Dernæst er Du fritagen for den Bekymring, om Du virkelig, det er her i udvortes Forstand, har opgivet det; thi da Du ikke besidder det, saa er i denne Henseende Sagen let nok. Hvor langt mere er Du altsaa ikke hjulpen? Det er Dig negtet, det som vil forhindre Dig fra at naae „Maalet", Du har ikke selv kastet det bort, og derved paadraget Dig et Ansvar, som maaskee i et afgjørende Øieblik skulde gjøre Dig Dit Liv saa saare vanskeligt, fordi Du befandt Dig kraftesløs ligeoverfor den Opgave, Du vilkaarligen havde sat Dig. Nei, i Forhold til Dig har Styrelsen paataget sig alt Ansvaret, det er Styrelsen, der har negtet Dig det. Du har da ene at komme Styrelsen til

Hjælp, Styrelsen, som har hjulpet Dig. Thi Modgang er Medgang, og Du har jo Modgang.

Altsaa Modgang er Medgang. Det er evig vist, ikke al Satans Kløgt skal formaae at gjøre det tvivlsomt. Du kan ogsaa godt forstaae det. Derimod troer Du maaskee ikke ret paa, at det er saa. Men troer Du da (for at byde Dig lidt svagere Føde, dersom Skriftens Tale om først at tragte efter Guds Rige skulde være Dig for stærk), troer Du da, at den Digter, hvis Sange fryde Menneskeheden, troer Du, at han kunde have digtet disse Sange, hvis ikke Modgang og tunge Lidelser havde været med til at stemme Sjelen! Thi det er just i Modgang, „naar Hjertet sidder meest beklemt, da bliver Frydens Harpe stemt." Eller troer Du, at Den, der i Sandhed vidste at trøste Andre, troer Du, han havde formaaet dette, hvis ikke Modgang for ham havde været den fornødne Medgang, der havde hjulpet ham til Færdighed i denne skjønne Konst! Maaskee fandt han det ogsaa selv i Begyndelsen tungt nok, næsten grusomt, at hans Sjel skulde martres, for da at blive opfindsom i at hitte paa Trøst for Andre. Men tilsidst lærte han vel at forstaae, at uden Modgang kunde han ikke være bleven og ikke være Den han var; han lærte at troe paa, at Modgang er Medgang.

Saa tro Du da ogsaa paa, at Modgang er Medgang. At forstaae det er let nok — men at troe paa det er vanskeligt; lad Dig ikke bedrage af den forfængelige Viisdom, der vil indbilde Dig, at det er let at troe, vanskeligt at forstaae. Men tro paa det. Saa længe Du ikke troer derpaa, saa længe er og bliver Modgang Modgang. Det hjælper Dig ikke, at det er evig vist, at Modgang er Medgang, saa længe Du ikke troer derpaa, er det ikke saa for Dig. See, den Ældre veed i Forhold til Barnet, det Raad mod Nelder: tag blot rask til, saa brænder Du Dig ikke. Det maa jo synes Barnet det urimeligste af Alt; thi, tænker Barnet, brænder man sig blot man rører ved den, hvor meget mere, naar man tager haardt. Man siger det da til Barnet. Men idet Barnet skal gribe til, har det dog ikke ret Mod — det tager alligevel ikke rask nok, og det brænder sig. Saaledes

med dette, at Modgang er Medgang: er Du ikke i Troen besluttet, saa faaer Du dog kun Modgang ud af det.

Tro altsaa, at Modgang er Medgang. Det er vist, der ventes blot paa, at Du skal troe det. Lad Dig ikke i din Tro forstyrre af Andre, „hav Troen hos Dig selv for Gud" (Rom. 14, 22). Naar den Søfarende er forvisset om, at den Vind, som nu blæser, fører ham til Maalet — om saa end alle Andre vilde kalde den Modvind, hvad bryder han sig derom, han kalder den Medbør. Thi Medbør er den Vind, som fører En til Maalet; og Medgang er Alt, hvad der fører En til Maalet; og Modgang fører En til „Maalet": altsaa er Modgang Medgang.

At det er glædeligt behøver ikke at udvikles. Den, som troer paa, at Modgang er Medgang, ham behøver Talen sandeligen ikke at forklare, at det er glædeligt. Og Den, som ikke ret troer derpaa, ham er det vigtigere intet Øieblik at spilde, men at gribe Troen. Altsaa derom behøve vi ikke at tale, eller dog kun med et Ord. Tænk Dig da, som ved en Jagt over hele Verden, alt hvad der ellers kaldes Trøstegrund opdrevet og samlet, alle disse Trøstegrunde, som, ja jeg troer det er saa, de Lykkelige have opfundet for at blive de Ulykkelige qvit; og tænk Dig saa til Sammenligning Evighedens Trøst, denne korte Trøst, som Bekymringen har opfundet, ligesom den jo ogsaa har opfundet, at det er en Bekymret, en Lidende, der skal trøste Andre, ikke en Lykkelig — denne korte Trøst: Modgang er Medgang! Ikke sandt, Du vil finde det ganske i sin Orden, og i en vis Forstand vel betænkt, at de menneskelige Trøstegrunde dog ikke give sig Skin af at kunne gjøre den Sørgende glad, men blot paatage sig saadan at trøste ham, hvad de da gjøre slet nok? Evigheden derimod, naar den trøster, saa gjør den glad, dens Trøst er egentlig Glæden, er den egentlige Glæde. Det er med de menneskelige Trøstegrunde, som naar den Syge, der allerede har havt mange Læger, faaer en ny, der maaskee finder paa noget Nyt, som et Øieblik frembringer en Smule Forandring, medens dog strax Alt igjen er det Gamle. Nei, naar Evigheden bliver hentet til den Syge, da helbreder den ham ikke blot ganske,

men gjør ham sundere end alle de Sunde. Det er med de menneskelige Trøstegrunde, som naar Lægen hitter paa en ny, maaskee lidt beqvemmere Art Krykke for Den, der gaaer paa Krykker: give ham sunde Fødder at gaae paa, og Kraft i Knæerne, det kan Lægen ikke. Men naar Evigheden bliver hentet, saa kastes Krykkerne bort, han kan saa ikke blot gaae, o, nei, i en anden Forstand maa man sige, han gaaer ikke mere — saa let gaaer han. Thi Evigheden, den giver Fødder at gaae paa. Naar det i Modgang synes umuligt at komme af Stedet, naar det i Lidelsens Afmagt er som kunde man ikke røre en Fod: saa gjør Evigheden Modgang til Medgang.

Der er i al Modgang kun een Fare, naar den Lidende ikke vil troe, at Modgang er Medgang. Dette er Fortabelse; kun Synden er Menneskets Fordærvelse.

Tredie Afdeling.

Tanker som saare bagfra
— til Opbyggelse.

Christelige Foredrag

af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.
Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel.
Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.
1848.

Det Christelige behøver intet *Forsvar*, er ikke tjent med noget *Forsvar* — det er *angribende*; at forsvare det er af alle Forvanskninger den uforsvarligste, den meest *bagvendte*, og den farligste — den er det *ubevidst underfundige Forræderi*. Det Christelige er angribende, i Christenheden selvfølgeligt angribende bagfra.

Indhold.

I.

Forvar Din Fod, naar Du gaaer til Herrens Huus.

Hvor er i Guds Huus Alt saa stille, saa trygt. Den, der træder derind, ham er det, som var han med et eneste Skridt kommen til et fjernt Sted, uendelig langt borte fra al Larm og Skrig og Høirøstethed, fra Tilværelsens Forfærdelser, fra Livets Storme, fra rædsomme Begivenheders Optrin eller deres forsmægtende Forventning. Og hvor Du vender Dit Blik hen derinde, vil Alt gjøre Dig tryg og rolig. Den ærværdige Bygnings høie Mure, de staae saa faste, de værne saa tilforladeligt om det sikkre Tilflugtssted, under hvis mægtige Hvælving Du er fri fra ethvert Tryk. Og Omgivelsens Skjønhed, dens Pragt vil gjøre Dig Alt venligt, saa indbydende, den vil ligesom indbyde det hellige Sted hos Dig, ved tillige at erindre om, hvad der jo maa forudsættes, gode og rolige Tider, der have begunstiget disse Fredens Foretagender. See, den Mand, der har hugget disse Billeder i Steen, han har dertil brugt lang Tid, og i al denne lange Tid maa hans Liv have været omfredet og betrygget, at Ingen har stødt til ham, og at Intet er tilstødt ham, som paa nogen Maade kunde gjøre Haanden eller Tanken usikker: han har som Konstner behøvet Fredens dybeste Ro — hvad han frembragte minder derfor ogsaa om denne Ro. See, Den, der har vævet dette Fløiel, hvormed Taler-

stolen er smykket, han maa have havt Ro til at sidde stille ved sit Arbeide, ved det Arbeide, der trives i Fredens Tider og ikke er fornødent i Krigens. Og den Qvinde, som syede Guldet derpaa, hun maa have faaet Lov til at sidde uforstyrret og flittig ved sin Gjerning, ene beskjeftiget med den og med Tanken om at gjøre hvert Sting lige omhyggeligt.

Hvor beroligende, hvor inddyssende — ak, og hvor megen Fare i denne Tryghed! Og derfor er det dog sandeligen saa, at det egentligen kun er Gud i Himlene, der i Livets Virkelighed ret tilgavns kan prædike for Menneskene; thi Han har Omstændighederne, har Skjebnerne, har Bestædelserne i sin Magt. Og Omstændighederne — og naar „Du" er i dem, naar de omslutte „Dig" som den Paagjeldende: ja deres Veltalenhed er gjennemtrængende og opvækkende. Det har Du vel ogsaa erfaret. Dersom Du selv var den Syge, der i Midnattens Time laae søvnløs paa Sygeleiet, eller dersom Du blot var Den, der i Midnatstimen sad ved den Syges smertefulde Leie, og med ængstende Tydelighed talte hvert Uhrets Slag og hvert den Syges Suk, men uden at finde Eensformighedens eller Tallets Lindring — hvis Du da hørte hiin gudelige Sang, „det var ved Midnatstide vor Frelser han blev født": troer Du da, at alle Talere tilsammen formaaede at frembringe denne Virkning! Og hvorfor ikke? Fordi Sygeleiet og Nattens Time prædiker mægtigere end alle Talere, forstaae sig paa denne Hemmelighed, at tale saaledes til Dig, at Du faaer det at fornemme, at det er Dig, just „Dig", ikke ham, der sidder ved Siden af, ikke dem derudenfor, men just „Dig", der tales til, Du, som føler Dig ene, ene i den hele Verden, ene i Midnattens Time ved Sygeleiet. Eller dersom et Menneske ligger paa sit Yderste, og man ærligt og redeligt ikke har fortiet ham hvad man i disse Tider vil fortie den Døende, det for ham Vigtigste at vide, at det er forbi: troer Du ikke, at det eenfoldige, trøstende Ord af den meest Indskrænkede vil frembringe en ganske anden Virkning, end alle de berømteste Taleres paa Den, der sund og frisk, i egne Tanker ogsaa aandelig karsk, sidder

tryg i det pragtfulde Tempel og hører — og maaskee bedømmer Foredraget. Og hvorfor vil hiint eenfoldige Ord frembringe en ganske anden Virkning? Fordi Døden veed at gjøre sig forstaaet, betræffende hvem det er det angaaer, veed at lade Dig forstaae, at det er „Dig", at Du er den Vedkommende, at det er ingen Anden, ikke Din Nabo eller Gjenbo eller en anden Mand her i Byen, men at det er „Dig", der skal døe.

Saaledes i Livets Virkelighed, naar Gud er Den, der ved Omstændighedernes Hjælp prædiker til Opvækkelse. Men i Guds Huus, i det pragtfulde Guds Huus naar Præsten prædiker — til Beroligelse! Især da hvis han vilde stræbe at tilfredsstille de menneskelige eller hvad man saadan kalder Tidens Fordringer. Thi medens Menneskene i disse Tider blive mere og mere frygtagtige, mere og mere bange for selv i Virkeligheden at opleve det Forfærdelige, givne i Omstændighedernes Vold, saa blive de derimod mere og mere kræsne i at begjere Veltalenhedens Tant. For Alvor vil man Intet høre om det Forfærdelige, man vil lege det efter, omtrent som naar i Fredstider Krigerne, eller vel rettere Ikke-Krigerne, lege Krig; man vil konstnerisk fordre Alt i Henseende til Omgivelsens Skjønhed, og konstnerisk fordre Alt af Taleren, men selv vil man verdsligt og ugudeligt i Guds Huus sidde ganske tryg, fordi man jo nok veed, at den Magt har ingen Taler, den Magt, som kun Styrelsen har, at gribe et Menneske, at kaste ham hen i Omstændighedernes Vold, at lade Tilskikkelser, og Prøvelser, og Anfægtelser i Alvor prædike for ham til Opvækkelse.

O, der er i Livets sædvanlige Gang saa Meget, der vil inddysse et Menneske, lære ham at sige „Fred og ingen Fare." Derfor gaae vi da hen i Guds Huus, for at vækkes af Søvnen og for at udrives af Fortryllelsen. Men naar der saa igjen stundom i Guds Huus er saa Meget, der vil inddysse os! Endog hvad der i og for sig selv er Opvækkende, Tanker, Betragtninger, Forestillinger, kan ved Vanens og Eensformighedens Magt ganske tabe Betydningen, som en Springfjeder kan tabe Spændstigheden, ved hvilken den dog egentligen kun er hvad den er.

Det er jo saaledes, for at komme denne Tales Gjenstand nærmere, rigtigt, forsvarligt, det er ligefrem Pligt atter og atter at indbyde Menneskene til at komme i Herrens Huus, at kalde paa dem. Men man kan blive saa vant til at høre denne Indbydelse, at den taber sin Betydning, saa man tilsidst udebliver og det ender med, at Indbydelsen prædiker Kirken tom. Eller man kan blive saa vant til at høre denne Indbydelse, at den udvikler usande Forestillinger hos dem, der komme, gjør os vigtige i egne Tanker, at vi ikke ere som dem, der blive borte, gjør os selvtilfredse, trygge, fordi den indvikler os i et Sandsebedrag, som var det, siden vi saa indstændigt indbydes, Gud, der trængte til os, som var det ikke tværtimod os, der i Frygt og Bæven skulde betænke, hvad han kan fordre af os, som var det ikke os, der i Oprigtighed skulde takke Gud til, at han overhovedet vil have med os at gjøre, at han vil taale og tillade, at vi nærme os ham, taale, at vi formaste os til at troe, at han bryder sig om os, at han uden at blues vil være bekjendt at kaldes vor Gud og vor Fader.

Saa lad os da denne Sag betræffende engang tale anderledes, idet vi tale over disse Ord af Prædikeren:

Forvar Din Fod, naar Du gaaer til Herrens Huus.

Forvar Din Fod, naar Du gaaer til Herrens Huus. Thi det er en høist ansvarlig Sag at gaae op i Herrens Huus. Husk paa, at han, som der er tilstede, han er Den, som er i Himlene — og Du er paa Jorden. Men indbild Dig ikke, at han i sin Ophøiethed er langt borte: just dette er jo Alvoren og Ansvaret, at Han, den uendelig Ophøiede, er Dig ganske nær, nærmere end de Mennesker, Du har daglig om Dig, nærmere end Din fortroligste Ven, for hvem Du mener ganske at kunne vise Dig som Du er. Ophøiethed og Fjernhed synes at svare til hinanden, at den, der er den Ophøiede ogsaa er Dig fjern;

Lighed og Nærhed synes at svare til hinanden, at Den, der er Dig nær, ogsaa er Din Lige: men naar Ophøietheden er Dig ganske nær og dog er Ophøietheden, da er Du vanskelig stillet. Dog er just Gud, den uendelig Ophøiede, i Herrens Huus Dig ganske nær i sin Ophøiethed; thi det er ikke med Gud som med et Menneske, der dog i Grunden bliver mindre ophøiet, naar han kommer Dig, den Ringe, nær, indlader sig med Dig, nei Gud kan komme den Ringeste ganske nær, og er dog i sin uendelige Ophøiethed. O, Evighedens Alvor, o vanskelige Stilling! Thi ikke sandt, naar der ellers blot er en Fremmed tilstede hvor Du er, saa er Du noget forandret, og naar den Mægtigste og meest Ophøiede i Landet er tilstede, saa er Du meget forandret, fordi han er saa ophøiet, og fordi Du saa sjeldent seer ham. Men Gud i Himlene er ganske anderledes ophøiet, og dog, naar Du gaaer op i Herrens Huus, da er Gud i sin uendelige Ophøiethed Dig ganske nær, nærmere end Du er Dig selv, da han forstaaer og opdager endog den Din Tanke, som Du ikke selv forstaaer. O, hvilken Ansvarets uhyre Vægt, at den uendelig Ophøiede, Den, for hvem Du maaskee helst vilde vise Dig i Din bedste Skikkelse, at han — og dog i sin Ophøiethed er Dig ganske nær, seer Dig — og dog i sin Ophøiethed ganske nærved, som end ikke Den seer Dig, der hver Dag er om Dig. Selv om Du i Betragtning af at Du fremstiller Dig for den Allerhøieste vilde forsøge at vise Dig anderledes end Du er, Du kan det ikke — dertil er Han for uendelig Ophøiet, ja, og nu kommer det igjen, dertil er han Dig for nær. Kan et Menneske tabe Fatningen og glemme, hvad det var han vilde sige, naar han stilles ligeoverfor den kongelige Majestæt: o, forfærdeligt at stilles ligeoverfor Gud; thi hverken er den kongelige Majestæt saa ophøiet som Gud, ei heller kan han komme Dig saa nær.

Tag Dig derfor iagt, naar Du gaaer til Herrens Huus. Hvad vil Du der? Du vil paakalde Herren Din Gud, love og prise ham. Men er det nu ogsaa virkeligen saaledes i Oprigtighed Din Alvor? Du veed, Sproget har intet høitideligere Udtryk i Henseende til at fordre Oprigtighed, end naar man siger

til et Menneske: er det for Gud Din Overbeviisning, Din Mening. Og i Herrens Huus er Du jo for Gud. Er altsaa Din Paakaldelse, der paakalder Gud, er den for Gud oprigtig meent? Og hvad er Oprigtighed for Gud? Det er, at Dit Liv udtrykker hvad Du siger. Vi Mennesker maae nøies med mindre, med at den Ene høitideligt forsikkrer den Anden, at Det og Det er hans oprigtige Mening. Men Gud i Himlene, han den uendelig Ophøiede, eller, ja her kommer det igjen, Gud, Hjertekjenderen, som er Dig ganske nær: Gud vil kun forstaae een Art af Oprigtighed, den, at et Menneskes Liv udtrykker hvad han siger. Al anden Oprigtighed, al anden Høitidelighed, al blot Forsikkring om, at man mener hvad man siger: er for Gud et Bedrag, en Usandhed, en saadan Paakaldelse en Formastelse mod ham. Tag Dig da iagt, at Din Paakaldelse ikke, istedetfor at kunne behage Gud, er en Formastelse mod Gud. Tag Dig iagt, at Du ikke, bedragen af Dig selv, fordi Du ikke forstaaer Dig selv, formaster Dig til at bedrage Gud, som havde Du i Hjertet de fromme Følelser, der dog ikke have den Magt over Dig, at forandre Dit Liv, at lade Dit Liv være Udtrykket for disse Følelser. O, vi Mennesker beklage os ofte over, at vi mangle Ord og Udtryk for vore Følelser, at Sproget ikke vil staae os bi, at vi, og maaskee forgjeves, maae lede efter Ord: for Gud skal Sligt ikke bekymre Dig; dersom blot Dit Liv udtrykker, at Du har disse Følelser, ja, da er Du for Gud oprigtig, og hiin snaksomme Oprigtighed aldeles overflødig.

Eller Du gaaer maaskee op i Herrens Huus for at bede Gud om Hjælp og Bistand. Tag Dig iagt for hvad Du gjør, har Du ret, har Du for Gud forstaaet Dig selv i, hvem det er Du kalder til Hjælp, hvad det vil sige at paakalde hans Hjælp, hvad det forpligter Dig til? Er det maaskee verdslige Anliggender, barnagtige Bekymringer, Ubetydeligheder, i Anledning af hvilke Du vil paakalde hans Hjælp — og ikke, for at Han maatte hjælpe Dig til at glemme dem, men for at beskjeftige Dig med dem; altsaa er det i Anledning af Ubetydeligheder, som Du dog maaskee har glemt imorgen, og dermed da ogsaa

dette ingenlunde Ubetydelige, at Du paakaldte den Høiestes Bistand: saa har Du jo spottet Gud — og Han glemmer ikke, at Du paakaldte Hans Hjælp. Bliver en Læge, og dog vel med Rette, utaalmodig, naar barnagtige Forældre sende Bud til ham for enhver Ubetydelighed, saa det Hele er forbi, naar han kommer, og næsten glemt, i hvilken Anledning det var man sendte Bud efter ham: skulde Gud den Almægtige da ville lade sig behandle saaledes! Eller turde Du understaae Dig at mene, at det er Gud, der skal tjene Dig, at Han, den Høieste, skulde være flux tilrede for at høre paa Dine Bønner, og opfylde Dine Ønsker: o, dersom Du indlader Dig med Ham, da er Du Den, der derved ubetinget forpligtes til at skulle lyde og tjene. Og dersom Du ikke forstaaer dette, saa er det en Formastelse at indlade Dig med Ham, en Formastelse at paakalde Hans Hjælp. Ja vist, er Han den Almægtige, og kan Alt hvad han vil, det seer næsten fristende ud, som behøvede Du blot at ønske. Men tag Dig iagt: intet ubesindigt Ord hævnes saaledes som en ubesindig Bøn til Gud, og intet Ord forpligter saaledes som den Bøn, der anraaber Gud om Hjælp; thi den forpligter Dig til nu ubetinget at lade Dig hjælpe som Han vil. Et Menneske kan Du bede om Hjælp, og have glemt det, naar han kommer med Hjælpen; et Menneske kan Du bede om Hjælp, og naar han saa ikke vil hjælpe Dig som Du vil, saa kan Du sige „det var ikke det jeg bad om": men har Du bedet Gud om Hjælp, saa er Du bunden, bunden til at tage mod Hjælpen, som han finder det for godt. O, der høres saa ofte dette Skrig om Hjælp, og dette Skrig, at der ingen Hjælp er: sandeligen der er altid Hjælp nok. Men det menneskelige Hjerte er saa undersundigt, og saa lidet ordholdende; naar Hjælpen viser sig at blive Det, man meest havde gyset for, saa siger man: „det er dog vel ingen Hjælp?" Og dog dersom denne Hjælp er fra Gud, og dersom Du har bedet ham om Hjælp: saa er Du forpligtet til at tage mod Hjælpen og til troende og takkende at kalde den Hjælp.

Eller Du gaaer maaskee op til Herrens Huus, for ved Løfte til Gud at forpligte Dig i Forsæt, i Beslutning for Fremtiden:

tag Dig iagt for hvad Du gjør. Har Du ret forstaaet Dig selv i hvad det vil sige at love Gud Noget, at Det Du lover Gud er Noget, et Menneske kan og tør love Gud, at det ikke er Noget, som vi Mennesker kunne narres med at love hinanden, at det er Noget, Gud vil tillade Dig at love ham: ellers er det jo en Formastelse; og har Du ret forstaaet Dig selv i, hvorledes et Løfte til Gud forpligter Dig? „Et Løfte er en Snare", siger man — og et Løfte til Gud, ja, dersom det er hvad det skal være, og vorder hvad det skal vorde, da er det vistnok saa langt som muligt fra at være en Snare, da det er et frelsende Ledebaand: men hvis ikke! Hvis Du ikke forstaaer Dig selv i hvad Du lover Gud, har den sande Forestilling om, hvad Du kan og tør love Gud: saa taber Du Gud, Du forvænner Din Sjel til at omgaaes Gud og Guds Navn letsindigt og forfængeligt. Og hvis Du ikke holder Gud hvad Du lover, saa taber Du Dig selv. O, og der er dog bestandigt Een, som et Menneske ikke kan undflye: sig selv, og saa Een til: Gud i Himlene!

Tag Dig derfor iagt, naar Du gaaer til Herrens Huus, betænk Prædikerens Ord: „vær ikke snar med Din Mund, og lad Dit Hjerte ikke overile sig med at tale Noget for Guds Ansigt; thi Gud er i Himmelen og Du paa Jorden. Naar Du lover Gud et Løfte, da tøv ikke at betale det; thi han haver ikke Velbehag til Daarer; hvad Du lover, det betal. Det er bedre, at Du Intet lover, end at Du lover og betaler det ikke."

Forvar Din Fod, naar Du gaaer til Herrens Huus. Thi maaskee skulde Du der faae meget mere at vide end Du dog egentligen ønsker, og maaskee skal Du der faae et Indtryk, som Du senere forgjeves skal søge at blive af med: tag Dig derfor iagt for Ilden, den brænder.

Det høres atter og atter, det ansees i Verden som en afgjort Sag, at Menneskene saa gjerne ville kjende Sandheden, naar de blot havde Evne og Tid dertil, og man saa ret kunde gjøre dem den indlysende. O, overflødige Bekymring, o, snildt opfundne Udflugt! Ethvert Menneske har sandeligen Evne nok til at kjende Sandheden: skulde vel Gud i Himlene saa umen-

neskelig have forfordeelt Nogen! Og ethvert Menneske, selv den meest Beskjeftigede har sandeligen ogsaa Tid nok til at lære Sandheden at kjende, Intet er vissere, da han skal have Tid; at den Travle netop ligesaa lidet som Lediggjængeren har Tid nok dertil, er dog vel ingenlunde noget Modbeviis! Og da Enhver har Evne nok og Tid, saa kan det selvfølgeligt heller ei være saa vanskelig en Sag med ret at gjøre den indlysende — dersom Mennesket selv vil have den gjort indlysende. Men her ligger just Vanskeligheden: det er saa nemt at skyde Skylden paa Manglen af Evne, paa Manglen af Tid, og paa Sandhedens Dunkelhed, og saa tager det sig derimod saa pynteligt ud og er saa mageligt, at man saa gjerne vilde erkjende Sandheden.

Sandeligen, sandeligen, dette er ikke saa. Den, der blot nogenlunde kjender sig selv, veed af egen Erfaring Besked om, at det snarere er saa, at Mennesket inderst inde har en hemmelig Angest og Sky for Sandheden, en Frygt for at faae for Meget at vide. Eller troer Du virkeligen, at det er ethvert Menneskes oprigtige Ønske, ret tilgavns at faae at vide, hvad Selvfornegtelse er, at faae det gjort saaledes klart, at enhver Undskyldning, enhver Udflugt, enhver Besmykkelse, ethvert Tilhold i Andres usande men gunstige Omdømme bortskjæres ham! Troer Du det? Ja, jeg behøver ikke at afvente Dit Svar; thi var det Tilfældet, saa havde ethvert Menneske i Sandhed Selvfornegtelse, da dette just er Selvfornegtelsens første Form. O, men selv den Bedre, der dog har overvundet den første Gysen for Sandheden, og ikke ganske verdsligt krymper sig ved at faae den at vide: selv han, han, der altsaa oprigtig tilstaaer, at han af egen Erfaring meget godt veed, at man ikke saa gjerne vil til at lære Sandheden at kjende — selv han, eller rettere netop han vil vist tilstaae, at han ofte og ofte nok med Grund har Mistanke til sig selv, at han dog skjuler sig for Sandheden som Adam blandt Træerne, at han dog lister sig fra Noget og dog lister sig til Noget, at han dog stundom hellere vil slippe ind i Dunkelhed, hvor der kun er Dæmring, end at Sandheden skulde gjøre det altfor lyst omkring ham.

Tag Dig derfor iagt, naar Du gaaer op til Herrens Huus; thi der faaer Du Sandheden at høre — til Opbyggelse, ja, det er sandt, men tag Dig iagt for det Opbyggelige, der er Intet, Intet saa mildt som det Opbyggelige, men der er heller Intet saa herskesygt; det Opbyggelige er mindst af Alt en løs Tale, der er Intet saa bindende. Og i Guds Huus faaer Du Sandheden at vide — ikke af Præsten, hvis Indflydelse Du jo let kan og ogsaa i en vis Forstand skal unddrage Dig, men af Gud eller for Gud. Just dette er Sandhedens Alvor, er Sandheden, at Du for Gud faaer den at vide; det, det især kommer an paa, er dette: for Gud. Der er i Guds Huus Een tilstede, som veed med Dig, at Du, netop Du har faaet Sandheden at vide. Tag Dig iagt for denne Medviden; fra den Medviden slipper Du aldrig tilbage i Uvidenhed, det vil sige, Du slipper ikke uden Skyld tilbage, og Du undslipper heller ikke Bevidstheden om denne Skyld.

Tag Dig derfor iagt, at Du ikke faaer for Meget at vide, at Du ikke faaer at vide, at den Forsikkring, som, medens derunder Dit Liv gik lysteligt hen, gjorde Dig tækkelig i egne Øine, velbehagelig i Andres, den Forsikkring, at Du saa gjerne ønskede at lære Sandheden at kjende, at den er en Indbildning, eller endnu værre, at den er en Usandhed. Tag Dig iagt, at Du ikke der, i Guds Huus, faaer at vide — dog det veed Du jo, Du opløfter Dig maaskee endog i megen Viden over de eenfoldige Talere, som ville tale om saadanne forældede Ting, hvilke ethvert Barn veed — men tag Dig dog iagt, at Du ikke der, i Guds Huus, faaer det saaledes at vide, at Du maa forstaae det: at der kan fordres af Dig, at Du i Selvfornegtelse skal opgive alt Det, hvori det naturlige Menneske har sit Liv, sin Lyst, sin Tidsfordriv. Har Du betænkt hvad Livslede er? At Livslede just fremkommer, naar alt det Endelige fratages et Menneske, medens man dog lader ham beholde Livet, at da Alt bliver øde og tomt og ulysteligt omkring ham, Tiden saa ubeskrivelig lang, ja, at det er ham som var han død: nu ja, det kalder Selvfornegtelsen at afdøe — og Sandheden lærer, at et Menneske

skal afdøe fra Endeligheden (dens Lyst, dens Beskjeftigelser, dens Idrætter, dens Tidsfordriv), skal gjennem denne Død til Livet, skal smage (som det hedder at smage Døden) og fatte, hvor tomt Det er, hvormed Travlhed udfylder Livet, hvor ubetydeligt Det er, som er Øiets Lyst og det kjødelige Hjertes Begjering — ak, det naturlige Menneske forstaaer Sagen lige omvendt, han troer, at det Evige er det Tomme. Der er vel ingen Drift saa stærk i et Menneske som den, med hvilken han hænger ved Livet — naar Døden kommer, bede vi Alle for os om at maatte leve: men Selvfornegtelsens Afdøen er lige saa bitter som Døden. Og i Herrens Huus faaer Du Sandheden at vide, at Du skal afdøe fra Verden; og har Gud faaet at vide, at Du fik det at vide (hvilket jo er uundgaaeligt), saa skal i al Evighed ingen Udflugt hjælpe Dig. Tag Dig derfor iagt, naar Du gaaer til Herrens Huus.

Forvar Din Fod, naar Du gaaer til Herrens Huus. Thi kom Du end fra det Forfærdeligste, der i Verden kan hænde et Menneske, for Rædselen derude flygtende ind i Guds Huus: Du kommer dog til det endnu Forfærdeligere. Her, i Guds Huus, er der væsentligen Tale om en Fare, som Verden ikke kjender, en Fare, i Sammenligning med hvilken Alt hvad Verden kalder Fare er Barneværk: Syndens Fare. Og her, i Guds Huus, er der væsentlig Tale om en Rædsel, som aldrig er hændt hverken før eller senere, i Sammenligning med hvilken det Rædsomste, der kan hænde det ulykkeligste af alle Mennesker, er en Ubetydelighed: den Rædsel, at Slægten korsfæstede Gud.

Hvad vil Du saa i Guds Huus? Er det Armod, eller Sygdom eller anden Gjenvordighed, kort hvilkensomhelst jordisk Nød og Elendighed: derom tales der i Guds Huus ikke, idetmindste ikke først. Der tales først og der skal tales først om Synden, om at Du er en Synder, om at Du for Gud er en Synder, om at Du i Frygt og Bæven for denne Tanke skal glemme Din jordiske Nød. Ikke sandt, det er en egen Maade at trøste paa! Istedetfor deeltagende at spørge til Dit Befindende, istedetfor

at give Dig Raad og Vink ... hvis Du af den Grund tyede derhen: saa har Du jo taget feil, Du kommer saa jo til det end Forfærdeligere. Thi istedetfor at have Deeltagelse med Din jordiske Elendighed og travlt for at afhjælpe den: lægges der Dig en end tungere Vægt paa, gjøres Du til Synder. Derom tales der saa, og i Sandhed til Opbyggelse om at der er Frelse for Syndere, Trøst for Angergivne. Men maaskee vedkommer alt Dette ikke Dig, Du, som ene beskjeftiget med Din jordiske Lidelse flygtede herhen. Og dog, det vedkommer Dig, forgjeves vil Du sige, at det ikke vedkommer Dig, forgjeves, om Du vilde gaae igjen: det er Dig sagt, og Gud veed det med Dig, at det blev Dig sagt, og at Du hørte det!

Hvad vil Du da i Guds Huus? Maaskee leed Du Uret, muligt, at Du er den Uskyldige, den Elskelige, og dog, maaskee bedrog Menneskene Dig troløst; muligt, at Du er den Ædle, den Gode, muligt, at Du endog engang skal regnes blandt Slægtens Velgjørere, og dog, dog, til Løn derfor maaskee udstødte Menneskene Dig af deres Samfund, mishandlede, forhaanede, bespottede Dig, ja tragtede Dig efter Livet — og Du flygter hen i Guds Huus for at søge Trøst: hvo Du end er, Du tager feil — Du kommer der til det endnu Forfærdeligere! Her, i Guds Huus, er ikke Talen, idetmindste ikke først, om Dig og mig, om hvad vi Mennesker i Verden kunne lide for en Smule Uret, som vi dog paa anden Maade ærligt have fortjent. Nei, her, i Guds Huus, er Talen først og fremmest om den Rædsel, hvis Lige aldrig var seet og aldrig senere skal sees i Verdens Forvirring, om den Uret, himmelraabende, som den aldrig før var bedreven og aldrig skal det senere, om hiint Oprør, forfærdeligere end Havets vildeste, da Slægten, ikke som ellers, afmægtigt, oprørte sig mod Gud, men ligesom seierrigt greb ham og korsfæstede ham: saa tager jo dog Den feil, der fra Rædselen udenfor flygter herind — til det endnu Forfærdeligere! Dog skal Talen først og fremmest være herom. Hans, vor Herre Jesu Christi Skikkelse, skal fremkaldes, ikke saaledes som naar Konstneren finder og giver sig god Tid til at fremstille den,

ikke saaledes, at den tages ud af Rædselens Omgivelse og stilles hen, en Gjenstand for den rolige Beskuen. Nei, Han skal mindes i Farens og Rædselens Øieblik, da den rolige Beskuer vistnok helst bliver hjemme, da det havde været at gjøre sig mistænkt, om Nogen havde seet tilbedende eller blot kjerligt paa Ham, da der Intet var at see uden dette „see hvilket Menneske," da der end ikke var Tid til at see paa Ham, fordi Rædselen tog Øiet fra En og drog det stirrende paa sig. Og Christi Lidelse skal ikke mindes som forbigangen: o, spar Din Medlidenhed! Nei, idet denne Rædsel fremstilles er den et Nærværende, og Du er tilstede, og jeg, ved et Nærværende og som — Medskyldig!

Men saa gik Du jo feil, idet Du gik til Herrens Huus. Istedetfor at faae Trøst at høre, som kunde trøste Dig i hvad Uret Du lider, istedetfor at faae Ret mod Menneskene, som gjøre Dig Uret, istedet derfor faaer Du Uret, Du, just Du, den uskyldigt Forfulgte, Forhaanede, Forurettede! Du faaer en Skyld, en himmelraabende Skyld, lagt paa Din Samvittighed, at ogsaa Du er Medskyldig i Hans uskyldige Lidelse og Død. O, haarde Trøstetale, hvo kan høre den! O, strenge Maade at adsprede Dig Dine mørke og sørgmodige Tanker: at give Dig det end Forfærdeligere at græde for!

Forvar derfor Din Fod, naar Du gaaer til Herrens Huus — og hvorfor? Just fordi i Herrens Huus, der tilbydes Dig det eneste Frelsende, den saligste Trøst, der tilbydes Dig det Høieste, Guds Venskab, hans Naade i Christo Jesu. Derfor skulle vi ikke aflade at indbyde Menneskene til dog at komme i Herrens Huus, vi skulle altid være villige til for Andre, som for os selv, at bede, at vort Besøg i Guds Huus maatte vorde velsignet; men derfor, just derfor skulle vi heller ikke betænke os paa at tilraabe Menneskene: for Gud i Himlens Skyld, tag Dig iagt, vogt for Alt paa, at Du værdeligen benytter, hvad der tilbydes Dig — just fordi der er Alt at vinde, derfor er ogsaa der Alt at tabe. Benyt det troende! Der er ingen Forvisning saa inderlig, saa stærk og saa salig som Troens. Men Troens For-

visning er ikke Noget man fødes med, et ungdommeligt, livsglad Sinds Tillidsfuldhed; endnu mindre er Troen Noget man griber ud af Luften. Troen er den Forvisning, den salige Forvisning, som er i Frygt og Bæven. Naar Troen sees fra dens ene, den himmelske, Side, da seer man kun Salighedens Gjenskin i den; men seet fra dens anden, den blot menneskelige Side, seer man idel Frygt og Bæven. Men saa er jo ogsaa den Tale usand, der idelig, og aldrig anderledes end indbydende, lokkende, vindende vil tale om Besøget i Herrens Huus; thi fra den anden Side seet er det forfærdeligt. Derfor er saa ogsaa den Tale usand, der tilsidst endte med ganske at skrække Menneskene bort fra at komme i Herrens Huus; thi fra den anden Side seet er det saligt, een Dag i Guds Huus bedre end tusinde ellers. O, og derfor er det en vanskelig Sag at styre rigtigt, og derfor lykkes det vel kun saare sjelden et Menneske, og altid dog i Skrøbelighed. Thi det er let, lokkende at vinde Menneskene; det er ogsaa let, frastødende at skræmme dem bort: men om muligt med en Inderlighed, som Ingen kunde modstaae, at indbyde dem til at komme, og derhos med en Forfærdelse, som kunde lære selv den Modigste at gyse, at tilraabe: „tag Dig iagt" — ja, det er vanskeligt. Det Samme gjælder nemlig for Taleren, det Samme som han gjør gjældende. Thi til Taleren hedder det: brug al den Dig forundte Evne, villig til enhver Opoffrelse og Eftergivenhed i Selvfornegtelse, brug den til at vinde Menneskene — men vee Dig, om Du vinder dem saaledes, at Du udelader Forfærdelsen; brug derfor al den Dig forundte Evne, villig til ethvert Offer i Selvfornegtelse, brug den til at forfærde Menneskene — men vee Dig, om Du ikke bruger den i Grunden dog for at vinde dem for Sandheden.

II.

„See, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig, hvad skulle vi have?" (Mth. XIX, 28.) — og hvad skulle vi have!

De anførte Ord ere Apostelen Peders, sagte i Anledning af Christi Forsikkring om, hvor vanskeligt det er at indgaae i Guds-Rige. Og Slutningen af Spørgsmaalet angaaer jo os Alle: hvad skulle vi have, hvad forjætter Christendommen os? Men nu Begyndelsen af Spørgsmaalet „vi have forladt alle Ting og fulgt Dig", angaaer den ogsaa os? Vist nok. Passer den da paa os? Maaskee. Det er jo muligt, at den forskjelligt kan passe paa de Forskjellige. Salig Den, paa hvem disse Ord passe ganske, salig Den, der ogsaa turde sige: jeg har forladt alle Ting for at følge Christum efter. Dog kunne Ordene ogsaa paa en anden Maade passe ganske — som en Spot over dem, der sige sig og mene sig at være Christne, altsaa at følge Christum efter, og dog hænge med deres hele Sjel ved det Verdslige. Man kunde i en udførligere Fremstilling søge at vise, at Saadannes Christendom er en Indbildning, et Bedrag; men man kan ogsaa gjøre det Hele kortere af, og dog paa en Maade, som vanskeligere forfeiler sin Virkning, ved blot at anføre disse Ord af Peder „see, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig" — de passe ganske!

Der tales ofte om, hvor herligt det er at være Christen, om det store Gode at være Christen, om hvad Den, der er Christen, eier og engang fuldere skal annamme, om hvilket Gode der tilbydes et Menneske i Christo; og dette Gode anprises da i de høieste og stærkeste Udtryk. Dette er jo ogsaa ganske i sin Orden, rigtigt og forsvarligt, det er ligefrem Pligt, at det gjøres saaledes. Men man kan sige det Samme, ganske det Samme, paa en anden, maaskee mere opvækkende Maade. O, og hvilken af disse Tvende taler dog egentligen sandest om dette Godes Herlighed, enten Den, der beskriver det i de herligste Udtryk, eller Den, der siger „see jeg har forladt alle Ting for dette Godes Skyld"? Han siger altsaa Intet ligefrem om, hvor herligt Godet er, han bruger, han spilder ikke et eneste Ord derpaa, han mener dette taler bedre: see, jeg har forladt alle Ting, see efter, prøv mit Liv, dets udvortes Vilkaar, min Sjels inderste Tilstand, dens Ønsker og Længsler og Begjeringer, og Du skal see, jeg har forladt alle Ting. Eller er det ikke ogsaa en meget betænkelig Art Selvmodsigelse, at et Menneske skulde være fuldkommen overbeviist om det Godes Herlighed, som dog ikke havde den Magt over ham, at han for dets Skyld forlod det Mindste af hvad der er i Strid med og ikke kan besiddes sammen med dette Gode? Og er dette ikke en ypperlig Maade at gjøre Prøve paa, hvor herligt et Gode er En, dette: hvor Meget man for dets Skyld har forladt? Dersom der var een Forelsket, som i de skjønneste og meest glødende Udtryk prisede den Elskedes Fuldkommenheder og Fortrin; og dersom der var en anden Forelsket, der ikke sagde et eneste Ord derom, men blot „see, jeg har for hendes Skyld forladt Alt": hvilken af disse Tvende talede herligst til hendes Priis! Thi Intet løber dog saa let som Munden, og Intet er saa let som at lade Munden løbe, og kun Dette ligesaa let, ved Hjælp af Munden at løbe fra sig selv, i hvad man siger at være mange, mange tusinde Mile foran sig selv.

Vil Du derfor prise Christendommen — o, ønsk Dig ikke Engletunge, ikke alle Digteres Konst, ikke alle Taleres Veltalenhed: i samme Grad som Dit Liv viser, hvor Meget Du

for dens Skyld har forladt, i samme Grad priser Du Christendommen. Og dersom vi ville prøve vor christelige Overbeviisning, om vi nu virkeligen ere forvissede og overbeviste om det Godes Herlighed, som Christendommen forjætter: da lader os ikke hos en eller anden Taler søge en vellykket Fremstilling, vi ganske samtykke og gjøre til vor, ei heller, hvis vi ere Talere, selv forsøge i Ord og Tale at prise dette Godes Herlighed. Men lader os vende Blikket ind i os selv, og idet vi oprigtigt prøve vort Liv, høre disse Ord af Peder, sagte om os „see, vi have forladt alle Ting" — og derpaa selv sige de sidste Ord: hvad skulle vi have?

„See, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig." Apostelen fremstiller sig altsaa ikke her som en Mand, der har havt store Tab i Verden, en Mand, hvem Gud maaskee har frataget Alt — han er ikke en Job, der siger „Herren tog". Nei, Apostelen bruger et andet Udtryk, han siger, vi have „forladt" alle Ting. Det havde Job ikke gjort, Job havde ikke forladt det Mindste, derimod tog Herren Alt indtil det Mindste fra ham. Jobs Fromhed er, at han, da Herren havde taget Alt, sagde „Herrens Navn være lovet", altsaa, at han ydmygt og troende, ja prisende Gud, takkende samtykkede i at finde sig i Tabet, eller i at ansee Tabet for det ham Bedste. Anderledes med Apostelen, han har forladt alle Ting, altsaa frivilligt opgivet dem; der blev ikke brugt Magt mod ham for at fratage ham end det Mindste, nei, men han frivilligt opgav det Alt. Dette er det Christelige. Thi at en Mand finder sig i det uundgaaelige Tab er ogsaa seet i Hedenskabet. At en Mand finder sig saaledes i det uundgaaelige Tab, at han ikke blot ikke taber Troen paa Gud, men troende tilbeder og priser hans Kjerlighed, det er jødisk Fromhed. Men frivilligt at opgive Alt, det er Christendom.

O, der høres ofte en falsk Tale, som vil indbilde Menneskene, at det, frivilligt at opgive de jordiske Goder, skulde være at friste Gud, at det, frivilligt at vove sig i den Fare, som man

dog kunde undgaae, skulde være at friste Gud. Man mener, at dette er at friste Gud, og siger saa dømmende om Den, der saaledes kommer i Fare, „han er selv Skyld deri." Ja, ganske vist — han er selv Skyld deri; og just dette er Lovtalen over ham. Havde han klogt holdt sig tilbage, og af Frygt for at friste Gud tilladt sig at gjøre Nar af Gud, saa var han formodentligen bleven uden for Faren, i tryg Besiddelse af Alt, hvad han eiede. Men Apostelen siger „see, vi have forladt alle Ting", og det er saa langt fra, at det falder ham ind at gjøre sig nogen Bebreidelse i den Anledning, at han aabenbart anslaaer sig det til Fordeel som Noget, der maatte tækkes Gud. Dog det forstaaer sig, han tilføier „og fulgt Dig (Christum)"; thi det følger af sig selv, at hvis En opgiver og forlader alle Ting for at følge sit eget Hoved, da frister han Gud.

Derimod er det virkeligt saa, at Christus fordrer af den Christne, at han frivilligt skal opgive og forlade alle Ting. Dette fordredes ikke i det gamle Testamentes Dage; Gud fordrede ikke af Job, at han selv skulde opgive Noget, og fordrede, prøvende, af Abraham kun udtrykkeligt Isaak. Men Christendommen er jo ogsaa Frihedens Religion, just det Frivillige er det Christelige. Frivilligt at opgive Alt for at følge Christum efter, det er at være overbeviist om det Godes Herlighed, som Christendommen forjætter. Feigt og frygtagtigt ikke at turde vove det af Frygt for at friste Gud, er en Trældoms Aand; underfundigt at lade som var det fordi man frygtede at friste Gud, er at gjøre Nar af Gud. Der er Det, som Gud ikke kan fratage et Menneske, det er det Frivillige — og det er netop Det, som Christendommen fordrer. Gud kan fratage et Menneske Alt; men han har overladt det til Mennesket frivilligt at opgive Alt, og Dette er det netop Christendommen fordrer. Om alle hine Herlige, der frivilligt forlode Alt for at følge Christum efter, gjælder det menneskeligt, at det var deres egen Skyld, at de kom ind i alle disse Møisommeligheder og Besværligheder, udsatte for alle Forhaanelser og Forfølgelser, det var deres egen Skyld, at de lede Døden. Det har (ja, dette skal siges, i Verdens Øine til deres

Forkleinelse, i Guds til deres Ære) engang staaet i deres Magt at holde sig tilbage, at undgaae alle disse Farer; men frivilligt forlode de alle Ting. Dette er det Christelige — og derfor just til Forargelse. Thi det kan Verden endda begribe, at man hitter paa lidt Trøst for dem, der lede det uundgaaelige Tab. Men at man selv frivilligt skulde udsætte sig for Tab og Fare, det er i Verdens Øine Galskab — og er ganske rigtigt det Christelige.

Det, frivilligt at forlade alle Ting for at følge Christum, hvad Verden hverken vil eller kan høre uden at forarges, er ogsaa Det, som den saakaldte Christenhed helst vil have fortiet, eller hvis det dog siges, saa gjerne vil overhøre, i ethvert Tilfælde høre saaledes, at man faaer noget Andet ud deraf. Derfor var det ikke umuligt, at selv en Tale, hvis Hensigt var at forfærde, maaskee kunde virke inddyssende. Man kunde saaledes fremstille det, hvad det jo ogsaa er, som saa forfærdeligt, naar i hine Christenhedens længst forsvundne Tider, i Forfølgelsernes Tider, En maaskee vovede sig ud og vilde være Martyr, og nu, muligt dog efter allerede at have lidt mangfoldigt og i længere Tid, i det sidste, i Livsfarens, i den piinlige Døds Øieblik tabte Modet, forsagede — afsvoer Christendommen. Dette skulde saa være det Forfærdende som det ogsaa er. Men hvor er saa Muligheden af det Inddyssende? Det Inddyssende er eller vilde være den forkeerte Anvendelse, hvis der tilføiedes, eller hvis det tillodes Tilhøreren stiltiende at tilføie: vi have ikke saaledes fornegtet Christendommen — vi, vi, som maaskee ved feig Klogskab vide Beskeed om at holde os uden for enhver Fare, i hvilken vor Christendom kunde prøves. Ak, og hvilken Art Fornegtelse er saa den værste? Dog vel just denne sidste, den feige, snildt beregnede, fra Aar til Aar fortsatte, gjennem et heelt Liv sig hendragende stadige, daglige (o, forfærdeligt saaledes at efterkomme Christi Befaling om daglig Fornegtelse!), den daglige Fornegten af Christus. Det forstaaer sig, denne Fornegten bliver ikke saa iøinefaldende (idetmindste ikke i theatralsk Forstand: for Hjertekjenderen og den Altidnærværende bliver den dog vel nok saa iøinefaldende), som naar en saadan Ulyksalig

i den piinlige Døds afgjørende Øieblik fornegter Christum. Men hvad der er værst, derom kan der ingen Tvivl være. Der er dog, og altid, Frelse og Haab for Enhver, hvis Synd ret blev vitterlig, Frelsen nærmere i jo forfærdeligere en Skikkelse hans Synd maa vise sig for ham. Men for dette Klogskabens underfundige Spil er der ingen Frelse; Hemmeligheden bestaaer netop i at opretholde det Skin, at man jo ikke har fornegtet Christum. At der er Forskjel mellem Synd og Synd, det veed Enhver; men der er en Forskjel, paa hvilken man ikke altid synes tilstrækkelig opmærksom, den mellem Øieblikkets Synd eller Synd i Øieblikket, og den stadige, daglige Synden eller et Liv, der med Bevidsthed og Overskuelse af Forholdene har indrettet sig i Synden, derhos forsynet sig med fornødent Hykleri for at bevare Skinnet af det Gode. Ordsproget siger „at synde er menneskeligt, men at vedblive i Synden, er djævelsk," og dog er dette, hvorom vi tale, end forfærdeligere, dette med Bevidsthed snildt at indrette sig i Synden, eller om ikke ganske med Bevidsthed derom, saa dog med Bevidsthed om, at man bevarer en Uklarhed i Sjelen over, hvad man af gode Grunde ikke ønsker Klarhed over. — At der er Forskjel mellem Synd og Synd, det veed Enhver; men der er en Forskjel man maaskee ikke altid er tilstrækkelig opmærksom paa: mellem den Synd, som Verden anseer for afskyelig, og den, som Verden anseer for det Gode, eller for hvilken den dog har formildende og besmykkende Navne. Den sidste Synd er aabenbart den værste; thi det er umuligt, at den Synd, som Verden anseer for Synd, kan være den værste — saa maatte jo Verden selv være god. Al Synd er af det Onde, men den Synd, for hvilken Verden har det formildende Navn i Beredskab, den er i end strengere Forstand, er anden Gang af det Onde, den har jo Tilhold og Medhold i den Ondskab, som er Verdens Synd. Der er derfor i Guds Øine ingen Synd saa afskyelig som Klogskabs Synd, just fordi denne har Verdens Medhold. Eller for at blive ved det anførte Exempel, hvad er det, hvis Verden skulde være oprigtig, hvad er det egentligen den fordømmer hos en saadan

Ulykfalig, der i det afgjørende Øieblik fornegter Troen, hvad er det egentligen Andet end just dette, at han var uklog nok til at vove sig saa langt ud, at hans Fornegtelse paa en saa afgjørende Maade kunde blive vitterlig. Det er altsaa hans Første, Begyndelsen, der fordømmes, men Begyndelsen var jo netop god; Den, der ikke begynder saaledes, han kommer heller aldrig til det Herlige, i den piinlige Død at blive sin Overbeviisning tro. Klogskabs Synd er at synde saaledes, at man snildt veed at undgaae Straf, ja snildt veed at give det Skin af det Gode; Klogskabs Synd er snildt at undgaae enhver Afgjørelse, og derved vinde den Udmærkelse, aldrig at have fornegtet: dette anseer Verden for noget Overordentligt. Thi Verden hader sandeligen ikke det Onde, derimod afskyer og hader den det Ukloge, det er den elsker det Onde. — — „See, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig" — og vi, hvad skulle vi have?

„See, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig." Apostelen Peder er ingen Yngling, der saadan ved Livets Begyndelse taler sværmersk saadan om det at forlade alle Ting. Han vidste ret godt selv, hvad han forstod derved, og vi vide, hvor sandt det var, da han sagde det, hvor sandt det blev ved hans senere Liv, hvor sandt det er, at Apostelen havde forladt alle Ting.

Han forlod sin vante Syssel, et stille borgerligt Liv, der, nøiet med det tarvelige Udkomme, hendroges i Tryghed; han forlod den beroligende Tillid til det Sandsynlige, indenfor hvilken som oftest et Menneske har sit Liv, uforsøgt i Andet end hvad der saadan som oftest slaaer til: han forlod det Visse og valgte det Uvisse. Thi Christus, for hvis Efterfølgelses Skyld han forlod Alt, var ingen formuende Mand, der kunde give sine Disciple noget vist om Aaret, eller sikkre dem en fast Stilling og et Levebrød — Han, den Fattigste af Alle, Han, der for sit eget Livs Vedkommende kun var sikker paa Eet: at Han skulde opoffres. Men saasnart Christus kaldte ham, forlod han alt Dette, som skrevet staaer Matth. 4, 20.

Dette var en høimodig Beslutning, og vi maae ikke tænke os Peder, et Menneske som vi, uden at maaskee ogsaa et Øieblik det Lavere i ham har været tilrede med Betænkeligheder og Bekymringer; thi saaledes er det sande Store ikke, det er ikke, uden Bekymringerne og Betænkelighederne, men er just hvad det er ved at overvinde disse. Han fattede imidlertid den høimodige Beslutning at forlade alt Dette. Men Vanskeligheden for det Høimodige er altid dobbelt, først den i sig selv at seire over det Lave og Jordiske. Naar saa Dette er gjort, saa kommer den næste Vanskelighed, at til enhver Tid de Medlevende finde det Høimodige saa taabeligt og daarligt. Thi at En vælger et Liv, hvorved han vinder mange Fordele (hvilket ingenlunde er høimodigt), det beundrer Verden; men at En opgiver alle Fordele, endog den at være æret af Verden (hvilket just er det Høimodige), det finder Verden saa latterligt. — Peder forlod altsaa det Visse og valgte det Uvisse, at være Christi Discipel, Hans Discipel, som ikke selv havde det, hvortil Han kunde hælde sit Hoved. Peder valgte det Uvisse, og dog nei, han valgte ikke det Uvisse. Den, han knyttede sig til, var ingen Eventyrer, der holdt Muligheden ligeligt aaben: Muligheden til at blive noget Stort i Verden, og Muligheden af at tabe Alt. Christus lod ikke Disciplene uvisse om, hvad der ventede dem og Ham — den visse Undergang. Peder valgte altsaa den visse Undergang.

Han forlod Slægt og Venner og Jævnlige, de Begreber og Forestillinger, i hvilke hans Omgangskreds har havt deres Liv, han blev mere fremmed for dem end Den er, der taler et fremmed Sprog. Thi dette er en endnu høiere, en uendeligere Forskjel end en Sprogforskjel, den mellem Tvende, af hvilke den Ene kun tænker paa og taler om det Himmelske, om Guds Rige og hans Retfærdighed, den Anden kun om Udkommet og Levebrød og Hustru og Børn, og hvad Nyt der er i Staden, og om at blive til Noget i Verden. Han forlod alt Dette, om end Slægt og Venner i Begyndelsen vel i deres Sprog have fundet det sært og overspændt af ham, og derfor forvandlet sig til hans Uvenner, der

spottede ham, og senere da de saae, hvor farefuldt hans Liv blev, havt travlt med at sige: det er hans egen Skyld.

Han forlod sine Fædres Tro, saa han maatte hade Fader og Moder. Thi dette er jo Meningen af Christi Ord: at Den, som for Hans Skyld ikke hader Fader og Moder, er Ham ikke værd — og Peder var Ham værd. Naar der er en Religions-Forskjel, altsaa en evig afgjørende Evighedens Forskjel mellem Fader og Søn, og Sønnen levende troer af sit ganske Hjerte, af al sin Magt, med sin hele Sjel, at kun i denne Religion er Saligheden — saa hader han jo Faderen, det er, han elsker noget Andet saa høit, at hans Kjerlighed til Faderen er som Had. Naar En har retmæssig, har hellig Fordring, har første Fordring paa Din Kjerlighed, da at elske en Anden, selv om dette kun betyder at blive ligegyldig mod hiin Første, det er jo som at hade ham, just fordi han har Fordringen paa Din Kjerlighed. Men at elske Noget saa høit, at man troer, at deri alene er Frelse at finde og Salighed, uden for det Fortabelse — naar saa Faderen, til hvem Du ved Kjerlighedens inderligste Baand er knyttet, ikke troer det Samme, naar altsaa den Troende, jo inderligere han selv elskende holder fast ved det Eneste, hvori der er Salighed, nødsages (o, Rædsel ligesom at lægge Haand paa sin Fader!), nødsages til at antage, maa (o, Rædsel, ligesom at kunne negte sin Fader Livets Fornødenhed!) maa bringe det over sit Hjerte at antage, at Faderen altsaa er fortabt: det er jo at hade Faderen. Er dette ikke at hade et andet Menneske, at troe ham fortabt — er det det mindre, hvor ubeskriveligt tungt det end falder En! Altsaa det er at hade Faderen, eller rettere det er at hade ham og dog at elske ham! O, Afskyelighed uden Lige at hade den Elskede, saa Ens Kjerlighed blev til Had; o, af alle Sjelslidelser den tungeste, qvalfuldeste, at hade den Elskede, og dog at elske ham. At ville gjøre Alt for ham, at ville offre sit Liv for ham — men at være bunden, bunden, ja eller naglet, eller korsfæstet til den Betingelse, som ikke staaer i Ens Magt, den Betingelse, der knytter Saligheden til eet Vilkaar, saa der uden for dette ikke er Salighed, saa Valget altsaa maatte

være enten at opgive sin egen Salighed for at blive usalig med den Elskede, eller selv at troe til Salighed — ak, og saaledes, hadende, at slippe den Elskede!

Han forlod Fædrenes Tro, dermed Folket, som han tilhørte, Fødelandet, hvis Kjerlighed binder med de stærkeste Baand. Thi han tilhørte nu ikke mere noget Folk, han tilhørte kun den Herre Jesum. Troende maatte han forstaae, at dette Guds udvalgte Folk, som han tilhørte ved Fødselen, at det var forstødt, at der intet udvalgt Folk mere var til; han maatte troende forstaae, at hvad der vel ogsaa engang havde været ham hans stolteste Tanke, at tilhøre Guds udvalgte Folk, at denne Tanke fra nu af var Forhærdelse og Fortabelse i hver Den, som vedblev at fastholde denne Tanke.

Saaledes forlod Apostelen Alt, brød med Alt, hvad der binder et Menneske til Jorden, og med Alt, hvad der fængsler til Jorden. Han forlod i Kjerlighed til Christum, eller i Had til Verden forlod han Alt, sin Livs-Stilling, Udkommet, Slægt, Venner, det menneskelige Sprog, Kjerlighed til Fader og Moder, Fædrelandets Kjerlighed, Fædrenes Tro, han forlod den Gud han hidtil havde dyrket. Han forlod det anderledes end Den, der ved Verdenshavet er skilt fra sit Fødeland; inderligere end Manden, der forlader Fader og Moder for at holde fast ved sin Hustru; heftigere end Qvinden, der forlader det fædrene Hjem — han vendte sig end ikke om for at see tilbage, end mindre forlangte han Tid til at begrave de Afdøde. Han forlod det Alt — ja, og paa den meest afgjørende Maade; thi han blev paa Stedet, omgiven af alt Det, han forlod: hans Livs daglige Besværligheder var til Vitterlighed Udtrykket for, at han forlod det. Han blev blandt dem, han forlod: at disse hadede og forfulgte ham, det var Udtrykket for, at han forlod dem. Han reiste jo ikke bort fra det Altsammen, nei han blev for at vidne om, at han havde forladt det, udsættende sig for alle Følgerne deraf, hvilke igjen vare Vidnesbyrdet om, at han havde forladt Alt.

„See, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig, hvad skulle vi have?" Apostelen havde forladt alle Ting — og det var i strengeste Forstand, som viist er blevet, Alvor med at have forladt alle Ting, det var ikke med ham som med os, der, uden at forandre det Mindste i det Udvortes, forsikkre, at vi ere villige til at forlade alle Ting, hvis det forlangtes af os. Nu spørger Apostelen: „hvad skulle vi have?" — og jeg spørger, eller bedre, Du spørger Dig selv m. T. (thi saaledes er det baade rigtigst og tjenligst), Du spørger: hvad skulle vi have?

O, der er dog Intet saa svigefuldt og underfundigt som et Menneskes Hjerte, opfindsomt i at søge Udflugt og i at finde Undskyldning; og der er vel Intet saa vanskeligt og saa sjeldent som sand Oprigtighed for Gud. Sandeligen, vi skulle vel vogte os for her at holde en Straffeprædiken, især vogte os for, i Forholdet til Andre at ville være Den, der havde ligesom at opkræve Guds Tilgodehavende. Thi vel sandt, Gud kan fordre Oprigtighed af ethvert Menneske — altsaa af „mig"; men deri ligger jo dog ingenlunde, at jeg skulde være opfordret til paa Guds Vegne at kræve den af Andre. Dersom jeg udgav mig for at have et saadant Hverv, da forskyldte jeg selv en Uoprigtighed mod Gud. Nei, paa den Maade ville vi ikke forfærde. Men det Forfærdelige at være uoprigtig mod Gud har en anden Side. Der er dog for ethvert Menneske, hvad enten al anden Hjælp er tilrede for ham, eller den brister, kun een Hjælp i Himlen og paa Jorden, den, at Gud hjælper ham. Men hvor skulde Gud kunne hjælpe et Menneske, naar han ikke er oprigtig mod Gud? Man mener maaskee ofte, at Gud er langsom til at hjælpe, eller at de uendelig mange Forholds Forvikling i Verdens-Regjeringen gjør, at Hjælpen saa langsomt kan komme En til Gode. O, langtfra, Gud er hurtig til at hjælpe, hurtigere end Tanken, og for Gud er der ingen Forvikling. Men Mennesket er uoprigtigt mod Gud i at begjere Hjælpen, og i ethvert Tilfælde meget langsom til at blive oprigtig.

Naar et Menneske forsikkrer, at han var villig til at forlade alle Ting for Christi Skyld, hvis det forlangtes af ham: ja,

hvor turde jeg sige, at det var usandt. Men see i hine Tider, da det virkelig blev Alvor med at skulle forlade alle Ting, fandtes der da den Gang saa Mange, der vare villige, og de Faa, der fandtes, fandtes disse just ikke blandt de Fattige og Ringe? Men nu, nu da det ikke saa let bliver virkelig Alvor med bogstaveligen at skulle forlade alle Ting, nu ere vi alle villige — hvis det forlangtes. Lad os ikke bedrage os selv, og ikke bedrage Gud. Det gaaer jo dog ikke an at tænke saa høit om sig selv: at blive i Besiddelse af Alt og saa ovenikjøbet formeentligen at være en saadan Mand. Fordrer Gud det ikke af os, at vi skulle forlade alle Ting, saa fordrer han jo dog Oprigtighed af os. Langtfra utaalmodigt og hidsigt at tilskynde Nogen til utaalmodigt og hidsigt at forsøge sig i at forlade alle Ting, hvad Gud maaskee ikke fordrer, ikke fordrer af ham, ville vi derimod anprise Oprigtighed, som Gud fordrer af Alle; men det er dog for galt, at gjøre Det til en Talemaade, eller i Form af en Talemaade at udsige Det om os Alle, Det, der, naar det bliver virkelig Alvor, kun fuldkommes af Een blandt Tusinder og Tusinder. — Maaskee fordrer Gud det ikke af ham, dette vil sige, det er fordret af Enhver, men det er ikke ubetinget fordret af Enhver, ɔ: det er overladt Friheden. Den, der troende og altsaa ydmygt gjør det, handler christeligt; Den, der ydmygt forstaaer sig selv i ikke at gjøre det, ydmygt tænker ringe om sig selv, handler ogsaa christeligt. Maaskee fordrer Gud det ikke, det vil sige, maaskee fordrer Gud det ikke saaledes af os, som leve i Christenheden. Og det Frivillige, det frivilligt at forlade alle Ting, er i ethvert Tilfælde kun da det Christelige, naar det, som viist blev, er for at følge Christum efter, altsaa i Overeensstemmelse med Guds Fordring; og dette Frivillige er i Christenheden kun da at anprise, naar det for Gud forstaaer sig selv i den væsentlige Forskjel, at Apostlene og de første Christne, omgivne af Jøder og Hedninger, det er af Ikke-Christne, gjorde hvad de gjorde. For Den, der lever i Christenheden — Eet er der i ethvert Tilfælde han ikke skal forlade, som Apostelen forlod: Fædrenes Tro; og en egen Vanskelighed er og bliver det dog med at forfølges,

at henrettes ikke af Jøder, ikke af Hedninger, men af Christne — for Christendommens Skyld.

Der var en Tid i Christenheden, hvor man kun meente at kunne gjøre Bod saaledes, at man virkeligen forlod alle Ting, flygtede ud i Ørkenens Eensomhed, eller stræbte at blive forfulgt i Stæderners Vrimmel. Der gives en anden Maade at gjøre Bod paa, den, at være ret oprigtig mod Gud. Jeg veed ikke, og dersom jeg vidste anderledes, haaber jeg til Gud, at jeg skulde vove at tale anderledes, jeg veed ikke, at der nogetsteds ubetinget fordres af et Menneske i Christenheden for at være en Christen og for at vorde salig, at han i bogstavelig Forstand skal forlade Alt, eller vel endog, at han skal offre sit Liv, blive henrettet for Christendommens Skyld. Men dette veed jeg, at med et uoprigtigt Menneske kan Gud ikke indlade sig. Det er derfor efter mine Begreber et Thema til en Bodsprædiken, det vi have valgt, disse Ord af Peder: „see, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig, hvad skulle vi have?", det er Themaet, naar Du i Anledning deraf spørger Dig selv: hvad skulle vi have. Intet Menneske bliver dog saligt uden af Naade, ogsaa Apostelen blev dog kun tagen til Naade. Men der er en Synd, som gjør Naade umulig, det er Uoprigtighed; og der er Eet, som Gud ubetinget maa fordre, det er Oprigtighed. Holder derimod et Menneske Gud hen i Uoprigtighed, saa kan et saadant Menneske hverken komme til at forstaae, om Gud af ham skulde fordre, at han i strengere Forstand forlod Alt, ei heller til at forstaae sig selv i ydmygt at vedgaae, at han vel ikke i bogstavelig Forstand forlod alle Ting, men dog fortrøster sig til Guds Naade.

O, thi hvor forskjelligt det end, menneskelig forstaaet, er, naar Apostelen siger „see, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig, hvad skulle vi have?", og naar et Menneske, der ydmygt bekjender, at han ikke forsøgtes saaledes, oprigtigt for Gud tilstaaer, at han ingenlunde turde troe sig istand til dette, siger: hvad skulle vi have — af Guds Naade faae de dog begge Eet og det Samme.

III.

Alle Ting maae tjene os til Gode — naar vi elske Gud.

Dersom et Menneske i de høitideligste og stærkeste Udtryk forsikkrede, at han elskede Gud, at Gud, kun Gud var hans Kjerlighed, hans eneste, hans første — og dette Menneske, naar man spurgte ham, hvorfor, svarede „fordi Gud er det høieste, det helligste, det fuldkomneste Væsen"; og dersom dette Menneske, naar man spurgte ham, om han da aldrig havde elsket Gud af nogen anden Grund, om han ikke af og til elskede Gud af en anden Grund, svarede „nei": saa maatte man vel fatte en Mistanke til ham, at han var en Sværmer, maatte vel ret alvorlig advare ham at see sig for, at denne hans sværmeriske Stemning ikke endte i en Formastelse. Det Simple og Ydmyge er at elske Gud fordi man trænger til ham. Vel synes det saa naturligt, at man for at elske Gud, maatte see at svinge sig høit op til Himlen, hvor Gud boer: rigtigst og sikkrest er det dog i at elske Gud ydmygt at blive ved Jorden. Vel synes det saa høit at elske Gud, fordi han er saa fuldkommen, det synes saa selvkjerligt at elske Gud, fordi man trænger til ham: dog er den sidste Maade den eneste, paa hvilken et Menneske i Sandhed kan elske Gud. Vee den Formastelige, der vilde vove at elske Gud uden at trænge til ham! I Forholdet mellem Menneske og Menneske kan der

maaskee være Tale om en saadan sværmerisk Kjerlighed, der elsker et Menneske blot for hans Fuldkommenhed; men det til Grund liggende første Forhold af et Menneskes Kjerlighed til Gud er ret tilgavns at forstaae, at man trænger til Gud, slet og ret at elske ham fordi man trænger til ham. Det Menneske, der dybest erkjender sin Trang til Gud, elsker ham sandest. Du skal ikke ville formaste Dig til at elske Gud for Guds Skyld; Du skal ydmygt forstaae, at Dit Livs Velfærd evigt afhænger deraf, og derfor skal Du elske ham.

Saa spørge da Enhver sig selv, for sit eget Velfærds Skyld, om han elsker Gud. Dette er i dybeste Forstand et Velfærds-Spørgsmaal: elsker jeg Gud? Er Svaret ja, saa er ogsaa Din Velfærd evig betrygget; thi „alle Ting maae tjene dem til Gode, som elske Gud." O, hvor ofte er dette Ord ikke sagt, og gjentaget og atter gjentaget, forklaret, udlagt til Opbyggelse, til Trøst, til Beroligelse. Man har viist, hvorledes Erfaringen har bekræftet dets Sandhed, hvorledes virkelig alle Ting have tjent dem til Gode, som elskede Gud. Man har bekjæmpet Tvivlene, gjort det saa indlysende, at det er saa: at hvor ganske forskjelligt end Alt viser sig i Lidelsens, i Prøvelsens, i Anfægtelsens Tid eller Tider, saa maae dog tilsidst alle Ting tjene dem til Gode, som elske Gud; at der ingen Ro er for Tanken, at ingen Tvivl kan holde ud med denne Forvisning, men dog tilsidst maa give sig tabt og underlægge sig.

Men hvad saa? Fordi det er evig vist, at alle Ting tjene dem til Gode, som elske Gud, følger deraf, at „jeg" elsker Gud? Og dette er dog just det afgjørende Spørgsmaal. Jo mere der upersonligt kjæmpes mod alle Tvivlens Indvendinger, naar man saa, efterat have gjendrevet alle disse Indvendinger, lader som var nu Alt afgjort: desto mere bortledes Opmærksomheden fra det egentlige Afgjørende. Ja, Menneskene have ofte paa en besynderlig Maade travlt paa urette Sted. De kjæmpe og kjæmpe, grunde og grunde for at bevise Christendommens Sandhed, og naar saa den er beviist: saa berolige de sig, saa mene de, nu er Alt i sin Orden. Dette er at slaae sig til Ro ved Begyn-

delsen, hvad man dog egentligen ikke burde gjøre før ved Enden, og hvad især er besynderligt i disse Tider, hvor man ellers har saa travlt med at gaae videre. O, det Menneske, der blot har lidt Forstand paa Sagen, seer let, at alt Andet kun er Forarbeide, en Indledning til hvad der er Hovedsagen: er det nu saaledes **for mig.** Men man har vendt hele Sagen om, og derfor har man faaet et Arbeide op, som Christendommen mindst havde drømt om. Med guddommelig Myndighed er Christendommen forkyndt; dens Mening var, at der ikke skulde spildes et eneste Øieblik paa at bevise, at den er sand, men at Hver især strax skulde vende sig mod sig selv og sige: hvorledes forholder Du Dig til Christendommen. Denne Selvbekymring, denne Frygt og Bæven i Henseende til, om man selv er en Troende, er det bedste Middel mod alle Tvivl om Lærens Sandhed; thi den Selvbekymrede arbeider med al sin Sjels Kraft paa et ganske andet Sted. Men fordi man aldeles har afskaffet denne Selvbekymring, har man ogsaa faaet en Art Tvivl op, som ikke Satan selv kan bekjæmpe — vel derimod opfinde; en Art Tvivl, som det er umuligt at bekjæmpe, fordi der egentligen fordres, at man for at bekjæmpe den skulde gaae over paa dens Side, altsaa for at overvinde den selv forraade Christendommen. Thi christelig forstaaet er det eneste Vaaben mod Tvivlen: tie stille, eller, luthersk, hold Mund! Tvivlen derimod siger „indlad Dig med mig, bekjæmp mig — med mine egne Vaaben." Hvilken Urimelighed og hvilken Umulighed! Hvis en Løgner vilde sige „indlad Dig med mig, bekjæmp mig med mine egne Vaaben", kunde Sandheden være tjent med det Forslag, eller med at vinde en saadan Seier!

Fordi Dette nu er saaledes og saa almindeligt, derfor er det vistnok gavnligt, at man vender Sagen om, sætter Personlighedens Springfjeder, som man har faaet taget af det Christelige, igjen paa. Og saaledes i denne Tale; istedetfor at bevise, at det er saa, at alle Ting tjene dem til Gode, som elske Gud, ville vi ganske simpelt, som sig bør, antage Dette for evig afgjort, for det Vissestе af Alt, og derimod tale om:

at alle Ting maae tjene os til Gode — „naar" vi elske Gud.

Talen kommer altsaa egentligen til at dreie sig om det Ord „Naar". Det er et lille Ord, men det har uhyre Meget at betyde; det er et lille Ord, om hvilket dog en Verden, Personlighedens Verden, dreier sig. Du kjender nok hiint Folk, der var bekjendt for at udtrykke sig kort, og Du kjender formodentligen ogsaa hiint korte Svar: „naar". See det var stolt sagt af Overmagten, at tale om hvad dens talløse Skare vilde gjøre, naar den havde overvundet Alt; det var et kort Svar: „naar". Og i en noget lignende Forstand med al denne Bevisen og Bevisen og Gjendriven, der i stolte Ord taler om sin Formaaen — medens den dog ikke formaaer det Mindste, naar den ikke selv troer; medens den dog ikke selv har den mindste Gavn af al denne Bevisen, naar den ikke selv troer; medens den dog ikke kan gavne Dig det mindste, naar Du ikke troer, ikke kan paa mindste Maade hjælpe Dig til Troen, og derimod være Dig ganske ligegyldig, naar Du troer. Ja det er et lille Ord dette Naar! Er Gud Kjerlighed, saa følger det af sig selv, at alle Ting maae tjene dem til Gode, som elske Gud; men af at Gud er Kjerlighed følger ingenlunde, at Du troer, at Gud er Kjerlighed, eller at Du elsker ham. Troer „Du" derimod, saa følger det af sig selv, at Du maa troe, at alle Ting tjene „Dig" til Gode; thi dette ligger jo i hvad Du troer om Gud. I det ene Tilfælde er det Mennesket, der formaster sig til ligesom at ville sætte sig ind i Gud og bevise Noget om ham, bevise om ham, at han er Kjerlighed, og hvad saa deraf følger; i det andet Tilfælde forstaaer Mennesket ydmygt, at Sagen er denne, om han troer, at Gud er Kjerlighed, thi troer han det, saa følger alt det Andet uden Beviis af sig selv: af Beviset følger Intet for mig, af Troen følger Alt for mig.

Saa er Talen da om dette Naar og derved om Troen, der af alle Goder er det høieste og eneste sande. Thi om alle andre Goder gjælder det, at der dog er et Men ved dem, at

de have en Side, fra hvilken det bliver tvivlsomt, om dette Gode nu ogsaa er et Gode, om det ikke havde været En bedre, at man ikke havde faaet dette Gode. Men Troen er det Gode, der er saaledes beskaffent, at hvis Du troer, dersom Du troer, naar Du troer, forsaavidt Du troer — selv om Det hændte Dig, hvad Du meest havde frygtet: saa vil Du troende forstaae, at det maa være Dig til Bedste, altsaa et Gode. Medens Tvivlen har Magt over Alt hvad man ellers kalder Goderne, Magt til at gjøre dem tvivlsomme, saa har Troen Magt over alt det Gode og over alt det Onde, der kan hænde Dig, Magt til at gjøre det utvivlsomt, at det er et Gode.

Alle Ting maae tjene os til Gode — **naar** vi elske Gud.

Tænk Dig et Menneske i Besiddelse af alle Lykkens Goder, uberørt af al Smerte og Gjenvordighed, ukjendt med enhver Lidelse eller Fare, føiet i hvert hans Ønske, misundt af de Smaalige, af Ynglinge priset lykkelig: tør han prise sig lykkelig? Ja — naar han troer, at Gud er Kjerlighed, thi saa tjene alle disse Ting ham til Gode. „Naar", det er et slemt lille Ord, dette Naar! Ja, vee det Menneske, der vover at kaste Tvivlen om Gud ind i et andet Menneskes Hjerte; thi al denne Tvivl er syndig, og at vække denne Tvivl hos en Anden er at forføre. Men Ære være det Menneske, priset være han, takket være han, han den Alvorlige, der ikke frygter for at vække i et andet Menneske den Tvivl, som lærer Mennesket at tvivle om sig selv, den Tvivl, som er Selvbekymringens Oprindelse. Altsaa „naar". Dette Naar, det er Bodsprædikanten. O, Du troer maaskee, at en Bodsprædikant han er som et fremfarende Veier, der sandseligt forfærder. Nei, den sande Bodsprædikant kommer ogsaa, som Guds Røst, i en sagte Luftning — derfor dog ikke mild, men streng, saa streng som Evighedens Alvor er det. Den sande Bodsprædiken sigter kun efter Eet, efter at komme Dig eller mig, den Enkelte, saa nær paa Livet, saare ham saaledes, at han nu væsentligen selv bliver sig sin egen Bodsprædikant.

Tag Dig iagt for dette Naar — i en anden Forstand, pas dog vel paa, at Du elsker dette Naar, thi gjør Du ikke det, da vil Du Din egen Undergang. Men tag Dig dog iagt for dette Naar: har det rammet Dig, Du kan maaskee bruge Aar og Dag inden Du bliver færdig med det, eller rettere, dersom det i Sandhed har rammet Dig, Du bliver aldrig ganske færdig med dette Naar — det skal Du heller ikke. Dette Naar bliver som en Piil i Dit Hjerte; den skal blive der indtil det Sidste. Frygt derfor ikke en Bodsprædikant, der maaskee har Forfærdelse i sin Skikkelse og Vrede i sin Stemme, der skjender og straffer og tordner. Sligt er kun et Spil og bliver kun en Slags gysende Forlystelse. Nei, inderst inde i ethvert Menneskes Hjerte, der boer hans Bodsprædikant. Kommer han til Orde: han prædiker ikke for Andre, han gjør ikke Dig til en Bodsprædikant, han prædiker kun for Dig; han prædiker ikke i nogen Kirke for en forsamlet Mængde, han prædiker i Hjertets Lønkammer — og for Dig, hvad enten Du vil høre ham eller ikke; han har slet intet Andet at passe paa end at passe paa Dig, og han passer paa at blive hørt i det Øieblik, hvor Alt er stille omkring Dig, hvor Stilheden gjør Dig ganske eensom.

Du Lykkelige, Du hvem saa Mange misunde, og saa Mange prise lykkelig — dersom Du er saaret af dette Naar, eller Du har saaret Dig paa det, da skal Du forgjeves søge at finde Hvile i noget andet Menneskes Forsikkring om, at Du er lykkelig, ja, om end alle Mennesker forenede sig for at forsikkre Dig det, det skal ikke give Dig den mindste Vished. Du har nu med Dig selv at gjøre, med Bodsprædikanten i Dit eget Indre. Han gjør ikke mange Ord, dertil er han for velunderrettet, han siger blot „naar". Og hvad enten Du vil holde en lang Tale til ham eller forelægge ham et kort Spørgsmaal, han siger blot „naar". Dersom Du i Betragtning af Din Rigdom, ved Tanken om, hvorledes det er lagt i Din Haand at gjøre Dig Livet saa beqvemt, saa nydelsesrigt som muligt, og hvad der er endnu herligere, at det er lagt i Din Haand at gjøre det Godt for saa Mange, dersom Du i Betragtning heraf vil prise Dig lykkelig: saa siger

Bodsprædikanten „ja — naar Du troer, at Gud er Kjerlighed, naar Du elsker Gud, thi saa tjener alt Dette Dig til Gode". Det er lidt ængsteligt dette Svar; det er saa koldt i en vis Forstand, saa roligt i sin Tvetydighed; det er hverken Ja eller Nei. Vil Du spørge ham „elsker jeg da ikke Gud", saa svarer han „det veed jeg ikke Noget om, jeg siger det blot som det er: naar Du elsker Gud, saa . . .". Vilde Du bede og besværge ham dog endeligen at svare ja, vilde Du med Døden true ham til at sige ja: Du bevæger ham lige lidt; vinde ham ved Smiger eller ved Bønner kan Du ikke, slaae ham ihjel kan Du ikke uden i meget uegentlig Forstand, og i ethvert Tilfælde han frygter ikke Døden. Men saa længe han lever, saa længe Du endnu hører hans Røst, gjentager han dette Naar. Dersom Du vilde sige til ham „jeg giver Halvdelen af min Rigdom til de Fattige, naar jeg saa blot maa faae en Vished om, at Resten i Sandhed tjener mig til Gode", og han intet Svar gav Dig, fordi han ikke kan svare Dig paa denne Tale, eller han svarede „ja, naar" — hvis Du da, bragt til det Yderste ved at fornemme, hvilken Magt der ligger i dette Naar, sagt af ham til Dig, vilde sige „jeg giver hele min Rigdom til de Fattige, hvis jeg saa blot maa faae Visheden om, at Armod i Sandhed tjener mig til Gode": da svarer han „ja — naar Du elsker Gud".

Naar Du elsker Gud, eller naar Du troer, at Gud er Kjerlighed; thi troer Du, at Gud er Kjerlighed, saa elsker Du ham ogsaa — og saa tjene alle Ting Dig til Gode. Men tag ikke feil, gaae ikke i overstrømmende Følelse af Din Lykke hen og elsk Gud, som behøvede Du ham egentligen ikke, fordi Du er lykkelig nok. Nei, Du maa lære at trænge til Gud, at elske ham fordi Du trænger til ham, Du den Lykkeligste af Alle. Din Velfærd er ingenlunde, o ingenlunde afgjort med al Din Lykke, den er først da afgjort, men da ogsaa evig afgjort, naar Du troer, at Gud er Kjerlighed, naar Du elsker Gud. O, Du Lykkelige — naar Du troer det: til Lykke! Da tjener alt dette Dig til Gode, Din Rigdom, Din Sundhed, Dine herlige Aandsgaver, Din Glæde ved den Elskedes Side, Din Ære og Anseelse blandt

Menneskene, Dine Børns livsalige Opmuntring: det tjener Dig Alt til Gode — naar Du elsker Gud, og Du er da virkelig lyksalig. Om et Menneske nemlig end er nok saa lykkelig, vi sige dog, han mangler Eet, hvis han ikke har Bevidsthed om sin Lykke. Men den sande Bevidsthed om sin Lykke er at have denne Bevidsthed, uden hvilken som sagt Lykken ikke er Lykke, indeholdt i, indfattet i Bevidstheden om, at Gud er Kjerlighed. En Viden om, at Gud er Kjerlighed, er endnu ingen Bevidsthed derom. Thi til Bevidsthed, personlig Bevidsthed, fordres, at jeg i min Viden tillige er vidende om mig selv og mit Forhold til min Viden. Dette er at troe, her at troe, at Gud er Kjerlighed; og at troe, at Gud er Kjerlighed, er at elske ham.

Du har vel ofte hørt tale om Ordets Magt, om hvad Den formaaer, som har Ordet ret i sin Magt: og dog har dette lille Naar uendelig mere Magt, naar det er Bodsprædikanten i et Menneskes Indre, der siger det til „dette Menneske". Ordets Magt har omstyrtet Throner, forandret Verdens Skikkelse, men dette lille Naar har en endnu større Magt; det er en endnu større Forandring, naar et Menneske evigt forandres ved dette Naar. Det er en evig Forandring, mærkeligere end den mærkeligste Begivenhed i Verden, naar et Menneske kommer til at elske Gud. Om det skeer, naar det skeer, kan Ingen sige ham. Bodsprædikanten i hans Indre kan være ham behjælpelig til at blive opmærksom, hjælpe ham til i Selvbekymring at søge Aandens Vished, idet Guds Aand vidner med dette Menneskes Aand, at han elsker Gud. Men give ham denne Vished kan kun Gud. Holde ham vaagen i Uvisheden for at tragte efter Visheden, det kan Bodsprædikanten, han siger: alle Ting tjene Dig til Gode, naar Du elsker Gud. Med dette Ord kalder han paa Ynglingen i Livets Morgen; med dette Ord kalder han ad Manden mange Gange og paa mange Maader i Livets travle Dag; med dette Ord forhindrer han Oldingen i at blive dorsk og døsig. Han føier ikke en Stavelse til, han tager ikke en Stavelse fra, han forandrer ikke Stemmen, betoner ikke

Ordet anderledes; uforandret som en Afdød, rolig som Evigheden gjentager han „naar".

Alle Ting maae tjene os til Gode — **naar** vi elske Gud.

Tænk Dig et Menneske, den Elendigste af Alle — menneskelig Deeltagelse har allerede længst opgivet og forladt ham, tør, ak for dens egen Skyld, ikke komme ham nær, ønsker, ak for dens egen Skyld, blot at blive uvidende om al hans Elendighed, og derved om, at det virkeligen kan hænde et Menneske at blive saa elendig: turde nu han sige „mig vederfares kun Ondt, hvoraf der bestandigt blot kommer mere Ondt"? Ingenlunde — ja, hvis han ikke elsker Gud, saa kan han have Ret deri; men saa er Talen jo ogsaa om noget ganske Andet end om Det, hvorom han taler. Thi dette, ikke at elske Gud, er, guddommelig forstaaet, et Menneskes afgjorte Elendighed, hvad enten han saa forøvrigt er lykkelig eller ulykkelig. Hvad derimod det menneskelige Sprog kalder Nød, Gjenvordighed, Lidelse, idel Elendighed: det kan endnu Alt tjene et Menneske til Gode — naar han elsker Gud.

Det er dog et besynderligt Dobbeltvæsen dette Naar. Dog saaledes er det jo i sin Orden; thi, ikke sandt, Bodsprædikanten, hvis han er den sande, er altid ogsaa Trøsteren, der veed at trøste og at holde ud, længe efter at menneskelig Hjælp er forgjeves og har opgivet den Lidende. Derfor elskes han lige saa meget som han frygtes. I Fortvivlelsens mørke Nat, naar ethvert Lys gik ud for den Lidende — der er endnu et Sted, hvor Lyset holdes tændt, det er ad den Vei den Fortvivlende skal, der er Udveien: „naar" Du elsker Gud. I Trøstesløshedens frygtelige Øieblik, naar der ikke mere er Tale eller Tanke om nogen Eftersætning, men Meningen menneskelig talt er ude — der er endnu een Sætning tilbage, en modig Trøstens Sætning, som behjertet trænger ind i det Forfærdeligste og skaffer ny Mening: „naar" Du elsker Gud. I Afgjorthedens rædsomme Øieblik, naar der, menneskelig talt, ingen Vending mere er

mulig, naar der kun er Elendighed overalt, hvorhen Du end vender Dig, og hvorledes Du end vender Dig — der er dog een Vending endnu mulig, den skal vidunderligt vende Dig Alt til det Gode: „naar" Du elsker Gud.

Men hvo er det da, der siger et Menneske Dette? O, inderst inde i ethvert Menneske boer der en Trøst, det er jo ogsaa derinde, hvor Bodsprædikanten boer. Det hjælper Dig kun lidet, om et andet Menneske vilde prædike Bod for Dig, han kan det ikke, det bliver et tomt Spil; det Høieste han kan er at hjælpe Dig til at blive Din egen Bodsprædikant. Og det hjælper Dig ogsaa kun lidet, om et andet Menneske vil trøste Dig. Dersom Du forsøges i svære Afgjørelser, da vil et andet Menneskes Trøst ikke forstaae Dig og derfor heller ikke hjælpe Dig; og dersom Du ret blev elendig, da kan Du ikke med Billighed fordre, at et andet Menneskes Deeltagelse skal vove sig ind til Dig. Men inderst inde i Dig selv, der hvor Bodsprædikanten boer, der boer Trøsten, dette Naar. Og som dette Ord ikke lader sig bestikke af den Lykkeliges Smiger og Bønner, og spotter hans Trudsler, saa er det ogsaa, Gud være lovet, uforfærdet paa Nødens Dag. Dersom Du mener, at den sygeste og meest bekymrede Indbildning var istand til at opfinde en Rædsel, som kunde bringe dette Ord til Taushed, da feiler Du. Fortæl denne Trøster hvad Du vil, betro ham, hvad der er ifærd med at faae den Magt over Dig, at Du, hvor meget Du end gyser derved, har det paa Munden, vil, dog med modstridende Hjerte til at slutte „Gud er ikke Kjerlighed" — han forfærdes ikke, han gjentager blot: „naar" Du elsker Gud, saa skal ogsaa Dette tjene Dig til Gode.

O sidste Trøst, o salige Trøst, o Trøst over al Maade! Thi, som sagt, naar den menneskelige Deeltagelse ophører, naar det ene Menneske ikke tør gaae ind til det andet: der er inderst inde i Mennesket en Trøst; som Skriften siger „haver Salt i Eder selv", saa gjælder det ogsaa, at inderst inde i ethvert Menneske er Trøsten. Men dog har denne Trøster ingenlunde fornegtet sin Charakteer som Bodsprædikant. Thi dersom Du ved

al Din Elendighed, ved noget Dit Smerte-Skrig i Lidelsen, eller noget Dit Angest-Skrig for Lidelsen, Du frygter, vilde forsøge at bevæge ham til at give Dig en Vished om, at Du elsker Gud: da vilde han svare „naar Du elsker Gud." Indbild Dig heller ikke, at det egentligen er af Deeltagelse med al denne Din Elendighed, at han siger og gjentager dette Trøstens Ord. Nei, det er fordi han frygter, at Du fortvivlet skulde styrte Dig i hvad der guddommelig forstaaet er et Menneskes Elendighed, i den Elendighed ikke at elske Gud. Han er ikke beskjeftiget med at ville have Din Lidelse bort, han giver Dig heller ikke, hvad han ikke kan, Vished om, at Du elsker Gud. Men medens Elendigheden prædiker Bod for Dig, prædiker han Trøst, ikke menneskelig men guddommelig Trøst; og i den guddommelige Trøst er altid Bod indeholdt og fordret.

O, Du Lidende, naar Du troer, at Gud er Kjerlighed, eller hvad der er det Samme, naar Du elsker Gud, (thi troer Du, at Gud er Kjerlighed, saa elsker Du ham ogsaa), saa tjener alt Dette Dig til Gode. Siig ikke, at Du ikke kan forstaae, hvorledes al denne Elendighed skulde tjene Dig til Gode, giv heller ikke efter for Tvivlens Vildfarelse, saa Du begynder paa det Spørgsmaal, om Gud er Kjerlighed: vær bange for Dig selv, men find saa ogsaa Trøst i Dig selv, agt paa dette Ord, der lyder i Dit Inderste, naar Du elsker Gud. Give Dig Visheden om, at Du elsker Gud, kan dette Ord ikke, det kan kun Gud give Dig, naar hans Aand vidner med Din Aand, at Du elsker ham, naar Du veed med ham, at Du troer, at han er Kjerlighed. Men Ordet kan hjælpe Dig til at eftertragte denne Vished. Naar Fortvivlelsen vil slaae sammen over Dig, da skaffer dette Ord endnu Udsigt til Frelse; naar Du vil synke sammen i Mathed og opgive Dig selv, da holder Ordet endnu Hjælpens Mulighed aaben, naar Du elsker Gud.

Alle Ting maae tjene os til Gode — **naar** vi elske Gud.

Tænk Dig et Menneske, udrustet om muligt meer end overordentligt med Aandens Gaver, med en Dybde i at grunde,

en Skarphed i at begribe, en Klarhed i at fremstille, hvis Lige aldrig var seet og aldrig blev seet, en Tænker; han har grundet over Guds Væsen, at Gud er Kjerlighed, han har grundet over hvad deraf følger, at altsaa Verden maa være den bedste, og alle Ting tjene til Gode. Og hvad han har udgrundet har han nedlagt i et Skrift, som ansees for hele Slægtens Eiendom, dens Stolthed; det er oversat i alle Sprog, anføres ved alle Leiligheder i Videnskaben, lægges til Grund for Forelæsninger, og fra dette Skrift hente Præsterne deres Beviser. Denne Tænker har hidtil levet som ukjendt med Verden, omfredet af Begunstigelse, hvad jo er den videnskabelige Granskings Fornødenhed. Da skeer det ham, at han rives ud i en Afgjørelse; han maa handle i en vanskelig Sag og i et afgjørende Øieblik. Og denne Handling drager en Følge efter sig som han mindst havde ventet den, en Følge, der styrter ham selv og flere Andre i Elendighed. Det er Følgen af hans Handling — og dog er han forvisset om, at han ikke kunde handle anderledes, end han, efter den redeligste Overveielse, har handlet. Her er altsaa ikke blot Tale om en Ulykke, men om, at han er Skyld deri, hvor uskyldig han end veed sig. Nu er han saaret; der vaagner en Tvivl i hans Sjel, om Dette ogsaa kan tjene ham til Gode. Og denne Tvivl tager strax i ham, Tænkeren, Tænkningens Retning: om Gud ogsaa er Kjerlighed — thi i den Troende tager Tvivlen en anden Retning, Selvbekymringens. Bekymringen faaer imidlertid mere og mere Magt over ham, saa han tilsidst hverken veed ud eller ind. I denne Tilstand henvender han sig til en Præst, der ikke kjender ham personligt. Han aabner sig for ham, og søger Trøst. Den Geistlige, der har fulgt med Tiden og er saadan Tænker, vil nu bevise ham, at ogsaa Dette maa være det Bedste, maa tjene ham til Gode, da Gud er Kjerlighed; men snart forvisser han sig om, at han ikke er Mand for i Tanke-Strid at tage det op med denne Ubekjendte. Efter nogle forgjeves Forsøg siger den Geistlige: „ja, saa veed jeg kun eet Raad; der er et Skrift om Guds Kjerlighed af Den og Den, læs det, studeer det, kan det ikke hjælpe

Dem, saa kan intet Menneske hjælpe Dem." Den Ubekjendte svarer: „„jeg er selv Forfatteren af dette Skrift.""

See, at nu hvad Tænkeren havde nedlagt i hiint Skrift var fortræffeligt: ja, hvor turde jeg betvivle det. Hvad Tænkeren havde forstaaet om Gud, har vistnok ogsaa været sandt og dybt. Men Tænkeren havde ikke forstaaet sig selv; han havde dog hidtil levet i den Indbildning, at det, naar det var beviist at Gud er Kjerlighed, fulgte saadan af sig selv, at Du og jeg troer det. Han har maaskee som Tænker tænkt meget ringe om Troen, indtil han — som Menneske lærte at tænke noget ringere om Tænkningen, især den rene. Hans Tankes Gang blev vendt om, hans Tankegang blev en anden. Han sagde ikke: Gud er Kjerlighed, ergo tjene alle Ting et Menneske til Gode; men han sagde: „naar" jeg troer, at Gud er Kjerlighed, saa tjene alle Ting „mig" til Gode. Hvad var det, der vendte Alt om for ham, det var dette Naar. Nu modnedes Tænkeren som Menneske for Livet; thi hidtil havde der dog været noget Umenneskeligt ved ham. Hvad det er som lille Barn at faae det Navn, man kommer til at hedde hele sit Liv igjennem: det er det, engang i sit Liv afgjørende, evigt at saare sig paa dette Naar, og derved at komme til at elske Gud, medens dog dette Naar altid senere er tilrede for at bevare den Kjerlighed, med hvilken man elsker Gud, evig ung — som Gud er evig; evig ung, i den første Lidenskabs Spænding, men inderligere og inderligere.

Alle Ting maae tjene os til Gode — **naar** vi elske Gud.

Om det nu er saaledes, om det nu ogsaa virkelig er saaledes, om jeg kan bevise det? O, naar „Du" troer det, dersom „Du" troer det, da vil Du saligen forvisse Dig om, at ikke blot, som ellers, Det Du søger er her, saa at Du altsaa ikke skal gaae ud for at søge det, men at Du har fundet det, at Du har det. Dersom Du troer det, da vil Du let forstaae, at enhver Bevisen blot er at føre Dig bort fra hvad Du har, medens denne Bevisen bedragersk giver sig Skin af at føre Dig til det.

Lad os forstaae hinanden. Du kjender jo sagtens (hvo kjender det ikke!) hiint saa lykkeligt udtrykte, saa inderlige Ord af den ædle Digter, der lader den ulykkelige Pige tale omtrent saaledes: „jeg begjerer intet Mere, jeg har levet og jeg har elsket", eller hvad der i hendes Tanke vilde være aldeles det Samme: jeg har elsket — og levet. Og hvorfor? Fordi hun menneskelig anseer Elskov for det høieste Gode, derfor gjør hun disse tvende Begreber aldeles eenstydige: det at leve og det at elske; at elske er at leve, at leve er at elske; berøves den Elskede hende, saa er Livet forbi — men hun har elsket. Vi ville ikke stride med denne elskende Pige — og desuden hun er jo den Stærkeste. Hun er stærkere end al vor Forstand — thi hun troer paa Elskov. Hun er stærkere end al verdslig Magt, hun har i en vis Forstand overvundet Døden, frygter den ikke; thi Livet er hende allerede berøvet, Livet var jo hende hendes Elskov — ak, og hun har elsket.

Men nu det at elske Gud! Det er dog vel det høieste Gode; derom gjælder det dog vel med Evighedens Sandhed, hvad Pigen, fromt bedragen af sit Hjerte, lod gjælde om Elskov: det at elske Gud er at leve. „At leve"! Naar man saaledes bruger Ordet med særligt Eftertryk, betegner man dermed det fulde, rige Liv, der er i Besiddelse af Betingelserne for at leve; man betegner dermed et Liv, der i Sandhed er værd at leve, et Liv, der ligesom svulmer i salig Livs-Følelse. Saaledes lever man kun, naar man eier det høieste Gode; men det høieste Gode er at elske Gud. Men saa eier jo Den det høieste Gode, Den, der, hvad saa end vederfares ham, elsker Gud; thi at elske Gud er det høieste Gode. O, ikke sandt! Vil Du, at jeg for en gudfrygtig Spøgs Skyld, for engang at drive Gjæk med denne bevisende Vigtighed, skal tilføie: quod erat demonstrandum!

Og det Samme gjælder naar vi tale om Tab. Man vil saa gjerne i Talen om Tab, om hvad et Menneske kan tabe i Verden, glemme, at det høieste Gode er at elske Gud. Taber et Menneske da Alt i Verden — hvis han ikke taber Troen paa Guds Kjerlighed: saa taber han jo ikke det høieste Gode. Eller

tænk Dig Tvende, hvilke begge tabte Alt, men den Ene tabte tillige Troen paa Guds Kjerlighed: hvilken er Forskjellen mellem disse Tvende? Skulle vi kummerligen sige, at Forskjellen er, at den Ene dog har det noget bedre end den Anden? Nei, lad os sige Sandheden, Forskjellen er: den Ene tabte virkeligen Alt, den Anden tabte egentligen slet Intet, da han jo beholdt det høieste Gode.

„— **Naar** vi elske Gud"! O, m. T., Du som maaskee er vant til at fordre Alt af Taleren, her seer Du, hvorledes Alt ligger i Tilhøreren. Vil Du negte, at den Taler taler sandt, der siger „alle Ting tjene Dig til Gode — naar Du elsker Gud"? Det vil Du dog vel ikke. Nu vel, men saa vilde Du jo fordre det Umulige af ham, hvis Du fordrede, at han skulde frembringe een bestemt Virkning: berolige eller forfærde. Thi hvad Virkning denne sande Tale skal frembringe, beroer ene paa, hvo Tilhøreren er. Der kan maaskee være Den, hvem denne Tale kunde gjøre saa angest, som han aldrig før havde været; men dette er ikke Talens Skyld, det ligger i Tilhøreren. Der var maaskee Den, som ganske samtykkende sagde Ja og Amen til den, hørte den som den saligste Beroligelse; men dette er ikke Talens Fortjeneste, det ligger i Tilhøreren. Det er ikke Talen, der har forfærdet den Ene, og det er ikke Talen, der har beroliget den Anden; det er den Ene og den Anden, der i Talen har forstaaet sig selv.

IV.

De Dødes Opstandelse forestaaer, de Retfærdiges — og de Uretfærdiges.

M. T., Du har maaskee selv været i det Tilfælde, eller, ikke sandt, Du veed, saadan er det Tilfældet med saa Mange: et Menneske har til forskjellige Tider i sit Liv ønsket, at En dog kunde bevise ham Sjelens Udødelighed. Han har ikke forlangt, at disse Beviser skulde gjøre ham al Anstrengelse overflødig, han var villig til tænkende selv at arbeide med. Han har da forskaffet sig eet eller andet Skrift desangaaende, siddet roligt og læst det, eller han har hørt og fulgt et mundtligt Foredrag, der paatog sig at bevise Sjelens Udødelighed. Hvilken er nu dette Menneskes Tilstand under alt Dette, hvorledes skulde jeg beskrive den? Vi tale jo i det borgerlige Liv om, at der er Sikkerhed i Byen: den offentlige Sikkerhed er betrygget, man gaaer roligt hjem endog silde om Natten uden at frygte nogen Fare; Tyveri høres sjeldent, og da kun et ubetydeligt lille Brugs-Tyveri; Overfald forekommer aldrig. Derfor er man sikker, lever i Sikkerhed. Saaledes aandelig forstaaet med det at være sikker: Tankerne gaae og komme, selv de meest afgjørende drage Sjelen forbi, man indlader sig endog paa det Allerforfærdeligste, tænker lidt derover eller noget mere derover; men Sikkerheden der inderst inde, den er betrygget, man er sikker, eller som det endnu her maaskee rigtigere kunde kaldes, man er tryg.

Denne Tale om Udødeligheden derimod, ja, den har til Hensigt at gjøre Brud paa den offentlige, eller vel her rigtigere, paa den private Sikkerhed, den har til Hensigt at forstyrre Trygheden: den er som et Overfald, dristig som et Overfald ved høilys Dag, skrækindjagende som et natligt Overfald. Førend den beviser Noget — dog nei, lad os ikke holde Sindet hen i en Indbildning, den vil slet ikke bevise Noget. Den gjør en Inddeling af Menneskene i de Retfærdige og de Uretfærdige, og spørger dermed Dig, om Du regner Dig til de Retfærdige eller til de Uretfærdige. Dette Spørgsmaal sætter den i nøieste Forbindelse med Udødeligheden, ja, den egentligen ikke taler om Udødeligheden, men om denne Forskjel. Er dette ikke som et Overfald! Det er vistnok aldrig faldet Nogen af de Bevisende ind at gjøre denne Inddeling eller dette Spørgsmaal — det vilde være at komme Tilhøreren eller Læseren for nær; thi man er bange for at komme Tilhøreren eller Læseren for nær — det vilde være uvidenskabeligt og udannet. Besynderligt, man er bange for at komme Tilhøreren eller Læseren for nær — medens man er beskjeftiget med at bevise ham Det, der dog vel af Alt angaaer et Menneske nærmest; ja, et Menneske har Intet, der angaaer ham nærmere end hans Udødelighed. Dog vil man bevise ham den, uden at komme ham for nær. Og formodentligen vil han ogsaa i Kraft af Beviset saadan antage sin Udødelighed, uden at komme sig selv eller sin Udødelighed altfor nær. Paa den Maade bliver det en Slags Leeg med at bevise Udødeligheden. Og naar denne Leeg er længe fortsat og blevet meget yndet, saa bliver det som et Overfald, naar en Tale, antagende Udødeligheden for det Allervisseste, kommer En saa nær som det er muligt ved, istedetfor at ville bevise den (thi det er at bringe den paa og at holde den paa Afstand fra En), uden videre at rykke frem med hvad der følger af den. Istedetfor at bede Dig om at skjenke den Opmærksomhed og roligt at høre til, medens den beviser Udødeligheden, overfalder den Dig omtrent saaledes: „Intet er vissere end Udødeligheden; Du skal ikke være bekymret for, ikke spilde Tid paa, ikke søge Udflugt med at ville bevise

den eller med at ønske den beviist — frygt den, den er kun altfor vis; tvivl ikke, om Du er udødelig, skjælv, thi Du er udødelig."

Ordene ere af Paulus, og formodentligen ere vel baade Pharisæer og Sadducæer blevne lige vrede paa ham. Skriften fortæller udtrykkelig, at Sadducæerne, som ikke antoge Udødeligheden, bleve forbittrede, naar Paulus talte om Udødelighed; men skulde det dog ikke især have ligget i Maaden, paa hvilken han talte, saa Pharisæerne væsentligen ere blevne ligesaa opbragte? Der havde jo for Paulus været den gunstigste Leilighed, ja der laae jo i Omstændighederne som en Opfordring til ham, det var næsten som fordrede Tiden af ham: at fremsætte nogle Beviser for Sjelens Udødelighed. Havde han gjort det, indbudt til et Møde, hvor han agtede at holde nogle Foredrag over Beviserne for Sjelens Udødelighed: nu, endog Sadducæerne havde vel Intet havt at indvende derimod. Som videnskabeligen Dannede havde de formodentlig været frisindede nok til at tænke som saa „uagtet vi negte Sjelens Udødelighed, saa maa der dog ogsaa paa den anden Side kunne siges Noget fra den anden Side, man kan jo høre paa ham". Men saaledes at styrte eller vælte sig ind paa En med det Spørgsmaal om Retfærdige og Uretfærdige, saaledes aldeles at forrykke Standpunktet, at forlade det Videnskabelige for at gaae over til det Personlige: ja, hvo kan forundre sig, at man bliver forbittret over en saadan Adfærd! Man kommer sammen som dannede Mænd, en Kreds af Alvorlige, der ville høre Noget om Udødeligheden, om der er en Udødelighed, om der virkelig er en Udødelighed, en personlig Udødelighed, om man virkeligen vil komme til at kjende hinanden igjen, om hvad man skal fordrive Tiden med i Evigheden, om det virkeligen er saa, at hist i de høithvælvede Sale, der finder man sig selv igjen i høistegen Person, sit Livs lykkeligste Øieblikke, da man stod Brud, da man fortryllede Alle i det Venskabelige, indvirkede i Erindringens Tapeter — og saa, istedetfor alt Dette, istedetfor at passere en behagelig Time, og som Alvorlig bag efter at kunne sige „det

er dog et Spørgsmaal med Udødeligheden": istedet derfor at faae Sagen saaledes afgjort, at man bliver angest og bange!

Nu ja — sandeligen Den, der aldrig fik sin Udødelighed saaledes afgjort, at han blev angest og bange, han har aldrig troet paa sin Udødelighed. Dette har man aldeles glemt i disse Tider, som, ganske i Overeensstemmelse hermed, have saa travlt for at bevise Udødeligheden, i disse Tider, hvor man næsten er ifærd med frækt at lade det staae hen som overladt til Enhvers Godtbefindende, om han vil eller han ikke vil, om han mestendeels, næstendeels, noget nær, til en vis Grad, eller saadan en lille Smule vil troe paa Udødeligheden. Thi Udødeligheden er ifærd med at blive Menneskene en Slags Luxus, overladt til Liebhaberi. Og derfor, just derfor, skrives der saa mange Bøger, som saadan bevise Sjelens Udødelighed — og just derfor gjøres det vel fornødent, at man giver Sagen en anden Vending. Saa ville vi tale over disse Ord:

de Dødes Opstandelse forestaaer, de Retfærdiges — og de Uretfærdiges, eller **om det Beviis for Sjelens Udødelighed, der lyder saaledes: den er kun altfor vis, frygt den!**

Thi Udødeligheden er Dommen. Udødelighed er ikke et fortsat Liv, saadan et i det Evindelige fortsat Liv, men Udødelighed er den evige Adskillelse mellem de Retfærdige og de Uretfærdige; Udødelighed er ingen Fortsættelse, som uden videre følger, men en Adskillelse, som følger af det Forbigangne.

Hvad er det, der har givet Anledning til hele Vildfarelsen om Udødeligheden, det er, at man har forrykket Sagens Stilling, at man har faaet Udødeligheden gjort til et Spørgsmaal, faaet hvad der er en Opgave gjort til et Spørgsmaal, hvad der er en Opgave for Handling til et Spørgsmaal for Tænkning. Dette er af alle Vildfarelser og Udflugter den allerfordærveligste. Vilde det ikke ogsaa være den meest fordærvede Tid, den, der ganske fik „Pligten" forvandlet til et Problem for Tænkning?

Thi hvad er Pligten? Pligten er hvad man skal gjøre. Der skal ikke være Spørgsmaal om Pligten, men der skal kun være Spørgsmaal, om jeg gjør min Pligt. Der skal ikke være Spørgsmaal om Udødeligheden, om den er, men Spørgsmaalet skal være, om jeg lever saaledes som min Udødelighed fordrer det af mig. Der skal ikke være Tale om Udødeligheden, om den er, men om hvad min Udødelighed fordrer af mig, om mit uhyre Ansvar, at jeg er udødelig.

Dette vil sige: Udødeligheden og Dommen er Eet og det Samme. Der kan kun tales rigtigt om Udødeligheden, naar der tales om Dommen; og naturligt, naar der tales om Dommen, tales der om Udødeligheden. Derfor blev Felix bange for Pauli Tale om Udødeligheden; thi Paulus vilde ikke tale anderledes end ved at tale om Dommen, om Adskillelsen mellem de Retfærdige og de Uretfærdige. Havde Paulus villet tale anderledes, i nyere Smag skilt Dom og Udødelighed fra hinanden, talt — eller fjaset om Udødeligheden uden at mæle et Ord om Dommen, talt om Udødeligheden, og ladet det være givet, at der ingen Dom er: ja, saa var Felix saamænd ikke bleven bange, saa havde Felix saavist hørt efter med en Dannets Opmærksomhed, bag efter sagt „det er ret underholdende at høre den Mand, men det er et Slags Sværmeri, som imidlertid kan forlyste saa længe man hører derpaa, det har Noget tilfælles med et Fyrværkeri."

Udødeligheden er Dommen. Der er ikke eet Ord mere at sige om Udødeligheden; Den, som siger eet Ord mere eller et Ord i anden Retning, han tage sig vel iagt for Dommen. Men man har gjort Udødeligheden til noget ganske Andet og derfor undergravet den. Man har trukket Kræfterne fra den, narret Myndigheden fra den — ved at ville bevise den, og saa ladet det staae hen, om man vil antage den, istedetfor at det er lige omvendt: enten Du vil eller Du ikke vil, det spørges der slet ikke om, Du er udødelig — tag Dig blot iagt! Dersom en Embedsmand, der har Myndighed, befaler Noget — naar da Nogle, som formeentligen vilde være ham behjælpelige,

ved at bevise, at han er en meget klog Mand o. s. v., vilde overtale de Underordnede til at adlyde denne Embedsmand: hvad saa? Saa have disse Veltalende bedraget ham hans Myndighed fra; thi han skulde ikke adlydes fordi han var klog, ikke adlydes af den Grund og den Grund o. s. v., men fordi han har Myndighed. Naar Pligten, istedetfor at være den Befalende, bliver sat udenfor som et Problem — selv om Menneskene gjorde hvad Pligten byder, de gjorde dog ikke deres Pligt; thi Pligten vil gjøres, fordi den skal gjøres. Saaledes, dersom En ved Hjælp af alskjøns Beviser drev det til saadan at antage sin Udødelighed: han troer alligevel ikke paa sin Udødelighed. Thi Du skal ikke af flere Grunde drive det til lidt mere end Sandsynlighed for at Du er udødelig. Nei, den Uleilighed har Gud ganske fritaget Dig for; Du er udødelig, og Du skal gjøre Gud Regnskab for, hvorledes Du har levet, Du Udødelige! Just, fordi Du er udødelig skal Du ikke kunne undslippe Gud, ikke forputte Dig i en Grav og lade som Ingenting; og Maalestokken, hvorefter Du af Gud skal dømmes, er, at Du er udødelig.

Udødeligheden er Dommen, eller Adskillelsen mellem de Retfærdige og de Uretfærdige. Saaledes knytter Paulus det ogsaa sammen. Han spilder ikke et Ord paa at tale om Udødeligheden, om den er, han siger om Udødeligheden hvad den er, at den er Adskillelsen mellem de Retfærdige og de Uretfærdige. Dette jordiske Livs Ufuldkommenhed, dets Jordiskhed er just, at det ikke kan udvise denne Forskjel mellem Retfærdige og Uretfærdige. Her, i dette jordiske Liv, er Forvirringen, at den Uretfærdige kan give sig Skin af at være den Retfærdige; at den Retfærdige maa lide som var han den Uretfærdige; at der lægger sig et uigjennemtrængeligt Mørke over, hvo der er den Retfærdige, og hvo den Uretfærdige; at Retfærdighed synes at være Menneskenes egen Opfindelse, saa Det er det Retfærdige, hvad de Fleste ansee derfor, saa Retfærdighed synes at have samme Egenskab som alt andet Jordisk, kun at være til en vis Grad, at som der til Skjønhed kræves hverken at være for stor eller for lille, at saaledes Retfærdig-

hed er en Slags Middelvei, at den ikke maa eftertragtes over al Maade, at det derfor er retfærdigt, naar (hvad der følger af Verdens Middelmaadighed), naar Lidelse og Menneskenes Modstand vorder Den til Deel, som ene vil Retfærdighed, som elsker Retfærdighed høiere end sit Liv. Men det evige Livs Sandhed og Fuldkommenhed er, evigt at udvise Forskjellen mellem Ret og Uret med Evighedens Strenghed, nøieregnende som kun Evigheden er det, med en Ophøiethed, der maatte synes den Jordiskfindede Smaalighed og Særhed. I Evigheden vil det derfor være let nok at gjøre Forskjel mellem Ret og Uret; men Sagen er, at i Evigheden skal Du ikke først til at gjøre den, Du skal i Evigheden dømmes, om Du i Jordelivet har gjort den, som Evigheden vil have det gjort. Thi hvad er det Evige? Det er Forskjellen mellem Ret og Uret. Alt Andet er forgjængeligt: Himmel og Jord skal styrte sammen; al anden Forskjel er forsvindende; al Forskjel mellem Menneske og Menneske et Medhenhørende i Jordlivets Mellemspil, og derfor et Ophørende. Men evigt bliver Forskjellen mellem Ret og Uret, som han bliver, den Evige, der befæstede denne Forskjel fra Evighed (ikke som den Forskjel, han i Begyndelsen befæstede mellem Himmel og Jord), og bliver til Evighed som han, den Evige, bliver, han der sammenruller Himlen liig et Klædebon, forandrer Alt, men aldrig sig — og derfor heller aldrig denne Evighedens Forskjel. Det Evige er Forskjellen mellem Ret og Uret, derfor er Udødelighed Adskillelsen mellem de Retfærdige og de Uretfærdige. Udødeligheden er ikke en Fortsættelse, forholder sig ikke saaledes til det nærværende Liv, at dette fortsættes, men den er Adskillelsen, saaledes at Livet vistnok fortsættes, men i Adskillelsen. Det er en ørkesløs, en magelig, en blødagtig Tanke i Betydning af et langt Liv at ønske et Liv efter Døden; det er Evighedens Tanke, at i dette jordiske Liv stille Menneskene sig ad, i Evigheden er Adskillelsen.

Men hvor kan det Evige være en Forskjel? Det at være en Forskjel, er det ikke altfor ufuldkommen en Væren til at

kunne være det Evige? Nu vel, det Evige er heller ikke Forskjellen, det Evige er Retfærdighed. Men Retfærdighedens Væren har denne Fuldkommenhed, at den i sig har en Fordoblelse; denne Fordoblelse, som den har i sig, er Forskjellen mellem Ret og Uret. En Væren, der slet ingen Forskjel har i sig, er en meget ufuldkommen Væren, tildeels en indbildt Væren, saaledes et Punkts Væren. En Væren, der har Forskjellen uden for sig, er en forsvindende Væren; dette er Tilfældet med dette jordiske Livs Forskjelligheder, som derfor forsvinde. Det Evige, Retfærdighed, har Forskjellen i sig, Forskjellen mellem Ret og Uret. Men naar man, istedetfor at vænne sig til at troe paa, at der er en evig Forskjel mellem Ret og Uret, istedetfor at indøve denne, at man maatte have sit Liv i den (hvilket koster lang Tid og Flid, hvortil derfor hele dette jordiske Liv er bestemt) — naar man istedet derfor vender sig bort fra den, vænner sig til at mene, at der nok saadan er en Forskjel mellem Ret og Uret, men at man da heller ikke maa være pedantisk, at det vel er godt engang imellem at gjøre Forskjellen, men at det vilde være at fordærve Alt at gjøre den til daglig Brug: saa falder det vanskeligt at begribe, hvad der ellers ligger i Sagen selv, at der i Evigheden skulde være en evig Forskjel mellem Ret og Uret. Thi er der en evig Forskjel mellem Ret og Uret (hvilket allerede skulde sees i dette Liv, ak, men det sees ikke): hvor skulde den da ikke være i Evigheden! Tag en hvilkensomhelst jordisk Forskjel for at oplyse dette, at en Forskjel naturligviis sees bedst der, hvor den har sit Tilhold. Tag Forskjellen: Adelig og Borgerlig. Naar den Adelige lever i en By, hvor han er den eneste Adelige, og alle Andre Borgerlige, saa kan han ikke hævde sin Forskjel, de Borgerlige overmande den; men naar han saa kommer til Sine, styrket ved at være sammen med dem, saa seer Du Forskjellen. Og saaledes med den evige Forskjel mellem Ret og Uret. Her i Jordlivet er den ligesom overvældet, kan ikke ret hævde sig, er nedværdiget; men naar den saa kommer hjem i Evigheden, saa er den i hele sin Magt. Hvad enten nu Menneskene troe, at denne Forskjel er i Evigheden,

eller ikke, i Evigheden er den. Og det er ikke med Evigheden som det ofte nok er med den Mægtige, den Indsigtsfulde, en Tænker, en Lærer, at han dog tilsidst, overvældet af Mængden, maa give Kjøb. Lige omvendt! Det seer jo i Timeligheden snarere ud, som havde Evigheden allerede givet Kjøb; den giver altsaa ikke tilsidst Kjøb, nei, tilsidst kommer den forfærdelig. Den prøver Menneskene her i Jordlivet, den lader sig stundom spotte her i Jordlivet, men tilsidst, tilsidst saa dømmer den; thi Udødeligheden er Dommen.

Udødeligheden er Dommen; og dette angaaer **„mig"**; i **„mine"** Tanker angaaer det **„mig"** meest af Alle, ligesom det i **„Dine"** Tanker angaaer **„Dig"** meest af Alle. Anderledes har jeg ikke kunnet forstaae denne Sag. Men maaskee ligger det i min Indskrænkethed. Thi, i mine Tanker ubegribeligt, der gives Mennesker, som stille Sagen ganske anderledes. De ere sikkre nok betræffende hvad der vil vederfares dem i hiin Evighedens Adskillelse, sikkre nok betræffende deres Saligheds Sag, at de ere Retfærdige, eller sikkre nok paa, at de ere Troende: og nu opkaste de det Spørgsmaal, om Andre kunne blive salige. For mig har Sagen aldrig stillet sig saaledes, det er aldrig faldet mig Andet ind end at ethvert andet Menneske sagtens blev salig, kun med „mig" var det i „mine" Tanker tvivlsomt. Ja, havde jeg grebet mig selv i at tvivle om noget eneste andet Menneskes Salighed, det vilde for mig have været nok til at fortvivle om min.

Men paa een af to Maader maa Sagen stilles; man kan ikke være to Steder paa een Gang, ei heller arbeide med sine Tanker to Steder paa een Gang. Enten arbeider man uafbrudt med al sin Sjels Anstrengelse i Frygt og Bæven ved Selvbekymringens Tanke, „om man selv bliver salig"; og saa har man sandeligen hverken Tid eller Tanke til at tvivle om Andres, og er just heller ikke oplagt dertil. Eller man er selv bleven ganske sikker for sit Vedkommende — og saa har man Tid til at tænke over Andres, Tid til at træde bekymret frem og gyse paa deres Vegne, Tid til at gjøre bekymrede Stillinger og Gebærder, Tid

til at indøve den Konst at see gysende ud, medens man gyser paa et andet Menneskes Vegne.

Dog Den, der saaledes er bleven saa ganske sikker, saa sikker paa Haanden, idet han haandterer dette evigt afgjørende Spørgsmaal (beundringsværdigere end en Operateurs Sikkerhed i at bruge Kniven, thi i Forhold til hiint Spørgsmaal om en evig Salighed, er det umuligt at skjære en Anden, uden at skjære sig selv), han har dog vel ikke altid været saa sikker. Han har altsaa i Tidens Løb forandret sig. Og det forstaaer sig, et Menneske forandrer sig jo i Tidens Løb. See, naar et Menneske bliver ældre, da indtræder der i legemlig Henseende en Forandring: Hudens fine Fløiel bliver rynket Skind, de bløde Forbindelser i Leddemodene stivne, Senerne forhærdes, Knoklerne forstene — er denne Forandring, denne Sikkerhed, er den til det Bedre? Den unge Pige, der engang rødmede, blot hun hørte „hans" Navn nævne, rødmede, naar hun i Eenrum nævnede det høit; den unge Pige, hvis Hjerte bankede heftigt, hver Gang Uhret faldt til Slag ved den Time, „han" skulde komme; den unge Pige, der engang gøs ved Tanken derom og blev søvnløs ved at have gjort det, med den mindste, mindste Ubetydelighed at have mishaget ham; den unge Pige, der engang blev kold som Døden af Angest over, at „han" et Øieblik havde været mindre kjerlig mod hende end ellers: denne unge Pige er nu i mange Aar gift med ham. Nu er hun bleven sikker, sikker paa, at hun sagtens er god nok til ham; hun mærker ingen af disse jomfruelige Fornemmelser, hun er for sit Vedkommende ganske sikker; hun behager sig selv — skulde det og være saa, at hun ikke behagede, nær havde jeg sagt „den Elskede", men derom er jo ikke mere Tale, hun har ingen Elsket, skjøndt hun har ham til Mand; hun er blot beskjeftiget med at bedømme andre Koner; hun behager sig ganske selv i sin forandrede Tilstand, hun end ikke som hiin Gamle, der gik bøiet, og hvis Skjæg naaede til Knæerne, som da han blev spurgt, hvorfor han var saa bedrøvet, svarede, idet han opløftede Hænderne „jeg har tabt min Ungdom paa Jorden, og jeg søger den nu overalt" —

hun søger Intet; hun, der engang søgte, ak, med hele Forelskelsens Inderlighed, at behage, hun behager sig selv, hun er ganske sikker. Er denne Sikkerhed en Forandring til det Bedre!

Nei, viig bort fordærvelige Sikkerhed, frels mig, o Gud, fra nogensinde at blive ganske sikker, bevar mig kun indtil det Yderste i Usikkerheden, at det da, hvis jeg annammer Saligheden, maatte være ganske sikkert, at jeg faaer den af Naade! Thi dette er da et tomt Spilfægteri, at forsikkre, at man troer, at det er af Naade — og saa dog at være ganske sikker. Det sande, det væsentlige Udtryk for, at det er af Naade, er netop Usikkerhedens Frygt og Bæven. Der ligger Troen, lige langt, netop lige langt fra Fortvivlelse og fra Sikkerhed. Den, som narrer sit Liv hen, uden at tænke paa Udødelighed, han kan maaskee dog ikke siges at foragte det høieste Gode; men Den, der blev ganske sikker, han foragter det. Den, der henleflede sit Liv, han kan vel siges at forskjertse sin Udødelighed; men Den, der blev ganske sikker, forskjertsede den dog rædsommere. Evige Gud, bevar derfor min dybeste Bekymring taus i mit eget Inderste, kun forstaaet af Dig, at jeg aldrig taler til noget Menneske ligefrem derom. Thi ellers skulde jeg vel snart drive det til at blive lige saa sikker som nogle Andre, sikkrere end adskillige Andre — og ganske sikker; blive øvet i Forsikkringer og Forsikkringer indtil jeg blev ganske sikker. Bevar mig for Menneskene, og bevar mig fra at bedrage noget andet Menneske; thi dette Bedrag ligger kun altfor nær, naar man behandler sit Guds-Forhold som var det et ligefremt Forhold til andre Mennesker, at man kommer ind i Sammenligning og menneskelig Sikkerhed. Hvis der var En, som af Mange ansaaes for sjelden Ædel og Retskaffen, og han vilde vedblive i Frygt og Bæven at forarbeide sin Saligheds Sag: da vilde de Andre blive vrede paa ham. De vilde nemlig have hans Sikkerhed som Paaskud for deres Tryghed, og de vilde, at deres Tryghed skulde være hans Sikkerhed. Men, Du min Gud og Fader, det Spørgsmaal om min Salighed angaaer jo dog intet andet Menneske, men kun mig — og Dig. Skulde der saa ikke maatte blive Usikkerhed i Frygt

og Bæven indtil det Sidste, naar jeg er Den, som jeg er, og Du er Den, som Du er, jeg paa Jorden, Du i Himlen, af Forskjellen uendelig større, jeg en Synder, Du den Hellige! Skulde der saa ikke, burde der saa ikke være og maatte blive Frygt og Bæven indtil det Sidste? Eller var dette ikke de daarlige Brudejomfruers Feil, at de bleve sikkre, og sov ind; de forstandige derimod holdt sig vaagne. Men hvad er det at holde sig vaagen? det er Usikkerhed i Frygt og Bæven. Og hvad er Troen vel Andet end en tom Indbildning, naar den ikke er vaagen? Og naar Troen ikke er vaagen, hvad er den saa Andet end hiin fordærvelige Sikkerhed? Thi Den, der aldrig bekymrede sig om sin Salighed, han blev heller ikke sikker; men den Tro, der sov ind, den er Sikkerheden.

Saaledes angaaer dette mig, i mine Tanker mig meest af Alle; og jeg kan forstaae, at det saaledes ogsaa angaaer i Dine Tanker Dig meest af Alle. Anderledes kan jeg ikke forstaae Dig, anderledes vil jeg ikke forstaae Dig, og anderledes vil jeg ikke være forstaaet af Dig. Jeg veed Intet min Salighed betræffende; thi hvad jeg veed, det veed jeg kun med Gud i Frygt og Bæven, derom kan jeg altsaa ikke tale. Naar der vel har været Tale om Noget i Statsraadet, men det endnu ikke er afgjort, er det saa ikke en Forbrydelse at fortælle det i Byen — og min Salighed er endnu ikke afgjort. Og jeg veed Intet Din Salighed betræffende, derom kan kun Du vide med Gud. Men dette troer jeg, at de Dødes Opstandelse forestaaer, de Retfærdiges — og de Uretfærdiges.

M. T.! denne Tale er dog vel beroligende? Mere beroligende kan man da ikke tale, end naar man til Den, som saa gjerne vilde troe paa Udødeligheden, saa gjerne vilde see den beviist, siger „vær Du i denne Henseende ganske rolig, Du er udødelig, enten Du vil eller ei" — mere beroligende kan man da ikke tale, med mindre Dette just skulde være det Foruroligende. Dog er det foruroligende, saa har der ogsaa været Sviig i Dens Mund og i Dens Hjerte, som saa gjerne

og saa gjerne vilde o. s. v. Og er han svigefuld, saa er hans Foruroligelse ikke min Skyld, jeg som, hvis det var sandt i ham, hvad han sagde, maatte have talet ham til Beroligelse. Var der Sviig i ham, saa var han egentligen lige det Modsatte af hvad han sagde sig at være, han var bange for Udødeligheden — derfor vilde han gjerne have den beviist, fordi han dunkelt forstod, at Udødeligheden, ved at være bleven en Gjenstand for Beviser, er styrtet fra Thronen, afsat, en afmægtig Stakkel, man kan gjække, som Philisterne den fangne Samson. Der ligger i Menneske-Slægten, i Slægten, en Snildhed, som er underfundigere end den snildeste Statskloge. Og denne Slægtens Snildhed er det just, der har faaet Udødelighedens Stilling vendt forkeert; de Enkelte forstaae langtfra altid, hvor listigt dette Hele er, og sige derfor i en Slags Godtroenhed, hvad der næsten ligger i Luften, fordi det ligger i Slægten. Det er Slægten, der har villet oprøre sig mod Gud, det er Slægten, der har villet have Udødeligheden afskaffet, og har naaet at faae den gjort til et Problem. Thi med Udødeligheden (og hvad heri ligger, hver Enkelts Udødelighed), saa er Gud Herren og Herskeren, og „den Enkelte“ forholder sig til ham. Men naar Udødeligheden bliver et Problem, saa er Gud afskaffet, og Slægten Gud. De Enkelte mærke maaskee ikke, hvorledes de ere i Slægtens Magt, hvorledes det er den, som taler igjennem dem; de troe derfor, at Den, som kalder paa dem og kalder dem „Enkelte“ er en Oprører — og det er han ogsaa, i Guds Navn oprører han sig mod at gjøre Slægten til Gud, og Udødelighed til et Problem. I Guds Navn oprører han sig, og han beraaber sig paa Guds Ord: at de Dødes Opstandelse forestaaer, de Retfærdiges — og de Uretfærdiges!

V.

Vi ere nu Frelsen nærmere — end da vi bleve Troende.

„Store Gud, hvor ere vi", saaledes raaber Skibsføreren, naar i den mørke Nat Skibet ikke vil lystre Roret, og ingen Stjerne viser sig, naar Alt er Mulm og Mørke, medens Stormen raser, naar enhver Bestemmelse af Sted er umulig: „store Gud, hvor ere vi!" Men Den, der i disse Tider skal forkynde Christendom, maa han ikke ogsaa sige: hvor ere vi! Vi ere i Christenheden, ja det er sandt; der — fødes saa og saa mange Christne hvert Aar, der døbes saa mange, der confirmeres saa mange, vi ere saa og saa mange Christne, omtrent lige saa mange, som der er Indvaanere i Landet: men hvad vil dette sige? Er det en Bestemmelse af Sted? Eller skal Den, der forkynder Christendom, holde den hele Sag paa Afstand fra Virkeligheden for ikke at komme for nær, tale om det Christelige, men lade det uafgjort, hvem det er han taler til? Skal han tale om, at vi nu ere Frelsen nærmere end da vi bleve Troende, men lade det aldeles ubestemt, hvo disse „vi" ere, om det er dem, der leve nu, eller dem der have levet for hundrede, eller atten hundrede Aar siden: skal han tale saaledes, og altsaa fægte i Luften, saa det at forkynde Christendom er at fægte i Luften? Hvor ere vi! Den, der i Christenheden skal tale om Christendom, er han en Missionair, der skal udbrede Christendom, saa det er en Indbildning

med alt Dette om Christenheden, eller skal han antage, at vi Alle ere Christne, eller skal han gjøre Forskjel, og hvis det, hvorledes skal han gjøre Forskjel — hvor ere vi?

Denne Vanskelighed synes man i disse Tider mindre opmærksom paa. Man betragter Christendommen som en Sum af Læresætninger, man foredrager den, ligesom Oldtids-Philosophie, Hebraisk, eller hvilkensomhelst Videnskab, ladende Tilhørerens eller den Lærendes Forhold dertil aldeles ligegyldigt. Dette er i Grunden Hedenskab. Det Christelige er netop: Forholdet til Christendommen er det Afgjørende. En kan vide Beskeed om hele Christendommen, vide at forklare, udvikle, fremstille — men dersom han derhos mener, at hans eget personlige Forhold til Christendommen er ligegyldigt, saa er han en Hedning. Dog, som man har styrtet alle Regimenter, saa har man ogsaa styrtet Christendommen fra Regjeringen. Istedetfor, at den skulde herske over Menneskene, omdanne deres Liv, ikke blot om Søndagen, men hver Dag, gribe bestemmende ind i alle Livets Forhold: holder man den som en blot Lære paa Videnskabelighedens Afstand, viser Overeensstemmelsen mellem dens forskjellige Læresætninger — men Dit og mit Liv, Menneskenes Livs Overeensstemmelse eller Ikke-Overeensstemmelse med denne Lære, det er det Ligegyldige.

Derfor have vi valgt disse Ord at tale over. Thi skal denne Tale ikke være aldeles meningsløs, saa maae vi paa een eller anden Maade komme Menneskene nærmere, eller rettere foranledige dem til at komme sig selv nærmere. Og det er dette vi ville. Vor Agt er det ingenlunde hverken at dømme Christenheden eller noget eneste Menneske i Christenheden; vi beflitte os paa, at komme os selv saa nær som muligt, det bedste Middel til at forhindre os i dømmende at komme Andre for nær. Men vel er det vor Agt, at give Tilhøreren Anledning til at blive opmærksom paa, at prøve sig selv, sit Liv, sin Christendom, hvor „han" er. Og at tale over disse Ord „vi ere nu o. s. v.", uden at bestemme hvo „vi" ere, vilde jo være lige saa tomt, som paa Kortet at reise fra Kjøbenhavn til Jerusalem. At tale

over disse Ord uden at bestemme dette „nu" og dette „da", er lige saa intetsigende, som i Indbildningen at reise fra een Planet til en anden.

Vi ere nu Frelsen nærmere — end da vi bleve Troende.

Til enhver Bestemmelse af Sted fordres altid to Punkter. At sige om en By, den ligger „der", om en Vei, den løber „der", om en Mand han boer „der", er at gjøre Nar af Den, man taler med, og at gjøre Nar af sig selv, hvis man ikke havde til Hensigt at gjække den Anden, men meente at tale alvorlig. Der maa, hvis der skal være Mening og Alvor i Talen, og hvis Den, der tales til, skal have Gavn deraf, være eet Punkt givet, som han veed, hvor er, i Forhold til hvilket man saa bestemmer „der". Derfor farer jo den Fremmede vild i Ørkenen, og derfor bliver et Menneske svimmel paa Havet, fordi han intet „der" har, i Forhold til hvilket han kan bestemme, hvor han er, eller fordi han intet Punkt har, i Forhold til hvilket han kan bestemme „der".

Det Samme gjælder om Tidens Bestemmelse. Skal jeg bestemme, hvor jeg „nu" er, maa jeg have et andet Tidspunkt bestemt, i Forhold til hvilket jeg bestemmer dette „nu". Derfor indeholde de som Gjenstand for denne Tale valgte Ord ogsaa ganske rigtigt en anden Bestemmelse, ved Hjælp af hvilken de Talende bestemmer dette „nu": vi ere „nu" Frelsen nærmere end „da" vi bleve Troende. Dette er der jo ypperlig Mening i. Naar en Mand siger „jeg er nu videre i det og det Arbeide end da jeg begyndte", saa er deri Mening og Tidens Bestemmelse; han har eet Tidspunkt, ved Hjælp af hvilket det staaer fast, at han er begyndt, og han maaler Afstanden fra Begyndelsen for at see, hvor han nu er. Men dersom denne Mand aldrig havde begyndt paa dette Arbeide, ja, saa er hans Tale meningsløs: det er meningsløst at sige, man er „nu" nærmere end „da" man begyndte, naar man slet ikke begyndte. Og dersom En,

der aldrig var bleven troende, vilde tankeløst eftersige dette Ord „vi ere nu Frelsen nærmere end da vi bleve troende", saa er det Meningsløshed.

Forelæg Dig da selv dette Ord, for at prøve Dit eget Liv ved Hjælp deraf, for at faae at vide, hvor Du „nu" er. Skal Du faae dette at vide, maa Du altsaa først sikkre Dig, at Du med Bestemthed veed, naar den Gang da var, „da" Du blev troende, eller, at den Afgjørelse er indtraadt i Dit Liv, at Du er bleven troende. Er Du ogsaa ret opmærksom paa denne Vanskelighed, der ligesom kommer bag paa En? Thi Spørgsmaalet er ikke, om Du er gaaet tilbage siden den Gang, Du blev troende, om Du har opgivet Troen. Man kunde jo nemlig slutte saaledes. Det følger af sig selv, at jeg „nu" er Frelsen nærmere end „da" jeg blev troende; thi „nu" er et senere Øieblik end „da", altsaa følger det af sig selv, med mindre, som sagt, Du siden den Tid har opgivet Troen. Men derimod følger der Intet af sig selv, naar det ikke er vist, at Du engang er blevet troende, at Du har oplevet det Øieblik, da Du blev troende.

Naar blev Du nu troende? Det er af uhyre Vigtighed, at Du faaer Dette bestemt, hvis Du skal kunne bestemme, hvor Du „nu" er. Og dersom Tilværelsens Forhold ere af den Beskaffenhed, at de maae bidrage til at lade dette dæmre i det Ubestemte, om Du virkeligen er bleven troende: saa seer Du vel, hvor nær Meningsløsheden er Dig, hvorledes den ligesom omgiver Dig, hvor let det vilde være Dig at holde hele dit Liv hen i Meningsløshed — og derfor, hvor vigtigt det er, at Du river Dig ud af alle Sandsebedrag, som ville forhindre Dig i at faae at vide, om Du nogensinde blev troende, alle Sandsebedrag, som ville være Dig behjælpelige i endog at kunne høre en Prædiken over disse Ord „vi ere nu Frelsen nærmere end da vi bleve troende", uden at opdage, at disse Ord lød som en Spot over Dig, der dog forblev ganske rolig, i Meningsløshed forvisset om, at „nu" var Du Frelsen nærmere end „da" Du blev troende — Du, som aldrig blev troende. Thi Dette var Du dog maaskee bleven gjort opmærksom paa, at prøve Dig selv,

om Du ikke senere havde fornegtet Troen. I denne Henseende var Du Dig imidlertid Intet bevidst; Du randsagede Dit Liv, men fandt, at Du frimodigt turde sige, at Du aldrig havde fornegtet, eller Dig vitterlig opgivet Troen. Altsaa maatte Du jo ogsaa „nu" være Frelsen nærmere end den Gang, „da" Du blev troende. Ak, og det forblev skjult for Dig, at Ulykken just var, at Du aldrig var bleven troende, saa det kun forsaavidt var ganske i sin Orden med, at Du rigtignok ikke — senere havde opgivet den.

Naar blev Du troende, eller, hvad der er det Samme, er Du Dig væsentligen bevidst, at Du har oplevet denne Afgjørelse at blive troende? Thi ikke er dette det Vigtige, om det var en Middag Kl. 12 og Deslige. Nei, det hele Anliggende er et Aands-Anliggende og har derfor den sande Alvor, hvilken ingenlunde er at spørge om Time og Klokkeslet. Men paa den anden Side er det jo dog ogsaa indlysende, at det blev en Leeg, som den „Huus forbi", hvis et Menneske vilde, dersom han som Olding spurgtes, naar han blev troende, svare „ja, det er længe siden"; „om det da var som Mand", „nei, det er længere siden"; „om det da var som Yngling", „nei, det er længere siden, kort og godt, det er saa længe siden, at jeg ikke kan huske naar". Det er indlysende, at Dette blev en Leeg, og at det saa er meningsløst, at denne Mand vil sige, hvor han i Henseende til Frelsen „nu" er, naar den Afgjørelse, ved hvilken han blev troende, for ham drager sig tilbage i det Fabelagtiges og Eventyrliges Dunkelhed.

Naar blev Du troende, er Du blevet en Troende? Det er jo nu ikke som i hine — vanskelige Tider, da en Jøde eller Hedning i den modnere Alder blev Christen; thi han vidste da sagtens med Bestemthed, naar, og at han var bleven en Troende. Vi leve nu i — mere begunstigede Forhold, i Christenheden; det er nu langt lettere at blive en Christen — i ethvert Tilfælde langt lettere at narres til at holde sit hele Liv hen i en Indbildning. Du bliver døbt som Barn, oplært i den christelige Religion, confirmeret, Enhver anseer Dig for en Christen, Du kalder Dig

selv saaledes, naar nogen Anledning gives til at nævne Dit Navn, Din Stand, og hvilken Religion Du bekjender. Om Du skal være Kjøbmand eller Lærd eller Konstner eller Kriger o. s. v.; om Du skal gifte Dig med Den eller med Den; hvor Du skal boe, i Byen eller paa Landet o. s. v., o. s. v.: alle slige Spørgsmaal har Du vistnok engang i Dit Liv faaet Leilighed til at forelægge Dig og besvare, Du vil ogsaa kunne sige „naar", og altsaa i alle disse Henseender bestemme, hvor Du „nu" er. Men det Spørgsmaal, om Du er blevet troende, er maaskee slet ikke opkommet for Dig; det har saa langt som Din Hukommelse strækker tilbage, været forudsat, at Du var en Troende, saa maa Du vel ogsaa engang være blevet det — Gud veed naar.

Og hvor er Du „nu", er Du „nu" Din Frelse nærmere? Du har nok hørt Tale om hiin eenfoldige Vise i Oldtiden, der vidste saa underfundigt at spørge. Dette Spørgsmaal kan let lyde som et saadant, et Spørgsmaal, hvis Hensigt er at bringe i Forlegenhed, at gjøre Uklarheden i Den, som spørges, aabenbar. Jeg nu hverken vil eller kan spørge Dig; men tænk Dig, at det var ham, hiin eenfoldige Vise, der spurgte Dig. Du veed, selv i Christenheden har den catechetiske Konst dannet sig efter ham; men aldrig har nogen Catechet kunnet spørge som han. Tænk Dig denne eenfoldige Vise, han den afgjorte Hader af al Udflugt og Undskyldning og Uklarhed og Mislighed, derhos den lige saa snilde, underfundige, behændige, uforfærdede Eftersporer deraf; han, der ikke havde en Lære, som han paa Afstand foredrog for Menneskene, men netop som Lærer trængte gjennemskuende ind i Menneskene, saa det var Den, der samtalede med ham, som samtalede han med sig selv, som blev hans Inderste ham aabenbar; han, der ikke blot hentede Viisdommen ned fra Himlen, men vidste at trænge den ind i „den Enkelte". Tænk Dig, at det er denne eenfoldige Vise, der spørger Dig; tænk Dig, hvorledes han kunde blive ved at drille et Menneske med dette Spørgsmaal, om han „nu" er sin Frelse nærmere; tænk Dig, hvorledes han kunde vende og dreie dette Spørgsmaal paa utallige Maader, men altid drillende, altid med dette Smiil

paa Ansigtet, der var ham saa egent, naar han havde en Formodning om, at Den, med hvem han samtalede, ikke med Bestemthed vidste sig selv betræffende, hvilket der var hvilket, om han forstod Noget eller han ikke forstod Noget, om han var bleven troende eller han ikke var bleven troende; tænk Dig hans Udholdenhed, indtil han, den Eenfoldige, fik den Spurgte fangen og fik det gjort aabenbart, at han havde været i et Sandsebedrag. „Er Du den (Frelsen) da „nu" nærmere?" „Ja." „Men, end naar?" Ja, her standser det maaskee; og naar det standser her, saa faaer denne Standsning Magt til at forvandle hele Talen til Forvirrethed. Du er den nu „nærmere"; dette „nærmere" er en Sammenligning, men hvormed sammenligner Du da? Kan man vel sige, at Een er større end en Anden, som slet ikke er til? Der er noget Fristende, noget Overtalende i dette Sammenligningens Mere, det lokker for En, som gik det saadan af sig selv, som skulde man ikke mistrøstes, thi det gaaer dog fremad. Men naar det ikke staaer fast, at Begyndelsen er givet, saa er al denne Lokken kun ind i Meningsløshed. Saalidet som Den, der er ombord paa et Skib, hvor mange Timer han end vedblev at gaae og hvor mange Miil han end saaledes tilbagelagde, kommer bort fra Skibet: saa lidet kommer Den Noget nærmere, der ikke er begyndt paa den Gang, som fører nærmere og nærmere. Men Veien til Frelsen er Troen; og kun da kan der være Tale om „nu" at være nærmere, naar det afgjort staaer fast, at man er blevet troende.

Hvor er Du nu; er Du nu Din **Frelse** nærmere? Din Frelse! Det er Din Frelse, der er Tale om, om at komme sin Frelse nærmere. Og er det derom Talen er, saa er der jo altsaa med det Samme Tale om noget Andet, om at fortabes. Din Fortabelse! Det er Din Fortabelse der er Tale om, om at synke dybere og dybere i Fortabelse! See, om Du greb feil i Livet, om Du blev Kjøbmand, men Du skulde egentligen have været Konstner: nu, Herre Gud, det kan være tungt nok, men den Ulykke lader sig dog forvinde. Om Du greb feil i Livet, om Du ægtede den Pige, men hendes Søster havde ganske ander-

ledes passet for Dig: nu, Herre Gud, det lader sig bære saaledes at gaae Glip af sin Lykke. Men om et Menneske gik Glip af sin Frelse! See, om Du i Din Ungdoms kraftfuldeste Øieblik havde fattet Planen til et Kæmpeværk, som Du vilde udføre, og som skulde være Dit Livs Gjerning; men Du blev forsinket underveis, Du blev forhindret paa mange Maader, Du befandtes heller ikke ganske at have Kræfterne dertil, kort Du var ved Dit Livs Ende ikke kommet Opgavens Løsning synderlig nærmere end da Du begyndte: nu, Herre Gud, ogsaa for denne Sorg er der Trøst. Men hvis Du ved Dit Livs Ende ikke var kommen Din Frelse nærmere! Er der noget Forfærdeligere end at være paa Afstand fra sin Frelse? Og at være paa Afstand fra sin Frelse, at være i denne Tilstand, det er jo at fjerne sig mere og mere. Frelse svarer til at være i Fare, Den, som ikke er i Fare, kan heller ikke frelses. Er Du altsaa i Faren — og Du kommer ikke Din Frelse nærmere, saa synker Du jo mere og mere i Faren. O, som den Skibbrudne, der reddede sig paa en Planke, og nu, omtumlet af Bølgerne, svævende over Afgrunden, mellem Liv og Død stirrer efter Land: saaledes burde vel et Menneske være bekymret for sin Frelse. Men kan et Menneske være længere borte fra sin Frelse, end naar han ikke engang med Bestemthed veed, om han har begyndt paa at ville frelses.

Saa prøv da Dig selv ved Hjælp af dette Ord. Det er en salig Trøst at turde vide, „at man nu er sin Frelse nærmere end da man blev troende" — men ikke sandt, saa maa det være vist, at man er blevet troende. Dette Ord kan derfor tjene til Trøst; men det kan ogsaa ligesom komme bag paa En. Skeer dette, at et Menneske saaledes bliver opmærksom, saa er det vistnok forfærdende, o, men selv i denne Forfærdelse, i denne gavnlige Forfærdelse er der nogen Trøst. Der er nogen Trøst; thi naar et Menneske dog er blevet opmærksom paa, at han end ikke er begyndt, er han altid sin Frelse noget nærmere, end han var, saa længe han trøg levede hen i et Sandsebedrag og en Indbildning.

Dog Eet endnu, lad os ikke glemme, at Ordet hos Apostelen lyder noget anderledes end som vi have benyttet det. Han siger „vor Frelse er nu nærmere end da vi bleve troende". Ordene, som vi have benyttet dem, samle hele Tanken paa Selvvirksomheden, og ere derfor brugte for at gjøre Menneskene opmærksomme. Det apostoliske Ord indskjærper tillige, at Frelsen er fra Gud. Han siger ikke, at vi komme Frelsen nærmere, men at Frelsen kommer os nærmere. Og ogsaa Dette kunde det vel gjøres fornødent at tale over, saa man mindede den Troende om, ikke at forraske sig, ikke at mene selv at ville erhverve hvad der væsentligen skjenkes. Det kunde vel gjøres fornødent at tale derover — dersom det blot altid var klart, hvor vi ere. Men for at blive opmærksomme herpaa, maae vi først vide, om vi da ere blevne troende.

VI.

Det er dog saligt — at lide Forhaanelse for en god Sag.

„Salighed" er dog vel det høieste Gode; i Forhold til dette Gode maa saa vel ogsaa gjælde, hvad der gjælder i Forhold til de ringere Goder. Dersom nemlig en Taler eller en Digter ret vilde skildre et eller andet jordisk Godes Herlighed, hvor skulde han ikke gjøre Menneskene lystne derefter, saa de neppe formaaede at forholde sig rolige under Talen, men utaalmodigen vilde bort, afsted for at gribe efter det; og med hvor megen Ret skulde de saa ikke egentligen vredes paa denne Taler, at han kun havde foregjøglet dem det Lystelige, naar Talen endte med, at det var Lykken der uddeelte disse Goder! Havde Dette ikke været Tilfældet, da maatte de vel mene, aldrig nok- som at kunne takke den Taler, der vidste saa indbydende og saa henrivende at skildre de Goder, som det var Enhver muligt at komme i Besiddelse af. Men „Salighed" er det høieste Gode, og ethvert Menneske kan komme i Besiddelse af dette Gode. Det lader sig da altsaa formode, at Menneskene neppe ville kunne formaae at høre Talen ud for Utaalmodighed efter at erhverve dette Gode, det høieste, som dog ethvert Menneske kan erhverve. Det lader sig formode, at denne Bekymring vil vaagne hos dem, om ikke det Øieblik, der blev brugt til at høre Talen, dog næsten var et spildt Øieblik, da det jo ikke i strengeste Forstand blev anvendt til at erhverve.

Og en saadan Tale om „Salighed“ haves fra nu længst forsvunden Tid. Den er holdt fra et Bjerg, som efter den blev kaldet Salighedernes Bjerg — thi saaledes er Salighed, sammenlignet med alle jordiske Goder, fast, urokket som Bjerget; og saaledes er Salighed, sammenlignet med alle jordiske Goder, som et Bjerg er ophøiet over det Laves Egne. Denne Tale er holdt af Ham, den Eneste, som fra først af kunde tale om Salighed, da denne er knyttet til Hans Navn, det eneste, hvori der er Salighed. I denne Tale hedder det: „salige ere De, som lide Forfølgelse for Retfærdigheds Skyld, thi Himmeriges Rige er deres. Salige ere I, naar man bespotter og forfølger Eder, og taler allehaande Ondt imod Eder for min Skyld og lyver det. Glæder og fryder Eder, thi Eders Løn skal være megen i Himlene; thi saa have de forfulgt Propheterne, som vare for Eder“.

Disse Ord ville vi lægge til Grund for følgende Tale

det er dog saligt — at lide Forhaanelse for en god Sag,

at vi ret til Opbyggelse maatte blive opmærksomme paa den Trøst eller rettere den Glæde, som Christendommen forkynder; thi disse Taler ere jo til Opbyggelse, om de end, som det hedder, saare bagfra.

Men for ikke, af paa nogen Maade, at tage denne Glæde forfængelig, saa lader os først til Vitterlighed gjentage Betingelserne, under hvilke der kun kan være Tale om at Dette er saligt. Det maa være for en god Sag at man lider Forhaanelsen, eller som Christus siger „for Retfærdigheds Skyld“. Og hvad Forhaanelsen siger om En, det maa være usandt, som Christus siger „naar Menneskene tale allehaande Ondt mod Eder, og lyver det.“ Men naar Dette er givet, naar Alt i denne Henseende er i sin Orden, ja, da er det saligt — at lide Forhaanelse.

Saa trøst Dig da, Du Forhaanede, eller rettere glæd Dig, Du Forhaanede! — Hvad er det Eneste, der kan berøve En Glæden af at have gjort en god Gjerning? Det at faae Løn for den. Men naar Du lønnes med Forhaanelse! Al anden Gjengjeld gjør det Gode, man har gjort, mindre; Forhaanelsens Gjengjeld gjør det større: saligt at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvilket er det eneste Tilfælde, hvori et Menneske kan have virkelig Fortjeneste? Naar han lider, fordi han gjør Ret. Thi gjør han Ret og lønnes, da er han en unyttig Tjener og har ingen Fortjeneste: saligt derfor at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvad er det der udkræves til gjensidig Forstaaelse? Det Lige; kun det Lige forstaaer det Lige. Hvad er det der udfordres til en Pagt? Indvielse; kun den Indviede er i Pagt med de Indviede. Hine Herlige, hvem Slægten forskjød, bespottede, forhaanede, forfulgte, ihjelslagne: de ere vel til for alle Mennesker, Mange kunne maaskee fremstille deres Liv og skildre det. Men denne Forstaaen er den Uindviedes, for hvem de dog i dybere Forstand ikke ere til, da de ikke ere forstaaede af ham, ligesom de ikke forstaae ham. Kun Den forstod dem og blev forstaaet, kun Den indviedes til Pagt med dem, Den, der selv leed det Lignende: saligt at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvad er det Den spørger om, der for nogen Tid skal forandre Bopæl, flytte fra Staden paa Landet, eller fra Landet til Staden? Han spørger om Selskabet. Men den Forhaanede, naar han engang skal flytte og vandre herfra, naar han forlader det Selskab, hvori han har levet forhaanet — at han da, just ved at have lidt Forhaanelsen, for en Evighed har sikkret sig hine Herliges Selskab til fortrolig, daglig Omgang, til den forelskede Samtales inderlige Forstaaelse: saligt derfor at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvilken er den eneste Forskjel Gud gjør? Den mellem Ret og Uret. Og hvilken Forskjel gjør han? At han er Vrede og Forbandelse over Den, som gjør Uret. Og han gjør i at gjøre Forskjel endnu een Forskjel: mellem Den, der gjør Ret og lønnes derfor, og Den, der gjør Ret og lider derfor. Men jo mere Forskjel han gjør, desto nær-

mere er jo Den ham, som forholder sig til ham i Forskjellen: saligt derfor at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvorfor lader Gud sig aldrig uden Vidnesbyrd? Fordi han i at være god er uforandret den Samme, den samme Uforandrede; naar al Skabningen idag, som for tusind Aar siden, seer op til ham og begjerer Føde og Klæder, da oplader han sin milde Haand og mætter Alt hvad som lever med Velsignelse. Men naar Den, der lider uskyldigt for en god Sag, vender sit Blik bedende op til Gud, da bevæger dette Blik ham, dette Blik, som Intet, slet Intet formaaer i Verden, det bevæger Gud, det afnøder ham et endnu stærkere Vidnesbyrd: saligt derfor at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvilket Samfund mellem Menneske og Menneske er det inderligste? Lidelsernes. Hvilket et Menneskes Samfund er det saligste? Det med Gud. Men naar dette er et Lidelsernes Samfund, hvilken Salighed: saligt at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvo eier meest: Den, der eier Gud og tillige meget Andet, eller Den, der, berøvet alt Andet, ene eier Gud? Dog vel den Sidste, thi „alt Andet er Tab". Men hvo berøvedes meest? Den, der ikke fik sin Ret men Forhaanelse til Løn; thi det Eneste et Menneske væsentligen eier er den Ret, han har, alt Andet eier han kun tilfældigviis, saa det altsaa ikke egentligen er hans Eiendom. Den Forhaanede berøves Alt; udsondret af det menneskelige Samfund har han ene Gud — han den Rigeste af Alle. Han har ene Gud, o, saligt at være ene om at have Gud; priset være al den Forfølgelse, den Haan, den Spot, der lærte ham, der tvang ham til at blive ene med Gud, at have Gud som sit Eneste: saligt at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvor er Christus tilstede? Overalt, hvor hans Navn paakaldes; om end kun To eller Tre ere forsamlede i Hans Navn, Han er der tilstede. Ja, og hvor Een lider uskyldigt for Retfærdigheds Skyld og paakalder Hans Navn, der er, foruden Røsten som paakalder Ham, hvad der end mægtigere kalder paa Ham, og der er derfor Hans Lidelsers Samfund og Hans Opstandelses Kraft: saligt at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvad er det et Menneske be-

gjerer som den høieste Løn? At faae sit Navn indskrevet udødeligt i Historiens Aarbøger. Men, at den Forhaanede, just ved at lide Forhaanelse, faaer den Høiestes Løn, faaer sit Navn indskrevet i Livsens Bog! Thi vistnok ere vi Alle udødelige, ogsaa de, der gjøre Uret, ogsaa den Ugudeligste af alle Ugudelige. Men at faae sit Navn indskrevet i Livsens Bog: saligt at lide Forhaanelse for en god Sag! Ja saligt, salige Trøst, salige Glæde!

Dog til hvem henvender Talen sig, hvor er den, har den ikke ganske forglemt sig selv! Maaskee er der i denne høistærede Forsamling slet ingen Forhaanet tilstede; maaskee, dog nei, det er jo en Umulighed, hvor turde en Forhaanet vove sig ind i denne høistærede Forsamling! Man kan jo dog ikke paa een Gang være forhaanet og saa være med der, hvor de Ærede og Anseete samles. En Forhaanet er jo som en Spedalsk, hans Plads ham anviist blandt Gravene, skyet af Enhver. „Ja, men det er for en god Sag han forhaanes." Men af hvem forhaanes han da? Det kan jo dog ikke være af dem, som selv ere foragtede; thi dette er at være blandt de Anseete. Og den Forhaanede kan jo dog heller ikke paa een Gang være forhaanet og tillige af de Samme, som forhaane ham, æret, fordi han forhaanes for en god Sag; de samme Mennesker kunde jo dog ikke, end ikke i Comedien, paa een Gang bruges paa to Steder: til at forhaane ham og til at ære ham, fordi han bliver forhaanet. Besynderlige Vanskelighed! Og besynderligt, den Vanskelighed fremkommer slet ikke, naar man betragter Historien. See, hiint Sandhedens Vidne; det er nu flere Aarhundreder siden han levede, men da han levede, da blev han forhaanet og forfulgt. Han havde i at tjene Sandheden faaet for langt et Forspring, til at den hinkende Retfærdighed kunde indhente ham saa længe han levede, tilmed da han, uden et eneste Dieblik at nøle efter Retfærdighedens Hinken, hver Dag gjorde Kæmpeskridt fremad. Saa døde han og blev stille i Graven — da indhentede den hinkende Retfærdighed ham: hans Navn æres og prises i Historien; vi ere nu saa vante til at ære og prise det, at vel tilsidst Nogen tager feil og troer, han var æret og anseet, da han levede.

Thi Tiden udøver sin forkortende Magt. Hans Navn lever nu æret og priset i tre Aarhundreder — og han, ja han levede rigtignok, paa den blandt Mennesker vanlige Viis, kun en 60, 70 Aar: saa kan man jo næsten sige, at han bestandigt har levet æret og anseet. Aa, ja saamænd, naar man vil tale i Taaget; ellers ikke. Han har aldrig levet æret og anseet — han levede foragtet, forfulgt, bespottet, saa længe han levede. Og den Gang han levede, da maa det jo dog have været de Ærede og Anseete, der foragtede ham — ligesom det nu er de Ærede og Anseete, der prise hans Navn. Men Sandheds-Vidnet seirede, og som han i andre Henseender forandrede Verdens Skikkelse, saa forandrede han ogsaa Begrebet Ære: efter hans Død blev han den Ærede, og De, der levede samtidigen med ham, de Ærede og Anseete den Gang, de staae nu i en anden Belysning. Saa længe han levede, var Dette ikke Tilfældet, da har han maattet trøste sig med Christendommens Lære, det er saligt at lide for Retfærdigheds Skyld, han har baade sandet og forstaaet disse Ord. Thi medens Mangen, ved at betragte Historien bagvendt, blot faaer Forvirring ud af den, saa henvender Christendommen sig derimod uforandret til den Levende og forkynder ham, at det er saligt — at lide Forhaanelse for en god Sag.

Dette vil sige, Christendommen har overhovedet en Mistanke til det i levende Live at være æret og anseet. Langt fra Christendommen være den Daarskab at sige, at Enhver, der blev forhaanet medens han levede, derfor var paa den rette Vei. Den siger blot: blandt Dem, der, medens de levede, bleve forhaanede, maa den sande Christen ordentligviis findes. Thi dette er Christendommens Mening: det Evige, det Sande kan umuligt vinde Øieblikkets Bifald, maa nødvendigviis vinde dets Mishag. Ved at være blandt de Ærede og Anseete forstaaer Christendommen derfor ikke just det at være i de høie Stillinger og Embeder — hvad især er vigtigt at indskjærpe, uforsvarligt at fortie med Hensyn til disse mod al Regjeren gjenstridige Tiders Paastand paa, at denne Gjenstridighed endog skulde være

Christendom. Det er ogsaa vist, at et saadant Liv i Høihed og Magt oftere er ført i sand Opoffrelse af det egentligen at være æret og anseet. Nei, det at være æret og anseet er, christelig forstaaet, det, glemmende det Evige, afgudisk kun at tjene og ene at tilhøre og aldrig at tilhøre Andet end hvad der har Magt i Øieblikket, kun at leve for Øieblikket, at tragte først efter Øieblikket og derved at høste Øieblikkets Bifald, det er, for at bruge et fremmed Ord, at være i Velten (og Verden ynder Christendommen ikke), det er at være oven paa, det er, som der siges om en vis Art Dannelse, at have Verden, kort, det er Verdslighed. Christendommen derimod fordrer Selvfornegtelse i Henseende til Ære og Anseelse, endnu bestemtere end i Forhold til Penge. Thi Penge er noget reent Udvortes, men Ære er en Forestilling. Desto mere er den Christne forpligtet til at vise al denne Ære og Anseelse fra sig. At være en Christen er nemlig en Æressag, og derfor enhver Christen ved sin og ved Christendommens Ære forpligtet til at værne om det sande Begreb af Ære, at han ikke ved at tage Verdslighedens Ære og Agtelse, Øieblikkets Bifald, bliver medskyldig i det usande Begrebs Udbredelse.

Dog til hvem henvender Talen sig, skuffer den ikke, istedetfor at benytte Stedet og Øieblikket, enhver billig Forventning, der maatte vente, at her skulde udvikles, hvilket stort Gode Ære og Anseelse er, hvor herligt det er at være æret og anseet, samt ved hvilke Midler man erhverver dette saa vigtige Gode, da jo, som Ordsproget siger, Den, der mister Æren, afhugger sin høire Haand, saa han Intet formaaer at udrette — hvilket sees af Apostlernes og alle Sandheds-Vidnernes Exempel, thi de have Intet formaaet at udrette. Vistnok skuffer Talen denne Forventning, derimod dog vel ikke Dens, som forventede, at den skulde forkynde Christendom.

„Men er det dog ikke et stort Gode at være æret og anseet?" Derom veed Talen slet Intet, den veed blot, at det er saligt at lide Forhaanelse for en god Sag, og at dette er Christendom. „Men gjaldt dette ikke blot i Christendommens første

Tider, da den stridende forholdt sig til Jøder og Hedninger, skulde det Samme være Tilfældet i Christenheden, i den seierrige Kirke?" Ja, det følger jo rigtignok af sig selv, at hvis man tænkte sig et Sted, hvor der levede lutter sande Christne, saa maatte det selvfølgeligt blive et Beviis for, at man var en sand Christen, at man havde disses Bifald, var æret og anseet af dem, der jo selv vilde det Sande og havde den sande Forestilling, havde Iver med Sandheds-Erkjendelse. Men er dette Sted den saakaldte Christenhed? Saa var jo Fuldkommelsen der — og saa, saa maatte man antage, at Christus var falden i Tanker, havde glemt sig selv, glemte at komme igjen; thi Hans Gjenkomst svarer jo til Fuldkommelsen. Men Christus er endnu ikke kommen igjen — og om han kom igjen, kom i endnu strengere Forstand end fordum, til sine Egne: hvorledes vilde hans Modtagelse vel blive i Christenheden? See, der er Meget, som har forundret mig, Meget, som jeg finder besynderligt og uforklarligt. Naar jeg hører et Menneske sige det Rette — men det falder ham slet ikke ind at gjøre Noget deraf: da forundrer det mig, jeg kan ikke forstaae ham. Men saaledes er det jo blevet en ganske almindelig Vittighed, jeg har saa ofte hørt og læst den, sagt af de meest Forskjellige, men bestandigt udgiven som en gangbar Mønt, hvilken Ingen, hvad kun er Tilfældet med den sjeldne, den ubekjendte, den fremmede Mønt, seer nøiere paa, da den er tilstrækkelig bekjendt som vedtagen Mønt, som et godt Indfald, en lykkeligt udtrykt Bemærkning, hvilken engang en Vittig har gjort og som Aandrige kappes om at gjentage: at hvis Christus nu kom til Verden igjen, saa vilde han atter blive korsfæstet, med mindre Dødsstraffen til den Tid var bleven afskaffet. Og det siger man, henkastende Bemærkningen lige saa skjødesløst som et „god Dag", kun med større Fordringsfuldhed; og det finder man godt sagt og træffende sagt — og Den, der siger det, ham falder det slet ikke selv ind, ikke i fjerneste Maade, om han da selv er en Christen; og Den, der siger det, ham falder det slet ikke ind at blive opmærksom paa hele dette Blendværk med Christenheden. I Sandhed, Dette er mig uforklarligt.

Det er næsten blevet et Mundheld i Christenheden, at, hvis Christus kom igjen, vilde det gaae ham som fordum, da han kom til Ikke-Christne — og dog skal Christenheden være den seierrige Kirke, der, naar det kom til Stykket, antages at skulle til sine Triumpher føie denne nye at korsfæste Christum. Nu, det forstaaer sig, den „seierrige Kirke" har i udvortes Forstand seiret over Verden, det vil sige, den har verdsligt seiret over Verden (thi gudeligt seire over den kan man kun indvortes): saa staaer der, som for alle Seierherrer, blot een Seier tilbage, den at seire over sig selv, at blive Christen. Saa længe man ikke er opmærksom herpaa, er Begrebet „Christenhed" af alle Sandsebedrag det allerfarligste. I Christenheden er derfor det Christelige endnu bestandigt stridende. Saa lidet som Den, der har indkjøbt og pragtfuldt ladet indbinde alle de Bøger, han har at bruge til sin Examens-Læsning, med Sandhed kan siges at have taget sin Examen: ligesaa lidet er Christenheden i christelig Forstand den seierrige Kirke. Der er i Christenheden maaskee adskillige sande Christne, men enhver Saadan er ogsaa stridende.

„Men er det da virkeligen Christendommens Mening at anprise det at lide Forhaanelse, selv om det var for en god Sag; det er jo dog noget Andet at have Trøst i Beredskab for Den, der var saa uheldig at komme saaledes til Skade." Ja vist er det noget Andet; men dette Andet er netop ikke det Christelige. Der skal ingen Mislighed lades tilbage, om hvorledes det er at forstaae. Ordene hos Matthæus lyde saaledes: „salige ere I, naar man bespotter og forfølger Eder og taler allehaande Ondt imod Eder for min Skyld og lyver det; glæder og fryder Eder, thi Eders Løn skal være megen i Himlene, thi saaledes have de forfulgt Propheterne for Eder." Det tilsvarende Sted hos Lucas (6, 26.) lyder saaledes: „vee Eder, naar alle Mennesker tale vel om Eder, lige det samme gjorde deres Fædre ved de falske Propheter." Vee Eder, naar Alle tale vel om Eder! Her tilføies ikke „og lyver det"; det behøves formodentligen ikke, det er givet, at hvis Alle tale godt om En, saa er det Løgn, og Ens Liv er Løgn. Vee Eder, naar alle Mennesker tale vel om

Eder! Det er nemlig Christendommens Mening (og var Dette ikke dens Mening, var der ingen Mening i Christendommen), at et Menneske skal have sit Liv i en saadan Afgjørelse, saa bestemt og vitterligt vedstaae, hvad han vil, hvad han troer og haaber, at umuligt Alle kunne tale vel om ham. Det kan maaskee være vanskeligt nok at naae, dette Fordærvelige, at Alle tale vel om En; men skal det lykkes — det kan kun lykkes en kløgtig, feig Blødagtighed, som Christendommen afskyer og fordømmer. Skal det lykkes, saa maa et Menneske være som et Rør for Vinden, thi selv den mindste Busk gjør dog en lille Smule Modstand; han maa være uden dybere Overbeviisning, tom i sit Inderste, at han, hvis Du vil sammenligne Tiden med Veiret, let kan henveires af enhver Luftning, og, hvis Du vil sammenligne Tiden med en Strøm, at han lige saa let kan svømme let oven paa; han maa aldrig være modig undtagen hvor de — feigt ere Mange; han maa tie, hvor han skulde tale, tale, hvor han skulde tie; sige ja, hvor han skulde sige nei, og nei, hvor han skulde sige ja; svare undvigende hvor han skulde svare afgjørende, afgjørende om det saa var indtil Blodet; sove, hvor han skulde holde sig vaagen, ja gjøre Sit for at holde Andre vaagne; flye enhver Fare, hvori den forladte Sandhed kan stædes, og være med i enhver priset Daarskab; han maa ganske glemme Gud og Evighedens Ansvar og Alt, hvad der er Høit og Helligt: saa kan det maaskee lykkes ham — vee ham! Det er, som man jo seer af Christi Ord, ikke blot det usleste Eftermæle, et Menneske kan efterlade sig, at Alle talte vel om ham, men det er Dommen: vee ham, at det lykkedes ham! Det maa enten have været et nedrigt Umenneske, der i Menneskefrygt drev det til at foragte sig selv, eller det maa have været en falsk Prophet.

Det er dog saligt — at lide Forhaanelse for en god Sag: vee Eder, naar alle Mennesker tale vel om Eder. Der lades slet ingen Mislighed tilbage om, hvorledes Ordet skal forstaaes. Det er saligt at lide Forhaanelse for en god Sag, og Dette er Christendom.

Er Dette vanskeligt at forstaae? Ingenlunde. Er det van-

skeligt at sige? Ingenlunde, idetmindste ikke naar det lades ganske ubestemt, hvem det er der tales til. Men er det muligt for Talen at frembringe een bestemt Virkning? Nei; hvad Virkning Talen skal frembringe, beroer paa, hvo Tilhøreren er. Vanskeligheden ved det Christelige forekommer hver Gang det skal gjøres nærværende, hver Gang det skal siges som det er, og siges nu, i dette Øieblik, i dette bestemte Virkelighedens Øieblik, til dem, netop til dem, som nu leve. Derfor vil man saa gjerne holde det Christelige dog lidt paa Afstand. Man vil enten ikke sige det ganske som det er (saa er det jo paa Afstand), eller man vil lade det forblive ubestemt, om det ganske er dem som nu leve, der tales til. Saa fægter Taleren i Luften og siger: „saaledes, saa forkeert var det for atten hundrede Aar siden, og for sytten hundrede Aar siden, og for tusind Aar siden, og for tre hundrede Aar siden, og for hundrede Aar siden, og for halvhundrede Aar siden, og for tre og tredive Aar siden; men nu er det ikke saaledes." Besynderligt! Og naar man saa seer stivt paa den forsikkrende Taler, om han ogsaa er ganske sikker paa, hvad han siger, saa bliver han lidt urolig ved dette Blik, der kommer ham saa uventet, lidt tvivlraadig, han forlader et Øieblik det Skrevne og tilføier i et friere Foredrag: „ja, ja — jeg vil ikke sige, at Verden er bleven fuldkommen, men ganske saaledes er det dog ikke nu, især ikke i den allerseneste Tid." Besynderligt! Thi saa meget er vist, naar man gaaer Stykket omvendt igjennem, saa var det fordum ganske som nu: for sytten hundrede Aar siden sagde man „saaledes var det for hundrede Aar siden; men nu er det ikke saaledes, ja, ja, det er dog ikke ganske saaledes nu, især ikke i den allerseneste Tid"; og for tre hundrede Aar siden sagde man „saaledes var det for femten hundrede Aar siden og for tusind Aar siden og for tre hundrede Aar siden, men nu er det ikke saaledes, ja, ja det er dog ikke ganske saaledes nu, især ikke i den allerseneste Tid." Der maa stikke Noget under med dette „den allerseneste Tid". Ja, ganske vist. Man gaaer det nemlig saa nær som muligt, naar man blot kan undgaae at tale til de

Levende — og de Levende, det er jo den allerseneste Tid. Var det en Forsamling af Ynglinge, der taltes til, saa vilde man vel sige „den aller allerseneste Tid", thi da de Gamle og de Ældre ikke vare tilstede, saa kan man jo gjerne afstraffe dem, — men især deleshed de Afdøde, dem afstraffer man paa Livet, trods den skjønne Regel kun at tale godt om de Afdøde.

Saaledes nu med Christendommens Lære om, at det er saligt at lide Forhaanelse. Skal dette siges i et Virkelighedens Øieblik, saa maa Talen jo forefinde en Samling af Øieblikkets Ærede og Anseete. Er det da til en saadan Forsamling, den henvender sig, saa kommer Christendommens salige Trøst, dens Glæde til at lyde som den dybeste Spot. Dette ligger ikke i Talen. Men vanskeligt skulde vistnok en Digter opfinde mangen dybere Spot end denne: Christendommens Lære om Salighed foredraget for en Samling af — Christne, som have deres Liv i ganske andre Bestemmelser, og som altsaa, skjøndt de kalde sig Christne, helst vilde betakke sig for den Art Trøst, og som formodentligen vilde finde, at det var til at blive gal over, at Det skulde være Trøsten, det som de meest af Alt gruede for. Tænk Dig en Forsamling af verdsligsindede, frygtagtige Mennesker, hvis høieste Lov var i Alt et Trældoms-Hensyn til hvad Andre, hvad „man" vil sige og dømme; hvis eneste Bekymring var hiin uchristelige, at „man overalt taler vel om" dem; hvis beundrede Formaal var at være ganske som de Andre; hvis eneste begeistrende og hvis eneste skrækindjagende Forestilling var Flertallet, Mængden, dens Bifald — dens Mishag: tænk Dig en saadan Forsamling eller Mængde af Menneskefrygtens Tilbedere og Dyrkere, altsaa en Forsamling af Ærede og Anseete (thi hvorledes skulde saadanne Mennesker ikke ære og ansee hinanden, at ære den Anden er jo at smigre sig selv!) — og tænk Dig, at denne Forsamling, det skal (ja, som der staaer i Komedien) det skal være Christne. For denne christne Forsamling prædikes der over disse Ord: det er saligt at lide Forhaanelse for en god Sag!

Men det er saligt at lide Forhaanelse for en god Sag!

VII.

Han er troet i Verden.

1 Tim. 3, 16. Og uden Modsigelse stor er den Gudfrygtigheds Hemmelighed: Gud er aabenbaret i Kjød, er retfærdiggjort i Aand, seet af Engle, prædiket iblandt Hedninger, troet i Verden, optagen i Herlighed.

M. T., Du kjender jo sagtens dette Bibelsted, kjender det fra Din tidligste Barndom, Du kan det udenad, Du har ofte, atter og atter, hørt det anføre, selv maaskee anført det; naar Nogen hentyder til dette Skriftsteds Begyndelse, saa kan Du ud af Hukommelsen føie Resten til; naar En anførte et enkelt Led, husker Du strax det Øvrige. Saaledes har dette Skriftsted for Hukommelsen faaet en Afrundethed, saa denne næsten uvilkaarligt sammenføier hvad der for den nu engang hører sammen. Du kan begynde bagfra og forfra og midt i, men hvor Du begynder strax vil Din Hukommelse være istand til at faae det Hele samlet, og Du anfører det vel helst heelt.

Dog er der — men maaskee er det undgaaet Din Opmærksomhed, thi Hukommelsen angaaer det ikke — der er en meget mærkelig Forskjel mellem de enkelte Udsagn. Eller rettere, der er eet mellem dem — dersom Du faaer Øie paa det, eller det ligesom faaer Øie paa Dig, saa forandres Alt; det paa en besynderlig Maade bemægtiger sig Dig, saa det

slet ikke falder Din Hukommelse ind at ville føie det Øvrige til, fordi dette Led fik en Magt over Dig, saa det snarere var Dig, som havde Du, i det Øieblik idetmindste, glemt alt det Øvrige. Thi, see, „Gud er aabenbaret i Kjød", det angaaer ikke Dig, det angaaer Ham; „Han er retfærdiggjort i Aand", det angaaer heller ikke Dig, det var Ham, der blev retfærdiggjort i Aand; det var heller ikke Dig, som „er seet af Engle", det var Ham, og det var Ham, som „er prædiket blandt Hedninger", og Ham, som „er optagen i Herlighed." Men dette: „Han er troet i Verden"! Det angaaer Dig, ikke sandt, det angaaer Dig; tag Dig vel iagt, bliver Du ret opmærksom derpaa, saa angaaer det Dig ene, eller saa bliver det Dig, som angik det ene Dig, Dig ene i den hele Verden!

Derom er det vi ville tale:

Han er troet i Verden.

Altsaa det seer ud, som udsagde Apostelen blot noget Historisk om Christus; og det gjør han ogsaa. Men midt i dette Historiske har han anbragt et lille Ord, der henvender sig til Dig. „Han er troet i Verden", det er, har Du da troet ham? Der er maaskee ingen Maade at spørge paa saa indtrængende, saa gribende som just denne. Naar man vil forelægge et Menneske et Samvittighedsspørgsmaal, men netop saaledes, at det ret bliver et Samvittighedsspørgsmaal, altsaa saaledes, at det ikke bliver Noget, han skal svare den Spørgende ja eller nei paa (thi derved er Samvittigheds-Forholdet allerede noget forstyrret), men saaledes, at det bliver et Spørgsmaal, han skal besvare sig selv, saa dette Spørgsmaal sætter sig fast i hans Indre, ikke under ham Ro, førend han for Gud besvarer sig det selv: da kan man bære sig saaledes ad. Man fortæller ham en Historie. Dette gjør ham nu ganske tryg; thi han forstaaer jo nok, at siden det er en Historie, saa er det ikke ham, der er Tale om. I denne Historie anbringes et Ord, som maaskee

ikke strax gjør sin Virkning, men som saa nogen Tid efter pludselig forvandler sig til Samvittighedsspørgsmaalet. Derved bliver Sagen just desto inderligere. Paulus kommer ikke til Dig og spørger Dig, om Du har troet, med Fordring at høre Dit „ja" eller Dit „nei"; men han siger „Han er troet i Verden" — nu er det overladt til Dig selv, til Din Samvittighed at svare Dig selv. Det kan man kalde at spørge En paa hans Samvittighed; og Den det virker saaledes paa, om ham kan man sige, han forstaaer, at han bliver spurgt. Forunderligt nok, der er gjennem Aarhundreder skrevet Fortolkninger og Fortolkninger til dette Sted, der er gjort Vanskeligheder og fjernet Vanskeligheder, man har gjennemgaaet hvert enkelt Led i vidtløftig og udførlig Udlæggelse: det eneste Led, der, saavidt mig bekjendt, ikke er blevet gjort til Gjenstand for Fortolkning (— naturligviis fordi man fandt det saa let at forstaae, at ethvert Barn kan forstaae det) er just dette „Han er troet i Verden". Det er ogsaa saare let at forstaae, men pas dog vel paa: dette Led er Spørgsmaalet til „Dig".

Thi ikke sandt, Du lever dog vel i Verden. Naar der da siges, Han er troet i Verden, saa er jo Anledningen lagt Dig saa nær som muligt til at spørge Dig selv: har jeg da troet paa Ham. Men hvo er det dog der spørger? Ingen, Ingen! Dog Dette veed Du nok, at det er det forfærdeligste, det alvorligste Spørgsmaal, det hvorom der maa siges: der er Ingen, som spørger, og dog er der et Spørgsmaal, — og et Spørgsmaal til „Dig" personligt. Thi naar saa er, saa er det Samvittigheden der spørger. Du har vel ogsaa nok hørt Tale om hiin Snilde, der meente det umuligt, at „Nogen" kunde overliste ham med et Spørgsmaal, som han ikke skulde kunne besvare saaledes, at Spørgeren blev den Bedragne, Du har vel hørt, at det Eneste han frygtede, forvisset om, at han vilde komme tilkort, var, naar det var „Ingen", der spurgte ham. Du har vel selv fornummet den Høitidelighed, der kan være i Skovens Eensomhed, derude i det Frie, naar man er ganske alene, i Nattens Stilhed, naar Alt sover, det vil sige, hvor høitideligt det er, naar der er

„Ingen"; saasnart der er „Nogen", er Høitideligheden mindre. Der hvor der „Ingen" er, som spørger, og hvor der dog er et personligt Spørgsmaal, der er en Usynlig den Spørgende, der har „Du" i dybeste Forstand med Dig selv at gjøre, og dette er Samvittigheds-Forholdet. Derfor har dette Spørgsmaal en saa frygtelig Magt; thi naar Nogen spørger Dig, saa kan Du see at bedrage ham, hvis det ikke behager Dig at svare ham, eller Du kan blive vred paa ham, opbragt spørge ham, hvo han er, at han tør spørge Dig, hvad Ret han har dertil; men her, her er det — Ingen!

Han er troet i Verden. Ja, det er ganske vist; Du veed, hvor mange Tusinder der have troet paa Ham, have levet i denne Tro, og ere døde i denne Tro. Og dog, nei, det er ikke saa. Dersom Du ikke selv troer, saa kan Du ikke vide, om noget eneste Menneske har troet paa Ham; og dersom Du selv troer, saa veed Du, at Han er troet i Verden, at der er Een, der har troet paa Ham. Det ene Menneske kan ikke skue ind i det andet Menneskes Hjerte, hvor Troen boer, eller rettere, hvor det sees om Troen er der eller ikke, det er, kun den Enkelte veed det med sig selv for Gud sig selv betræffende, om han troer eller ikke. Enhver Anden maa nøies med Forsikkringen. Altsaa, Du kan ikke vide, at saa og saa mange Tusinder have troet, Du veed kun (thi hvad der ikke kan vides, det vil Du dog vel ikke gjøre Fordring paa eller give Dig Udseende af at vide), at saa og saa Mange have forsikkret, at de have troet, at saa og saa Mange ere døde for denne Tro — dog, hvad siger jeg, det veed Du jo ikke, Du veed blot, at de er blevne ihjelslagne for denne Tro (af dem — som dog ikke kunde vide om de havde denne Tro), og at de have forsikkret, at de døde for denne Tro. Mere veed Du ikke. Dette ligger ikke i, at din Viden er indskrænket, men det ligger i den Indskrænkning, der er sat for al menneskelig Viden, at den nemlig ikke er Hjertekjenderens Alvidenhed. Dette ligger ikke i, at Du kun kjender faa Mennesker, tværtimod, jo flere Mennesker Du tænker paa, desto mindre kunde der naturligviis være Tale om at trænge ind i deres Inderste, desto nødvendigere

at nøies med Forsikkringen. Men selv hvis Du udvalgte et eneste Menneske, som Du gjorde til Gjenstand for hele Din Opmærksomhed — om han er Troende, kan Du ikke vide, Du kan kun vide, at han forsikkrer det. Dersom Du aldrig selv har været forelsket, saa veed Du heller ikke, om der nogensinde er blevet elsket i Verden, skjøndt Du veed, hvor Mange der have forsikkret at have elsket, forsikkret at have offret deres Liv for Elskov. Men om de virkeligen have elsket, det kan Du ikke vide; og hvis du selv har elsket, saa veed Du, at Du har elsket. Den Blinde kan dog ikke vide Farve-Forskjellen; han maa nøies med, at Andre have forsikkret ham, at den er til, og at den er saa og saa.

Siig ikke, at Dette er at spænde Tanken altfor høit, at det er Overspændthed. O, langtfra, Dette er just Alvor. Thi hvad er dog Alvorligere end det Spørgsmaal, om „Du" har troet, eller ikke. See, derfor ligger det i Troens Væsen at afværge al Nysgjerrighed for at samle hele Sindet paa Alvoren; see, derfor ligger det i Troens Væsen, for Alt at ville hindre denne Vildfarelse, at man saadan kan faae eller have Troen paa anden Haand. Og derfor er det Dig tjenligt ret at forstaae, at Du virkelig ikke kan vide, om et andet Menneske har troet, det er Dig tjenligt, for at al den Sindets Kraft og Opmærksomhed, der ellers adspredt kunde spildes paa at sysle med Spørgsmaalet om og Nysgjerrighed efter Andres Tro, kan blive samlet i Alvorens Tjeneste, at Du, istedetfor letsindigt at løbe med — i at gaae Glip af Troen, kommer til at føle hele Vægten af, at det er Dig, om hvem det gjælder, at Du ene er anviist Dig selv, Intet, slet Intet har med Andre at gjøre, men desto Mere, eller rettere Alt med Dig selv, at Du virkeligen betræffende Troen Intet kan vide om Andre. Thi historisk er det Spørgsmaalet, hvor Mange der have troet — det er det Spørgsmaal, som Historien gjør; men Troen er jo dog vel ikke Historien. Troens Spørgsmaal er derimod til „Dig": har „Du" troet? Dette Spørgsmaal angaaer Troen, det andet Historien. Troen forholder sig til Personligheden; men personligt forstaaet er det, naar jeg har troet, det Ligegyldige, om hvor Mange

og hvor Mange der ogsaa have troet; og naar jeg ikke har troet, det Ligegyldige, hvor Mange og hvor Mange der have troet eller ikke have troet.

Historisk er det Spørgsmaalet, hvor Mange der have troet. „Og da der nu er saa Mange og saa Mange, saa Utallige, der have troet, saa er det da ikke Noget at gjøre Ophævelse over, om jeg har Troen eller ikke; jeg har den da vel sagtens, siden saa Mange have den. Nei, var Troen Noget man var ene om, ja, da var det en anden Sag." Men Troen er Du just ene om — dersom Du har den; dersom du ikke er ene om den, saa har Du den heller ikke. Er dette affindig Forfængelighed, er det et hovmodigt Vanvid, der kun kan føre til at tabe Forstanden? Nei, det er Alvor, det Eneste, der, hvis Du ikke har Troen, kan føre Dig til at faae den; det Eneste, der hvis Du har Troen, kan bevare Dig i den. Er det maaskee ogsaa affindig Forfængelighed, er det ogsaa et hovmodigt Vanvid, at Du, naar Døden berøvede Dig den Elskede, da ikke vil forstaae, Intet høre om, men kun væmmes for denne Tale som for en Afskyelighed: at der, hvis man antager, at Jordkloden er beboet af flere tusind Millioner Mennesker, jo hver Dag døer i tusindviis, og formodentligen ogsaa hver Dag mange Elskede? Jeg troede, at det var Vanvid, om et Menneskes Sjel var blevet saaledes forflygtiget, saa svækket, saa modbydeligt historisk udsvævende, at det ganske kunde undgaae ham, at Den, der døde, var „hans" Elskede; jeg troede, at det var det sikkreste Beviis for, at han aldrig havde elsket. Derimod troede jeg, at det var elskeligt, i Sandhed menneskeligt, at det var Alvor, forsaavidt Alvor kan forholde sig til Elskov, naar den Elskende i sin Sorg over Tabet af den Elskede kun forstod Eet, at det var hans Elskede, at det var ham, der havde tabt sin Elskede. Og saaledes vilde jeg ogsaa ansee det for Vanvid, Beviis paa en saadan Svækkelse derinde, at der ikke kunde være Tale om Alvor, hvis Nogen Aar ud og Aar ind kunde ramse dette Bibelsted „Han er troet i Verden, Han er troet i Verden", uden at falde paa det Spørgsmaal, har jeg da troet paa Ham.

Han er troet i Verden. Altsaa, Den, der forstod Paulus, han forstaaer, at her er et Spørgsmaal. Men dersom nu han, der forstod det, vilde svare „ja, ganske vist er Han troet i Verden, det kan man med hvert Aarhundrede sige med mere og mere Føie; bestandigt Flere og Flere ere blevne Troende, overalt er Christendommen bleven udbredt, og især da siden Americas Opdagelse": mon ikke Paulus vilde være tilmode som man er det, ak, naar man taler med en Sindssvag. Thi vistnok er det Sindssvaghed, som hiin snaksomme Mand bestandigt at tale om sig selv og sin Smule Reise; men det er ogsaa Sindssvaghed, naar man spørges om Troen, da at tale om hele Verden, kun ikke om sig selv.

Men Den, der forstod Spørgsmaalet og svarede „**jeg** har troet paa Ham", han forstod sig selv. Og hvis han svarede „**jeg** har ikke troet paa Ham", saa forstod han dog sig selv. Istedetfor det Historiske „Han er troet i Verden", er det Personlige „jeg har troet paa Ham", naar den Enkelte siger: jeg har troet paa Ham.

„Jeg har troet Meget i Verden, hvad paalidelige Mænd have fortalt mig om Ting, jeg ikke selv har hørt eller seet, jeg har troet Historiens Vidnesbyrd; i det daglige Liv har jeg paa saa mangfoldig Maade troet Andre. Der er iblandt hvad jeg saaledes har troet meget Ubetydeligt, som er glemt Dagen efter, Meget, som dog nogen Tid har beskjeftiget mig, Meget, som jeg har forvandlet til min Sjels Eiendom og nødigt opgav — men dog, lad saa være, det Altsammen være usandt: dette Tab kunde jeg endnu forvinde. Men jeg har troet paa Ham — er jeg ogsaa her bedragen, saa er jeg ikke blot den Elendigste af Alle, men saa er mit Liv i sin dybeste Rod tilintetgjort, saa kan alt Andet hverken gavne eller skade. Thi ikke har jeg holdt Tiden hen Aar efter Aar, ventende paa ny og ny Sikkerhed for at turde troe, nei, jeg har med en Evighedens Afgjørelse forsikkret mig mit Liv ved at troe paa Ham — er Han et Blendværk, saa er mit Liv tabt. Men saaledes er det ikke, det troer jeg. Jeg har gjennemlidt ogsaa denne Anfægtelse, paa den Usikkerhed at sætte Alt ind, hvilket er at troe. Men Troen har

seiret, jeg troer paa Ham. Vil Nogen sige til mig „men dersom!", det forstaaer jeg ikke mere. Jeg har forstaaet det een Gang, i Afgjørelsens Øieblik, nu forstaaer jeg det ikke mere. Vil Nogen blive angest og bange paa mine Vegne, at jeg paa et „dersom" eller trods et „dersom" har vovet mig saaledes ud: da beklage han ikke mig, men hellere sig selv. Jeg lever ikke paa noget dersom. Jeg har stik imod et dersom, ængstet af dette dersom, vovet mig ud (det kaldes at vove), nu troer jeg. Men Det, som først maa forstaaes, inden man griber Troen, det Ord dersom, det er saa igjen det Ord og det hvad Troen mindst forstaaer."

Saaledes maatte vel den Enkelte tale. Og lad ham saa tale videre, at han kan fortolke dette Led i hiint Skriftsted, det Led, som ellers aldrig fortolkes. Det er vistnok ingen bestemt Enkelt her taler, hverken Dig eller mig, det er saaledes et digterisk Forsøg; kun dette vil Talen, den vil gjøre det aabenbart, hvorledes der tales som Enkelt.

„Jeg har beundret hvad Ædelt og Stort og Herligt der er frembragt blandt Mennesker. Ikke mener jeg, at jeg kjender det Altsammen, men jeg veed, at i Forhold til hvad jeg har kjendt deraf, er min Sjel ikke ubekjendt med Beundringens Lyst, dens salige Glæde, dens paa een Gang nedtrykkende og opløftende Glæde, saa jeg veed hvad det er at beundre. Maaskee er det kun lidt af det Store jeg har kjendt, det gjør her Intet til Sagen; ja, hvis det var saa, det vilde i denne Forbindelse (hvor der ikke er Tale om hvor Meget man har beundret, men om hvor meget man har beundret Det man har beundret) snarere gjøre til end fra, hvis det var saa, at jeg med heel Hengivenhed, glad, begeistret har beundret det Lidet jeg kjendte. Jeg har, for at tage hvad der vel, menneskelig talt, staaer eneste i Verden, og hvad man jo ogsaa pleier at rykke Christendommen nærmest, jeg har beundret hiin Oldtidens ædle, eenfoldige Vise. Ved at læse om ham har mit Hjerte banket heftigt som hiin Ynglings, naar han samtalede med ham; Tanken om ham har været min Ungdoms Begeistring og udfyldt min Sjel; jeg har længtes efter Samtalen med ham ganske anderledes end

efter at tale med noget Menneske, med hvem jeg nogensinde har talet; jeg har fra Selskabet med Dem, der have begrebet Alt og vide at tale om alt Muligt, mange mange Gange sukket efter hans Uvidenhed, og efter at høre ham, der altid sagde det Samme — „og om det Samme". Jeg har beundret hans Viisdom, at han i Viisdom blev eenfoldig! At han i Viisdom blev eenfoldig, saa han kunde fange de Kloge! At han i Viisdom blev eenfoldig, saa han uden at have mange Tanker og uden at gjøre mange Ord kunde offre sit Liv i Sandhedens Tjeneste: o, rørende Eenfoldighed! At han med Døden for Øine talte om sig selv, den Domfældte, lige saa eenfoldigt som nogensinde paa Torvet med en Forbigaaende om det meest Daglige; at han med Giftbægeret i Haanden, bevarende den skjønne Festlighed, talte lige saa eenfoldigt som nogensinde ved Gjestebudet: o, ophøiede Eenfoldighed! — Men jeg har aldrig troet paa ham, det er aldrig faldet mig ind. Jeg finder det og ikke Viisdom eller Dybsind at være, at anstille en Sammenligning mellem ham, den eenfoldige Vise, og Ham, paa hvem jeg troer: jeg finder det er Gudsbespottelse. Saasnart jeg betænker min Salighedś Sag, da er han, den eenfoldige Vise, mig en høist ligegyldig Person, en reen Ubetydelighed, et Intet. Jeg kunde heller ikke, ikke faae det ind i mit Hoved eller i mit Hjerte ei heller over mine Læber at svare paa det — gudsbespottelige Spørgsmaal, hvem jeg skylder meest af disse Tvende: den eenfoldige Vise eller Ham, paa hvem jeg troer. Men derimod kan jeg sandeligen svare paa det Spørgsmaal, hvem jeg skylder meest — skulde jeg ikke vide, hvem jeg skylder meest, meest af Alle, meest uden al Sammenligning. Ham nemlig, paa hvem jeg har troet, Han, der har sat sit Liv til ogsaa for mig; sat Livet til, ikke som et Menneske kan gjøre det for et andet, for at bevare den Andens Liv, nei for at give mig Livet. Thi uden Ham er det ligegyldigt enten jeg lever eller døer, en tom Talemaade, at En har frelst mit Liv, naar dette Liv, han frelste mig, dog er at være død. Men Han er Livet, Ham skylder jeg, evig forstaaet, Livet, Ham paa hvem jeg troer."

„Jeg hænger i den Følelse, i hvilken jeg er mig selv, fast ved det Menneske, hvem jeg skylder Livet, i sønlig Hengivenhed: men jeg beder mig fritaget for at besvare det Spørgsmaal, hvem af disse jeg skylder meest, ham, Faderen, eller Ham, paa hvem jeg har troet. Dersom det fordredes af mig, det vil sige, dersom Han fordrede det af mig, saa vil jeg ikke tage i Betænkning at saare mig selv saa inderligt som intet Menneske kunde saare mig, at slippe Sønnens Kjerlighed — af Kjerlighed til Ham, paa hvem jeg troer. Jeg elsker min Hustru som mit eget Selv; hvis det var muligt, at hun kunde blive mig utro, jeg vilde sørge som Den, der i denne Henseende paa den tungeste Maade havde tabt sit Alt, fordi jeg kun kunde elske Een; naar Døden berøver mig hende, vil jeg tilstaae, og i min Døds Øieblik vil jeg atter tilstaae, hvad jeg altid har sagt, at hun var min eneste Elskov. Men dersom Han, paa hvem jeg troer, dersom det var muligt, at Han forlangte det af mig: jeg slipper denne Elskov — af Kjerlighed til Ham, paa hvem jeg troer. Jeg bærer taalmodigt mit eget Tab, og jeg bærer al hendes Vrede og Misforstand, fordi hun ikke kan forstaae mig, indtil hun i Evigheden vil forstaae mig — det vil Han sørge for, paa hvem jeg troer. Jeg elsker mine Børn; jeg vil for dem gjøre Alt, hvad der staaer i et Menneskes Magt, jeg vilde ikke vide, hvorledes jeg noksom skulde takke Den, der ved Raad og Daad i Sandhed var mig behjælpelig i at gavne dem; jeg lader mit Liv for dem: men dersom Han, paa hvem jeg troer, dersom det var muligt, at Han kunde forlange det af mig, jeg slipper denne Kjerlighed — af Kjerlighed til Ham, paa hvem jeg troer. Jeg paatager mig troende Lidelsens Smerte og Ansvarets Byrde, bærer taalmodigt enhver Fordømmelsens Dom over mig, selv de Elskedes, indtil de engang i Evigheden ville forstaae mig — det vil Han sørge for, paa hvem jeg troer. — Og saaledes elsker jeg Meget, paa forskjellig Maade, i forskjellig Grad; men dersom Han, paa hvem jeg troer, fordrer det af mig, jeg slipper al denne Kjerlighed — af Kjerlighed til Ham, paa hvem jeg troer."

„Og vilde Nogen sige til mig „det var dog et rædselsfuldt

dersom; hvorledes er det muligt at holde Livet ud med et saadant dersom, der jo maa dræbe al Livslyst, med et saadant dersom i Mulighedens Spindelvæv svævende over Dit Hoved? Og er det dog ikke derhos en Art Troløshed at leve i alle disse Livets Forhold, i de inderligste Forhold til andre Mennesker, og saa nogensinde at have tænkt sig et saadant dersom": saa vilde jeg svare. Ja vist er det rædselsfuldt dette dersom, skrækindjagende, det har jeg fornummet i Afgjørelsens Øieblik, da jeg blev Troende. I denne Forfærdelse ligger Troens Vovestykke. Men sandeligen, man kan leve under dette dersom, og ikke føle det som en Angestens Vægt, men som en Velsignelse over sig. Thi at dette dersom har været til for mig, hører med til Pagten med Ham, og igjennem dette dersom velsigner Han hvert mit Forhold til hvad der er mig gavnligt at elske. Uden dette dersom er det umuligt at troe, thi saa vidt skal Troens Lydighed gaae; men deraf følger ikke, at Han fordrer dette af mig. Og jeg troer, at det er Hans Villie, at Sønnen skal elske Faderen, Manden Hustruen, Faderen Børnene, og saaledes fremdeles — jeg troer det er Hans Villie, hvis der ikke er en Troens Forskjel dem imellem. Saa er det dog vel ingen Troløshed, at jeg kjender et saadant dersom — det er dog vel kun Troløshed mod dem, der ikke kjende og ikke ville kjende Ham, Troløshed mod dem, som ikke have og ikke ville have Troen. Saa er det da vel ogsaa umuligt, at jeg paa Grund af dette dersom (min Sjels Frygt og Bæven, men ogsaa min Kjerlighed, min eneste, thi i den elsker jeg Ham, paa hvem jeg troer) skulde føle mig fremmed i mine Elskedes Kreds, med hvem jeg har Troen tilfælles. Men vistnok føler jeg mig fremmed i Christenheden, forsaavidt da hele Christenheden skal være lutter Christne, mere fremmed end om jeg levede blandt Hedninger. Thi ikke kan et Menneske finde sig saa fremmed ved, at De, der have en anden Tro, en anden Gud, ere ligegyldige for hans Tro, som han maa føle sig fremmed ved, at De, der sige sig at have den samme Tro, ere ligegyldige — ved det Samme. Eet er det jo at være ligegyldig mod hvad der beskjef-

tiger mig, naar man selv har noget Andet, som beskjeftiger En, et Andet, at Tvende beskjeftige sig med det Samme, og at saa den Ene er saa ligegyldig derved, den Anden saa beskjeftiget dermed — og at det saa er det Samme, der beskjeftiger Begge! Jeg føler mig fremmed i Christenheden, fremmed ved, at hvad der beskjeftiger mig tidlig og sildig, at derom mener man i Christenheden, at det i det Høieste kun kan beskjeftige dem saaledes, hvis Levebrød det er, men at det forøvrigt var sært og overspændt, om Nogen saaledes vilde beskjeftige sig dermed. Jeg slutter heraf Intet, betræffende, hvorvidt dog virkelig alle De, som leve i Christenheden, ere Troende; jeg veed overhovedet Intet om Andre betræffende Troen. Men det veed jeg, „Han er troet i Verden", og det veed jeg ganske simpelt deraf, at jeg har troet og troer paa Ham."

M. T., dette er dog vel ogsaa en Troesbekjendelse, eller dog en Troens Bekjendelse. Vistnok fordres der, for at et Menneske skal være en Christen, at det er noget Bestemt, han troer; men lige saa vist fordres der ogsaa, at det er ganske bestemt, at „han" troer. I samme Grad som Du henleder Opmærksomheden udelukkende paa det Bestemte, han skal troe, i samme Grad kommer „han" bort fra Troen. I samme Grad som man giver det Udseende af, at det skal være saa vanskeligt at faae bestemt, hvad det er et Menneske skal troe, i samme Grad leder man Menneskene bort fra Troen. Gud lader ikke en Fiske-Art blive til i en bestemt Sø, uden at jo ogsaa den Plante voxer der, som er dens Næring. Man kan altsaa slutte paa to Maader: denne Plante voxer her, ergo findes denne Fisk ogsaa her; men endnu sikkrere: denne Fisk findes her, ergo voxer denne Plante her. Men sandeligen, saalidet som Gud lader en Fiske-Art blive til i en bestemt Sø, uden at jo ogsaa den Plante voxer der, som er dens Næring: saa lidet skal Gud lade Den uvidende om, hvad han skal troe, Den, der var i Sandhed bekymret. Det vil sige, Trangen fører Næringen med sig, det Søgte er i den Søgen, der søger det, Troen i Bekymringen over ikke at have Troen, Kjerligheden i den Selvbekymring ikke at elske. Trangen

fører Næringen med sig — o, saa nær er den, det siger jo Ordet, saa nær er den, naar blot Trangen er der. Trangen fører Næringen med sig, ikke ved sig selv, som frembragte Trangen Næringen, men i Kraft af en Guds Bestemmelse, der føier dette, Trangen og Næringen, sammen, saa man altsaa, naar man siger Dette er saaledes, maa tilføie, saa vist som der er en Gud til; thi var Gud ikke til, saa var Dette heller ikke saaledes. Lad Dig ikke bedrage af det Tilsyneladende. Det daglige Sprog mellem Menneske og Menneske indeholder megen Skuffelse. Naar saaledes En siger „jeg havde fuldt besluttet at vove Det og Det for den og den Sag, men saa var det Den og Den, der fik mig fra min Beslutning": saa lyder dette meget antageligt. Men Den, der kjender det menneskelige Hjerte, seer meget godt Sammenhænget: Manden har ikke i dybeste Forstand været besluttet; thi saa havde han ikke henvendt sig til Den og Den, men handlet. Den, hvem en Forelskelse ikke gjør taus, er ikke forelsket, og ligesaa med den sande Beslutning. Saaledes ogsaa naar En, der lever i Christenheden, siger, han vilde saa gjerne troe, naar han blot kunde faae det bestemt, hvad han skal troe. Det lyder meget antageligt, og dog er der Svig deri; han vil ikke ud i de Farer og Afgjørelser, hvor Troen bliver til, han vil ikke blive ene, ene i Aandens Livsfare, derfor taler han om denne Vanskelighed; han vil ikke i sin Sjels Angest sætte Alt paa Spil, derfor taler han anderledes. Thi Han, der er Troens Gjenstand, Han er dog vel et Menneske adskilligt nærmere end paa en Afstand af atten hundrede Aar, gjennem Traditionens Dykker-Forbindelse, eller, hvis her blev mindste Tvivl, gjennem atten Aarhundreders Sinkerier og mulige Misforstaaelser. Den nærmeste Vei, det er Livsfarens; den mageligste, som dog ikke fører til Troen er, at faae travlt med, at man ikke kan faae det historisk bestemt, hvad det er man skal troe. Den sikkreste Efterretning faaes i Livsfaren, hvor man hører (det, man i Grunden veed) med en Tydelighed, som kun Livsfare giver; thi i Livsfare bliver man uendelig lydhør, og er det man skal høre uendelig nær. Enhver, der lever i Christenheden,

har, hvad jo endog Regjeringen sørger for, ordentligviis faaet mere end Kundskab nok i Christendommen; Mange have snarere maaskee faaet megen for megen. Det, der fattes, er vistnok noget ganske Andet, er den hele Sindets inderlige Omdannelse, hvorved et Menneske i Aandens Livsfare kommer til for Alvor, i sand Inderlighed at troe dog Noget — af det meget Christelige, han veed. Enhver, der lever i Christenheden, har ubetinget ordentligviis Kundskab nok i Christendommen, for at kunne anraabe og paakalde, for bedende at kunne henvende sig til Christum. Gjør han det, med Inderlighedens Trang i Hjertets Oprigtighed, saa vorder han nok en Troende. Er det blot for Gud ganske bestemt, at dette Menneske føler Trang til at troe, saa faaer han nok ganske bestemt at vide, hvad det er han skal troe. Det Omvendte er: uden Trang til at troe, granskende, grublende og grundende, mere og mere smaaligt at ville spilde Aar efter Aar af sit Liv og tilsidst sin Salighed paa at faae det ganske og ganske indtil Prikken over et Bogstav bestemt, hvad man skal troe. Dette Omvendte er et tomt Spilfægteri, der blot bliver sig selv mere og mere vigtigt, eller det er et videnskabeligt lærd Væsen paa urette Sted, altsaa et videnskabeligt lærd Uvæsen, eller det er en feig, umenneskelig, og forsaavidt ogsaa ugudelig Frygtagtighed.

Fjerde Afdeling.

Taler ved Altergang om Fredagen.

Christelige Taler

af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.

1848.

Indhold.

Forord.

Af disse Taler, som dog mangle et Væsentligt i at være og derfor heller ei bleve kaldte Prædikener, ere de tvende (II og III) holdte i Frue-Kirke. Om det end ikke sagdes ham, vil den Kyndige vel selv let paa Formen og Behandlingen kjende, at disse tvende ere „holdte Taler", skrevne for at holdes, eller skrevne som de ere holdte.

Febr. 1848. S. K.

I.

Luc. XXII, 15.

Bøn.

Fader i Himlene! Vel vide vi, at Du er Den, som giver baade at ville og at fuldkomme, at ogsaa Længselen, naar den drager os til at fornye Samfundet med vor Frelser og Forsoner, er fra Dig. Men naar da Længselen griber os, o at vi da ogsaa maatte gribe Længselen; naar den vil rive os hen, at vi da ogsaa maatte give os hen; naar Du er os nær i Kaldet, at vi da ogsaa maatte holde os nær til Dig i Paakaldelse; naar Du i Længselen tilbyder det Høieste, at vi da ogsaa maatte kjøbe dens beleilige Øieblik, maatte holde den fast, hellige den i stille Timer, ved alvorlige Tanker, ved fromme Forsætter, saa den maatte vorde den stærke, men ogsaa den velprøvede hjertelige Længsel, der fordres hos dem, som værdeligen ville deeltage i Nadverens hellige Maaltid! Fader i Himlene, Længselen er Din Gave; Ingen kan give sig den selv, Ingen kan, naar den ikke gives, kjøbe den, vilde han end sælge Alt — men, naar Du giver den, da kan han dog sælge Alt for at kjøbe den. Saa bede vi for dem, som her ere forsamlede, at de med hjertelig Længsel idag maatte gaae op til Herrens Bord, og at de, naar de gaae derfra, maatte gaae derfra med forøget Længsel efter ham vor Frelser og Forsoner.

Luc. XXII, 15: jeg haver hjerteligen længtes efter at æde dette Paaskelam med Eder, førend jeg lider.

De forelæste hellige Ord, som ere Christi egne, høre vistnok ikke med til Nadverens Indstiftelse, dog staae de i Fortæl-

lingens nærmeste Sammenhæng med denne; umiddelbart efter disse Ord følge Indstiftelses-Ordene. Det var i den Nat, der Han blev forraadt, eller rettere Han var allerede forraadt, Judas var allerede kjøbt til at sælge Ham og havde allerede solgt Ham; Forræderen søgte nu blot den „beleilige Tid, at han kunde forraade Ham til Ypperstepræsterne uden Opløb" (Luc. 22, 6). Dertil valgte han den Nats Stilhed, i hvilken Christus nu for sidste Gang er samlet med sine Apostle. „Og der Timen kom, satte han sig tilbords, og de tolv Apostle med ham. Og han sagde til dem: jeg haver hjerteligen længtes efter at æde dette Paaskelam med Eder, førend jeg lider." — At det blev den sidste Gang, fik han ikke at vide bagefter; han veed det forud, at det er den sidste Gang. Dog har han ikke nænt at indvie Apostlene ganske i, hvor nær Faren er, at den er endnu i denne Nat, og hvilken Faren er, at den er den forsmædeligste Døds, og hvor uundgaaelig den er. Han, der ene bar Verdens Synd, han bærer ogsaa her ene sin forfærdelige Viden om hvad der vil skee; Han, der ene stred i Gethsemane, ene, fordi Disciplene sov, han er ogsaa her ene, skjøndt han sidder tilbords med sine eneste Fortrolige. Altsaa, hvad der i den Nat vil skee, hvorledes det vil skee, ved hvem det vil skee, det er der i hiin lille Kreds kun Een som veed, han den Forraadte — ja, og saa Een til, han Forræderen, der ogsaa er tilstede. Saa sætter Christus sig tilbords med Apostlene, og idet han sætter sig ved Bordet siger han: jeg haver hjerteligen længtes efter dette Maaltid.

Synes Dig nu ikke, m. T., at dette dog hører i en dybere Forstand, baade inderligt og forbilledligt, med til Nadveren, ikke blot saaledes som det historisk hører med i den hellige Beretning? Thi ikke sandt, hjertelig Længsel hører væsentligen med til den hellige Nadvere. Vilde det ikke ogsaa være den forfærdeligste Modsætning til den hellige Beretning om, hvorledes Stifteren længtes hjerteligen efter dette Maaltid, vilde det ikke være den forfærdeligste Modsætning, dersom det var muligt, at Nogen af Vane, eller fordi det var Skik og Brug, eller maaskee dreven af ganske tilfældige Omstændigheder, kort,

dersom Nogen gik til Nadverens hellige Maaltid uden hjertelig Længsel! De forelæste hellige Ord ere da, om jeg saa tør sige, Indlednings-Ordene til Nadverens Indstiftelse, og dette er igjen for hver Enkelt den sande gudelige Indledning eller Indgang: at komme med hjertelig Længsel.

Saa lad os da benytte de os foreskrevne Øieblikke forinden Altergangen til at tale om:

den hjertelige Længsel efter Nadverens hellige Maaltid.

Det er ikke noget Nyt vi ville lære Dig, end mindre ville vi ved at føre Dig uden for Troen føre Dig ind i vanskelige Undersøgelser, vi ville blot stræbe at udtrykke hvad der bevægede sig i Dig, da Du fornam Længselen efter at gaae til Alters, den hjertelige Længsel, med hvilken Du kom herhid idag.

Veiret blæser hvorhen det vil, Du fornemmer dets Susen, men Ingen veed, hvorfra det kommer, eller hvor det farer hen. Saaledes ogsaa med Længselen, Længselen efter Gud og det Evige, Længselen efter vor Frelser og Forsoner. Begribe den kan Du ikke, og det skal Du heller ikke, ja Du tør end ikke ville forsøge derpaa — men Du skal benytte Længselen. Skal Kjøbmanden være ansvarlig, om han ikke benytter det beleilige Øieblik, skal den Søfarende være ansvarlig, om han ikke benytter den gunstige Vind, hvor meget mere Den, som ikke benytter Længselens Leilighed, naar den tilbydes. O, man taler fromt om, at man ikke maa spilde Guds Gaver; men hvad skulde man vel hellere og i dybere Forstand kalde Guds Gaver, end enhver Aandens Tilskyndelse, enhver Sjelens Dragelse, enhver Hjertets inderlige Rørelse, enhver hellig Stemning, enhver gudelig Længsel, der dog vel i langt dybere Forstand end Føde og Klæder ere Guds Gaver, fordi det ikke blot er Gud, der giver dem, men fordi Gud giver sig selv i disse Gaver! Og dog hvor ofte spilder ikke et Menneske disse Guds Gaver! Ak, hvis Du kunde skue ind i Menneskenes Inderste, og ret dybt i Dit eget,

Du skulde vistnok med Forfærdelse opdage, hvorledes Gud, der aldrig lader sig uden Vidnesbyrd, ødsler med disse sine bedste Gaver paa ethvert Menneske, og hvorledes derimod ethvert Menneske mere eller mindre spilder af disse Gaver, maaskee ganske forspilder dem. Forfærdelige Ansvar, naar engang Erindringerne, om ikke før saa i Evigheden, staae anklagende op mod Mennesket, Erindringerne om de mange Gange og de mange Maader, paa hvilke Gud, men forgjeves, talte til ham i hans Indre. Erindringerne, ja, thi har end Mennesket selv længst glemt det Spildte, saa han altsaa ikke erindrer det: Gud og Evigheden har ikke glemt det, det er erindret ham, og vorder i Evigheden hans Erindring. — Saaledes nu med Længselen. Et Menneske kan overhøre dens Kald, han kan forvandle den til et Øieblikks Indskydelse, til et Indfald, der sporløst er forsvundet i næste Øieblik, han kan modstaae den, han kan forhindre dens dybere Tilblivelse i sig, han kan lade den hendøe ubenyttet som en ufrugtbar Stemning. Men modtager Du den med Taknemmelighed som en Guds Gave, da vorder den Dig ogsaa til Velsignelse. O, lad derfor aldrig den hellige Længsel gaae forgjeves, naar den vil besøge Dig; syntes det Dig end engang, at Du ved at følge den gik forgjeves: tro det ikke, det er ikke saa, det er umuligt, at det kan være saa, det maa dog vorde Dig til Velsignelse.

Saa vaagnede da Længselen i Din Sjel. Var den end uforklarlig, forsaavidt den jo er fra Gud, der i den drager Dig; var den end uforklarlig, forsaavidt den er ved Ham, „der ophøiet fra Jorden vil drage Alle til sig" (Joh. 12, 32); var den end uforklarlig, forsaavidt den er Aandens Virken i Dig: saa forstod Du dog, hvad der fordredes af Dig. Thi sandeligen, om Gud end giver Alt, saa fordrer han ogsaa Alt, at Mennesket selv skal gjøre Alt, for retteligen at benytte hvad Gud giver. O, i det daglige Livs sædvanlige Sysler hvor let, aandelig forstaaet, at slumre ind; i Eensformighedens tilvante Gang hvor vanskeligt at finde en Afbrydelse! I denne Henseende hjalp Gud Dig ved Længselen, som han vakte i Din Sjel. Ikke sandt,

saa lovede Du Dig selv og Gud, at Du nu ogsaa taknemligt vilde benytte den. Du sagde til Dig selv: som nu Længselen har revet mig løs fra hvad der saa let indspinder et Menneske i en Fortryllelse, saa vil jeg ogsaa ved alvorlige Tanker komme den til Hjælp, for ganske at rive mig løs fra hvad der endnu maatte holde mig tilbage. Og jeg vil ved hellige Forsætter stræbe ret at holde mig fast i hvad de alvorlige Tanker lade mig forstaae; thi dertil gavner Forsættet, til at fastgjøre sig i hvad man har forstaaet.

„Hvor er dog dette Jordiske og Timelige idel Forfængelighed! Og var end mit Liv hidtil saa lykkeligt, saa sorgfrit, saa ganske uden Erfaringens Kjendskab til det Forfærdelige eller endog blot til det Veemodige: saa vil jeg dog nu fremkalde de alvorlige Tanker, jeg vil, i Pagt med Længselen efter det Evige og med det hellige Maaltid for Øie, hvor Ingen tør komme uden vel forberedt, ikke frygte for at blive alvorlig. Thi Tungsind er Christendommen dog ikke, den er tværtimod saa glædelig, at den er det glade Budskab for alle Tungsindige; kun den Letsindige og Trodsige kan den gjøre mørk i Sindet. — See, det er Alt, Alt hvad jeg seer, det er, saalænge det er til, Forfængelighed og Omskiftelse, tilsidst er det Forkrænkelighedens Bytte. Derfor vil jeg med hiin fromme Mand, naar Maanen gaaer op i sin Glands, da vil jeg sige til Stjernen „Dig bryder jeg mig ikke om, Du er jo nu fordunklet"; og naar saa Solen gaaer op i al sin Pragt og fordunkler Maanen, da vil jeg sige til Maanen „Dig bryder jeg mig ikke om, Du er jo nu fordunklet"; og naar saa Solen gaaer ned, da vil jeg sige: det vidste jeg jo nok, thi det er Alt Forfængelighed. Og naar jeg seer det rindende Vands Travlhed, da vil jeg sige: bliv Du kun ved at rinde, Du fylder dog aldrig Havet; og til Veiret vil jeg sige, ja om det end rev Træer op med Rode, jeg vil sige til det: blæs Du kun, i Dig er der dog ikke Mening eller Tanke, Du Ustadighedens Sindbillede. Og om end Markens Deilighed, der indtagende fængsler Øiet, og om end Fuglesangens Velklang, der livsaligt falder i Øret, og om end Skovens Fred, der indbydende vederqvæger

Hjertet, vilde anvende al deres Overtalelse, jeg vil dog ikke lade mig overtale, ikke lade mig bedaare, jeg vil minde mig om, at det er Alt Bedrag. Og om end Stjernerne sidde gjennem Aartusinder nok saa faste og uden at forandre Sted paa Himmelen, saa vil jeg dog ikke lade mig bedrage af denne Tilforladelighed, jeg vil minde mig om, at de engang skulle falde ned. — Saa vil jeg minde mig om, hvor uvist Alt er, at et Menneske ved Fødselen er kastet ud i Verden, og fra det Øieblik ligger paa de tusind Favnes Dyb, og Fremtiden for ham hvert Øieblik, ja hvert Øieblik som den mørkeste Nat. Jeg vil erindre mig om, at aldrig har nogensinde Nogen været saa lykkelig, at han jo kunde blive ulykkelig, og aldrig nogensinde Nogen saa ulykkelig, at han jo kunde blive ulykkeligere! At hvis det end skulde lykkes mig, at faae alle mine Ønsker opfyldte, faae dem førte op i een Bygning — at dog Ingen, Ingen skal kunne indestaae mig for, om ikke just i samme Øieblik den hele Bygning skal styrte sammen over mig. Og hvis det (dersom dette ellers kan kaldes en Lykke) lykkedes mig at redde en kummerlig Levning af min fordums Lykke ud af denne Undergang, og hvis jeg beskikkede min Sjel til taalmodigt at nøies med dette — at dog Ingen, Ingen skal kunne indestaae mig for, om ikke ogsaa denne Rest i næste Øieblik skal tages fra mig! Og hvis der var een eller anden Ulykke, een eller anden Rædsel, en kortvarig eller en langsomt martrende, for hvilken jeg i Særdeleshed gruede, og hvis jeg end allerede var bleven en Olding — at dog Ingen, Ingen skal kunne indestaae mig for, om den ikke kunde komme over mig endnu i det sidste Øieblik! — Saa vil jeg erindre mig om, at som ethvert det næste Øiebliks Uvished er liig den mørke Nat, saaledes er igjen enhver enkelt Begivenheds eller Tildragelses Forklaring som en Gaade, hvilken Ingen har gjettet. At Ingen, der evig forstaaet vil tale Sandhed, kan med Bestemthed sige mig, hvilket der er hvilket, om det virkeligt var mig det Tjenligere, at jeg fik alle mine Ønsker opfyldte, eller at de alle bleve mig negtede. Og om jeg end som Skibbruden reddede mig paa en Planke ud af den visse Død,

og om Mine glade hilsede mig ved Strandbredden, forundrede over min Frelse — at desuagtet den Vise skal kunne staae hos og sige „maaskee, maaskee havde det dog været bedre for Dig, at Du var omkommen i Bølgerne,“ og at maaskee, maaskee han just taler sandt! Jeg vil minde mig om, at den Viseste, der nogensinde har levet, og den meest Indskrænkede, der nogensinde har levet, naae lige langt, naar det gjælder om at indestaae for det næste Øieblik, og naar det gjælder om at forklare den mindste Begivenhed, naae lige langt, til et Maaskee, og at med jo mere Lidenskab Nogen stormer mod dette Maaskee, desto nærmere er han kun ved at tabe Forstanden. Thi ingen Dødelig brød eller trængte igjennem, ja ikke den Fange, der sidder indenfor syv Alens tykke Mure, lænket om Haand og Fod, naglet til Væggen, er saaledes tvungen som enhver Dødelig i denne af Intet dannede Tvinger, i dette Maaskee. Jeg vil minde mig om, at hvis jeg end havde min Sjel i eet eneste Ønske, og havde jeg den end saa fortvivlet deri, at jeg kunde ville bortkaste Himmelens Salighed for dette Ønskes Opfyldelse — at dog Ingen kan med Bestemthed sige mig forud, om Ønsket, naar det opfyldtes, dog ikke skulde synes mig tomt og ubetydeligt. Og hvad er saa elendigst, enten at Ønsket ikke opfyldtes, og jeg beholdt Sorgens og Smertens Forestilling om den — savnede Lykke, eller at det opfyldtes, og jeg beholdt det, forbittret ved Visheden om, hvor tomt det var! — Saa vil jeg betænke, at Døden er det eneste Visse, at den spottende, spottende mig og al Jordlivets Uvished, der i ethvert Øieblik er lige uvis, er lige vis i ethvert Øieblik; at ikke Oldingen er Døden vissere, end Barnet, som fødtes igaar; at hvad enten jeg svulmer i Sundhed eller jeg ligger paa Sygeleiet, er Døden mig hvert Øieblik lige vis, hvad kun jordisk Dorskhed kan forblive uvidende om. Jeg vil huske paa, at ingen Pagt indgaaes mellem Menneske og Menneske, ikke den ømmeste, ikke den inderligste, uden at den tillige indgaaes med Døden, der paa Embedsvegne er med i Alt. — Og jeg vil erindre mig om, at ethvert Menneske dog er eensom, eensom i den uendelige Verden. Ja, i gode Dage, ved

stille Veirlig, naar Lykken smiler, da seer det jo rigtignok ud som levede vi i Selskab med hinanden, men jeg vil minde mig om, at Ingen kan vide, naar Budskaberne skulle komme til mig, Ulykkens, Elendighedens, Rædselens Budskab, der med det Forfærdelige tillige skulle gjøre mig eensom, eller gjøre det aabenbart, hvor eensom jeg, som ethvert Menneske, er, gjøre mig eensom, forladt af mine Nærmeste, misforstaaet af min bedste Ven, en Angestens Gjenstand, som Alle flye. Jeg vil erindre mig om de Rædseler, hvilke dog intet Angestens Skrig, ingen Taarer, ingen Bønner afværgede, de Rædseler, der have skilt en Elsket fra den Elskede, en Ven fra Vennen, Forældre fra Børn; og jeg vil erindre mig om, hvilken lille Misforstaaelse, naar den kom saa usalig forkeert, stundom var nok til rædsomt at skille dem ad. Jeg vil erindre mig, at menneskeligt talt er Ingen, nei slet Ingen til at stole paa, end ikke Gud i Himlene. Thi dersom jeg ret holdt mig til ham, saa jeg blev hans Ven: o, hvo har liidt mere, hvo er blevet mere forsøgt i alle Lidelser end den Fromme, som var Guds Ven."

Saaledes talte Du med Dig selv; og jo mere Du hengav Dig i disse Tanker, desto mere seirede Længselen efter det Evige i Dig, Længselen efter Samfundet med Gud ved Din Forløser, og Du sagde: jeg længes hjerteligen efter dette Maaltid. O, der er dog kun een Ven, een fuldtro Ven i Himmelen og paa Jorden, vor Herre Jesus Christus. Ak, og hvor mange Ord gjør et Menneske ikke, og hvor mange Gange gaaer han ikke, for at faae en Anden til at vise ham en Tjeneste; og hvis denne Anden blot med nogen Opoffrelse viser ham Tjenesten, han som har lært Menneskene at kjende og veed, hvor sjeldent der vises Tjenester, naar der ikke kan gjøres Gjengjeld, hvor hænger han da ikke fast ved sin Velgjører! Men Han, der ogsaa for mig, ja for mig (thi at han gjorde det Samme for alle Andre skal dog vel ikke formindske min Taknemlighed, der jo er for hvad han har gjort for mig), Han der for mig gik i Døden: efter Samfundet med Ham skulde jeg ikke længes! Der har dog aldrig nogen Ven kunnet være mere end trofast til Døden, men Han

blev netop tro i Døden — Hans Død var jo min Frelse. Og ingen Ven kan dog gjøre mere end i det Høieste ved sin Død frelse en Andens Liv, men Han gav mig Livet ved sin Død; det var mig, der var død, og Hans Død gav mig Livet.

„Dog Synden er Folkenes, og er hvert Menneskes Forbærvelse, hvorledes skulde jeg da tænke alvorligt over Livet, uden ret at betænke dette, hvad Christendommen lærer mig, at Verden ligger i det Onde! Og om end mit Liv hidtil er gaaet saa stille, saa fredeligt hen, saa uberørt af den onde Verdens Angreb og Efterstræbelser, og om det end synes mig, at de faa Mennesker jeg har kjendt, dog ere alle gode og kjerlige og velvillige: saa vil jeg betænke, at dette vel maa ligge i, at hverken de eller jeg ere førte ud i saadanne den aandelige Livsfares Afgjørelser, hvor Begivenhedernes Størrelse efter en overordentlig Maalestok gjør det ret aabenbart, hvad Godt eller Ondt der boer i et Menneske. Saaledes maa det vel være, og derfor fornødent, at Aabenbaringen lærer, hvad end ikke Mennesket kan vide af sig selv, hvor dybt Menneskeheden er sjunken."

„Saa vil jeg erindre mig, hvad jeg har hørt om al den Afskyelighed, som Menneske har bedrevet mod Menneske, Fjende mod Fjende, ak og Ven mod Ven, om Vold og Mord og Blodtørst og dyrisk Grusomhed, om al det uskyldigt, og dog saa grusomt udgydte Blod, der raaber til Himmelen, om List og Underfundighed og Sviig og Troløshed, om alle hine uskyldigt og dog rædsomt ligesom Qvalte, hvis Blod vistnok ikke blev udgydt, skjøndt de dog aflivedes. Jeg vil fremfor Alt minde mig om, hvorledes det gik den Hellige, da han vandrede her paa Jorden, hvilken Modstand han leed af Syndere, hvorledes Hans hele Liv var idel Sjelslidelse ved at tilhøre den faldne Slægt, som han vilde frelse, og som ikke vilde frelses, at ikke den Levende, der grusomt lænkedes sammen med en Død kan lide mere martrende, end Han sjeleligt leed ved at være bleven indlemmet som Menneske i Slægten! Jeg vil betænke, hvorledes Han blev forhaanet, og hvorledes Enhver tiljubledes

Bifald, naar han kunde hitte paa en ny Forhaanelse, hvorledes der ikke var mindste Tale mere, end ikke Tanke om Hans Uskyldighed, om Hans Hellighed, hvorledes det eneste formildende Ord, der blev talt, var det ynkende: see hvilket Menneske! — Sæt jeg havde levet samtidig med det rædsomme Optrin, sæt jeg havde været tilstede i „Mængden", som forhaanede Ham og spyttede paa Ham! Sæt jeg havde været tilstede i Mængden — thi dette tør jeg dog ikke tiltroe mig, at jeg blandt en heel Slægt skulde have været een af Tolv — sæt jeg havde været tilstede! Nu, men dette kan jeg heller ikke troe om mig selv, at jeg skulde have været tilstede for at deeltage i Forhaanelsen. Men sæt nu, at de Omkringstaaende bleve opmærksomme paa mig, at jeg ikke deeltog — o, jeg seer allerede disse vilde Blikke, seer Angrebet et Øieblik vendt mod mig, jeg hører allerede Skriget „ogsaa han er en Gallilæer, en Tilhænger, slaae ham ihjel, eller lad ham deeltage i Forhaanelsen, i Folkets Sag!" Forbarmende Gud! Ak, hvor Mange er der vel i hver Slægt, som have Mod til at vedstaae en Overbeviisning, naar det gjælder Forhaanelsens Fare, naar det gjælder Liv og Død, og naar tilmed Farens Afgjørelse saa uventet staaer forfærdeligt over En! Og jeg, som dog ikke var en Troende, en Tilhænger, hvorfra skulde jeg faae Kraft til at vove, eller hvor skulde det være muligt, at jeg i det Øieblik blev en Troende, saa Farens Afgjørelse skulde om end paa en anden Maade hjælpe mig lige saa vidunderligt som den hjalp Røveren paa Korset; og dersom jeg ikke saaledes forandredes, hvorfra skulde jeg faae Mod til at vove dette for En, der dog var mig en Fremmed! Forbarmende Gud, saa havde jeg vel deeltaget i Forhaanelsen — for at frelse mit Liv, jeg havde skreget med „Hans Blod komme over mig" — for at frelse mit Liv; ja, det er sandt, det var for at frelse mit Liv! O, jeg veed nok, at Præsten taler anderledes; naar han taler, da skildrer han hine Samtidiges rædsomme Forblindethed — men vi, der ere tilstede i hans Prædiken, vi ere ikke saadanne Mennesker. Maaskee nænner Præsten ikke at tale haardt til os — ja, og om jeg var Præsten, jeg vilde heller

ikke tale anderledes, jeg turde ikke sige til noget andet Menneske, at han vilde have handlet saaledes, der er Ting som det ene Menneske ikke tør sige det andet. O, men til mig selv tør jeg nok sige, og maa jeg destoværre sige det: mig var det ikke gaaet bedre end Menneskenes Mængde!"

Saaledes talte Du med Dig selv. Og jo mere Du hengav Dig i disse Tanker, desto mere seirede Længselen i Dig efter Samfundet med Ham den Hellige, og Du sagde til Dig selv: jeg længes hjerteligen efter dette Maaltid; bort fra denne onde Verden, hvor Synden øver Herredømmet, vil jeg længes efter Samfundet med Ham! Bort fra den; dog saa let gaaer det jo ikke. Jeg kan ønske mig bort fra Verdens Forfængelighed og Forkrænkelighed, og formaaer end et Ønske det ikke, saa formaaer dog den hjertelige Længsel efter det Evige at føre mig bort; thi i selve Længselen er det Evige, ligesom Gud er i den Sorg, som er efter ham. Men Synden har en egen Magt til at holde igjen, den har et Tilgodehavende at fordre, en Skyld den vil have betalt af Synderen, førend den slipper ham. Og Synden veed at staae paa sin Ret, den lader sig sandeligen ikke bedrage ved løse Ord, ikke om Menneskene ganske afskaffede Ordet „Synd" og satte Svaghed istedet, ikke om det end efter den strengeste Sprogbrug kun var Svaghed, hvori et Menneske blev skyldig. Men derfor længes jeg desto hjerteligere efter at fornye mit Samfund med Ham, der har gjort Fyldest ogsaa for min Synd, gjort Fyldest for hver den mindste min virkelige Synd, men ogsaa for den, som maaskee lurer dybest i min Sjel, uden at jeg end er mig det bevidst, og som dog muligen skulde bryde frem, naar jeg førtes i den forfærdeligste Afgjørelse. Thi vare vel hine Jøder større Forbrydere end andre Mennesker, o, nei, men det, at de vare samtidige med den Hellige, gjorde deres Forbrydelse saa uendelig forfærdeligere.

Jeg længes hjerteligen efter dette Maaltid, efter dette Maaltid, der er til Hans Ihukommelse. Men naar da saa En med hjertelig Længsel har deeltaget i Nadveren, er saa Længselen stillet, skal saa Længselen aftage, idet han gaaer derfra?

See, hvis Du har en kjer Afdød, saa vil det vel ogsaa skee saaledes, at Tid efter anden Længselen vaagner hos Dig efter at ihukomme ham. Saa gaaer Du da maaskee til hans Grav; og som han nu ligger sænket der i Jordens Skjød, saa sænker Du Din Sjel i Erindringen om ham. Derved ligesom mættes Længselen. Livet udøver igjen sin Magt over Dig; og om Du end trofast vedbliver at mindes den Afdøde, og oftere længes efter ham, saa kan det dog ikke være Meningen, at Du mere og mere skulde leve Dig ud af Livet for at leve Dig ind i Graven hos den Døde, saa Længselen efter ham tiltog med hver Gang Du besøgte hans Grav. Du indrømmer vist selv, at hvis dette hændte et Menneske, da var der, hvor meget vi end ære hans Troskab mod den Afdøde, dog noget Sygeligt i hans Sorg. Nei, Du forstaaer, at Eders Veie ere væsentligen skilte, at Du tilhører Livet, og de Fordringer, som Livet har paa Dig, Du forstaaer, at tiltage med Aarene skal dog Lænselen ikke, saa Du mere og mere blev en Medbegraven. O, men Længselen efter Samfundet med Din Frelser og Forsoner, den skal jo just tiltage med hver Gang Du ihukommer Ham. Han er ei heller en Afdød, men en Levende, ja Du skal jo ret leve Dig ind og sammen med Ham, Han skal jo være og vorde Dit Liv, saa Du ikke lever Dig selv, ikke mere lever selv, men Christus i Dig. Og derfor, som hjertelig Længsel hører med til den værdelige Ihukommelse, saa hører dette igjen med til den hjertelige Længsel, at Længselen forøges ved Ihukommelsen, saa kun Den gik værdeligen til Alters, der gik derhen med hjertelig Længsel, og gik derfra med forøget hjertelig Længsel.

II.

Matth. XI, 28.

Bøn.

Fader i Himlene! Som Menighedens Forbøn ellers lyder, at Du selv vil trøste Alle dem, som syge og sorrigfulde ere: saa lyder den i denne Time, at Du vilde give dem, som arbeide og ere besværede, Hvile for deres Sjele. Og dog, det er jo ingen Forbøn, hvo turde mene sig selv saaledes karsk, at han kun skulde bede for Andre. Ak, nei Enhver beder for sig selv, at Du vil give ham Hvile for Sjelen. Saa give Du, o Gud, Hver især, som Du seer, at han i Syndernes Bevidsthed arbeider besværet, Hvile for Sjelen!

Mtth. XI, 28. **Kommer hid til mig Alle, som arbeide og ere besværede! og jeg vil give Eder Hvile.**

„Kommer hid alle I som arbeide og ere besværede." Forunderlige Indbydelse. Thi naar ellers Menneskene samles til Glæde eller til forenet Arbeide, da sige de vel til de Stærke og Glade: kommer hid, tager Deel med os, forener Eders Kræfter med vore. Men om den Bekymrede sige de: nei ham ville vi ikke have med, han forstyrrer blot Glæden og sinker Arbeidet. Ja, den Bekymrede forstaaer det vel uden at det siges ham; og saaledes gaaer maaskee mangen Bekymret afsides og eensom, vil ikke deeltage med Andre, at han ikke skal forstyrre deres Glæde eller sinke Arbeidet. Men denne Indbydelse til Alle dem, som arbeide og ere besværede, den maa jo dog gjælde ham, siden den gjælder alle Bekymrede; hvor turde nogen Bekymret her sige: nei Indbydelsen angaaer ikke mig!

„Alle dem, som arbeide og ere besværede", dem alle, Ingen er undtagen, ikke een eneste. Ak, hvilken mangfoldig Forskjellighed er ikke betegnet ved disse Ord. Dem som arbeide! Thi ikke blot Den arbeider, som i Ansigtets Sved arbeider for det daglige Brød, ikke blot Den arbeider, som i ringe Stilling bærer Dagens Hede og Møie; o, ogsaa Den, der kjæmper med svære Tanker, arbeider, ogsaa Den, som i Bekymring bærer Omsorg for Een eller for Mange, arbeider, ogsaa Den, som ligger i Tvivl, arbeider, som jo Svømmeren siges at arbeide. Dem, som ere besværede! Thi ikke blot Den er besværet, som synligen bærer den tunge Byrde, som synligen sidder i de vanskelige Omstændigheder, men ogsaa Den er jo besværet, hvis Byrde Ingen saae, som maaskee endog arbeider for at skjule den; og ikke blot Den er besværet, for hvem der maaskee ligger et langt Liv i Savn, i Møie, i bekymret Erindring, men ogsaa Den, ak for hvem der ingen Fremtid synes at være.

Dog hvorledes skulde Talen vel blive færdig, hvis den vilde nævne alle disse Forskjelligheder, og selv om den forsøgte derpaa, den skulde maaskee vildlede istedetfor veilede, lede Opmærksomheden adspredt hen paa Forskjellighederne, istedetfor at samle Sindet paa det ene Fornødne. Thi om nu end Forskjellighederne ere nok saa mange, er det dog vel Evangeliets Mening, at der skulde være en lille Rest eller et større Antal tilbage af Mennesker, hvilke maatte kaldes Lykkelige, fritagne for Arbeide og Besvær? Er det Evangeliets Mening, naar det indbyder alle dem, som arbeide og ere besværede, at der dog ere Nogle, hvem denne Indbydelse ikke angaaer, fordi de virkeligen ere Sunde og ikke have Lægedom behov? Saaledes tale vi jo rigtignok ellers. Thi dersom Du seer Børnenes glade Kreds, og der da er eet Barn, som er sygt, til hvem et kjerligt Menneske siger: kom Du til mig mit Barn, saa ville vi lege sammen, da siger han jo, at dette Barn er sygt, men tillige, at de andre virkeligen ere karske. Skulde nu Evangeliet tale paa samme Maade, eller skulle vi tale saaledes daarligen om Evangeliet? Thi naar saa var, da angik Evangeliet jo ikke Alle,

da forkyndte det jo ikke Ligelighed for alle Mennesker, men satte tværtimod en Adskillelse, udelukkede de Glade, ligesom den menneskelige Indbydelse pleier at udelukke de Bekymrede. See, derfor er Indbydelsen anderledes at forstaae, Den indbyder Alle, Evangeliet vil ikke være en Udvei, Trøst og Lindring for nogle Bekymrede, nei det henvender sig til alle Dem, som arbeide og ere besværede, det vil sige, det henvender sig til Alle, og fordrer af ethvert Menneske, at han skal vide hvad det er at arbeide og være besværet. Om Du var saaledes den Lykkeligste, ak, at Du endog var misundt af Mange: derfor henvender Evangeliet sig lige fuldt til Dig og fordrer af Dig, at Du arbeider og er besværet. Eller om Du ikke saaledes var den Lykkeligste, den sjeldent Begunstigede, dersom Du dog lever i lykkelig Nøisomhed med Dine kjere opfyldte Ønsker uden Savn: derfor henvender Evangeliet sig lige fuldt til Dig med Indbydelsens Fordring. Og om Du sad i jordisk Nød og Trang: derfor er Du endnu ikke Den, om hvem Evangeliet taler. Ja om Du var saa Elendig, at Du var blevet som et Ordsprog: derfor er Du endnu ikke Den, om hvem Evangeliet taler.

Indbydelsen vil altsaa ikke verdsligt tages forfængeligt; den indeholder derfor en Fordring, den fordrer, at den Indbudne i dybere Forstand arbeider og er besværet. Thi der er en Sorg efter Gud; den angaaer intet Jordisk og Timeligt, ikke Dit ydre Vilkaar, ikke Din Fremtid; den er efter Gud: Den, som bærer denne Sorg stille ydmygt i sit Hjerte — han arbejder. Og der er en tung Byrde; ingen verdslig Magt kan lægge den paa Dine Skuldre, men heller intet Menneske saa lidet som Du selv tage den af: det er Skylden og Bevidstheden om Skyld, eller endnu tungere, Synden og Syndernes Bevidsthed. Den, som bærer denne Byrde, ak, ja han er besværet, tungt besværet, men dog ogsaa netop saaledes besværet som Evangeliets Indbydelse fordrer det. Og der er en Bekymring, en dyb, en evig; den angaaer ikke det Ydre, ikke Dine Skjæbner, de forbigangne eller de tilkommende, den angaaer Dine Handlinger, ak, og den angaaer netop dem, som et Menneske helst vil have glemte,

thi den angaaer de Handlinger, hvorved Du forbrød Dig mod Gud eller mod andre Mennesker, skjult eller aabenbare. Denne Bekymring er Angeren; Den, som sukker angrende, ja han arbeider besværet. Ingen, ingen Anden arbeider saaledes besværet, og dog er det netop dette Evangeliets Indbydelse fordrer.

Men som Evangeliet fordrer ved sin Indbydelse, saa tilsiger det ogsaa Forjættelsen: „jeg vil give Eder Hvile for Sjelen." Hvile! Det er hvad den udmattede Arbeider, den mødige Vandrer ønsker; og Sømanden, som omtumles paa Havet, søger Hvile; og den trætte Olding længes efter Hvilen; og den Syge, som ligger uroligt paa Leiet og ikke finder en lindrende Stilling, han begjerer Hvile; og den Tvivlende, som ikke finder Fodfæste paa Tankernes Hav, han begjerer Hvile. O, men kun den Angrende forstaaer dog ret hvad det er at bede om Hvile for Sjelen, Hvile i den eneste Tanke, hvori der er Hvile for en Angrende, at der er Tilgivelse; Hvile i det eneste Udsagn, der kan berolige en Angrende, at ham er tilgivet; Hvile paa den eneste Grund, der kan bære en Angrende, at der er gjort Fyldest.

Men dette forjætter jo Evangeliet ogsaa, at han skal finde Hvile for Sjelen. Og det er jo paa denne Indbydelse I ere komne hid i denne Time, a. T. Og kan det end ikke gives saaledes, som var det med denne ene Gang nu for evigt afgjort, saa Du aldrig oftere skulde behøve at søge hen til dette hellige Sted for at søge Hvile: der tilsiges dog Hvile for Sjelen. Du er underveis, og Guds Huus et Bedested, hvor Du søger Hvile for Sjelen; men kommer Du end igjen til at søge denne Hvile: det er dog vist, det er den samme Hvile, i hvilken Du engang, naar Dit sidste Øieblik er kommet, for sidste Gang skal søge Hvile for Din Sjel. Thi hvad enten Du i Ungdommens Aar eller i fremrykket Alder idag er kommen hid for at søge Hvile: o, naar Din sidste Time kommer, og Du i Dødens Stund er forladt og eensom, da begjerer Du jo som det Sidste i den Verden, Du ikke mere skal tilhøre, Du begjerer hvad Du idag begjerer.

Dette var Indbydelsens Forjættelse. Men hvo er nu

Indbyderen! Thi dette var jo dog en forfærdelig forvirrende Tale, om der hørtes i Verden den Indbydelse: kommer hid, men der angaves ikke hvor man skulde gaae hen. Dersom der derfor ingen Indbyder var, eller dersom Glemsel og Tvivl havde taget Indbyderen bort: hvad gavnede det da, at Indbydelsens Ord bleve ved at lyde, saa var det jo en Umulighed at følge Indbydelsen, da det var en Umulighed at finde Stedet. Men Du veed jo, m. T., hvo Indbyderen er, og Du har fulgt Indbydelsen for at slutte Dig fastere til ham. See, Han udbreder sine Arme og siger: kommer hid, kommer hid til **mig** alle I, som arbeide og ere besværede; see, Han aabner sin Favn, ved hvilken vi dog Alle kunne hvile lige trygt og lige saligt, thi det var kun i vor Frelsers jordiske Liv, at Johannes laae hans Bryst nærmest. Hvorledes Du nu kommer hid, hvorledes Du nu kan siges at arbeide besværet, om Du forbrød Meget eller Lidet, om Skylden er gammel og — dog nei, glemt er den ikke, o nei, men gammel og ofte angret, eller den er frisk, og ingen formildende Erindring har lindret den: o, hos Ham skal du dog finde Hvile for Sjelen. Ikke veed jeg, hvad der besværer Dig i Særdeleshed, m. T., maaskee skulde jeg heller ikke forstaae Din Sorg eller vide at tale med Indsigt om den. O, men Du gaaer jo ikke til noget Menneske; fra at have skriftet for Gud i Løndom gaaer Du til Ham den forbarmende Indbyder, han, som kjender al menneskelig Sorg, han, som selv var forsøgt i Alt, dog uden Synd. Ogsaa Han kjendte jordisk Nød, han, som hungrede i Ørkenen, han, som tørstede paa Korset; ogsaa Han kjendte Armod, han, som ikke havde Det, hvortil han kunde hælde sit Hoved; ogsaa Hans Sjel har været bedrøvet indtil Døden; ja Han har kjendt al menneskelig Sorg tungere end noget Menneske, han, som paa det Yderste var forladt af Gud — der han bar al Verdens Synd. Og Han er jo ikke blot Din Sjelesørger, han er jo ogsaa Din Frelser; han forstaaer ikke blot al Din Sorg, bedre end Du selv forstaaer den, o, men han vil jo netop tage Byrden fra Dig og give Dig Hvile for Sjelen. Tungt — ja, det er sandt — tungt ikke at blive forstaaet; men

hvad hjalp det Dig dog om der var Den, der ganske kunde forstaae al Din Sorg, men ikke kunde tage den fra Dig, ganske kunde forstaae al Din Strid, men ikke give Dig Hvile!

Saa var der da en Indbydelse: kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede; og Indbydelsen indeholdt en Fordring: at den Indbudne arbeider besværet i Syndernes Bevidsthed; og der er den tilforladelige Indbyder, Han som endnu staaer ved sit Ord hist og indbyder Alle. Give Gud, at Den som søger, ogsaa maatte finde; at Den, som søger det Rette, ogsaa maatte finde det ene Fornødne; at Den som søger hen til det rette Sted, ogsaa maatte finde Hvile for Sjelen. Thi vel er det en hvilende Stilling, naar Du knæler ved Alterets Fod; men give Gud, at dette dog i Sandhed blot er en svag Antydning af, at Din Sjel finder Hvile i Gud ved Bevidsthed om Syndernes Forladelse.

III.

Joh. X, 27.

Bøn.

Fader i Himlene! Din Naade og Barmhjertighed omskifter ikke i Tidernes Vexlen, ældes ikke i Aarenes Løb, som var Du, liig et Menneske, mere naadig paa een Dag end paa en anden, mere naadig paa den første end paa den sidste; Din Naade bliver uforandret, som Du er uforandret, den samme, evig ung, ny med hver ny Dag — thi Du siger jo hver Dag „endnu idag". O, men naar da et Menneske agter paa dette Ord, greben af det, i hellig Beslutning, for Alvor siger til sig selv „endnu idag": da betyder dette ham, at han just ønsker at forandres paa denne Dag, just ønsker, at denne Dag ret maatte blive ham betydningsfuld fremfor andre Dage, betydningsfuld ved fornyet Bestyrkelse i det Gode, han engang valgte, eller maaskee endog betydningsfuld ved at vælge det Gode. Det er Din Naade og Barmhjertighed, uforandret at sige hver Dag „endnu idag", men det er at forspilde Din Barmhjertighed og Naadens Tid, hvis et Menneske saaledes uforandret vilde sige fra Dag til Dag „endnu idag"; Du er nemlig Den, som giver Naadens Tid „endnu idag", men Mennesket er Den, som skal gribe Naadens Tid „endnu idag". Saaledes tale vi med Dig o, Gud; der er en Sprogforskjel imellem os, og dog stræbe vi at forstaae Dig og at gjøre os forstaaelige for Dig; og Du blues ikke ved at kaldes vor Gud. Hvad der da, naar Du, o Gud, siger det, er det evige Udtryk for Din uforandrede Naade og Barmhjertighed, dette Samme er, naar et Menneske ret forstaaet gjentager det, det stærkeste Udtryk for den dybeste

Forandring og Afgjørelse — ja, som var Alt tabt hvis Forandringen og Afgjørelsen ikke skeete endnu idag. Saa give Du da dem, der idag her ere forsamlede, dem, som, uden al udvortes Opfordring vel derfor desto inderligere, have besluttet endnu idag at søge Forligelsen med Dig i Syndernes Bekjendelse, dem give Du, at denne Dag maatte være dem til sand Velsignelse, at de maae have hørt Hans Røst, hvem Du sendte til Verden, den gode Hyrdes Røst, at Han maatte kjende dem, og at de da maatte følge Ham.

Joh. X, 27. „Mine Faar høre min Røst, og jeg kjender dem, og de følge mig."

Naar Menigheden paa de hellige Dage samler sig i Herrens Huus, da har Gud jo selv budet og befalet det saaledes. Idag derimod er det ingen Helligdag; og dog har en lille Kreds samlet sig her i Helligdommen, altsaa ikke fordi det er befalet Alle (da det Ingen er befalet), men fordi hver Enkelt af de Tilstedeværende, om end paa forskjellig Maade, særligen maa have følt Trang til netop idag at søge her hen. Thi idag er det ingen Helligdag, idag gaaer ellers Enhver til sin Ager, til sit Kjøbmandskab, til sit Arbeide; kun disse Enkelte gik idag til Herrens Huus. — Saa forlod da den Enkelte sit Hjem for at gaae herhen. Naar paa en hellig Dag Den, der selv gaaer til Kirke, møder en Forbigaaende, da falder det ham uvilkaarligt ind, at denne Forbigaaende vel ogsaa gaaer til Kirke; thi paa en Helligdag, selv om det langtfra altid er Tilfældet, er den Forbigaaende: En, som gaaer til Kirke. Men Den, som dreven af en indre Trang kom hid idag, mon Nogen, som mødte ham i Forbigaaende, vilde falde paa, at han gik til Guds Huus? Skulde nu derfor dette Besøg i Guds Huus være mindre høitideligt? Mig synes, at denne Hemmelighedsfuldhed maatte, om muligt, gjøre det end inderligere. Aabenlyst for Enhvers Øine, og dog skjult gik den Enkelte idag til Kirke, skjult eller ad den skjulte Vei; thi Ingen kjendte hans Vei, uden Gud, ingen

Forbigaaende faldt paa, at Du gik til Guds Huus, hvad Du end ikke selv siger, thi Du siger, at Du gik til Alters, som var dette endnu inderligere og høitideligere end at gaae i Kirke. Du ventede ikke som paa en Helligdag, at den Forbigaaende gik ad samme Vei og med samme Tanker, derfor gik Du skjult mellem de mange Mennesker, som en Fremmed. Du ventede ikke at see det samme Forsæt udtrykt i de Forbigaaendes Aasyn, derfor holdt Du Dit Oie hos Dig selv, hilsede ikke høitideligt som paa Festdagen. Nei, den Forbigaaende var slet ikke til for Dig: med nedslaget Oie, hemmelighedsfuldt ligesom flygtede Du her hen. Din Hensigt var jo heller ikke blot at tilbede, at prise, at takke Gud som paa de festlige Dage, hvor Du derfor ikke kunde ønske at være ene; Din Hensigt er at søge Syndernes Forladelse — saa maa Du ønske at være ene. Hvor stille nu og hvor høitideligt! Paa en Helligdag er udenfor ogsaa Alt stille; det sædvanlige Arbeide hviler; selv Den, der ikke besøger Guds Huus, mærker dog, at det er en Helligdag. Idag derimod er det ingen Helligdag. Derudenfor larmer Livets Gjerning næsten hørligt ind i disse Hvælvinger, hvor dog netop derfor den hellige Stilhed er desto større. Thi den Stilhed, som borgerlig Ovrighed verdsligt kan paabyde, er dog ikke den gudelige Stilhed; men denne Stilhed, medens Verden larmer, er netop den gudelige Stilhed. — Det var altsaa ikke Din Pligt at komme herhid idag, det var en Trang i Dig; det var ingen udvortes Opfordring, der bestemte Dig, Du maa selv inderligt have besluttet det; Ingen kunde bebreide Dig om Du ikke var kommet, det er Dit eget fri Valg at komme; Du gjorde det ikke, fordi de Andre gjorde det, thi de Andre gik jo netop idag hver til sin Ager, til sit Kjøbmandskab, til sit Arbeide — men Du gik til Guds Huus, til Herrens Alter.

Og dermed har Du da ganske særligen udtrykt, at Du regner Dig blandt dem, der ville høre Christus til, hvilke beskrives i de forelæste hellige Ord, som ere tagne af det Evangelium, hvor Christus sammenligner sig selv med den gode Hyrde og de sande Troende med Faarene. Om disse siges der et Tre-

dobbelt: de høre hans (Christi) Røst; Han (Christus) kjender dem; de følge ham (Christum).

De høre Hans Røst. Og idag er det ganske særligen, er det ene og alene Hans Røst, der skal høres. Alt, hvad der ellers foretages, er blot for at samle Sindets Opmærksomhed paa, at det er Hans Røst, der skal høres. Idag prædikes der ikke. En Skriftetale er ingen Prædiken; den vil ikke belære Dig, ei heller indskjærpe Dig de gamle bekjendte Lærdomme; den vil blot standse Dig paa Veien til Alteret, for at Du ved den Talendes Stemme ved Dig selv skrifter for Gud i Løndom. Thi Du skal af en Skriftetale ikke lære hvad det er at skrifte, det var ogsaa for sildigt, men ved den skrifter Du for Gud. Idag prædikes der ikke. Hvad vi her tale i det foreskrevne korte Øieblik er atter ingen Prædiken; og naar vi have sagt Amen, da er ikke som ellers Gudstjenesten væsentligen forbi, men da begynder den væsentlige. Vor Tale vil derfor blot et Øieblik standse Dig paa Veien til Alteret; thi idag samler Gudstjenesten sig ikke som ellers om Prædikestolen men om Alteret. Og ved Alteret gjælder det fremfor Alt om at høre Hans Røst. Vel skal nemlig en Prædiken ogsaa vidne om Ham, forkynde Hans Ord og Hans Lære; men derfor er en Prædiken dog ikke Hans Røst. Ved Alteret derimod er det Hans Røst, Du skal høre. Om et andet Menneske sagde Dig, hvad der siges ved Alteret, hvis alle Mennesker vilde forene sig om at sige Dig det — dersom Du ikke hører Hans Røst, da gik Du forgjeves til Alters. Naar der ved Alteret af Herrens Tjener nøiagtigt siges ethvert Ord, som det er overleveret fra Fædrene; naar Du nøiagtigt hører ethvert Ord, saa der ikke undgaaer Dig det Mindste, ikke en Tøddel — dersom Du ikke hører Hans Røst, at det er Ham, som siger det, da gik Du forgjeves til Alters. Om Du troende tilegner Dig hvert Ord, der siges; om Du alvorligt beslutter at tage Dig det til Hjerte og at indrette dit Liv i Overeensstemmelse dermed — dersom Du ikke hører Hans Røst: saa gik Du forgjeves til Alters. Det maa være Hans Røst Du hører, naar han siger: kommer hid alle I, som arbeide

og ere besværede, altsaa Hans Røst, som indbyder Dig; og det maa være Hans Røst, Du hører, naar Han siger: dette er mit Legeme. Thi ved Alteret er der ingen Tale om Ham; der er Han selv personligt tilstede, der er det Ham, som taler — hvis ikke, saa er Du ikke ved Alteret. Sandseligt forstaaet kan man nemlig pege paa Alteret og sige: „der er det"; men aandeligt forstaaet er det dog egentligen kun der, hvis Du der hører Hans Røst.

Han kjender dem. De, der nemlig ikke høre Hans Røst, dem kjender Han heller ikke; og dem Han ikke kjender de ere heller ikke Hans. Thi det er ikke med Ham som med et Menneske, der vel kan have en Ven og en Tilhænger uden at være vidende derom, uden at kjende ham; men Den, Christus ikke kjender, er heller ikke Hans, thi Christus er alvidende. — Han kjender dem, og Han kjender dem hver især. Det Offer Han bragte, bragte Han ikke saadan for Menneskene i Almindelighed, Han vilde heller ikke frelse Menneskene saadan i Almindelighed — og paa den Maade lader det sig da heller ikke gjøre. Nei, Han offrede sig for at frelse hver især, skulde Han saa ikke kjende hver især; thi skulde man ikke kjende Den, for hvem man har offret sit Liv! — Naar Menigheden paa de festlige Dage i talrig Mængde forsamler sig, da kjender Han dem ogsaa, og de, som Han ikke kjender, ere heller ikke Hans. Dog kan maaskee Nogen ved saadan Leilighed let bedrage sig selv, som var den Enkelte skjult i Mængden. Ved Alteret derimod; hvor Mange der end samledes, ja om end Alle samledes ved Alteret, ved Alteret er der ingen Mængde. Han er selv personligt tilstede, og Han kjender dem, som ere Hans. Han kjender Dig, hvo Du end er, kjendt af Mange eller som ukjendt af Alle, dersom Du er Hans, Han kjender Dig. O, Evighedens Alvor at være kjendt af Ham; o, salige Trøst at være kjendt af Ham. Ja, om Du flygtede til Verdens yderste Grændse, Han kjender Dig, om Du skjulte Dig i Afgrunden, Han kjender Dig — men der er jo ingen Grund til at flye, ingen Grund til at søge Skjul, thi det er netop Saligheden, at Han kjender Dig. Dog, om Han kjender

Dig, kan intet tredie Menneske vide, det maa Du vide med Ham og med Dig selv — men kjender Han Dig ikke, da er Du heller ikke Hans. See Solen gaaer hver Morgen med den gryende Dag op over Jorderige, dens Straale trænger allevegne igjennem til ethvert Punkt, der er intet saa afsides Sted, at den ogsaa oplysende trænger derhen; dog gjør den ingen Forskjel i dette sit Kjendskab til Jorden, den skinner ligeligt overalt og kjender ethvert Sted. Men Han, Menneskehedens evige Sol, ogsaa Hans Kjendskab til Menneskeheden trænger som Lysets Straale allevegne igjennem til ethvert Menneske; men Han gjør Forskjel. Thi der ere ogsaa de, Han ikke kjender, de, til hvilke Han vil sige: „jeg kjender Eder ikke, jeg kjendte Eder aldrig", de til hvem Han vil sige det, skjøndt disse dog paastaae, at de kjende Ham! — Om Du gik op til Herrens Alter og deeltog i den hellige Handling, om Du nok saa vist kunde godtgjøre, at Du havde været til Alters, om Herrens Tjener vidner med Dig, at han til Dig særligen, som til hver af de Andre, har rakt Brødet og Vinen — dersom Han ikke kjendte Dig: da gik Du dog forgjeves til Alters. Thi sandseligt kan man pege paa Alteret og sige: „see der er det", men aandeligt forstaaet er Alteret dog kun der, hvis Du der er kjendt af Ham.

De følge Ham. Thi ved Alteret bliver Du ikke og skal Du ikke blive. Du vender atter tilbage, til Din Gjerning, til Dit Arbeide, til Glæden, som maaskee venter Dig, ak, eller til Sorgen — alt Sligt har Du for idag lagt til Side: men dersom Du er Hans, da følger Du Ham. Og naar Du følger Ham, da forlader Du vel Alteret, naar Du nu gaaer bort derfra, men da er det ligesom fulgte Alteret Dig; thi hvor Han er, der er Alteret — og naar Du følger Ham, da følger Han med Dig. O, Evighedens Alvor, at hvor Du saa end gaaer, hvad Du saa end foretager Dig, saa følger Han dog med Dig; o salige Trøst, at Han følger med Dig; o, vidunderlige Sammenhæng, at Evighedens Alvor ogsaa er den saligste Trøst! Alteret bliver rigtignok staaende, derfor gaaer Du til Alteret; men det er dog kun Alteret, hvis Han der er tilstede: altsaa hvor Han er, der

er Alteret. Han siger selv „naar Du offrer Din Gave ved Alteret, og Du der kommer ihu, at Nogen haver Noget mod Dig, da gak først hen og forlig Dig med Din Uven, og kom saa og offre Din Gave": o, hvilket Offer mener Du er Ham kjerest, det Offer Du bringer ved at forlige Dig med Din Uven, altsaa ved at offre Gud Din Vrede — eller den Gave Du kunde offre paa Alteret! Men dersom Forligelsens Offer er Gud, er Christus det kjereste, da er vel ogsaa Alteret der, hvor det velbehageligste Offer bringes. Abel offrede paa Alteret, men Cain ikke, thi Gud saae til Abels Offer — derfor var det et Alter; men til Cains Offer saae Han ikke. O, glem ikke, at hvor Han er, der er Alteret, at Hans Alter hverken er paa Moria eller paa Garizim, eller det synlige der, men at det er der, hvor Han er. Dersom dette ikke var Tilfældet, da maatte Du jo blive ved Alteret, opslaae din Bolig der, aldrig vige derfra; men slig Overtro er ikke Christendom. Idag er det ingen Helligdag, der er idag Gudstjeneste paa en Hverdag: o, men en Christens Liv er hver Dag Gudstjeneste! Det er ikke saa, som var dermed Alt afgjort, at Nogen en sjelden Gang gaaer op til Alteret, nei Opgaven er, idet Du gaaer fra Alteret, dog at blive ved Alteret. Idag var alt Andet som vi sagde blot for at samle Sindets Opmærksomhed paa Alteret. Men naar Du nu gaaer derfra, da husk paa, at dermed er den Sag ikke færdig, o, nei dermed er den Sag netop begyndt, den gode Sag, eller som Skriften siger den gode Gjerning i Dig, hvilken Gud, der begyndte den, vil fuldkomme til vor Herres Jesu Christi Dag. Vel kunde Du maaskee fromt kalde denne Dag idag, hvis den, hvad Gud vil give Dig, ret har Betydning for Dig, en Jesu Christi Dag; men der er dog kun een Dag, der egentligen kaldes Jesu Christi Dag. Den Dag idag derimod, den vil snart være forbi — give Gud, at naar den engang længst er forsvunden og glemt: denne Dags Velsignelse, mange, mange Gange erindret endnu maatte være Dig i friskt Minde, saa Velsignelsens Ihukommelse maatte være i Velsignelse.

Skrid saa Du Dag, som aldrig meer
Mit Øie her i Tiden seer,
Fald hen i Nattens Skygge!
Jeg skrider frem til Himmerig,
Min Gud at see evindelig,
Derpaa min Tro skal bygge.

IV.

1 Cor. XI, 23.

Bøn.

Mind, o Jesu, tidt mit Hjerte
Om Din Trængsel, Qval og Nød,
Mind mig om Din Sjelesmerte,

ja, Du vor Herre og Frelser, end ikke i denne Henseende turde vi fortrøste os til egen Kraft, som formaaede vi ved os selv dybt nok at fremkalde eller stadigt at fastholde dette Dit Minde, vi, der saa langt hellere dvæle ved det Glædelige end ved det Sørgelige, vi, der alle begjere gode Dage, lykkelige Tiders Fred og Tryghed, vi, der saa gjerne ønske at blive i dybere Forstand uvidende om Rædslerne, at de ikke, som vi daarligen mene, skulle gjøre vort lykkelige Liv mørkt og alvorligt, o, eller vort, som det synes os, ulykkelige Liv, dog alligevel for mørkt og alvorligt. Derfor bede vi Dig, Du, som dog er Den vi ville ihukomme, vi bede Dig, at Du selv vil minde os derom. O, forunderlige Sprog et Menneske taler, naar han skal tale med Dig; det er jo som gjort ubrugeligt, naar det skal betegne vort Forhold til Dig, eller Dit til os. Er dette ogsaa en Ihukommelse, naar Den, der skal erindres, selv maa minde den Erindrende! Saaledes taler, menneskeligt, kun den ophøiede Mægtige, der har saa Meget og saa Vigtigt at tænke paa, han siger til den Ringe: Du maa selv huske mig paa, at jeg erindrer Dig. Ak, og dette Samme sige vi til Dig, Du Verdens Frelser og Forløser; ak, og dette Samme er, naar vi sige det til Dig, netop Udtrykket for vor Ringhed, vor Intethed i Sammenligning med Dig, Du, der hos Gud er ophøiet over alle Himle: vi bede

Dig, at Du selv vil minde os om Din Lidelse og Død, minde os tidt, under vort Arbeide, i vor Glæde og i vor Sorg, om den Nat, der Du blev forraadt. Vi bede Dig derom og vi takke Dig, naar Du minder os, vi takke Dig ogsaa saaledes, som nu de, der her ere forsamlede idag, ved at gaae op til Dit Alter, for at fornye Samfundet med Dig.

1 Cor. XI, 23... **den Herre Jesus i den Nat, der han blev forraadt.**

I den Nat der Han blev forraadt. Thi lad det nu kun blive Nat omkring Dig, dette hører jo med til den hellige Handling. I, der her ere forsamlede, for til vor Herres Jesu Christi Ihukommelse at deeltage i det Maaltid, som blev indstiftet hiin Nat, I have vel selv bedet Ham, at Han vil stille Eder sin Lidelse og Død ret levende for Øie. O, der ere De, som maaskee bede, at det maatte forundes dem at see, hvad Konger og Fyrster forgjeves begjerede at see, een af Hans Herligheds Dage: fortryder ikke Eders Valg; thi sandeligen Den valgte dog den bedre Deel, der først og fremmest beder, at det Forfærdelige maatte staae levende for ham. — I den Nat der Han blev forraadt. Saaledes var det nu, menneskelig talt, gaaet tilbage for Ham. Han, hvem engang Folket vilde have udraabt til Konge; Han, hvem saa senere Ypperstepræsterne dog ikke turde lægge Haand paa, fordi al Folket hang ved Ham; Han, der ved sine mægtige Gjerninger havde flokket den talrige Skare omkring sig; Han, for hvis Lære-Myndighed Alle havde bøiet sig, Pharisæerne trodsigt men tvungne, Folket glad og forventningsfuldt: Han er nu som stødt udenfor Verden, Han sidder affides paa et Værelse med de Tolv. Men Loddet er kastet, Hans Skjebne er afgjort, i Faderens og i Ypperstepræsternes Raad. Naar Han reiser sig fra Bordet for at gaae ud i Natten, da gaaer Han ogsaa sin Død imøde, da tager Rædselens Skuespil sin Begyndelse, hvortil Alt er i Beredskab, da skal Han endnu engang i Rædselens Gjengivelse gjennemgaae det For-

bigangne, forfærdeligt i en vis Forstand ende med Begyndelsen: Han skal hilses som Konge, men af Spotten; Han skal virkeligen bære Purpuret, men forhaanet; Han skal flokke Folket endnu talrigere omkring sig, men Ypperstepræsterne skulle ikke mere frygte for at lægge Haand paa Ham, snarere vel være nødsagede til at holde Folkets Haand tilbage, at det dog kan faae Udseende af, at Han — dømmes fra Livet; det var jo ogsaa Rettergang, Han blev jo greben „som man griber en Røver", og „korsfæstet som en Forbryder"! Saaledes var Hans Liv Tilbagegang istedetfor Fremgang, det Omvendte af hvad det menneskelige Sind naturligt tænker og begjerer. Thi verdsligt stiger et Menneske fra Trin til Trin i Ære og Anseelse og Magt, stedse Flere og Flere samtykke hans Sag, indtil han, der bestandigt var i Fleertallet, tilsidst beundret af Alle staaer paa det øverste Trin. Men Han steeg omvendt fra Trin til Trin ned ad, og dog steeg Han; og saaledes maa Sandheden lide — eller udmærkes i Verden, saasandt Han var Sandheden. I det første Øieblik syntes den at behage Alle; men jo tydeligere den efterhaanden blev, jo bestemtere og klarere, jo mere afgjørende, jo mere Sandsebedragenes Omklædninger faldt af, desto Flere faldt der bestandigt ogsaa fra — tilsidst staaer Han ene. Men end ikke der bliver Han staaende, nu stiger Han fra Trin til Trin gjennem alle Fornedrelsens Udmærkelser, indtil Han endeligen korsfæstes. Endeligen, dog stod det Sidste ikke ret længe paa; thi fra det Øieblik Rædselens Skuespil tog sin Begyndelse i den Nat der Han blev forraadt, er Afgjørelsen hos med det Pludseliges Hastighed, som naar Uveiret i et Nu formørker Himmel og Jord. Denne Nat er Grændsen; og saa hvilken Forandring! Og dog er i en vis Forstand Alt det Samme. Stedet er det samme, det er de samme Ypperstepræster, den samme Landshøvding, Folket er de Samme — ja, og ogsaa Han er den Samme: da man engang vilde udraabe Ham til Konge, da flyede Han, og da man kommer bevæbnet for at gribe Ham, da gaaer Han Vagten imøde, og siger „hvem søge I"; Han har vel engang med et Kys hilset Judas som Apostel, Han negter heller ikke

Judas det Kys, med hvilket Han dog veed han vil forraade Ham — er Han saa ikke den Samme!

O, m. T., som et Menneske maaskee stundom har en Dag eller en Nat han maatte ønske ude af sit Liv: denne Nat maatte Slægten ønske ude af sin Historie! Thi var den mørk den Midnatstime, i hvilken Han blev født: den Nat, i hvilken Han blev forraadt var dog end mørkere! Slægten maatte ønske denne Nat ude af sin Historie, ja og hver Enkelt maatte ønske den ude af Slægtens Historie; thi dette er jo ingen fuldkommen og længst forbigangen Begivenhed, Christi Lidelse skulle og tør vi jo ikke mindes som vi mindes de Herliges, der lede den uskyldige Død, om hvilken vi sige: det er nu længst forbi. Hans uskyldige Opoffrelse er ikke forbi, om Lidelsens Kalk end er tømt, ikke et Forbigangent, skjøndt det er forbi, ikke et Fuldkommenforbigangent, skjøndt det er atten Aarhundreder siden, er ikke blevet det, selv naar det er blevet atten Aartusinder siden. Han døde jo ingen naturlig Død paa Sygeleiet; ei heller var det ved Vaade Han kom af Dage; det var ei heller nogle Enkelte, der overfaldt Ham og sloge Ham ihjel; ei heller var det hiin Slægt, der korsfæstede Ham: det var „Slægten", og til den høre vi jo dog vel med, dersom vi ellers ere Mennesker; og vi ere saaledes dog vel med tilstede, dersom vi ellers ere Mennesker. Vi turde da altsaa ikke vadske vore Hænder — vi kunne det idetmindste ikke, undtagen som Pilatus kunde det; vi ere altsaa ikke Tilskuere og Betragtere ved en forbigangen Begivenhed, vi ere jo Medskyldige ved et Nærværende. Vi indbilde os derfor ikke formasteligen, at det er Medlidenhed, der, paa Digterviis, kræves af os: det er jo Hans Blod, som kræves ogsaa af os, der høre med til Slægten. O, selv den Efterfølger, der lignede Ham meest, der ikke, som Overtroen eftertragtede det, bar Hans Vunder paa sit Legeme, men hvis Liv ogsaa var Tilbagegang istedetfor Fremgang, som ogsaa, efter den christelige Rangforordning, steeg fra Trin til Trin, udleet, forhaanet, forfulgt, korsfæstet: selv han, naar han mindes hiin Nat, og den ret er ham nærværende for Tanken, han er dog tilstede som Med-

skyldig! Og naar Menigheden, hver Gang disse Ord siges „vor Herre Jesus Christus i den Nat der Han blev forraadt", slutter sig angestfuldt men inderligt om Ham som for at afværge Forræderiet, som for at love Ham Troskab, hvis endog alle Andre forlode Ham: Ingen tør dog glemme, at han i hiin Nat var med som Medskyldig, Ingen tør dog glemme dette sørgelige Forbillede, hvilket han dog nok neppe ellers ligner, Apostelen Peder. Ak, vi Mennesker, selv om vi ere af Sandheden, vi ere dog ved „Sandhedens" Side, naar vi skulle jævnsides følge med det Menneske, der er „Sandheden", naar „Sandheden" er Maalestokken: vi ere dog som Børn ved Siden af en Kæmpe, vi blive dog i Afgjørelsens Øieblik — Medskyldige.

I den Nat der Han blev forraadt. Hvilken Forbrydelse har ogsaa mere Lighed med Natten end et Forræderi; o, og hvilken Forbrydelse er mere uliig Kjerlighed end et Forræderi, ak, og meest naar det skeer ved et Kys! Dog, Judas er vel Forræderen, men i Grunden ere de jo Alle Forrædere, kun er Judas den Eneste, som gjør det for Penges Skyld. Judas forraader Ham til Ypperstepræsterne, og Ypperstepræsterne forraade Ham til Folket, og Folket til Pilatus; og Pilatus forraader Ham til Døden af Frygt for Keiseren, og det Samme gjør af Menneske-Frygt Disciplene, der flygte i Natten, og Peder, som fornegter Ham i Forgaarden. Dette var den Sidste, o, som naar den sidste Gnist gaaer ud — saa er Alt mørkt. Der er i den hele Slægt ikke eet Menneske, ikke et eneste, som vil have med Ham at gjøre — og Han er Sandheden! O, og dersom Du mener, at dette havde Du dog aldrig gjort, Du havde aldrig lagt Haand paa Ham, eller deeltaget i Forhaanelsen — men forraadt Ham, det havde Du gjort: Du var flygtet, eller Du var klogeligen blevet hjemme, havde holdt Dig udenfor, ladet Din Tjener melde Dig, hvad der skeete. Ak, men at forraade det er det smerteligste Stød Du kan bibringe Kjerlighed; der er ingen, ikke den qvalfuldeste legemlige Lidelse, i hvilken Kjerlighed ømmer sig saaledes, som sjeleligt i, at være forraadt; thi der er Kjerlighed Intet saa saligt som Troskab!

O, at Dette er skeet, det er mig nok for aldrig mere at blive saaledes glad, som det naturlige Menneske er det letsindigt og verdsligt, som Ynglingen er det i Uerfarenhed, som Barnet er det i Uskyldighed. Jeg behøver ikke at see mere, hvis ellers noget Forfærdeligere var skeet i Verden, Noget, der mere kan forfærde Hjertet; thi der gives vel hvad der mere kan forfærde Sandsen. Det behøves heller ikke, at noget Forfærdeligt skal hænde mig — dette er mig nok: jeg har seet „Kjerligheden" forraadt, og jeg har forstaaet Noget om mig selv, at ogsaa jeg er et Menneske, og at det at være Menneske er at være et syndigt Menneske. Jeg er derfor ikke blevet menneskefjendsk, mindst at jeg skulde hade andre Mennesker; men jeg glemmer aldrig dette Syn, ei heller hvad jeg har forstaaet om mig selv. Den, Slægten korsfæstede, det var Forløseren; just derfor føler jeg, som hørende til Slægten, Trang til en Forløser: aldrig har Trangen til en Forløser været klarere, end da Slægten korsfæstede Forløseren. Jeg troer fra dette Øieblik ikke mig selv mere, jeg vil og ikke lade mig bedrage, som var jeg bedre, fordi jeg ikke forsøgtes liig hine Samtidige. Nei, bange for mig selv som jeg er blevet, vil jeg søge min Tilflugt hos Ham, den Korsfæstede. Ham vil jeg bede, at Han vil frelse mig fra det Onde, og frelse mig fra mig selv. Kun frelst ved Ham og hos Ham, naar Han holder mig fast, veed jeg, at jeg ikke skal forraade Ham. Den Angest, som vil skrække mig bort fra Ham, at ogsaa jeg kunde forraade Ham, netop den skal slutte mig til Ham, da tør jeg haabe, at jeg skal holde mig fast ved Ham — hvorledes skulde jeg ikke turde haabe det, naar Det, der vil skrække mig bort, netop er Det, der fængsler mig til Ham! Jeg vil ikke, og jeg kan det ikke, thi Han bevæger mig uimodstaaeligt, jeg vil ikke i mig selv slutte mig inde med denne Angest for mig selv, uden at have Fortrolighed til Ham; jeg vil ikke slutte mig inde i mig selv med denne Angest eller med denne Skyldbevidsthed, at ogsaa jeg havde forraadt Ham: jeg vil hellere, som Skyldig, frelst tilhøre Ham. O, da Han vandrede omkring i Judæa, da bevægede Han Mange ved sine velgjørende Under-

gjerninger; men naglet til Korset gjør Han et endnu større, gjør Han Kjerlighedens Under, at Han uden at gjøre Noget — ved at lide bevæger hver Den, som har et Hjerte!

Han blev forraadt — men Han var Kjerlighed: i den Nat, der Han blev forraadt, indstiftede Han Kjerlighedens Maaltid! Altid den Samme! De, der korsfæstede Ham, for dem bad Han; og i den Nat, der Han blev forraadt, benytter Han Leiligheden (o, uendelige Dyb af Kjerlighed, som finder netop dette Øieblik beleiligt!), Han benytter Leiligheden til at indstifte Forligelsens Maaltid. Sandeligen, Han kom ikke til Verden for at modtage Tjenester uden at gjøre Gjengjeld! En Qvinde salver Hans Hoved, til Gjengjeld erindres hun gjennem alle Aarhundreder! Ja, Han gjør Gjengjeld for hvad man gjør imod Ham! Man korsfæster Ham: til Gjengjeld er denne Hans Død paa Korset Forsoningens Offer for Verdens Synd, ogsaa for denne, at man korsfæstede Ham! Man forraader Ham: til Gjengjeld indstifter Han Forligelsens Maaltid for Alle! Havde Peder ikke fornegtet ham, saa havde der jo dog været En, som ikke havde ganske som hver anden Enkelt i Slægten trængt til Forligelsen. Men nu forraadte de Ham Alle, og trænge ogsaa saaledes Alle til at deeltage i Forligelsens Maaltid!

See, Alt er nu beredt; salig Den, som for sin Deel nu ogsaa er beredt! See, Han venter hist ved sit hellige Bord: saa gjører det da til Hans Ihukommelse, Eder selv til Velsignelse!

V.

2 Timoth. II, 12—13.

Bøn.

Herre Jesus Christus, Du som har elsket os først, Du, som indtil det Sidste elskede dem, hvilke Du havde elsket fra Begyndelsen, Du, som indtil Dagenes Ende vedbliver at elske hver Den, som vil tilhøre Dig: Din Trofasthed kan ikke fornegte sig selv — ak, kun naar et Menneske fornegter Dig, kan han ligesom tvinge Dig, Du Kjerlige, til ogsaa at fornegte ham. Saa være dette da vor Trøst, naar vi maae anklage os selv, hvad vi forbrød, og hvad vi efterlod, vor Svaghed i Fristelser, vor langsomme Fremgang i det Gode, det er, vor Utroskab mod Dig, hvem vi een Gang i den tidlige Ungdom og oftere gjentaget lovede Troskab: det være vor Trøst, at ere vi end utroe, saa bliver Du dog tro, Du kan ikke negte Dig selv.

2 Timoth. II, 12—13. . . **dersom vi fornægte, skal han og fornægte os; dersom vi ere utroe, bliver han dog tro; han kan ikke nægte sig selv.**

Det kunde synes, at de forelæste hellige Ord indeholdt en Modsigelse, og dersom dette var Tilfældet kunde det ikke blot synes, men det var besynderligt just at fremdrage saadanne Ord. Imidlertid er det ingenlunde saa. Modsigelsen skulde vel ligge i, at der i den ene Sætning siges, at dersom vi fornegte skal Han ogsaa fornegte os, og i den anden, Han kan ikke negte sig selv. Men skulde der da ingen Forskjel være mellem at fornegte Ham og at være Ham utro? Dette er jo nemlig klart nok,

at Den, der fornegter Ham, ogsaa er Ham utro, thi Ingen kan fornegte Ham uden at have tilhørt Ham; men deraf følger ikke, at Enhver, der er Ham utro, derfor ogsaa fornegter Ham. Naar dette er saaledes, da er der ingen Modsigelse. Det ene Ord er det strenge, det andet det milde, ogsaa her er Loven og Evangeliet, men begge Ordene ere Sandheden. Der er og ingen Dobbelthed i Ordet, men det er det ene og samme Sandhedens Ord, der adskiller Menneskene, som den evige Sandhed, baade i Tid og i Evighed, adskiller dem, i Gode og Onde. Det er ligesom naar der fortælles i de hellige Beretninger, at først da Pharisæerne vare gangne bort, først da begyndte Christus at tale inderligt med Disciplene: saaledes fjerner det første Ord, det viser bort, af som til den venstre Side, dem, der fornegte, hvilke Han og vil fornegte; det sidste Ord, Trøstens milde Ord, er talet som til dem ved den høire Side. Thi Han, der har budet sine Disciple ikke at kaste deres Perler for Sviin, Hans Kjerlighed, om den end vil frelse Alle, den er ikke en Svaghed, der klynkende trænger til dem, som skulle frelses, men den er Barmhjertighed mod hver Den, som trænger til at skulle frelses.

Men I, som her ere forsamlede for at deeltage i det hellige Maaltid, I have jo dog ikke fornegtet Ham, eller I ere jo dog i ethvert Tilfælde forsamlede for at bekjende, eller ved at være idag forsamlede, og i den Hensigt, I ere det, bekjende I ham jo. Kan det derfor end være gavnligt, at det strenge Ord bringes i Erindring, høres med, som det uadskilleligt hører med, at vi ikke i noget Øieblik skulle adskille hvad Gud har sammenføiet i Christo, ikke føie Noget til men heller ikke tage Noget fra, ikke fra Mildheden tage Strengheden, som er i den, ikke fra Evangeliet Loven, som er i det, ikke fra Frelsen Fortabelsen, som er i den: saa egner derimod vel det sidste Ord sig fortrinligere til, at der idag dvæles ved det. Vi lade det Forfærdelige gaae Tanken forbi, ikke som noget os Uvedkommende; o, nei saaledes var Ingen frelst, saa længe han lever, at det dog var muligt han kunde fortabes. Saa længe der er Liv er der Haab — men saa længe der er Liv er der dog vel ogsaa Farens Mulighed,

altsaa Frygt; og altsaa skal der ogsaa saa længe være Frygt og Bæven. Vi lade det Forfærdelige gaae Tanken forbi; men da haabe vi til Gud, at vi tør lade det gaae forbi og drage over, medens vi trøste os ved Evangeliets milde Ord.

Han bliver dog tro. Saaledes har Du i Dit Forhold til Ham een Bekymring mindre, eller rettere een Salighed mere end det var muligt at nogensinde noget Menneske kan have i Forholdet til et andet Menneske. I Forholdet mellem To har dog, menneskelig talt, hver Enkelt bestandigt en dobbelt Bekymring, han har den for sig selv, at han nu bliver tro; o, men han har tillige den, om nu ogsaa den Anden bliver tro. Men Han, Jesus Christus, Han bliver tro. Derfor er der i dette Forhold Evighedens Ro og Saligheden heel; Du har kun een Bekymring, Selvbekymringen, at Du bliver Christus tro — thi Han bliver evig tro. O, der er dog ingen Kjerlighed fuldkommen lykkelig uden den, med hvilken et Menneske elsker Gud; og ingen Troskab fuldkommen salig uden den, med hvilken et Menneske slutter sig til Christus. Alt, ubetinget Alt, hvad Gud gjør, det er Dig tjenligt; Du behøver ikke at frygte for, at der skulde være undgaaet ham Noget, som kunde være til Dit Gavn, thi kun Han veed, hvad der er til Dit Gavn; Du behøver ikke at frygte for, at Du ikke skulde kunne gjøre Dig forstaaet af ham, thi han forstaaer Dig ganske, langt bedre end Du forstaaer Dig selv; Du har kun (o, uendelige Kjerlighedens Lykke!) at glæde Dig ved hans Kjerlighed — at tie og at takke! At tie og at takke; ja, thi naar Du tier, da forstaaer Du ham, og bedst, naar Du tier ganske; og naar Du takker, da forstaaer han Dig, og bedst, naar Du takker altid. Saa lykkelig er den et Menneskes Kjerlighed, med hvilken han elsker Gud. Men saaledes ogsaa med den Troskab, der slutter sig til Christum. O, der boer dog inderst inde i ethvert Menneskes Sjel en lønlig Angest, at ogsaa Den, hvem han troede meest, kunde blive ham utro. Ingen blot menneskelig Kjerlighed kan ganske udjage denne Angest, som vel kan forblive skjult og ubemærket i lykkelige Livs-Forholds venlige Tryghed, men som dog stundom uforklarligt kan røre sig der-

inde, og som, naar Livets Storme begynde, strax er ved Haanden. Der er kun Een, hvis Troskab kan jage denne Angest ud, det er Jesus Christus. Han bliver tro; ja om end al anden Troskab svigtede, Han bliver dog tro, hver Dag i Dit Liv, hvad der saa end hænder Dig; Han bliver Dig tro i Døden; Han møder Dig saa igjen hisset som en fuldtro Ven. Du har i Dit Forhold til Ham slet ingen Bekymring for Hans Utroskab; den skal, ja den tør aldrig besøge Dig, denne Angest, at naar Du nu havde givet Dig ganske hen, havde hele Dit Liv i Ham, at Han saa kunde blive Dig utro. Nei, styrket ved Evighedens Vished om Hans Troskab, har Du, og dette er jo ogsaa Hans Gave, forøget Styrke til at anvende Alt, at Du maatte være Ham tro. Du skal ikke som ellers med bekymrede Tanker arbeide paa to Steder; Han vil ved sin Troskab, hvilken han selv evigt borger for, gjøre Dig ubekymret, berolige Dig, understøtte Dig, men jo ogsaa ved en saadan Troskab opfordre Dig til at blive Ham tro.

Dersom vi ere utroe — han bliver dog tro. Saaledes har Du i Dit Forhold til ham een Bekymring mindre eller rettere een Salighed mere, end det er muligt at nogensinde noget Menneske kan have i Forhold til det andet Menneske. Thi i Forholdet mellem To, dersom der den Ene blev utro, men dog angrede sin Utroskab og vendte tilbage — ak, maaskee skulde hans Utroskab have havt Magt til at forandre den Anden, saa denne ikke kunde overvinde sig selv til at tilgive ham. Men Han, vor Herre Jesus Christus, Han bliver sig selv tro. Det vilde jo være formasteligt og gudsbespotteligt, om Nogen vilde mene ved sin Utroskab at have Magt til at forandre Ham, Magt til at gjøre Ham mindre kjerlig end Han var, det er, end Han er. Men det er ogsaa ugudeligt, om Nogen kunde tage Hans Troskab forfængeligt. Du skal ikke tage Herren Din Guds Navn forfængeligt, o, men kom ogsaa ihu, at Du ikke tager Christi Troskab forfængeligt, saa Du gjorde den til en Straf over Dig selv; thi er ikke Hans uforandrede Troskab, som den er Tilgivelsen over den Angrende, er den ikke saaledes Forbandelsen over Den, der afmægtigt trodser og forhærder sig!

Selv om vi ere utroe, Han bliver dog tro. Da Han vandrede her paa Jorden, der kom ingen Lidende til Ham uden at finde Hjælp, der gik og ingen Bekymret utrøstet fra Ham, der rørte end ingen Syg ved Sømmen af Hans Klædebon uden at helbredes (Mc. 6, 56) — men hvis En den halvfjerdsindstivende Gang var kommen til Ham og havde bedet Ham om Tilgivelse for sin Utroskab: troer Du Han var blevet træt, troer Du, hvis det havde været den halvfjerdsindstivende Gang Gange den syvende Gang! Nei, før skal Himlen blive træt af at bære Stjernerne, og kaste dem af sig, end Han skal blive træt af at tilgive, og støde en Angerfuld fra sig. O, salige Tanke, at der dog er en trofast, en fuldtro Ven til, at Han er det, salige Tanke, dersom ellers et Menneske turde indlade sig med denne Tanke, Saligere derfor, at Han er de Angergivnes, de Utroes fuldtroe Ven! Ak, fuld Troskab fandtes der dog aldrig i Verden — om ellers Nogen var berettiget til at søge den hos Andre; men fuld Troskab mod Utroe, den findes kun hos vor himmelske Lærer og Ven — og den trænge vi jo Alle til at søge. Ja, dersom det var muligt, at Du, vor Lærer og Frelser, engang kunde blive træt af vore idelige Forsikkringer om Troskab, disse Forsikkringer, som vistnok ikke ere hykkelske eller opdigtede, men som dog for Dig ofte eller altid maae lyde saa spæde, saa barnagtige; dersom Du kunde bringe det over Dit Hjerte engang ret for Alvor at prøve vor Troskab; dersom Du vilde kaste os ud paa Strømmen, som Læreren ellers gjør det ved Discipelen, og sige „nu vil jeg slet ikke hjælpe Dig, men blot prøve Din Troskab": da vare vi jo øieblikkeligt tabte! O, forsaavidt det skal betegne vort Forhold til Guddommen, er det dog et maadeligt og et halvsandt Sprog dette menneskelige; selv naar vi i dets stærkeste Udtryk tale om, at Gud prøver os, er Talen dog meningsløs, hvis Meningen ikke underforstaaes: at Gud i Grunden holder paa os. Naar vi see Moderen lege den Leg med Barnet, at Barnet gaaer alene, skjøndt Moderen holder det bagved — og vi da see dette Barnets ubeskrivelige, glædestraalende Ansigt, denne dets tilfredse Mine med sig selv og sin

mandige Optræden: saa smile vi af Barnet, fordi vi see Sammenhænget. Men naar vi selv tale om vort Forhold til Gud, da skal det være ramme Alvor med vor Gaaen-ene, da tale vi i de stærkeste Udtryk om, at Gud lægger sin Haand tungt paa os, som brugte han altsaa virkeligen slet ikke sin Haand til Andet, eller som havde han ikke to Hænder, saa han, selv i et saadant Øieblik, med den ene Haand holdt paa os. Og saaledes formaste vi os sandeligen heller ikke til at fordre af Dig, Du vor Lærer og Frelser, at Du skulde sætte vor Troskab til Dig paa en Prøve; thi vi vide det vel, at Du selv i Prøvelsens Øieblik maatte holde ved os, det er, vi vide det vel, at vi i Grunden ere utroe, og at det i ethvert Øieblik i Grunden er Dig, der holder paa os.

A. T., I ere nu idag forsamlede her, for at fornye Eders Troskabsløfte; men ad hvilken Vei gaae I til denne Eders Bestemmelse? Det er jo gjennem Skriftemaalet. Er dette ikke en Omvei, hvorfor gaaer Du ikke lige op til Alteret? O, var det end ikke saaledes foreskrevet efter hellig Vedtægt, vilde Du dog ikke selv føle Trang til at gaae ad den Vei til Alteret! Skriftemaalet vil jo ikke paabyrde Dig Utroskabens Skyld, det vil tværtimod, ved Bekjendelsen, hjælpe Dig til at aflægge Byrden; Skriftemaalet skal ikke tvinge Dig til Bekjendelse, tværtimod skal det lette Dig ved Bekjendelsen; i Skriftestolen er der Ingen, som anklager Dig, dersom Du ikke anklager Dig selv. Min Tilhører, hvad Præsten talede i Skriftestolen, det hørte I alle; men hvad Du hos Dig sagde til Dig selv, det veed Ingen, uden Du, som sagde det, og Gud, som hørte det. Dog er det jo ikke Præsten, der skal gaae til Alters, men det er Dig; det var ei heller Præsten, der skriftede, han end ikke skriftede Dig, men det var Dig, der skriftede for Gud i Løndom. Dette har Gud hørt, men hvad Gud har hørt, det har ogsaa Han hørt, hvem Du søger ved Alteret; har Du glemt Noget, ak, eller har Du bedragersk glemt Noget, det veed Gud, og det veed ogsaa Han, hvem Du søger ved Alteret. Langtfra os være endog blot at forsøge med Talen ligesom at prøve os for i hvad Utro-

skab vel et Menneske kan have at bebreide sig, hvilken jo og kan være saa yderst forskjellig. Nei, dette er efter vor Kirkes hellige Vedtægt betroet til Din Redelighed mod Gud. Men betænk dog, at selv om den forløbne Tid, siden Du sidst fornyede Dit Samfund med Din Frelser, hørte til hvad et Menneske menneskelig maatte kalde en bedre Tid: ak, hvor megen Utroskab kan der derfor ikke være i Dit Forhold mod Ham, hvem Du jo ikke lovede Troskab i noget Enkelt, ikke i Dette eller Hiint, men ubetinget i Alt! Ak, hvo kjender sig selv! Er det ikke just dette, hvad den alvorlige og redelige Selvprøvelse fører til som til sit Sidste og Sandeste, denne ydmyge Tilstaaelse: „hvo kjender sine Vildfarelser? fra min lønlige Brøst rens Du mig." (Psl. 19, 13.). Og naar et Menneske prøver sit Forhold til Christus, hvo er da det Menneske, der ganske kjender sin Utroskab, hvo det Menneske, som turde mene, at der ikke atter i Selvprøvelsen kunde være Utroskab! Paa den Maade finder Du derfor ikke Hvile. Saa hviil da, saa søg da Hvile for Din Sjel i den salige Trøst, at om vi end ere utroe, saa er Han dog tro.

Han kan ikke negte sig selv. Nei, Han kan ikke med sin Kjerlighed slutte sig inde i sig selv, Han, der af Kjerlighed gav sig hen for Verden. Men Den, der slutter sig inde i sig selv og ikke vil have med Andre at gjøre, han negter jo sig selv. Han negter sig hjemme, naar Du kommer at søge ham, og dersom Du dog fik ham at see, Du vilde forgjeves søge at gribe efter hans Haand, thi den drager han tilbage, og negter sig selv; Du vilde forgjeves gribe efter hans Øie, thi det trækker han tilbage, og negter sig selv; Du vilde forgjeves søge et Udtryk af Deeltagelse i hans Skikkelse, thi han unddrager sig, og negter sig selv. Men Han, vor Herre Jesus Christus, Han negter ikke sig selv, Han kan ikke negte sig selv. See, derfor breder Han sine Arme ud hist ved Alteret, Han aabner sin Favn for Alle; Du seer det paa Ham, Han negter sig ikke selv. Han negter sig ikke selv; og Han negter heller ikke Dig, hvad Du beder Ham om, naar Du nu fornyer Dit Troskabsløfte til Ham: Han er den Samme; Han var Dig, og Han bliver Dig tro.

VI.

1 Joh. III, 20.

Bøn.

Stor er Du, o Gud; skjøndt vi kun kjende Dig som i en mørk Tale og som i et Speil, vi tilbede dog undrende Din Storhed — hvor meget mere skulle vi engang prise den, idet vi lære den fuldeligere at kjende! Naar jeg under Himmelens Hvælving staaer omgiven af Skabningens Under, da priser jeg rørt og tilbedende Din Storhed, Du, som let bærer Stjernerne i det Uendelige, og faderligt bekymrer Dig om Spurven. Men naar vi ere forsamlede her i Dit hellige Huus, da ere vi jo ogsaa overalt omgivne af hvad der i end dybere Forstand minder om Din Storhed. Thi stor er Du, Verdens Skaber og Opholder; men da Du, o Gud, tilgav Verdens Synd og forligte Dig med den faldne Slægt, ak, da var Du jo dog end større i Din ubegribelige Forbarmelse! Hvorledes skulle vi da ikke troende prise og takke og tilbede Dig her i Dit hellige Huus, hvor Alt minder os derom, særligen dem, som idag ere forsamlede for at annamme Syndernes Forladelse, og for paa ny at tilegne sig Forligelsen med Dig i Christo!

1 Joh. III, 20 . . . **om end vort Hjerte fordømmer os, da er Gud større end vort Hjerte.**

Om end vort Hjerte fordømmer os. Da Pharisæerne og de Skriftkloge havde bragt en Qvinde, som var greben i aabenbar Synd, til Christum i Templet for at anklage hende, og da de derpaa, beskæmmede ved Hans Svar, vare alle gangne bort,

sagde Christus til hende „fordømte Ingen Dig," men hun sagde „Herre, Ingen". Der var altsaa Ingen, der fordømte hende. Saaledes ogsaa her i denne Helligdom, der er Ingen, der fordømmer Dig; om Dit Hjerte fordømmer Dig, maa Du ene selv vide. Ingen Anden tør vide det; thi ogsaa denne Anden er jo idag beskjeftiget med sit eget Hjerte, om det fordømmer ham. Hvorvidt Dit Hjerte fordømmer Dig, det vedkommer ingen Anden; thi ogsaa denne Anden har kun med sit eget Hjerte at skaffe, dets anklagende eller dets frikjendende Tanker. Hvorledes Du blev tilmode, idet disse Ord forelæstes „om end vort Hjerte fordømmer os", vedkommer ingen Anden; thi ogsaa denne Anden henfører jo andægtigt Alt til sig selv, tænker kun paa, hvorledes han blev tilmode, om Ordet overraskede ham som en pludselig Tanke, eller han hørte, af hvad han havde sagt sig selv, eller han hørte hvad han dog meente ikke at passe paa ham. Vel kan nemlig et Hjerte anklage sig selv, men deraf følger endnu ikke, at det maa fordømme sig selv; og vi lære jo ikke tungsindig Overdrivelse, saa lidet som vi lære letsindigt Aflad. Men naar der skulde tales over de forelæste Ord, hvor skulde man finde bedre Tilhørere end paa en saadan Dag som denne, og end saadanne, som de, der her idag ere komne hid, ikke fra Verdens Adspredelser, men fra Skriftestolens Samling, hvor de jo hver især have gjort Gud Regnskab, hver især have ladet deres Hjerte være Anklageren, hvad det ogsaa bedst kan være, da det er Medvideren, og hvad det jo ogsaa helst maa blive itide, at det ikke engang forfærdeligt skal blive det mod Menneskets egen Villie. Dog er der jo Forskjel paa Skyld og Skyld; der er Forskjel mellem at være fem hundrede Penninge skyldig og kun halvtredsindstive; det ene Menneske kan have langt, langt mere at bebreide sig end det andet; der kan ogsaa være Den, som maa sige sig selv, at hans Hjerte fordømmer ham; maaskee kan der ogsaa være en Saadan her tilstede, eller maaskee er der ingen Saadan her tilstede: men Trøst trænge vi jo dog alle til. Og dette kan dog vel ikke være mistrøstende for Nogen, at Trøstens Ord er saa riigt paa Forbarmelse, at

det tager Enhver med, dette kan jo ikke være mistrøstende for Nogen, selv om hans Hjerte ikke fordømmer ham. Det er dog væsentligen den samme Trøst vi alle behøve, vi, hvis Hjerte ikke frifinder os: Guds Storhed, at han er større end vort Hjerte.

Guds Storhed er i at tilgive, i at forbarme sig, og i denne sin Storhed er han større end det Hjerte, som fordømmer sig selv. See, det er denne Guds Storhed, om hvilken der især skal tales paa de hellige Steder; thi herinde kjende vi jo Gud anderledes, nærmere, om man saa tør sige fra en anden Side end derudenfor, hvor han vistnok er aabenbar, at kjende i sine Gjerninger, medens han her er at kjende som han har aabenbaret sig selv, som han vil kjendes af den Christne. Tegnene, paa hvilke Guds Storhed i Naturen kjendes, kan Enhver undrende see, eller rettere, der er egentligen intet Tegn, thi Gjerningerne selv ere Tegnene; saaledes kan jo Enhver see Regnbuen, og maa undres, naar han seer den. Men Tegnet paa Guds Storhed i at forbarme sig er kun for Troen; dette Tegn er jo Sacramentet. Guds Storhed i Naturen er aabenbar; men Guds Storhed i at forbarme sig er en Hemmelighed, der maa troes. Netop fordi den ikke ligefrem er aabenbar for Enhver, netop derfor kaldes den og er den aabenbarede. Guds Storhed i Naturen vækker strax Studsen og saa Tilbedelse; Guds Storhed i at forbarme sig er først til Forargelse og saa for Troen. Da Gud havde skabt Alt, saae han og see „det var Alt saare godt"; og ved hvert hans Værk staaer ligesom tilføiet: priis, lov, tilbed Skaberen. Men ved hans Storhed i at forbarme sig staaer tilføiet: salig Den, som ikke forarges.

Al vor Tale om Gud er, som naturligt, menneskelig Tale. Hvor meget vi end stræbe at forebygge Misforstaaelsen ved atter at tilbagekalde hvad vi udsige — hvis vi ikke ganske ville tie, vi maae dog bruge Menneskets Maalestok, idet vi, Mennesker, tale om Gud. Hvilken er nu den sande menneskelige Storhed? Dog vel Hjertets Storhed. Vi sige egentligen ikke, at Den er stor, der har megen Magt og Herredom, ja om der

levede eller havde levet en Konge, hvis Herskermagt var over den hele Jord — hvor hurtig end Forbauselsen er til strax at kalde ham stor: det dybere Menneske lader sig ikke forstyrre af Udvorteshedeu. Og derimod, om det var det ringeste Menneske, der nogensinde har levet, — naar Du bliver Vidne til hans Handling i Afgjørelsens Øieblik, at han i Sandhed handler ædelt, høimodigt af ganske Hjerte tilgiver sin Fjende, i Selvfornegtelse bringer det yderste Offer, eller naar Du bliver Vidne til den inderlige Langmodighed, med hvilken han fra Aar til Aar kjerligt fordrager Ondt: da siger Du „han er dog stor, i Sandhed han er stor.“ Altsaa Hjertets Storhed er den sande menneskelige Storhed; men Hjertets Storhed er netop at overvinde sig selv i Kjerlighed.

Naar vi da nu, Mennesker som vi ere, ville gjøre os en Forestilling om Guds Storhed, saa maae vi tænke paa den sande menneskelige Storhed, altsaa paa Kjerligheden, og paa Kjerligheden som tilgiver og forbarmer sig. Men hvad vil nu dette sige, skulde Meningen være, at vi dog ville sammenligne Gud med et Menneske, var end dette Menneske det ædleste, det reneste, det forsonligste, det kjerligste, der nogensinde havde levet? Langtfra. Saaledes taler Apostelen heller ikke. Han siger ikke, at Gud er større end det kjerligste Menneske, men at han er større end det Hjerte, som fordømmer sig selv. Saaledes ligner altsaa Gud og Mennesket hinanden kun omvendt. Ikke ad den ligefremme Ligheds Trin stor, større, størst, naaer Du Sammenligningens Mulighed, den er kun mulig omvendt; det er jo heller ikke ved mere og mere at opløfte sit Hoved, at et Menneske nærmer sig mere og mere Gud, men omvendt ved dybere og dybere at kaste sig ned i Tilbedelse. Det sønderknuste Hjerte, som fordømmer sig selv, kan ikke faae, søger forgjeves at finde et Udtryk, som er det stærkt nok for dermed at betegne dets Skyld, dets Elendighed, dets Besmittethed: endnu større er Gud i at forbarme sig! Forunderlige Sammenligning! Al menneskelig Reenhed, al menneskelig Forbarmelse duer ikke til Sammenligning; men et angrende Hjerte, der fordøm-

mer sig selv, med dette sammenlignes Guds Storhed i at forbarme sig, kun at den er end større: saa dybt som dette Hjerte kan nedsætte sig selv og dog aldrig sig selv dybt nok, saa uendelig ophøiet, eller uendeligt mere ophøiet er Guds Storhed i at forbarme sig. See, Sproget lige som sprænges og brister for at betegne Guds forbarmende Storhed; Tanken søgte forgjeves en Sammenligning, da fandt den endeligen, hvad der dog menneskelig talt ingen Sammenligning er, et angerfuldt Hjertes Sønderknuselse — endnu større er Guds Forbarmelse. Et angergivent Hjerte, naar det i Sønderknuselse fordømmer sig selv; ja, dette Hjerte undte sig ikke Ro, ikke i noget eneste Øieblik, det fandt intet Skjulested, hvor det kunde flygte hen fra sig selv, det fandt ingen Undskyldning mulig, fandt det en ny, den forfærdeligste Skyld, at søge en Undskyldning, det fandt ingen, ingen Lindring, selv det meest forbarmende Ord, hvilket al Barmhjertighedens Inderlighed formaaede at udtænke, det lød for dette Hjerte, der ikke turde og ikke vilde lade sig trøste, som en ny Fordømmelse over det: saa uendelig er Guds Storhed i at forbarme sig, eller den er endnu større. Den halter, denne Sammenligning — det gjør Mennesket altid efter at have stridt med Gud. Den er søgt, denne Sammenligning, vist nok, thi den blev funden ved gudfrygtigt at vrage al menneskelig Lighed; tør Mennesket ikke gjøre sig noget Billede af Gud, da vissseligen heller ikke indbilde sig, at det Menneskelige ligefrem kunde være Sammenligningen. Ingen forhaste sig med at søge, Ingen forraske sig med at ville have fundet en Sammenligning for Guds Storhed i at forbarme sig; enhver Mund skal tilstoppes, Enhver slaae sig for sit Bryst — thi der er kun een Sammenligning, som dog er nogenlunde, et ængstet Hjerte, som fordømmer sig selv.

Men Gud er større end dette Hjerte! Saa lad Dig dog trøste. Maaskee lærte Du tidligere af Erfaring, hvor tungt det er med et saadant Hjerte, at stedes for Pharisæers og Skriftkloges Dom, eller at komme til den Misforstaaelse, der kun veed at sønderrive det end mere, eller til den Smaalighed, der

ængster Hjertet end mere sammen, Du, der i saa høi Grad trængte til En, der var stor. Gud i Himlene han er større; han er ikke større end Pharisæere og Skriftkloge, ei heller større end Misforstaaelse og Smaalighed, ei heller større end det Menneske, der dog vidste at tale et lindrende Ord til Dig, hos hvem Du fandt nogen Lise, fordi han ikke var smaalig, ikke vilde nedtrykke Dig end mere, men reise Dig op — Gud er ikke større end han (trøstesløse Sammenligning!), nei Gud er større end Dit eget Hjerte! O, hvad enten det var en Sjelens Sygdom, der saaledes natligt formørkede Dit Sind, saa Du tilsidst i Dødsens Angest, bragt næsten til Affindighed ved Forestillingen om Guds Hellighed, meente at maatte fordømme Dig selv; hvad heller det var det Forfærdelige, der tyngede saaledes paa Din Samvittighed, at Dit Hjerte fordømte Dig selv: Gud er større! Vil Du ikke troe, tør Du ikke troe uden at see Tegn, nu det tilbydes jo. Han, der kom til Verden og døde, Han døde ogsaa for Dig, ogsaa for Dig. Han døde ikke for Menneskene saadan i Almindelighed, o, lige det Modsatte, døde Han særligen for Nogen, da var det jo for den Ene, ikke for de Ni og halvfemsindstive — ak, og Du er jo for Elendig til at være paa Slump med i det runde Tal, paa Dig faldt jo Elendighedens og Skyldens Eftertryk saa forfærdeligt, at Du tælles udenfor. Og Han, der døde for Dig da Du var Ham en Fremmed, skulde Han forlade sine Egne! Elskede Gud Verden saaledes, at han gav sin eenbaarne Søn for at Ingen skulde fortabes, hvorledes skulde han da ikke bevare dem, som bleve Dyrekjøbte! O, martre Dig ikke selv; hvis det er Tungsindets Angester, der hilde Dig, saa veed Gud Alt — og han er stor! Og er det den tunge Skylds Centnervægt, der hviler paa Dig: han, der, hvad ikke opkom i noget Menneskes Hjerte, af sig selv forbarmede sig over Verden, han er stor! Martre Dig ikke selv, husk paa hiin Qvinde, at der Ingen var som fordømte hende, og betænk, at dette Samme ogsaa kan udtrykkes paa en anden Maade: Christus var tilstede. Just fordi Han var tilstede, derfor var der Ingen, der fordømte hende. Han reddede hende ud af Pharisæernes og de Skriftkloges

Fordømmelse; de gik beskæmmede bort, thi Christus var tilstede: der var Ingen, der fordømte hende. Saa blev Christus ene tilbage med hende — men der var Ingen, der fordømte hende. Just det, at Han ene blev tilbage med hende, betyder i en langt dybere Forstand, at der Ingen er, der fordømmer hende. Det vilde kun lidet have hjulpet hende, at Pharisæerne og de Skriftkloge gik bort, de kunde jo være komne igjen med Fordømmelsen. Men Frelseren blev tilbage ene med hende: derfor var der Ingen, der fordømte hende. Ak, der er kun een Skyld, som Gud ikke kan tilgive, det er den ikke at ville troe paa hans Storhed!

Thi han er større end det Hjerte, som fordømmer sig selv. Men derimod staaer der Intet om, at han er større end det verdslige, letsindige, daarlige Hjerte, der taabeligt regner paa Guds indbildte Storhed i at tilgive. Nei, Gud er og kan være lige saa nøieregnende, som han er stor og kan være stor i at forbarme sig. Saaledes ener altid Guds Væsen det Modsatte, ligesom i hiint Mirakel med de fem smaa Brød. Folket havde Intet at spise — ved et Mirakel skaffes der Overflod; men see, derpaa byder Christus, at man omhyggeligt opsamler hver en Levning. Hvor guddommeligt! Thi eet Menneske kan ødsle, et andet være sparsommeligt; men dersom der var et Menneske, som ved et Mirakel hvert Øieblik kunde — guddommeligt skaffe Overflod, troer Du ikke, at han — menneskeligt havde ladet ringe om Smulerne, troer Du, at han — guddommeligt havde opsamlet Smulerne! Saaledes ogsaa med Guds Storhed i at forbarme sig, neppe har et Menneske blot Forestilling om, hvor nøieregnende Gud kan være. Lad os ikke bedrage os selv, ikke lyve for os selv, og, hvilket er det Samme, forringe Guds Storhed, ved at ville gjøre os selv bedre end vi ere, mindre skyldige, eller ved at benævne vor Skyld med letsindigere Navne; dermed forringe vi nemlig Guds Storhed, som er i at tilgive. Men lader os heller ikke affindigt ville synde endnu mere for at gjøre Tilgivelsen end større; thi Gud er lige saa stor i at være nøieregnende.

Og saa lader os da her i Dit hellige Huus prise Din Storhed, o Gud, Du som ubegribeligt forbarmede Dig og forligte Verden med Dig. See, udenfor der forkynde Stjernerne Din Majestæt, og Alts Fuldkommenhed Din Storhed; men herinde er det de Ufuldkomne, er det Syndere, der prise Din endnu større Storhed! — Ihukommelsens Maaltid er atter beredet, saa være Du da forinden erindret og takket for Din Storhed i at forbarme Dig.

VII.

Luc. XXIV, 51.

Bøn.

Du, som steg ned fra Himlen for at bringe den faldne Slægt Velsignelsen; Du, som vandrede her paa Jorden i Armod og Ringhed, miskjendt, forraadt, forhaanet, fordømt — men velsignende; Du, som velsignende skiltes fra Dine, der Du atter opfoer til Himmelen: vor Frelser og Forsoner, velsign Du ogsaa dem, som her idag ere forsamlede, deres Deeltagelse i det hellige Maaltid til Din Ihukommelse. O, fattes der altid Noget ved ethvert Maaltid, dersom Velsignelsen mangler: hvad vilde dog dette det hellige Naade-Maaltid være uden Din Velsignelse; det var saa slet ikke til, thi det er jo Velsignelsens Maaltid!

Luc. XXIV, 51. **„Og det skeete, der han velsignede dem, skiltes han fra dem."**

„Der Han velsignede dem skiltes Han fra dem." Disse Ord indeholde Beretningen om Hans Himmelfart, Han skiltes fra dem „og foer op til Himmelen" (Luc. 24, 51); „en Sky tog Ham bort fra deres Oine" (Apost. Gj. 1, 9), men Velsignelsen blev tilbage; de saae Ham aldrig mere, men Velsignelsen fornam de; „de stirrede op mod Himlen" (Apost. Gj. 1, 10), thi Han skiltes velsignende fra dem. Men saaledes skilles Han jo altid fra Sine, velsignende; o, og saaledes kommer Han altid til Sine, velsignende; og saaledes er Han altid

hos Sine, velsignende. Paa anden Maade skilles Han ikke fra Nogen, uden at denne selv forfærdeligt bærer Ansvaret derfor. Som hiin det jødiske Folks Stamfader, der han stred med Gud, sagde „jeg slipper Dig ikke, uden at Du velsigner mig“: saaledes siger Han ligesom „jeg skal ikke forlade Dig, uden at velsigne Dig, og hver Gang Du atter mødes med mig, jeg skal ikke skilles fra Dig uden at velsigne Dig.“ Naar de, der her idag ere forsamlede for at mødes med Ham, vende hjem fra dette Møde, da ønsker man dem til Velsignelse; thi derom er man forvisset, at da de skiltes fra Ham, eller da Han skiltes fra dem, da velsignede Han dem.

A. T.! Hvad end et Menneske skal foretage sig, om Arbeidet er stort og betydningsfuldt eller ringe og ubetydeligt, han formaaer dog Intet, hvis Gud ikke velsigner. Forgjeves arbeider Bygmesteren, hvis Gud ikke velsigner, forgjeves grunder den Vise, hvis Gud ikke velsigner, forgjeves samler den Rige Overflod, hvis Gud ikke velsigner; thi det er i det Første som i det Sidste, det er Velsignelsen, der mætter, naar Du har Overflod, og det er Velsignelsen, som gjør Armod til Overflod. Men er dette nu ogsaa sandt, at intet Arbeide lykkes og har Fremgang uden at Gud velsigner det? O, det er jo dog ofte seet det menneskelige Foretagende, som lykkedes endog overordentligt, skjøndt Gud visseligen ikke velsignede det. Ja dette er saaledes, og derfor maae vi sige, at Den, der blot vil — have Guds Velsignelse til Hjælp, for at Foretagendet, menneskelig talt, skal lykkes, han beder ikke værdeligen, han forstaaer sig ikke selv i hvad han beder, eller han endog formaster sig til at ville, at Gud skal tjene ham, istedetfor at han skal tjene Gud. Nei, Velsignelsen er Godet i og for sig, er det ene Fornødne, er uendelig herligere og saligere end al Lykke. Hvad er da Velsignelsen? Velsignelsen er Guds Samtykke i at det Foretagende overtages, hvilket Mennesket beder Gud at velsigne. Og hvad betyder det, at han beder om Velsignelsen? Det betyder, at han indvier sig og sit Foretagende til at tjene Gud — ligegyldigt hvad enten det nu menneskelig talt lykkes og har Fremgang

eller ikke. Derfor maae vi sige, ethvert gudeligt Foretagende er forgjeves, naar Gud ikke velsigner det; thi det er kun et gudeligt Foretagende derved, at Gud velsigner det.

Vistnok kan nu ethvert Foretagende være og det burde være et gudeligt Foretagende; men i jo mere afgjørende Forstand det er et gudeligt Foretagende, og jo tydeligere det er Mennesket bevidst, at det er et gudeligt Foretagende han har for, med desto større Tydelighed føler han ogsaa og desto dybere, at han trænger til Velsignelsen, at det er forgjeves, hvis Gud ikke velsigner det. At bede er saaledes et gudeligt Foretagende; men er det ikke ogsaa den Tanke, som ligger den Bedende allernærmest, at Gud vil velsigne hans Beden, ikke først, at Gud vil bønhøre hans Begjering, men at Gud vil velsigne hans Beden, saa denne maatte være eller vorde den rette! Hvorom beder et Menneske? Om Velsignelsen — men altsaa først og fremmest om Velsignelse til at bede eller for at bede. Det er et gudeligt Foretagende at gaae op i Herrens Huus; men er dette ikke ogsaa den Tanke, som ligger allernærmest, at det maatte vorde til Velsignelse! Hvad søger et Menneske i Guds Huus? Velsignelsen — men altsaa først og fremmest, at Gud vil, som det fromt hedder, velsigne hans Indgang. Jo tydeligere det bliver, at det er en gudelig Handling Du har for, i samme Grad dybere bliver ogsaa Trangen til Velsignelsen Dig tydelig; thi jo mere Du indlader Dig med Gud, desto tydeligere bliver det, hvor meget mindre Du selv formaaer. Indlader Du Dig af ganske Sind og af al din Magt med ham, da bliver det ganske tydeligt, at Du selv slet Intet formaaer; desto tydeligere bliver det, at Du ganske behøver Velsignelsen.

Men at gaae til Alters det er jo i strengeste Forstand en hellig Handling, et gudeligt Foretagende. Du gaaer til Alters — det er til denne hellige Handling I idag ere forsamlede; Du gaaer til Alters for at mødes med Ham, efter hvem Du længes mere, for hver Gang Du skilles fra ham. Men er Du, som Menneske, for Gud Intet, altsaa ganske trængende — ved Alteret er Du, som Synder, i Forhold til Forsoneren mindre

end Intet: desto dybere føler Du Trangen til Velsignelsen. Ved Alteret formaaer Du slet Intet. Og dog er der just ved Alteret Tale om Fyldestgjørelse for Skyld og Synd, om Din Skyld og Din Synd. Desto mere gjordes det jo behov, at Du formaaede Noget; og jo mere dette gjordes fornødent, naar Du dog Intet formaaer, desto tydeligere bliver det jo derfor, og desto dybere forstaaer Du saa, at Du formaaer mindre end Intet: men desto tydeligere er altsaa Trangen til Velsignelsen, eller, at den er Alt. Ved Alteret formaaer Du slet Intet. Der er gjort Fyldest — men af en Anden; Offeret er bragt — men af en Anden; Forsoningen er stiftet — ved Forsoneren: desto tydeligere altsaa, at Velsignelsen er Alt og gjør Alt. Ved Alteret formaaer Du mindre end Intet. Det er ved Alteret Dig, der er i Syndens Gjeld; Dig, der ved Synden er skilt fra Gud; Dig, der er saa uendelig langt borte; Dig, der forbrød Alt; Dig, der ikke tør træde frem: en Anden, der betalte Gjelden; en Anden, der stiftede Forligelsen; en Anden, der bragte Dig nær til Gud; en Anden, der leed og døde for at gjenoprette Alt; en Anden, der træder frem for Dig. Vil Du ved Alteret selv formaae det Mindste, endog blot selv at træde frem, saa forstyrrer Du Alt, forhindrer Forsoningen, gjør Fyldestgjørelsen umulig. Ved Alteret hedder det som der blev sagt til hiin Ugudelige, der i et Uveir anraabte Himmelen om Frelse „lad endeligen ikke Gud mærke, at Du er tilstede": Alt kommer an paa, at der er en Anden tilstede, paa hvem Gud seer, istedetfor at see paa Dig, en Anden hvem Du regner paa, fordi Du selv kun trækker fra. Ved Alteret er derfor Han velsignende tilstede, Han, der velsignende skiltes fra Sine, Han til hvem Du forholder Dig som det spæde Barn forholdt sig til Ham, da Han velsignede det, Han Din Frelser og Forsoner. Med Ham kan Du ikke for Alteret mødes som Medarbeider, som Du vel i din Gjerning kan mødes med Gud som Medarbeider. Christi Medarbeider i Forhold til Forsoningen kan Du ikke være, ikke i fjerneste Maade. Du er heel om Skylden, han heel om Fyldestgjørelsen. Desto tydeligere er det jo, at Velsignelsen er Alt.

Thi hvad er Velsignelsen? Velsignelsen er hvad Gud gjør; Alt hvad Gud gjør, det er Velsignelsen; den Deel af Gjerningen, i Forhold til hvilken Du kalder Dig Guds Medarbeider, den Deel Gud gjør, er Velsignelsen. Men ved Alteret er Christus Velsignelsen. Forsoningens guddommelige Gjerning er Christi Gjerning, og Mennesket kan i Forhold til den kun gjøre mindre end Intet: altsaa er Velsignelsen Alt; men er Gjerningen Christi, saa er jo Christus Velsignelsen.

Ved Alteret formaaer Du slet Intet at gjøre, end ikke dette, selv at fastholde Tanken om Din Uværdighed, og i den at gjøre Dig modtagelig for Velsignelsen. Eller turde Du, og var det end kun for det sidste Øieblik, idet Du træder op til Alteret, turde Du endog blot i Forhold til den Tanke, der erkjender den egne Uværdighed, turde Du indestaae for Dig selv, fortrøste Dig til Dig selv, at Du skulde være istand til at holde alt Forstyrrende borte, enhver Erindringens angestfulde Tanke, ak, som saarer bagfra, enhver pludseligt vaagnende Mistillid, der vender sig mod Dig som var Du dog ikke tilstrækkelig forberedt, enhver den flygtigste Indbildning om Sikkerhed i Dig selv! Ak, nei Du formaaer slet Intet, end ikke ved Dig selv at holde Din Sjel paa den Bevidstheds Spidse, at Du ganske trænger til Naaden og Velsignelsen. Som en Anden understøttede Moses da han bad, saaledes maa Du ved Alteret understøttes af Velsignelsen, idet Du skal modtage Velsignelsen, den maa omsluttende støtte ved Dig, medens den meddeles Dig. Præsten, som er tilstede ved Alteret, han formaaer ikke at meddele Dig Velsignelsen, ei heller at understøtte Dig, kun Han formaaer det, som selv er personligen tilstede, Han som ikke blot meddeler, men er Velsignelsen ved Alteret. Han er selv tilstede; Han velsigner Brødet naar det brydes, det er Hans Velsignelse i Kalken, der rækkes Dig. Men det er ikke blot Gaverne, der ere velsignede, nei Maaltidet selv er Velsignelsen. Du nyder ikke blot Brødet og Vinen som velsignede, men idet Du nyder Brødet og Vinen, nyder Du Velsignelsen, og dette er egentligen Maaltidet. Kun Han, der ind-

stiftede dette Maaltid, kun Han kan berede det — thi Han er ved Alteret Velsignelsen.

See derfor udbreder Han sine Arme hist ved Alteret, Han bøier sit Hoved mod Dig — velsignende! Saaledes er Han tilstede ved Alteret. Saa skilles Du fra Ham igjen, eller, saa skilles Han fra Dig igjen — men velsignende. Give Gud, at det da ogsaa maatte vorde Dig til Velsignelse!

Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv.

Udgivet af

J. L. Heiberg.

Disse 4 Artikler stod oprindeligt som „Feuilleton" i „Fædrelandet" 1848 Nr. 188—191. Om Anledningen til dem giver følgende Bladartikel (Kjøbenhavnsposten 1856 Nr. 1) fornøden Oplysning (optrykt uforandret efter Originalen, sml. S. Kierkegaards Bladartikler, med Bilag, samlede efter Forf. Død, udgivne som Supplement til hans øvrige Skrifter af R. Nielsen. Kbhvn. 1857, S. 178—179). Sml. Papirer VIII² S. 191 ff., IX S. 84 ff.

I Kjøbenhavnsposten Nr. 301 henledes Opmærksomheden paa, at afdøde Dr. Søren Kierkegaards Yttringer nylig ere blevne paaberaabte, ogsaa i dramaturgiske Materier. Jeg skal i den Anledning meddele et supplerende Bidrag til Kundskab om Kierkegaards dramaturgiske Anskuelser, ved at erindre om en Afhandling, som han skrev i 1847, og som han i Aaret derefter lod indrykke i „Fædrelandets" Feuilleton. Anledningen til denne Afhandling var Tragedien „Romeo og Julies" Gjenoptagelse paa Repertoiret ved Nytaarstid 1847, da Julies Rolle udførtes af den Samme, som for 19 Aar siden var optraadt i den. Da Kierkegaard i 1851 under sit Navn udgav et lille Skrift med Titel: „Om min Forfatter-Virksomhed", vedkjendte han sig heri (Pag. 9) sit Forfatterskab til Afhandlingen, som oprindelig havde været anonym. Et Exemplar af dette Skrift ledsagede han med et egenhændigt Brev, som her meddeles i Copie. Nogle Udtryk i Overskriften referere sig til Bestemmelser, som han har udviklet i selve Afhandlingen, der vel fortjener at læses paany, om ikke for Andet, saa for den Foragt, hvormed den affærdiger den gængse incompetente Theatercritik i al dens æsthetiske Tyndhed og moralske Slethed.

Kjøbenhavn, d. 30te Decbr. 1855.

J. L. Heiberg.

Til

Den lykkelige Kunstnerinde,
hvis Forstandighed og Villies-Kraft dog var
— anden Gang hvor lykkeligt! — netop lige
saa stor som hendes Lykke,

Fru Heiberg,

med Beundring

fra Forfatteren.

Ikke er det, end i fjerneste Maade, Meningen hermed at ville endog blot foranledige Dem til at læse en lille Bog, der til syvende og sidst, og maaskee længe før, vel vilde kjede og trætte.

Nei. Men i Bogen omtales etsteds en lille æsthetisk Artikel af en Pseudonym Inter et Inter, „Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv", „Fædrelandet" 1848, Nr. 188—91. Dersom De i sin Tid er blevet tilfældigviis opmærksom paa denne Artikel: det vilde være mig kjært at turde vide, at De, Fru Heiberg, er vidende om, at denne lille Artikel hører til mit Forfatterskab; og det vil sees af denne Bog. Skulde De ikke i sin Tid være blevet opmærksom paa denne Artikel, da var det Forfatterens Ønske, at De vilde finde en ledig Time, der kunde udfyldes ved at læse den. Thi hvis De — hvad jeg udbeder mig blot for et Øieblik og for denne Sag — hvis De tillader mig at tale saaledes: oprigtigt talt, den lille Artikel forholder sig særligt til Dem. Hvad enten den i sin Tid er blevet læst af Mange eller kun af Faa — naar den ikke er blevet læst af Dem, er den, efter Forfatterens Mening, ikke kommet til sin Bestemmelse. Dersom den derimod er blevet læst af Dem — hvis den da fandtes at være om ikke i fuldkommen saa dog i lykkeligere Overeensstemmelse med Deres Tanker om denne Sag: da har den, efter Forfatterens Mening, ganske naaet sin Bestemmelse.

Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv.

I.

Tanken om det at være Skuespillerinde, det vil da sige af Rang, vækker vistnok hos de Fleste strax Forestillingen om et saa fortryllende og glimrende Vilkaar i Livet, at derover som oftest ganske glemmes Tornene: de utrolig mange Trivialiteter, al den Ubillighed eller dog den Misforstand just i de afgjørende Øieblik, mod hvilke en Skuespillerinde kan have at kæmpe.

Lad os tænke os Forholdet saa gunstigt som muligt; lad os tænke en Skuespillerinde, der er i Besiddelse af Alt hvad der fordres, for ubetinget at være rangerende; lad os tænke, at hun vinder Beundringens Anerkjendelse, og at hun (hvad upaatvivleligt er et stort Held) er heldig nok til ikke at blive Maalet for et eller andet hadefuldt Menneskes Forfølgelse: saa lever hun da hen Aar efter Aar den misundte, den lykkelige Gjenstand for en stadigt vedvarende, anerkjendende Beundring. Det synes saa herligt, det seer ud som var det Noget; men naar man seer nøiere til og seer i hvilken Møntsort denne anerkjendende Beundring udredes, seer hvilket fattigt Indbegreb af lurvede Trivialiteter, der i Theaterkritikens Verden constituerer Fondet ad usus publicos (og det er jo af dette Fond at hin stadig anerkjendende Beundring ordenligvis udredes), saa turde det vel være muligt, at selv dette det heldigste Vilkaar for en Skuespillerinde er tarveligt og fattigt nok. — Er det saa som man siger, at det kongelige Theaters Garderobe skal være me-

get kostbar og værdifuld, saa er det vist: Bladkritikens Garderobe er rædsom lurvet.

Videre. Den beundrede Konstnerinde lever da hen Aar efter Aar. Som man i borgerlige Husholdninger nøiagtigt veed forud, hvad man hver Dag skal have til Middag, saaledes veed hun nøiagtigt forud Saisonens Accidenser. 2 à 3 Gange om Ugen bliver hun rost og beundret, indkaldt med Udmærkelse; allerede i Løbet af det første Fjerdingaar vil hun mere end een Gang have gjennemgaaet Bladkritikens Indbegreb af Talemaader og — Vendinger, som de med særligt Eftertryk kunne kaldes, thi de vende i etvæk tilbage. 1 à 2 Gange, i gode Aaringer 3 Gange, vil hun blive besunget af et eller andet forulykket Subject eller en vordende Digter; hendes Portrait bliver malet til hver Konstudstilling; hun bliver lithographeret, og er Lykken hende meget gunstig anbringes hendes Portrait endog paa Lommetørklæder og Hattepulle. Og hun, der som Qvinde er øm over sit Navn — som en Qvinde, hun veed, at hendes Navn er paa Alles Læber, selv naar de tørre sig om Munden med Lommetørklædet, hun veed, at hun er Gjenstand for Alles beundrende Omtale, ogsaa deres, som ere i yderste Vaande for at faae Noget at snakke om. Saaledes lever hun hen Aar efter Aar. Det synes saa herligt, det seer ud som det var Noget, men forsaavidt hun skulde i ædlere Forstand leve af denne Beundringens kostelige Næring, hente Opmuntring fra den, styrkes og opflammes ved den til ny og ny Anstrængelse, forsaavidt dog selv det mest udmærkede Talent, og især da en Qvinde, i en svagere Time kan see sig mismodigt om efter en Yttring af virkelig Paaskjønnelse: saa vil hun, hvad hun naturligvis selv ofte har sandet, i et saadant Øieblik ret føle, hvor tomt alt Dette er, og hvor uretfærdigt, at misunde hende denne byrdefulde Herlighed.

Imidlertid gaaer der da Aar hen, dog i disse Nysgjerrighedens og Utaalmodighedens Tider ikke mange, saa kommer allerede Snakken i Bevægelse om, at hun nu begynder at blive ældre, og saa — ja, vi leve jo rigtignok i christelige Stater, men

som man ofte nok seer Exempler paa æsthetisk Bestialitet, saa er det ogsaa langtfra at den kanibalske Lyst med Menneske-Offringer er gaaet af Brug i Christenheden. Den samme inderlige Fadhed, der uafbrudt til hendes Priis slog paa Trivialitetens store Tromme og ærede hende yndeligen paa Bækkener, den samme Fadhed bliver nu kjed af den forgudede Konstnerinde, den vil have hende bort, vil ikke see hende mere, hun maa takke Gud til, om den ikke vil have hende slaaet ihjel; den samme Fadhed faaer sig en ny 16 Aars Afgud, og til Ære for hende skal den forhenværende Afgud føle Trivialitetens hele Unaade — thi det er den store Vanskelighed, som er forbunden med at være Afgud, at det næsten er utænkeligt at man fra denne Ansættelse kan faae Afsked i Naade. Eller indtræder dette Tilfælde ikke, og ikke saa grelt som her er fremsat, saa skeer der stundom noget Andet, som synes meget bedre, men i Grunden er lige saa slemt. Trivialiteten er da ved Tilløbet fra Fortiden i saa god Fart med Beundringen, at den Forgudede endnu en tidlang, efter at hun, som det hedder, er bleven ældre, faaer Lov at gaae for Slutnings-Haitigheden. Tilsyneladende er der ingen Forandring foregaaet i Trivialitetens Udtryk om den forgudede Konstnerinde; dog synes man at ane en vis Usikkerhed, som forraader, at den lovprisende Rosiflengius saa smaat indbilder sig, at have den Fortjeneste af Konstnerinden, at han galant vedbliver at sige det samme. Men det at være galant mod en Konstnerinde er netop den høieste Grad af Uforskammenhed, en klæbrig Næsviished og den modbydeligste Art Paatrængenhed. Enhver, der er Noget og væsentligen er Noget, har eo ipso en Fordring paa nøiagtigt at blive anerkjendt for dette Bestemte, for hverken mere eller mindre. — Er det saaledes, som der jo siges, at Theatret er en Helligdom: Profanationen er i det mindste ikke langt borte. Hvor byrdefuldt og pinligt, i det 16de Aar at maatte taale gamle skaldede eller halvsjantede Recensenters hykkelske Knæfald og Kjærligheds-erklæringer i Skikkelse af Konstkritik, hvor bittert i en senere Tid at maatte døie Galanteriets Frækhed!

Men hvoraf nu dette Umenneskelige, som dog afstedkommer saa megen Ubillighed ja Grusomhed mod de til Konstens Tjeneste indviede Qvinder, hvoraf, uden deraf, at æsthetisk Dannelse er saa sjelden blandt Menneskene. De fleste Menneskers Konstkritik i Forhold til det Qvindelige har væsenligen Kategori og Tankegang tilfælles med enhver Slagtersvend, Garderofficier, Handels-Commis, der taler begeistret om en forbandet nydelig og satans rask Tøs paa 18 Aar. Disse 18 Aar, denne forbandede Nydelighed og denne Satans Raskhed, det er Konstkritiken — og tillige dens Bestialitet. Derimod, der hvor, æsthetisk seet, Interessen ret egenligen begynder, der hvor det Indre bliver lykkeligt og med intensiv Betydning aabenbar i Metamorphosen: der falde Menneskenes Mængde fra. Vedbliver man at beundre, saa mener man, at være galant, eller at være skaansom; thi naar hun blot er 30 Aar gammel, saa er hun i Grunden perdue!

Det var virkeligt at ønske, især for Menneskenes egen Skyld, for at de ikke skulle være udelukkede eller udelukke sig selv fra de betydningsfuldeste Nydelser, om man kunde faae denne Fordom tilgavns udryddet. Og en Fordom er det virkelig, ja en bestialsk Fordom; thi det er ikke saa, at en Qvinde bliver Skuespillerinde i sit 18de Aar, hun bliver det snarere i sit 30te, eller senere, hvis hun bliver det, thi denne Spillen Comedie i det 18de Aar er, æsthetisk seet, af tvivlsom Art. Det er saa langt fra at være Galanteri at begynde sin Beundring med Udviklingens anden Gang, at det Modsatte let er Lefleri: at beundre en lille Jomfru paa 16 Aar. Jeg troer ikke ret paa, at en væsenlig dannet Æsthetiker kunde overtale sig til at gjøre en Skuespillerinde paa 16 Aar til Gjenstand for en Kritik, især hvis hun var meget smuk osv.; han vilde upaatvivleligt perhorrescere denne Tvetydighed. Det er sandt, det vil ofte hænde, at den, der har gjort Furore som 18 Aars Pige, ikke trænger igjennem. Faaer saa at være; men saa har hun heller ikke væsenligen været Skuespillerinde, saa har hun gjort Furore paa Scenen aldeles i samme Forstand, som naar en ung Pige gjør Furore een Vinter eller

to i det Venskabelige. Derimod er det ogsaa sandt, at naar det lykkes med Metamorphosen, da kan der ikke være Tale om Galanteri; thi da først og da just er Beundringen, æsthetisk forstaaet, for Alvor i sin Ret.

See, der gjøres jo naturligvis meget ved Theatret for at sikkre Skuespillerindernes Fremtid: jeg troer, at det ogsaa vilde være meget gavnligt, om man fik denne aldeles uæsthetiske Overtro paa de 18 Aar ret udryddet, og fik det gjort ret indlysende, at den betydningsfulde Afgjørelse indtræder langt senere — ogsaa dette vilde jo være til Betryggelse for Skuespillerindernes Fremtid. Og Sagen selv har ikke blot æsthetisk, men ogsaa i høi Grad psychologisk Interesse, saa det forundrer mig, den ikke oftere gjøres til Gjenstand for Overveielse. Det Interessante er, ved Hjælp af det Psychologiske rent æsthetisk at kunne beregne Metamorphosen, eller dog at kunne forklare den, naar den er indtraadt.

En lille Artikel i et Blad er imidlertid ikke det Sted, der egner sig for en udførligere Undersøgelse, som gjennemgaaer flere Tilfælde. Her vil jeg derfor blot forsøge rent psychologisk og æsthetisk at skildre een Metamorphose, vistnok en vanskelig, men just derfor ogsaa en skjøn og betydningsfuld. Jo mere der nemlig har været givet og jo mere der altsaa har været indsat paa første Udtræk, desto vanskeligere er det at faae et nyt Udtræk, og jo mere et dog i Grunden uæsthetisk Publicum forgudende og støiende har været opmærksomt paa det Første, desto lettere forvandles dette samme Publicum til en ængstelig, mistænksom eller endog tvær Modstand mod Metamorphosen. En Skuespillerinde, der aldrig har havt det Held at være i afgjort Besiddelse af det, der i saa høi Grad fængsler og fortryller de uæsthetiske Tilskuere, kan maaskee, som Vederlag derfor, have Held til i al Stilhed at gjøre sin Metamorphose. Ogsaa dette er skjønt, og netop at det gaaer saa stille af, men det er ogsaa lettere, just fordi den Metamorphosen forberedende stille Forvandling ikke efterstræbes af Nysgjerrighed og ikke forstyrres af Misforstand, men er unddraget Publicums Indfald og Nyk-

ker. Thi Publicum er underligt; naar Tiden i Løbet af 10 Aar f. Ex. har taget sig den Frihed at gjøre dets erklærede Yndling — 10 Aar ældre: saa bliver Publicum vred — paa Yndlingen.

II.

Jeg tænker mig altsaa en Skuespillerinde i hendes første Begyndelse, i hendes tidlige Ungdoms første Lykke, i det Øieblik, da hun første Gang viste sig og første Gang gjorde glimrende Lykke. Dette kan jeg æsthetisk rigtigt her tale om og have Glæde af at tale om, thi denne Undersøgelse er ideel, beskæftiger sig ikke med en virkelig Skuespillerinde paa 16 Aar, der lever samtidigt. Ogsaa af en anden Grund er det her æsthetisk i sin Orden at skildre en saadan første Ungdom; thi da Undersøgelsens egenlige Gjenstand er Metamorphosen, saa er jeg end ikke i Afhandlingens Tanke samtidig med hin Ungdommelighed. Skildringen af det Første er for at lægge til Rette, er poetisk og philosophisk en Erindring, aldeles uden Veemod; der dvæles ikke ved det Første, tvertimod, der hastes snarere bort derfra, som man altid haster til det Høiere, og Forfatteren er jo æsthetisk overbevist om, at Metamorphosen er det Høieste.

Hun debuterer da i hendes 17de Aar. Hun er i Besiddelse af — ja, hvad det er hun er i Besiddelse af er meget vanskeligt at bestemme, just fordi det er et ubestemmeligt Noget, som dog almægtigt gjør sig gjældende, ubetinget lystres. Det vrantneste, det kedsommeligste Menneske, det hjælper ham ikke at han forhærder sig, han maa lystre; en Mathematiker, det hjælper ham ikke, at han sætter sig paa Bagbenene og siger, hvad beviser saa det, han maa lystre, han er i Grunden overbevist: ergo er hun i Besiddelse af — ja, hvad det er hun er i Besiddelse af er meget vanskeligt at bestemme, just fordi det er et ubestemmeligt Noget. Forunderligt. Ellers pleier man dog at kunne nøiagtigt angive hvad et Menneske er i Besiddelse af, og naar man saa kan det, saa kan man igjen nøiagtigt see, hvor langt han kommer

med det — han er i Besiddelse af. Og derimod, en ung Skuespillerinde, der er i Besiddelse af denne ubestemmelige Besiddelse, hun forarmer ligesom i et Nu alle Eiendomsbesiddere!

Denne ubestemmelige Besiddelse er, for dog lidt nærmere at bestemme den: Lykke; hun er i Besiddelse af Lykke. Lykke betyder ikke her, at hun er saa heldig at have gode Venner og anselige Connexioner, eller saa heldig at være bleven antagen ved Theatret paa fordelagtigt Vilkaar, eller saa heldig, at Directeuren og Recensenterne interessere sig for hende; nei Lykke betyder her, hvad Cæsar talte med Skipperen om, da han sagde til ham: Du fører Cæsar — og hans Lykke. Ja, dersom det ikke var at udfordre Lykken, da kunde hun dumdristigt vove hver Aften, hun spiller, at lade sætte paa Placaten: Jfr. N. N. og hendes Lykke — i den Grad er hun i Besiddelse af Lykken. Hun har ikke Lykken med sig, og allerede dette er da saare meget, at denne almægtige Magt behager at give en ung Pige Geleide; nei Lykken selv staaer paa Pinde for hende. Og forsaavidt hun ikke skal siges at være i Besiddelse af Lykken, maatte det da være fordi hun er som besat af Lykken — i den Grad følger den hende, hvor hun gaaer og staaer, i Alt hvad hun foretager sig, i den mindste Bevægelse med Haanden, i ethvert Vink af Øiet, i ethvert Kast med Hovedet, i ethvert Sving af Skikkelsen, i Gangen, i Stemmen, i Mimiken, kort Lykken følger hende saaledes, at den ikke i et Secund tillader den konstforstandige Kritiker at see, hvad hun vilde formaae uden Lykken, om han end allerede er æsthetisk opmærksom paa, hvorvidt det Bedste af alt Dette dog ikke i en ganske anden Forstand tilhører hende.

Hendes ubestemmelige Besiddelse betyder videre, for dog at bestemme den lidt nærmere: Ungdommelighed. Dette betyder ikke det Statistiske, at hun accurat i Mandags otte Dage fyldte det 16de Aar, ei heller, at hun er en ung Pige, der paa Grund af Skjønhed og andet Saadant passende præsenteres til Skue og forsaavidt upassende kaldes en Skuespillerinde; nei, hendes Ungdommelighed er igjen en ubestemmelig Rigdom. Først og fremmest er den Livlighedens Spil af Kræfter,

hvad man ogsaa kunde kalde Ungdommelighedens livsfriske, righoldige Uro, hvad man altid og uvilkaarligt taler med Forkjærlighed om, som naar det siges, at det lykkeligt begavede Barn er Uroen i Familien. Uro, naar derved forstaaes Endelighedens Spektakel, kan man snart faae nok af, men Uro i prægnant Forstand, Uendelighedens Uro, den glade, livsfriske Oprindelighed, der foryngende, forfriskende, helbredende rører Vandet, er en stor Sjeldenhed, og i denne Forstand er hun Uroen. Dog denne Uro betyder igjen Noget, og noget meget Stort, den betyder en væsenlig Genialitets første Vælighed. Og denne Uro betyder intet Tilfældigt, den betyder ikke, at hun ikke kan staae stille, tvertimod, den betyder, at selv naar hun staaer stille aner man denne Uro derinde vel at mærke i Ro. Den betyder ikke, at hun kommer løbende ind paa Scenen, tvertimod den betyder, at blot hun bevæger sig, aner man Uendelighedens Fart. Den betyder ikke, at hun taler saa hurtigt, at man ikke kan følge hende, den betyder tvertimod, at, naar hun taler ganske langsomt, fornemmer man Pustet og Beaandelsen. Denne Uro betyder En ikke, at hun snart maa blive træt, lige det Modsatte, den aabenbarer en elementarisk Utrættelighed, som Vindens, som Naturlydens; den aabenbarer, at Skjælmeriet er uudtømmelig rigt, at det bestandig kun forraader, at hun eier meget mere; den aabenbarer, at hendes Coquetteri (og aldeles uden Coquetteri er en saadan Skikkelse utænkelig) ikke er Andet end et lykkeligt, uskyldigt Sinds glade, seierrige Bevidsthed om sin ubeskrivelige Lykke. Dette er derfor egenligen ikke Coquetteri, men er dog et Incitament mere for Tilskueren; det betrygger nemlig Tilforladeligheden af det Hele, og betrygger Overgivenheden med absolut Sikkerhed.

Man skulde troe, at Tilforladelighed paa den ene Side, og paa den anden Side Skjælmeri, Livlighed, Lykke, Ungdommelighed vare aldeles uensartede Bestemmelser, som slet ikke hørte sammen. Dog er dette langtfra saa, de høre just absolut sammen. Dersom Skjælmeri og Livlighed ikke ubetinget er betrygget ved en absolut Tilforladelighed, at her er nok, nok for hende,

nok for en halv Snes Andre: saa er det eo ipso uheldigt og Nydelsen væsenligen borte. Uadskilleligheden kan man ogsaa kjende derpaa, at der ganske consequent ligger et til Skjælmeri Svarende i at sætte Skjælmeri og Tilforladelighed sammen, som naar en ældre, men dog endnu livlig Mand med hele Forkjærligheden for en skjælmsk ung Pige siger: det er min Sandten en tilforladelig lille Jomfru; han siger ikke, at hun er skjælmsk, men at hun er tilforladelig, og dog siger han just derved at hun er skjælmsk, og dette er ikke hans Opfindelse, men hun ligesom afnøder ham dette Udsagn ved Skjælmeriet.

Man skulde troe, at Overgivenhed paa den ene Side og absolut sikker Betryggelse paa den anden Side vare uensartede Bestemmelser, som slet ikke høre sammen, eller som kun Klodderagtighed kunde falde paa at sætte sammen; og dog ere de just uadskillelige, og det Dialektiske Opfinder af denne Sammensætning. Det gjælder om Alt, hvad der er Naturbestemmelse og som saadant et Enkelt, et Usammensat, at det maa være absolut sikkret. I hvad der er sammensat kan der bedre savnes Noget, men hvad der er Enkelt, er Umiddelbarhed maa være absolut, eller, hvilket er det Samme, naar det er, er det absolut. Lidt Overgivenhed er eo ipso at forkaste som noget Uskjønt. Den rette Overgivenhed virker derfor, netop ved den absolute sikkre Betryggelse, først og fremmest beroligende paa Tilskueren, hvad dog maaskee undgaaer de Flestes Opmærksomhed, der mene, at Overgivenhed virker pirrende, hvilket kun gjælder om den uægte Overgivenhed eller om lidt Overgivenhed. Lad os tage et Exempel af den umiddelbare Comik, af Lune. Naar man en Aften seer Rosenkilde komme ind paa Scenen, ligesom directe fra Uendeligheden og med dennes Fart, besat af alle Lunets Aander, naar man strax ved dette første Syn uvilkaarligt siger til sig selv „naa, iaften har han en ordenlig Storm": saa føler man sig eo ipso ubeskrivelig beroliget. Man aander ud netop for ret at slaae sig til Ro; man sætter sig tilrette, som den der agter længe at blive siddende i samme Stilling; man næsten beklager, at man ikke har taget Mad med, thi Vederhæftighe-

den og Betryggelsen, der overtaler til Beroligelse, er saa stor, at man glemmer, at der kun er Tale om en Time i Theatret. Medens man leer og leer, og i al Stilhed jubler med i Lunets Overgivenhed, føler man sig bestandig beroliget, ubeskrivelig overtalt og ligesom dysset ved den absolute Betryggelse, fordi hans Lune gjør det Indtryk paa En: dette kan blive ved saa længe det skal være. Og derimod, dersom en umiddelbar Comiker ikke først og fremmest absolut beroliger, dersom der blot bliver en lille Smule Angst i Tilskueren, om hvorvidt hans Lune vil strække til: saa er Nydelsen væsenligen tabt. Man taler ellers om, at en Comiker maa kunne faae Tilskuerne til at lee, rigtigere siger man maaskee: han maa først og fremmest kunne absolut berolige, saa kommer det af sig selv med Latteren; thi den rette Latter, denne Latter ret af Hjertens Grund, den bryder ikke frem ved en Pirring, men netop af en Beroligelse. Saaledes ogsaa med Overgivenhed: den maa først og fremmest berolige ved absolut Betryggelse, det vil sige, er den i Sandhed tilstede i en Skuespillerinde, saa virker den først absolut beroligende. Det er i denne Beroligelse, overtalt ved den absolute Betryggelse og Vederhæftighed, at Tilskueren igjen overgiver sig — i Overgivenheden. See, her er det atter: Overgivenhed og Vederhæftighed synes en underlig Sammensætning, at sige om Overgivenhed at den er vederhæftig en underlig Tale; og dog er det correct, og kun et nyt Udtryk for Skjælmeri, thi den vederhæftige Overgivenhed er just Skjælmeri.

Hendes ubestemmelige Besiddelse betyder videre, for dog lidt nærmere at bestemme den: Sjælfuldhed, at hun i umiddelbar Lidenskabs Stemning er samstemmende med Idee og Tanke; at hendes endnu ureflecterede Inderlighed er væsenligen i Pagt med Idealiteten; at enhver en Tankes eller Idees Berøring slaaer an, og giver fuldtonig Gjenklang; at hun er en oprindelig, specifik Modtagelighed. Saaledes forholder hun sig i Sjælfuldhed til Forfatterens Ord; men til sig selv forholder hun sig i det Mere, der ret egenligen maa kaldes Klangen i Forhold til Replikken, og Samklangen i Forholdet til hele Skikkel-

sen. Hun tager ikke blot Forfatteren Ordet rigtigt af Munden, men hun giver ham det saaledes igjen, at det i Skjælmeriets Medlyden, i Snildets Medviden om sig selv er som sagde hun tillige: kan Du gjøre mig det efter.

Hendes ubestemmelige Besiddelse betyder endeligen: at hun er i den rette Rapport til den sceniske Spænding. Enhver Spænding kan, dette er det Dialektiskes egen Dialektik, virke paa en dobbelt Maade; den kan gjøre Anstrængelsen aabenbar, men den kan ogsaa gjøre det Modsatte, den kan skjule Anstrængelsen, og ikke blot skjule den, men bestandigt omsætte den i, forvandle og forklare den til Lethed. Letheden grunder da usynligt i Spændingens Anstrængelse, men denne sees ikke, den anes end ikke, kun Letheden aabenbares. En Tyngde kan tynge Noget ned, men den kan ogsaa omvendt skjule, at den tynger og udtrykke Tyngden ved det Modsatte, ved at hæve Noget i Veiret. I daglig Tale taler man om at gjøre sig let ved at afkaste Byrder, og denne Betragtning ligger til Grund for alle trivielle Livsanskuelser. I høiere, i poetisk og philosophisk Forstand, gjælder det Modsatte: man bliver let ved Hjælp af — Tyngde, man svinger sig høit og frit ved Hjælp af — et Tryk. Himmellegemerne svæve saaledes ved Hjælp af en stor Tyngde; Fuglen flyver ved Hjælp af en stor Tyngde; Troens lette Svæven er ved Hjælp af en uhyre Tyngde; Haabets høieste Sving er just ved Hjælp af Trængsel og Gjenvordigheders Tryk. Men den sceniske Illusion og Vægten af Alles Øine er en uhyre Tyngde, der lægges paa et Menneske; hvor derfor den lykkelige Rapport mangler, der vil end ikke Routine i nok saa høi Grad ganske kunne skjule Byrdens Tyngde, men hvor den lykkelige Rapport er, der forvandler Vægten af Byrden sig i eetvæk til Lethed. Saaledes med den unge Skuespillerinde; i Scenens Spænding er hun i sit Element, just der er hun let som Fuglen, netop Vægten giver hende Lethed, og Trykket giver det høie Sving. Der er ikke Spor af Angst; mellem Coulisserne er hun maaskee angest, men paa Scenen er hun lykkelig og let som Fuglen, der har faaet sin Frihed, thi nu først, i Trykket,

er hun fri og har faaet Friheden. Hvad der hjemme paa Studereværelset, hvad der mellem Coulisserne viser sig som Angst, er ikke Afmagt, men lige det Modsatte, er Elasticitet, som ængster hende, just fordi hun ingen Tyngde har paa; i den theatralske Spænding forklarer denne Angst sig absolut lykkeligt som Potensation. Det er overhovedet en meget borneret Betragtning, at en Konstner eller Konstnerinde ikke maa være angest, og fremfor Alt et maadeligt Kjende paa den store Konstner, at han ikke er angest. Netop jo flere Kræfter han har, desto større er hans Angst, saa længe han er udenfor den Spænding, der nøiagtigt svarer til hans Kræfter. Dersom man tænkte sig den Naturkraft, der bærer Himmellegemerne, i en Personification udenfor sin Opgave, ventende paa at skulle overtage den: saa vilde den sidde i Dødsens Angst, og først i det Øieblik, den fik Byrden paa, vilde den være sorgløs og let. Derfor er det een af de største Qvaler for et Menneske, at have en for stor Elasticitet i Forhold til den lille Verdens Spænding, i hvilken han lever, en saadan Ulykkelig kommer aldrig til at føle sig ganske fri, netop fordi han ikke kan faae Tyngde nok paa sig. Sagen er kun, at Angsten slaaer absolut rigtig til, at den i Forhold til den sceniske Konstner bestandig er udenfor Scenen, aldrig paa Scenen, hvilket just pleier at hænde den, der ikke er angest udenfor.

Hendes bestemmelige Besiddelse er naturligvis let at angive. Hun har ikke blot naturlig Ynde, men hun har tillige Skole, hun har som tjenende Moment det Meste af hvad en Dandserinde sætter Alt ind paa. Hendes Diction er correct, nøiagtig, hendes Stemme ikke misbrugt, men dannet, uden Skrig, uden Hiatus slutter den sig helt og bestemt om Ordet, som hun ikke beholder hos sig eller for sig selv, men heller ikke ufrit giver fra sig, hun articulerer ypperligt, selv naar hun hvisker; hun veed at bruge Stemmen, og fremfor Alt, hvad der saa lykkeligt svarer til hendes Forudsætninger, at bruge den i den ubetydelige, den let henkastede, converserende Repliks Svinkeærinder.

Saa debuterer hun da i sit 17de Aar. Hendes Optræden er naturligvis en Triumph; og i samme Øieblik forvandler hendes Tilværelse sig til et National-Anliggende. Som Regimentets Datter ansees af hele Regimentet for Datter, saaledes bliver hun Nationens Datter. Det blotte første Syn af hende er tilstrækkeligt til at forvisse Enhver om, at en saadan sjelden lykkelig qvindelig Begavethed vanskeligt findes i meer end eet Exemplar i hver Generation. Det bliver altsaa en National-Pligt at beundre, et fælles Anliggende at omfrede denne sjeldne Plante, ak, og om det just ikke kan kaldes en Pligt, saa bliver det dog en Selvfølge af den menneskelige Svaghed, at det bliver en Nysgjerrighedens Interesse at see, hvor længe hun nu kan holde sig. Ja, den menneskelige Glæde over det Sjeldne er besynderlig, næsten i Glædens første og høieste Øieblik begynder Nysgjerrighedens Snigmord. Dette er nemlig ikke Misundelse, langtfra, det er en Slags Forfippethed hos Beundringen, der saa at sige hverken veed ud eller ind for Jubel, indtil den ganske rigtigt hitter paa, strax i det første Aar at udvikle denne dræbende Spænding, der af pure Beundring næsten mistroisk beundrer.

For end engang at minde om, hvad der oftere er blevet fremsat: hvis der levede en væsenlig Æsthetiker samtidig og han opfordredes til at forsøge kritisk at vurdere denne Skuespillerinde eller en Præstation af hende, saa vilde han vistnok sige: nei, hendes Tid er endnu ikke egenligen kommen.

III.

Der er gaaet 14 Aar, hun er i sit 31te. Igjennem disse ikke faa Aar har hun været en Gjenstand for hin stadigt beundrende Anerkjendelse. Lad mig antyde denne Tidens Forsvinden ved at benytte dette Mellemrum til nogle Betragtninger. Thi lad os ikke bedrage ved Tilsynneladelsens løse Overslag over Accidensernes Totalsum og derved ledes til ubilligen at misunde hende Beundringen, lad os hellere betænke, hvor megen Klod-

deragtighed der blander sig i denne trivielle Anerkjendelses stadige Overhalinger; og fremfor Alt lad os ikke glemme, hvad det vil sige og betyde, at det dog egenligen i disse 14 Aar er blevet de Samtidige en Vane at beundre hende, lad os, hvis vi ville regne rigtigt, ikke, ubilligt mod hende, glemme at subtrahere dette fra Beundringens formentlige Herlighed. O, hvor sjeldent er der vel fundet et Menneske, end sige en Samtid, der ikke gav efter i Vanens Svig, saa selv om Udtrykket ikke forandredes, dette uforandrede Udtryk dog ved Vanen blev noget Andet, saa dette ordrette Samme dog nu lød saa svagt, saa mechanisk, saa ubetonet, skjønt der sagdes det samme. O, der tales i Verden meget om Forførere og Forførelser: men hvor Mange ere vel de, som ikke ved Vanen bedrages af dem selv, saa de synes uforandrede, men dog ere som udtærede i det indvortes Menneske; saa de vel elske de samme Mennesker, elske dem, men saa mat, saa fattigt; saa de vel bruge de samme ømme Udtryk, men saa svagt, saa kraftesløst, saa afsjælet. Dersom en Konge vilde besøge en ringe Familie — ja, den vilde føle sig udmærket, stolt, næsten overvældet af sin Lykke; men dersom Majestæten vilde vedblive hver Dag at besøge den samme Familie, hvor længe skulde det vel vare, inden Kongen næsten maatte gjøre Anstrængelser for dog at skaffe det lidt Betydning, at han besøgte Familien, der dog uforandret, af Vane vedblev at sige: vi takke for den store Ære. Af alle Sophister er Tiden den farligste, af alle farlige Sophister er Vanen den underfundigste. At man lidt efter lidt forandres i Aarene er allerede vanskeligt nok at blive opmærksom paa; men Vanens Svig er, at man er den uforandrede Samme, at man siger det uforandrede Samme, og dog er saa forandret, og dog siger det saa forandret.

Netop derfor have alle Sandhedens i Sandhed unyttige det er uegennyttige Tjenere, hvis Liv er idel Kamp med Tilværelsens Sophismer, hvis Bekymring ikke er, hvorledes man selv bedst kan komme derfra, men hvorledes man sandest kan tjene Sandheden og i Sandhed gavne Menneskene: de have

vidst Besked om at benytte Sandsebedragene — for at prøve Menneskene. Naar saaledes en udmærket Mand lever meget skjult, naar han kun sjeldent viser sig, da forvænnes Menneskene ikke ved at see ham. Derimod udvikler der sig et ypperligt, et, si placet, hensigtsmæssigt Sandsebedrag: at denne Udmærkede maa være noget ganske Overordenligt, og hvorfor, er det fordi man veed at vurdere hans ypperlige Egenskaber? ak nei, — fordi man seer ham saa sjeldent, at dette sjeldne Syn frembringer en phantastisk Virkning. At dette lader sig gjøre, er en gammel Erfaring; Methoden, mesterlig udtrykt af Shakespeare i Henrik den 4des Tiltale til Prinds Henrik, er med Held benyttet af en talrig Skare af Konger og Keisere og Geistlige og Jesuiter og Diplomater og kløgtige Hoveder o. s. v., iblandt hvilke der vistnok vare mange fortrinlige, adskillige som ogsaa vilde tjene Sandheden, men alle vare de dog enige i at ville virke ved Hjælp af et Sandsebedrag, hvad enten det nu var blot for selv at profitere deraf ved at sikkre sig Mængdens stupor, eller de fromt maaskee ogsaa kløgtigt mente at skaffe Sandheden en almindeligere Udbredelse ved Hjælp af — et Sandsebedrag. De ubetinget uegennyttige Sandhedens Tjenere have derimod altid havt for Skik at færdes meget mellem Menneskene, de have aldrig leget Skjul med Mængden, for saa igjen at lege Forundringslegen, naar de den sjeldne Gang viste sig som Forundringens studsende Gjenstand, de have tvertimod altid vist sig ret egentligen i daglige Klæder, levet med den menige Mand, talt paa Gader og Stræder, givende Afkald paa al Anseelse — thi naar Mængden seer en Mand hver Dag, saa tænker Mængden som saa: ikke Andet. Ak ja, »mundus vult decipi«, men de uegennyttige Sandhedens Vidner have aldrig villet entrere paa dette Sandsebedrag, de have aldrig villet være halvt med Mængden om det Næste: »decipiatur ergo«, de have tvertimod bedraget ved det Modsatte, det er, de have dømt Verden ved at synes ubetydelige.

Dersom en Forfatter, som hverken har et betydeligt Fond af Ideer, ei heller er meget flittig, engang i Ny og Næ udgiver

en pyntelig Examens-Skriverbog, der er særdeles nitid og med mange rene Blade elegant udstyret: saa seer Mængden med Forundring og Beundring dette pyntelige Phænomen; den tænker: har han været saa længe om at skrive den, og staaer der saa lidt paa Siden, saa maa det være noget Overordenligt. Dersom derimod en righoldig Forfatter, der har Andet at tænke paa end paa Pyntelighed, og paa at profitere af et Sandsebedrag, anstrængende sig med større og større Flid, seer sig istand til at kunne arbeide med en usædvanlig Hurtighed, saa bliver Mængden vant dertil, og tænker: det maa være Jadsk. Thi om Noget er udarbeidet eller ikke, kan Mængden naturligvis ikke bedømme, den holder sig til — Sandsebedraget. Dersom en Præst, som f. Ex. den forøvrigt saa høitbegavede afdøde Hofprædikant i Berlin, Theremim, kun prædiker hver ottende Søndag eller vel endog kun hver tolvte, men da ogsaa i Majestæternes og det hele kongelige Huses allerhøieste og høieste Nærværelse: saa udvikler der sig strax et Sandsebedrag i Forhold til en saadan Oberhofprædikant. Han bliver — ja, i Sandhed bliver han naturligvis hvad han i Sandhed er: den Høitbegavede, men i Mængdens Øine bliver han, foruden at være Oberhofprædikant, tillige Stadsprædikant, eller en stadselig Oberhofprædikant, noget Stadseligt, Noget lig Kongens Guld-Karreet, som man med Forbauselse seer et Par Gange om Aaret. Mængden vil studse, den vil i sin Visdom tænke saaledes: bruger en saadan Taler 3 Maaneder alene til at udarbeide en Prædiken og lære den udenad, saa maa den ogsaa være overordenlig. See, Trængselen paa den nysgjerrigt og længe forventede ottende eller tolvte Søndag var saa stor, at Oberhofprædikanten næsten ikke selv kunde slippe op paa Prædikestolen — havde han kun prædiket een Gang om Aaret, havde vel Trængselen været saa stor, at han ikke havde kunnet slippe ned igjen, eller at bevæbnede Gravere og Politibetjente vare blevne fornødne, for at skaffe den høiærværdige Oberhofprædikant Indgang og Udgang. Saa stor var Trængselen, og var det hændt, at En havde sat Livet til i Trængselen, saa var Trængselen næste Gang

bleven endnu større, thi ikke blot i Forhold til Sandheden, men ogsaa i Forhold til Nysgjerrigheden, gjælder det: »sanguis martyrum est semen ecclesiæ«.

Og nu en Skuespillerinde, der gjennem 14 Aar har været en stadig Gjenstand for Beundring. Man har jo nu saa ofte seet hende og sovet paa den Beundring; man veed jo, at hun bliver i Landet — thi er hun en af dem, der reise i Europa, saa kan hun dog have sit Haab til Sandsebedragets Assistance; man veed jo, hun maa blive her i Byen, thi i Danmark er der kun een By og eet Theater; man veed jo, hun maa spille, da hun er engageret; Mangen er, trods sin Beundring, dog maaskee uforskammet nok til at være vidende om, at hun maa spille, fordi det er hendes Næringsvei; man veed jo, at man kan faae hende at see, som oftest to Gange om Ugen. Det forstaaer sig, man vedbliver stadigt at beundre; men hvor Mange ere vel i en Samtid De, som vide at bevare den Inderlighedens og Skjønsomhedens Aarvaagenhed, at de i Beundringens 14de Aar kan see hende med samme Oprindelighed, med samme Oprindelighed, som hun bevarer! Nei, Menneskenes Slægt ligner ogsaa i denne Henseende Børnene paa Torvet, at naar de mærke, at de have Noget, kunne faae Lov at beholde det, saa blive de utaknemmelige, om ikke ligefrem utaknemmelige, saa dog dvaske i Beundringens Vane. Mod Ingen ere derfor Menneskene saa utaknemmelige, som mod Gud, netop fordi de have en dvask Forestilling om, at ham kan man da altid have, — ak, han kan jo ikke engang ved at døe lade dem føle, hvad de tabte. O, menneskelige Beundring, hvor er du idel Forfængelighed, ikke mindst, naar du mener at være stadig!

Der er da ingen Forandring foregaaet i Beundringens og Anerkjendelsens Udtryk, kun i Betoningen; hin det første Indtryks spiritus asper er sagtnet i en forkrænkelig, tilvant Beundrings svagfærdigere Beaandelse. Skuespillerindens Actier staae uforandrede i den noterede Priis, dog ikke slet saa stive, en snigende, ængstelig, i Grunden velmenende, men dog ved sin Nysgjerrighed forræderisk Reflexion begynder at mumle

om, at hun bliver ældre, Ingen vil vedgaae det, og dog siges det, og dog vil Ingen vedgaae at have sagt det. Netop fordi hendes Tilværelse har været et National-Anliggende er Forlegenhedens Spænding pinligere. Man mener hende det vel (thi hvad Del Enkeltes Misundelse kan have i en saadan Opinions Tilbliven, ville vi her ikke dvæle ved), man er egenlig vred paa Tiden, at den vil gjøre hende ældre, da man nu engang beqvemt har indrettet sig i den Beundringens Vane, at hun bestandig skulde blive 18 Aar; men dog, dog kan man ikke berolige sig i Forhold til denne Tanke om, at hun bliver ældre. Ingen tænker paa, hvorledes man utaknemmeligt gjør hende Metamorphosen vanskeligere og vanskeligere, hvorledes man utaknemmeligt lønner hende, ved at forvandle Erindringen til en Modstand i det afgjørende Øieblik; — og Ingen tænker paa, at dette Hele turde være Galimathias, som intetsteds har hjemme, mindst i Æsthetiken, da just med Metamorphosen hendes Tidsregning ret egenligen vil begynde.

IV.

(Sidste Artikel.)

Altsaa nu til Metamorphosen. Det, der constituerede denne Skuespillerinde, var ikke, hvad man ellers kalder qvindelig Ungdommelighed. Saaledes forstaaet er denne Ungdommelighed Aarenes Bytte; om Tiden tager nok saa kjærligt, nok saa omhyggeligt, den tager alligevel dette Timelige. Men der var i denne Skuespillerinde en væsenlig Genialitet, som forholdt sig til den Idee: qvindelig Ungdommelighed. Dette er en Idee, og en Idee er noget ganske Andet end det Phænomenale selv at være 17 Aar gammel, hvilket jo ogsaa er den meest ideeløse Piges Tilfælde, der bliver 17 Aar gammel. Havde dette Genialitetens Forhold til Ideen ikke været, kunde der ikke være Tale om en Metamorphose; men netop fordi dette er Tilfældet, og Ideen er den, den er, kan Metamorphosen blive den sjeldne. Som Naturen ved sin Fremsynethed og ved sin erindrende Tilbage-

seen, hvad Naturforskerne skjønt have kaldt det Promethiske og det Epimethiske, bevarer Continuerligheden: saaledes maa ogsaa i Aandens Forhold Det, som egenligen skal constituere Metamorphosen, være tilstede fra Begyndelsen, medens det ikke afgjørende tages i Brug eller afgjørende viser sig som dette, førend der er gaaet nogen Tid — dette er just Metamorphosen.

Den, der kun har qvindelig Ungdommelighed ligefrem forstaaet, kan ingen Metamorphose faae, thi qvindelig Ungdommelighed saaledes forstaaet er ikke dialektisk i sig selv, er kun eet Liv, der ikke ved det Dialektiskes Tiltræden kan blive skilt og udsondret, men blot fortæret. Tiden er det Dialektiske, som kommer udenfra, og den fortærer derfor, hurtigt eller langsomt, den udialektiske Ungdommelighed. Men hvor der er eet Liv mere, der vil Tiden, idet den tager Noget af den ligefremme Ungdommelighed, netop gjøre Genialiteten mere aabenbar, og aabenbar i Idealitetens rent æsthetiske Forhold til Ideen. Hun vil naturligvis ikke blive ung igjen i den latterlige Forstand, hvori Slagtersvende og Publicum taler om en satans rask Tøs, men kun i Idealitetens Forstand vil hun blive ung og yngre. Hun er nu ret egenligen Gjenstand for en væsenlig Kritik, nu da hun anden Gang og i anden Potens kommer til at forholde sig til den samme Idee eller nøiagtigere udtrykt, netop fordi det er anden Gang, kommer hun til rent ideelt at forholde sig til Ideen. Sagen er ganske simpel; man kan spørge saaledes: hvilken Indfatning er den væsenligen tilsvarende til en Genialitet, hvis Idee er qvindelig Ungdommelighed. De fleste Mennesker ville desto værre formodenligen svare: det er qvindelig Ungdommelighed eller at være 17 Aar gammel. Men dette er vistnok en Misforstaaelse, som strider mod det Dialektiskes egen Tankegang. Rent ideelt og dialektisk er Fordringen: at Indfatningen, eller det hvori Ideen er, forholder sig til Ideen paa en Afstand fra Ideen. I Forhold til alle Naturbestemmelser gjælder det, at den første Gang er det Høieste, er Culminationen; i Idealitetens Forstand gjælder det, at den anden Gang er det Høieste, thi hvad er Idealitet Andet end just:

den anden Gang. Ungdommelighedens Idee som Opgave og det selv at være aldeles ung svare i Idealitetens Forstand ingenlunde correct til hinanden. Forsaavidt uæsthetiske Tilskuere ere af den modsatte Mening, da er det fordi de bedrages af et Sandsebedrag, der forvexler Glæden over Jfr. N. N.'s phænomenale Ungdommelighed med Skuespillerindens væsenlige Idealitet. Lad os tage et andet Exempel. Der er en Lyrik, som man maatte kalde Ungdommelighedens Lyrik; ethvert ungt Menneske, der er erectioris ingenii, har lidt af den. Men saa er der et ungt Menneske, der qva Yngling har denne Ungdommelighedens Lyrik, og tillige har en Genialitet, hvis Idee er Ungdommelighedens Lyrik: nu spørges, naar vil han præstere sin bedste Lyrik, mon i det 20de Aar? Ingenlunde. Hans bedste Lyrik vil netop komme i en noget ældre Alder, naar Tiden har taget hans Ungdommeligheds lykkelige Tilfældigheder, saa han nu rent ideelt, og derved tillige i dybere Forstand tjenende forholder sig til sin Idee. De, der kun have Sands for hin første Ungdommeligheds lykkelige Tilfældigheder, de mangle æsthetisk Dannelse, og opdage derfor ikke, at dette Lykkelige er det Tilfældige, det Forgængelige, medens Genialiteten og Forholdet til Ideen er det Evige og Væsenlige.

Den betydeligste Opgave, der er sat en Skuespillerinde, som forholder sig til den Idee: qvindelig Ungdommelighed i dennes mest lyriske Potensation, er vistnok Julie i Romeo og Julie. Mon virkeligen nogen Æsthetiker vilde falde paa, at en Skuespillerinde paa 17 Aar kunde spille Julie? Man taler rigtignok trompetende om dette hele Spil af Kræfter, dette Fyr, denne Ild og dette meget andet Deslige, men man taler egenligen derom i Galleri-Kategorier, og Sligt strækker ikke til for at bedømme en Opfattelse af Julie. Det, Galleriet vil see, er naturligvis ikke en ideal Præstation, en Idealitetens Gjengivelse: Galleriet vil see Jfr. Julie, en satans nydelig og forbandet rask Tøs paa 18 Aar, der leger Julie eller udgiver sig for Julie, medens Galleriet forlystes ved den Tanke, at det er Jfr. N. N. Derfor kan Galleriet naturligvis aldrig faae det i sit Ho-

ved, at en Skuespillerinde netop for at gjengive Julie maa væsenligen have en Afstand i Alder fra Julie. Og dog er det saaledes, og hint beundrede Overmaal af Kræfter i det 18de Aar egenligen, æsthetisk, en Misforstaaelse, thi i Idealiteten gjælder det: den bedste Kraft er Bevidstheden og Gjennemsigtigheden, der veed at disponere over de væsenlige Kræfter, vel at mærke i en Idees Tjeneste. Der gives vistnok Opgaver for en Skuespillerinde, i Forhold til hvilke de 18 Aar ere qvod desideratur; men disse Opgaver ere netop ikke de eminente Opgaver. Der er Opgaver, hvor dette Overmaal af den første Ungdommeligheds Kræfter skal benyttes som en yndig Leg. Disse Opgaver kan da en saadan Skuespillerinde overtage, og det kan da betragtes som en skjøn, ogsaa betydningsfuld Tidsfordriv, indtil hun bliver saa meget ældre, at hun med de væsenlige Kræfter kan bære de eminente Opgaver. At fremstille en lille Jomfru paa 16 Aar i et fransk Drama, det vil være den passende Opgave. Men denne flygtige, gækkende Skrøbelighed at løbe med er ogsaa som Intet at regne i Sammenligning med at skulle bære Vægten af Julies intensive Fylde. Det følger af sig selv, at det vilde være Misforstaaelse, at enhver, der engang kunde fremstille en saadan næsten kun skizzeret Figur, derfor ogsaa med Tiden skulde blive istand til at overtage de eminente Opgaver. Nei, langtfra. Men just derfor er det det Sjeldne, naar Den, der absolut lykkeligt, bestandigt friskt og fornyget dannede sig i de flygtige Bolgepigers lette Skikkelser, naar hun i Tidens Fylde forklarer sig i den eminente Hypostase.

Metamorphosen vil da blive: en, i eminent Forstand, Tilbagevenden til sit Første. Dette skal nu nærmere belyses ved at vise de dialektiske Bestemmelser i Metamorphosen. Tiden er, som sagt, det Dialektiske, der kommer udenfra, men hun var oprindelig dialektisk i sig selv, netop derfor kan hun gjøre Tiden Modstand, saa dens Dialektik kun gjør det Dialektiske i hende aabenbart — i Metamorphosen.

Tiden har gjort sin Ret gjældende; den har taget Noget af den umiddelbare, den første, den ligefremme, den tilfældige

Ungdommelighed. Men derved vil Tiden igjen netop gjøre hendes Genialitet væsenligere aabenbar. Hun har tabt i Galleriets Øine, hun har vundet i Idealitetens Forstand. Galleri-Forvexlingernes Tid er forbi; skal hun spille Julie, kan der ikke mere være Tale om at gjøre furore som Jfr. Julie, skal hun spille den, maa det blive en eminent Præstation, eller endnu rigtigere en Præstation i eminent Forstand. Og dette er just Metamorphosen. Haardt mod Haardt hedder det, og saaledes ogsaa her: Dialektik mod Dialektik, saa har Tiden ingen Magt til egenligen at tage, den er kun en tjenende Magt, der tjener til at gjøre aabenbar.

Tiden har gjort sin Ret gjældende; den har taget noget af hin første Ungdommeligheds lykkelige Tilfældigheder eller tilfældige Lykke, men den har tillige dannende og forædlende udviklet hende, saa hun nu i fuld og bevidst, i erhvervet og indviet Raadighed over sin væsenlige Kraft i Sandhed kan være sin Idees Tjenerinde, hvilket er det væsenlige æsthetiske Forhold og væsenligen forskjelligt fra det 17de Aars umiddelbare Forhold til den egne Ungdommelighed. Det er dette tjenende Forhold til Ideen, der egenligen er Culminationen, netop denne bevidste Sig-Ydmygen under Ideen er netop Udtrykket for Præstationens eminente Opløftelse. Det 17de Aars Ungdommelighed er meget for knibsk, meget for overmodig, meget for lykkelig til i dybeste, eller, hvilket er det Samme, i høieste Forstand at tjene. Men det, ganske at være tjenende, er Inderligheden; det 17de Aars Inderlighed er væsenlig en Higen ud efter, der i al sin Lykke dog aldrig kan være sikker for en eller anden Tilfældighed; eller hvis det undgaaes, at Tilfældigheden viser sig, maa man dog hver Gang sige: det var en Lykke, thi muligt er det bestandigt. Først i det absolut tjenende Forhold til Ideen er Tilfældigheden absolut gjort umulig.

Tiden har gjort sin Ret gjældende; der er et Noget, som er blevet forbigangent; men da vil igjen en Erindringens Idealitet kaste en høieste Belysning over hele Præstationen, et Incarnat, som end ikke var i hin den første Ungdommeligheds

Dage. Kun i Erindringen er der absolut Ro, og derfor just det Eviges stille Brand, dets uforkrænkelige Gloden. Og beroliget er hun i sin væsenlige Genialitets Evighed; hun vil ikke barnagtigt eller vemodigt længes efter det Svundnes Blussen, dertil er hun netop i Metamorphosen bleven baade for varm og for rig. Denne rene, beroligede og foryngende Erindren vil som et idealiserende Lys gjennemlyse hele Præstationen, der i dette Lys vil være ganske gjennemsigtig.

Disse ere Metamorphosens Momenter. Lad os nu blot til Slutning for endnu engang fra en anden Side at belyse dens Eiendommelighed, comparativt med den sammenstille en anden Metamorphose. Vi vælge en qvalitativ forskjellig; just dette vil give Sammenligningen væsenlig Interesse, medens det vil forhindre al nysgjerrig Qvantiteren betræffende hvilken der er den rareste osv. Denne anden Metamorphose er Continuerlighedens, hvilken igjen nærmere bestemmet er en Proces, en Succession, en stadig Forvandling i Aarene, saa Skuespillerinden, efterhaanden som hun bliver ældre, forandrer Fag, tager ældre Roller, igjen med samme Fuldendthed som hun i en yngre Alder udfyldte yngre. Denne Metamorphose kunde man kalde den ligefremme Perfectibilitet. Den har især ethisk Interesse, og den vil derfor i høi Grad glæde ja ligesom overbevise en Ethiker, der i Kamp for sin Livsanskuelse stolt peger paa et saadant Phænomen, som paa sin Seier, i stille, inderlig Taknemmelighed kalder en saadan Skuespillerinde sin almægtige Allierede, fordi hun, bedre end han, og netop paa eet af de allerfarligste Puncter beviser hans Theori. Den Metamorphose derimod, om hvilken vi have talt, er Potensationens, eller den er en intensivere og intensivere Tilbagevenden til sit Første. Denne Metamorphose vil absolut beskæftige en Æsthetiker, thi Potensationens Dialektik er netop den æsthetisk-metaphysiske Dialektik. Lykkeligere end Archimedes vil han dithyrambisk raabe »heureka«, idet han peger paa Phænomenet; beruset i Beundring og dog ædru i dialektisk Besindighed vil han kun have Øie for dette Eneste, og forstaae det som sit Kald at

skaffe Plads, for at det Vidunderlige kan blive seet og beundret just som saadant. — Continuerlighedens Metamorphose vil i Aarenes Løb ligeligt udbrede sig over det væsenlige Omfang af Opgaver indenfor Qvindelighedens Idee; Potensationens vil i Aarenes Løb forholde sig intensivere og intensivere til den samme Idee, hvilken vel at mærke, æsthetisk forstaaet, er sensu eminentissimo Qvindelighedens Idee. Vil man om den Skuespillerinde, der svarer til Continuerlighedens Metamorphose, sige, at hun, i Idealitetens Forstand, vel bliber ældre, men ikke ældre i Timelighedens Forstand; saa maa man om den anden sige, at hun bliver yngre. Men om dem begge maa der siges, at Tiden ingen Magt har over dem. Der er nemlig een Modstand mod Aarenes Magt, det er Perfectibiliteten, den udfolder sig just i Aarene; og der er en anden Modstand mod Aarenes Magt, det er Potensationen, den bliver netop aabenbar i Aarene. Begge Phænomener ere væsenligen Sjeldenheder, og begge have de det tilfælles, at de med hvert Aar blive sjeldnere. Netop fordi de ere dialektisk sammensatte, vil ogsaa deres Existens Aar for Aar blive dialektisk; hvert Aar vil gjøre Forsøget paa at bevise sin Sætning om Aarenes Magt, men Perfectibiliteten og Potensationen vil seierrigt modbevise Aarenes Sætning. Dette giver atter absolut Ro i Tilskueren, thi det 17de Aars Ungdommelighed er dog skrøbelig, men Perfectibiliteten og Potensationen er den absolute Tilforladelighed.

Maatte det ved denne lille Artikel være lykkedes mig at bidrage Noget til at gjøre det indlysende, hvor betrygget, trods Aarene, den væsenlige Skuespillerindes Fremtid er, skulde det være mig en kjær Tilfredsstillelse, saa meget mere, som jeg er forvisset om, at der paa saa mange Maader er Misforstand nok i Forhold til den rette Opfattelse af en Skuespillerindes Fremtid, idet den samme Misforstaaelse, der misforstaaet og uæsthetisk overvurderer Begyndelsen, misforstaaet og uæsthetisk seer feil af det Senere, eller rettere af det Høieste.

Sommeren 1847.

Inter et Inter.

Tillæg

til X. Bind.

Textkritisk Anhang.

Christelige Taler.

A = Originaludgaven; M = S. K.'s egenhændige Manuskript, hvorefter Originaludgaven er trykt; M² = det af S. K. rettede Exemplar af denne, hvorefter en ny Udgave skulde været besørget. **Dette er lagt til Grund for denne Udgave.**

Det kan ikke være tvivlsomt, at de af S. K. foretagne Rettelser, der væsentlig ere af stilistisk Art, ere Resultatet af en omhyggelig Højtlæsning. Da disse Rettelser her for første Gang benyttes, anføres alle Afvigelser fra A.

S. **17,3** igjen] M, igien AM². — S. **17,5-6** Underviisning!] M², Underviisning. MA. — S. **20,1** ja, hvad] M², ja, og hvad MA. — S. **20,2** næsten] M², af næsten MA. — S. **20,3-8** thi om end .... vel er Evangeliet] M², og en Spøg bliver det dog, forsaavidt Lilien og Fuglen er med, men desto helligere bliver Alvoren, netop fordi Fuglen og Lilien er med. Fuglen og Lilien er med; ja, og hvad mere er, de ere ikke blot med, men de ere med i at undervise. Vel er Evangeliet MA. — S. **20,9** Underviisningen,] M², Underviisningen; MA. — S. **20,11** er ikke] M², er jo ikke MA. — S. **20,17** da er] M², saa er MA. — S. **20,29** Opgave,] M², Opgave, og MA. — S. **20,33** Christen] M², Christne MA. — S. **21,1** see] M², de see MA. — S. **21,2** ligesom] M², de ligesom MA. — S. **21,4** saaledes skjøtte de] M², de skjøtte MA. — S. **21,8** ham; men] M², ham. Men MA. — S. **21,22** Noget,] M², Noget, saa MA. — S. **21,24** dem,] M², dem, saa MA. — S. **21,27** tilskrive] M², saa tilskrive MA. — S. **21,28** lade] M², og lade MA. — S. **22,1** gjort!] M², gjort. MA. — S. **22,3** Dog denne] M², Men denne MA. — S. **22,11** Imidlertid kunde man] M², Men man kunde MA. — S. **22,16** Christne, altsaa] M², Christne. Altsaa MA. — S. **22,29** ikke] M², dog ikke MA. — S. **22,31** kunde] M², da kunde MA. — S. **24,9** Den borgerlige] M², See, den borger-

lige MA. — S. **24,10** for; snart] M², for. Snart MA. — S. **24,12** leve af,] M², leve af; MA. — S. **25,19** blot] M², saa blot MA. — S. **25,20** blev] M², saa blev MA. — S. **25,20** thi man vilde] M², thi saa vilde man MA. — S. **25,25** Hedningene; thi] M², Hedningene. Thi MA. — S. **25.32** er man fattig] M², saa er man fattig MA. — S. **26,16** Fuglen,] M², Fuglen; MA. — S. **26,18** er fra Gud; har] M² er fra Gud. Har MA. — S. **26,25** skjøndt] M, skiøndt AM². — S. **27,4-6** lever han . . . . han lever] M², lever han; thi det var jo tvivlsomt, hvorvidt man egentligen kan sige, at Fuglen „lever". Han lever MA. — S. **27,9** dog hvad] M², men hvad MA. — S. **27,14** dog hvad] M², men hvad MA. — S. **27,24** Rige!] M², Rige. MA. — S. **27,31** gjøre] M, giøre AM². — S. **27,34** er rigtignok] M², den er rigtignok MA. — S. **28,14** bliver] M², jo bliver MA. — S. **28,16** fattigt,] M², fattigt MA. — S. **28,17** Livet;] M², Livet, MA. — S. **28,30** Der fortælles] M², See, der fortælles MA. — S. **28,30** som] M², der MA. — S. **32,10** nei] M², men MA. — S. **32,16** Dog] M², Men MA. — S. **32,31** er den] M², er just den MA. — S. **32,35** Havet;] M², Havet, MA. — S. **33,5** Gang;] M², Gang, MA. — S. **33,11** ellers] M², jo ellers MA. — S. **33,15** Vold,] M², Vold; MA. — S. **33,16** Tjener; og] M², Tjener. Og MA. — S. **33,20** den, vel] M², den vel MA. — S. **34,16** takker, hvad i dybeste Forstand er] M², takker. Men det, at bede og at takke, er i dybeste Forstand MA. — S. **35,8** det kun] M², det MA. — S. **35,19** Dog] M², Men MA. — S. **35,20** Nei; dette] M², Nei. Dette MA. — S. **35,21** maa] M², saa maa MA. — S. **35,22** er] M², saa er MA. — S. **36,3** Fuglen har altsaa] M², Nei, Fuglen har MA. — S. **36,16** ligemeget,] M², ligemeget; MA. — S. **36,17** Søen] M², Søen til Eie MA. — S. **36,19** Livet; om] M², Livet. Om MA. — S. **36,21** Viden; om] M², Viden. Om MA. — S. **36,23** længe,] M², længe; MA. — S. **36,25** Unger: men] M², Unger. Men MA. — S. **37,6** Saa ligger] M², Men saa ligger MA. — S. **37,9** gaaer] M², saa gaaer MA. — S. **37,10** begynder] M², nu begynder MA. — S. **37,17** Bekymring;] M², Bekymring, MA. — S. **37,19** nu] M², saa MA. — S. **37,23** dernæst lærer den os, hvad] M², dernæst, hvad MA. — S. **37,29** af det!] M², af det. MA. — S. **38,3** Uvidenhed,] M², Uvidenheden, M, Uvidenhed A. — S. **38,15** Dog] M², Men MA. — S. **38,18** veed] M², dog veed MA. — S. **38,21** Overflod; saa] M², Overflod, men saa MA. — S. **38,21** altsaa] M², jo MA. — S. **38,24** han bliver det] M², det bliver han MA. — S. **38,27** nemlig] M², nu MA. — S. **38,30-32** ikke, ei heller . . . . Riig.] M², ikke. MA. — S. **39,2** Magt. Kan] M², Magt. Den Rige kan jo bortgive hele sin Rigdom og Overflod, men saa bliver han jo en forhenværende

Riig; derom tale vi altsaa ikke. Men kan MA. — S. **39,16** Rige; og] M^2, Rige. Og MA. — S. **40,10** aabenbart] M^2, jo aabenbart MA. — S. **40,27** vilde] M^2, saa vilde MA. — S. **41,3** saa] M^2, jo MA. — S. **41,4** Modsigelsen;] M^2, Modsigelsen, MA. — S. **41,7** ikke;] M^2, ikke, MA. — S. **41,8** Mit;] M^2, Mit, MA. — S. **41,12** Tredie, der] M^2, Tredie som MA. — S. **41,14** lyder] M^2, saa lyder MA. — S. **41,14** „Det er Mit"] M^2, „Det er „Mit" MA. — S. **41,32** derimod] M^2, men MA. — S. **42,9** Derfor var] M^2, Men derfor var MA. — S. **42,12** da] M^2, saa MA. — S. **42,13** havde] M^2, saa havde MA. — S. **42,15** indskrænket,] M^2, indskrænket og MA. — S. **42,19-20** Parabelen anpriser imidlertid] M^2, Imidlertid anpriser Parabelen MA. — S. **42,24** Ere vi da nu] M^2, Men saa ere vi jo MA. — S. **42,26** „Mit",] M^2, „Mit": MA. — S. **42,27** Eiendom;] M^2, Eiendom, MA. — S. **43,7** seer] M^2, saa seer MA. — S. **43,8** Og den] M^2, Men den MA. — S. **43,19** Overflod; men] M^2, Overflod. Men MA. — S. **43,19-20** irettesættende] M^2, irettesættende: MA. — S. **43,29** Reisende; saa] M^2, Reisende. Saa MA. — S. **43,33** kan] M^2, saa kan MA. — S. **43,35** Bekymring; han] M^2, Bekymring. Han MA. — S. **44,5** Overflod; han] M^2, Overflod. Han MA. — S. **44,6** let] M^2, jo let MA. — S. **44,6** har,] M^2, har; MA; ligeledes 8. — S. **44,7** haver; han] M^2, haver. Han MA; ligeledes 9. — S. **44,10** mere,] M^2, mere; MA. — S. **44,10** Den] M, den AM^2. — S. **44,10** Noget; han veed ikke til Bekymring] M^2, Noget. Han veed ikke MA. — S. **44,17** finder] M^2, saa finder MA. — S. **44,28** kun] M^2, men ogsaa kun MA. — S. **44,29** Men] M^2, O, men MA. — S. **45,1** der] M^2, som MA. — S. **45,18** Gud!] M^2, Gud. MA. — S. **45,21** dog husker den rige Christen] M^2, men den rige Christen husker MA. — S. **45,22-23** har og] M^2, har MA. — S. **45,25** men, christeligt,] M^2, men christeligt MA. — S. **45,30** fiende,] M, fiende; AM^2. — S. **45,31** der jo er] M^2, thi Gud i Himlene er jo MA. — S. **45,32-33** Ærinder; og derfor] M^2, Ærinder. Derfor MA. — S. **46,1** Aager] M^2, som Aager MA. — S. **46,5** har saa] M^2, saa har han MA. — S. **46,7** og, saaledes forstaaet,] M^2, og saaledes forstaaet MA. — S. **46,12** Thi] M^2, Thi MA. — S. **46,14-15** Uvidende kan nemlig] M^2, Thi uvidende kan MA. — S. **46,20** beinærende,] M^2, beinærende MA. — S. **46,31** Hjerte] M, Hierte AM^2. — S. **46,34** da] M^2, saa MA. — S. **47,9** har han] M^2, saa har han MA. — S. **47,12** som i Overflod hungrer] M^2, som hungrer i Overflod MA. — S. **47,25** ogsaa;] M^2, ogsaa, MA. — S. **47,26** den stiller] M^2, og den stiller MA. — S. **47,28** De] M^2, de MA. — S. **47,31** rigere?] M^2, rigere. MA. — S. **48,4** ingen] M^2, og ingen MA. — S. **48,31** der] M^2, som MA. — S. **49,13** vandt] M^2, da vandt MA. — S. **49,15** tabte]

M^2, da tabte MA. — S. **50,7** Guul- eller, om Du saa vil, Guld-Spurve] M^2, Guld-Spurve MA. — S. **50,12** Venstre;] M^2, Venstre, MA. — S. **50,12-13** i Flugtens] M^2, og i Flugtens MA. — S. **50,16** er der] M^2, saa er der MA. — S. **50,19** Andre; dog] M^2, Andre, men dog MA. — S. **51,3** selv; den] M^2, selv. Fuglen MA. — S. **51,18** Mage, alt] M^2, Mage: alt MA. — S. **51,19** være; ingen] M^2, være. Ingen MA. — S. **51,23-24** vilde være den] M^2, vilde for den være MA. — S. **51,25** Utaalmodighed ved den] M^2, Utaalmodighed, hvis der gjordes den den MA. — S. **51,29** Flugt—] M^2, Flugt, MA. — S. **51,31** Bekymring?] M^2, Bekymring! MA. — S. **52,7** igjen] M, igien AM^2. — S. **52,8** Bekymring?] M^2, Bekymring! MA. — S. **52,12** stort?] M^2, stort! MA. — S. **52,13** Skyld?] M^2, Skyld! MA. — S. **52,19** og der] M^2, saa der MA. — S. **52,20** og de] M^2, saa de MA. — S. **52,23** Hvorledes] M^2, Men hvorledes MA. — S. **52,33** Menneske;] M^2, Menneske, MA. — S. **53,8** Maade; hvad] M^2, Maade. Hvad MA. — S. **53,17** kommer] M^2, saa kommer MA. — S. **53,24** Men] M^2, Dog MA. — S. **53,32** et andet] M^2, og et andet MA. — S. **53,33** Nærmeste; i Verden] M^2, Nærmeste. I Verden MA. — S. **53,35** for,] M^2, for; MA. — S. **54,23** Vanskelighed; men] M^2, Vanskelighed. Men MA. — S. **54,24** Ende,] M^2, Ende: MA. — S. **54,25** mere] M^2, er mere MA. — S. **54,27** er; men] M^2, er. Men MA. — S. **55,4** I kun] M^2, I ikkun] MA. — S. **55,5** ikke] M^2, i ikke MA. — S. **55,8** da] M^2, saa MA. — S. **55,14** hvilket] M^2, hvad der MA. — S. **55,16** Fuglen; thi] M^2, Fuglen. Thi MA. — S. **55,17** Christen; er] M^2, Christen. Er MA. S. **55,17** maa] M^2, saa maa MA. — S. **55,18** det] M^2, det MA. — S. **55,19** Verden; af] M^2, Verden. Af MA. — S. **55,21** Christen; han] M^2, Christen. Han MA. — S. **55,23-24** Som Menneske .... Forbillede] M^2, hele Perioden spærret i MA. — S. **55,26** kjender] M^2, den kjender MA. — S. **55,27** Væren; ja] M^2, Væren. Ja MA. — S. **55,30** tale] M^2, tale jo MA. — S. **55,31** Sang; men] M^2, Sang. Men MA. — S. **56,32** et ringe] M, ringe AM^2. — S. **56,32** kæmpende] MM^2, kjempende A. — S. **56,34** ikke] M^2, jo ikke MA. — S. **57,5** Forbilledet;] M^2, Forbilledet, MA. — S. **57,32** Ringheden] M^2, Men Ringheden MA. — S. **57,32** heller ikke] M^2, ikke MA. — S. **57,32-33** da aldrig bedrøvet;] M^2, aldrig da bedrøvet, MA. — S. **57,35** minder] M^2, saa minder MA. — S. **58,1** Den ringe Hedning derimod] M^2, Men den ringe Hedning MA. — S. **58,15** i Verden] M^2, spærret i MA. — S. **58,22** være; og] M^2, være. Og MA. — S. **58,23** blive] M^2, blive til MA. — S. **58,26** fortvivlet; dog er han] M^2, fortvivlet. Den ringe Hedning MA. — S. **58,29** bære; men] M^2, bære. Men MA. — S. **58,30** vil] M^2, han vil MA.

— S. 58,33-34 Vægt, medens da igjen Kongen dog ogsaa er] M^2, Vægt; men saa er dog Kongen ogsaa MA. — S. 58,35 Betroede; men] M^2, Betroede. Men MA. — S. 59,1 slæber] M^2, han slæber MA. — S. 59,6 bærer] M^2, han bærer MA. — S. 59,12 at En] M^2, saa den vilde, at En MA. — S. 59,13 Alle; saa] M^2, Alle. Saa MA. — S. 60,5-6 Himmelen, nei] M^2, Himmelen. Nej MA. — S. 60,8 Vilkaar,] M^2, Vilkaar; MA. — S. 60,12 være; saaledes] M^2, være. Og saaledes MA. — S. 60,16 de; den] M^2, de. Den MA. — S. 60,19 er han] M^2, saa er han MA. — S. 60,33 fra!] M^2, fra. MA. — S. 60,34 ringe!] M^2, ringe, MA. — S. 61,12 Ophøielse,] Ophøielse: M, Ophævelse: A. — S. 61,13 Ringe,] M^2, Ringe: MA. — S. 61,14 Høihed,] M^2, Høihed: MA. — S. 61,15 Christen; den] M^2, Christen. Den MA. — S. 61,16 er; men] M^2, er. Men MA. — S. 63,16 Andre; men] M^2, Andre. Men MA. — S. 63,32 da] M^2, saa MA. — S. 64,8-9 betragt, den] M^2, betragt den: den MA. — S. 64,15 rolig?] M^2, rolig! MA. — S. 65,14 er] M^2, saa er MA. — S. 65,15 er Svaret] M^2, saa er Svaret MA. — S. 65,20 ham] M^2, ham i at tale med Gud MA. — S. 66,3 der,] M^2, der MA. — S. 66,6 da] M^2, derfor MA. — S. 66,7 af den Grund] M^2, derfor MA. — S. 68,16 Samme,] M^2, Samme: MA. — S. 68,19 ikke, christelig forstaaet,] M^2, ikke christelig forstaaet MA. — S. 68,20 christelige;] M^2, christelige, MA. — S. 68,23 det, christelig forstaaet,] M^2, det christelig forstaaet MA. — S. 68,28 Høihed;] M^2, Høihed MA. — S. 68,32 mener] M^2, mener jo MA. — S. 70,21 Maade!] M^2, Maade. MA. — S. 70,22 Krudttaarn;] M^2, Krudttaarn, MA. — S. 70,29 Dog] M^2, Men MA. — S. 70,31 haver; han] M^2, haver. Han MA. — S. 70,33 ønske,] M^2, ønske— MA. — S. 70,34 Magt; han] M^2, Magt. Han MA. — S. 71,1 tillukket: alt] M^2, tillukket. Alt MA. — S. 71,7 den] M^2, men den MA. — S. 71,11 er man] M^2, saa er man MA. — S. 71,15 Hedning derimod] M^2, Hedning MA. — S. 71,29-30 Stedet; saaledes] M^2, Stedet. Saaledes MA. — S. 71,34 dog] M^2, men MA. — S. 72,4 kæmper] MM^2, kjemper A. — S. 72,17-18 har man] M^2, saa har man MA. — S. 72,25 er] M^2, er saa MA. — S. 72,26 til Intet,] M^2, til Intet; MA. — S. 72,26 Intet; en] M^2, Intet. En MA. — S. 72,30 er] M^2, er saa MA. — S. 72,32-33 Maade, da han overalt seer] M^2, Maade; thi overalt seer han MA. — S. 73,3 Tilsidst sluger] M^2, Saa sluger tilsidst MA. — S. 73,4 Taagen,] M^2, Taagen: MA. — S. 73,6 Andre. Men] M^2, Andre; men MA. — S. 73,7 Tjeneste;] M^2, Tjeneste. MA. — S. 73,9 Menneske; i] M^2, Menneske. I MA. — S. 74,1 Høiheden] M^2, spærret i MA. — S. 74,4 Fuglens Høihed,] MM^2, Fuglens Høihed; A. — S. 74,5 hverandre,] M^2, hverandre; MA — S. 74,7 Christnes;] M^2,

Christnes, MA. — S. **74,20** synke; den] M², synke. Den MA. — S. **74,21** Hoiheden,] M², Hoiheden; MA. — S. **76,6** Dog] M², Men MA. — S. **76,9** mere; der] M², mere. Der MA. — S. **76,14** Graa-Spurven] M², og Graa-Spurven MA. — S. **76,19** Og om] M², Om MA. — S. **76,32** som] M², ligesom MA. — S. **76,34** sætter] M², saa sætter MA. — S. **77,6** det;] M², det, MA. — S. **77,11** Morgen,] M², Morgen — MA. — S. **77,12** Et Menneske] M², O, et Menneske MA. — S. **77,24** Afgjørelse!] M², Afgjørelse. MA. — S. **77,27** Tilværelse,] M², Tilværelse: MA. — S. **78,2** jeg] M², som jeg MA. — S. **78,6** det] M², det: MA. — S. **78,13** naar] M², naar saa MA. — S. **78,15** Dine,] M², Dine: MA. — S. **78,17** slutter] M², omslutter MA. — S. **78,19** dog,] M², dog MA. — S. **78,19** sig,] M², sig MA. — S. **78,22-23** saaledes] M², og saaledes MA. — S. **78,27** han] M², han saa MA. — S. **78,29** da] M², saa MA. — S. **80,9** begjerer blot at] M², spærret i MA. — S. **80,22** i Grunden] M², dog i Grunden MA. — S. **81,16** har] M, her AM². — S. **81,33** Hedningen derimod] M², Men Hedningen MA. — S. **82,14** vaagner] M², saa vaagner MA. — S. **82,29** da] M², saa MA. — S. **82,35** Livegen?] M², Livegen! MA. — S. **83,15** Gud,] M², Gud: MA. — S. **83,24** Gods,] M², Gods: MA. — S. **83,26** er det sandeligen] M², saa er det sandeligen MA. — S. **83,27** Arbeide,] M², Arbeide: MA. — S. **84,4** Formastelighed,] M², Formastelighed: MA. — S. **84,11** dertil; han vil] M², dertil. Saa vil han MA. — S. **84,13** Tilkommende,] M², Tilkommende; MA. — S. **84,16** Penge; han vil] M², Penge. Han vil maaskee MA. — S. **84,18** til,] M², til — MA. — S. **84,24** ham?] M², ham! MA. — S. **85,6** Naaden.] M², Naaden, Guds Vrede omslutter ham allevegne. MA. — S. **85,9** ham,] M², ham: MA. — S. **85,12** os] M², os saa MA. — S. **85,17** sig.] M², sig! MA. — S. **85,17** Fuglen] M², Fuglen som MA. — S. **85,21** er,] M², er: MA. — S. **85,27** Afstanden,] M², Afstanden: MA. — S. **86,7** fra] M², i Luften fra MA. — S. **86,14** idag!] M², idag. MA. — S. **86,18** igjen] M², igjen og kommer igjen MA. — S. **87,2** hurtigere,] M², hurtigere: MA. — S. **87,3** ankommer] M², ankommer dog MA. — S. **87,23** da] M², saa MA. — S. **89,17** staaer] M², staaer: MA. — S. **89,35** rette] M², rigtige MA. — S. **90,13** Dag!] M², Dag. MA. — S. **90,19** forvirrer] M², saa forvirrer MA. — S. **90,21** seer] M², saa seer MA. — S. **90,24** maa] M², saa maa MA. — S. **91,13** tillige,] M², tillige MA. — S. **91,14** betegner,] M², betegner MA. — S. **92,22** kommer] M², saa kommer MA. — S. **93,22** kommen"?] M², kommen"! MA. — S. **94,9** Hedningen derimod] M², Men Hedningen MA. — S. **94,14** er] M², er jo MA. — S. **94,27** Dag?] M², Dag! MA. — S. **94,28** er] M², er jo MA.

— S. **94,29** Verset] M², thi Verset MA. — S. **94,31-32** lever, som det hedder,] M², lever som det hedder MA. — S. **95,4** uafgjort;] M², uafgjort, men MA. — S. **96,17-19** idag .... idag] M², (Kommaet efter lever indsat af Udgiveren), idag, endnu mindre til imorgen (thi for at leve til imorgen maa man dog leve idag), skjøndt han dog lever. MA. — S. **96,27** er der] M², saa er der MA. — S. **98,16** saa omtrent] M², som MA. — S. **98,17** Travlheden] M², som Travlheden MA. — S. **98,22** Gud] M², som Gud MA. — S. **99,10** der] M², som MA. — S. **100,4** Dit] M, dit AM². — S. **100,14** da] M², saa MA. — S. **100,18** tjener man] M², saa tjener man MA. — S. **100,20** mod] M², thi mod MA. — S. **100,22** maa han] M², saa maa han MA. — S. **100,22** Gud, „thi] M², Gud; „thi MA. — S. **100,24** anden; men] M², anden. Men MA. — S. **100,26** tjener] M², tjener saa dog MA. — S. **100,27-28** som i Forholdet .... Tjeneste-Menneske] M², som med et Tjeneste-Menneskes Forhold til et andet Menneske MA. — S. **101,18** „Herren";] M², „Herren", MA. — S. **101,22** ener her] M², og ener her MA. — S. **102,25** Fuglen!] M², Fuglen. MA. — S. **103,10-11** idetmindste] M², dog MA. — S. **103,28** takker] M², da takker MA. — S. **105,7** Hedningen derimod] M², Men Hedningen MA. — S. **105,17** Veie!"] M², Veie." MA. — S. **107,2** har man] M², saa har man MA. — S. **107,3** bliver da] M², saa bliver man MA. — S. **107,5-6** kommer] M², saa kommer MA. — S. **107,25-26** udmarvet, kommer] M², udmarvet, saa kommer MA. — S. **107,27-28** qvit; han] M², qvit. Han MA. — S. **107,32** Dog har han] M², Han har nu MA. — S. **108,7** Tilstand! Men Aandens Lys er gaaet ud] M², Tilstand. Saa gaaer Aandens Lys ud MA. — S. **108,20** sørge, at] M², sørge, er Trøstesløshed. At MA. — S. **108,23** ikke det] M², o, ikke det MA. — S. **108,30** Thi der er dog vel] M², Der er dog MA. — S. **117,6** standse] M², saa standse MA. — S. **117,12** allerede skrækkeligt] M², skrækkeligt MA. — S. **118,31** de mange] M², saa mange MA. — S. **119,1** Bunden;] M², Bunden, MA. — S. **119,2** da derpaa] M², saa MA. — S. **119,4** finder] M², saa finder MA. — S. **119,8** gjøre] M, giøre AM². — S. **119,13** Overvinder Lægekonsten seierrigt] M², Som Lægekonsten seierrigt overvinder MA. — S. **121,35** nede,] M², nede; MA. — S. **122,6** bliver da] M², bliver saa MA. — S. **122,10** een Dag] M², saa een Dag MA. — S. **122,12** over; nu] M², over. Nu MA. — S. **122,19** Gang?] M², Gang. MA. — S. **122,27** lige;] M², lige, MA. — S. **123,13** lad] M², saa lad MA. — S. **123,15** Gang!] M², Gang. MA. — S. **123,17** Gang!] M², Gang. MA. — S. **123,25** da faaer] M², saa faaer MA. — S. **123,26** Livs-Lyst!] M², Livs-Lyst. MA. — S. **124,5** ingen Gang.] M², ingen Gang! MA. — S. **124,18**

igjennem den;] M^2, igjennem den, MA. — S. **124,20** Hjerte,] M^2, Hjerte; MA. — S. **125,2** den,] M^2, den; M, den: A. — S. **125,12** Gjennemgangen] M^2, som Gjennemgangen MA. — S. **125,20** tage;] M^2, tage— MA. — S. **126,9** anskueliggjøre] M, anskueliggiøre AM^2. — S. **126,12** gjør] M^2, saa gjør MA. — S. **126,30** selv „dette] M^2, selv: „nei, dette MA. — S. **126,32** Ende!] M^2, Ende. MA. — S. **127,4** er;] M^2, er, MA. — S. **127,7** Gang!] M^2, Gang. MA. — S. **127,10** Men Du] M^2, O, men Du MA. — S. **128,1** siger] M^2, siger: MA. — S. **128,3** salige", ja] M^2, salige!" Ja MA. — S. **129,9** Underholdning,] M^2, Underholdning: MA. — S. **129,11** Man] M^2, O, man MA. — S. **129,12** afspændt,] M^2, afspændt: MA. — S. **129,13** Digterne] M^2, O, Digterne MA. — S. **129,16** syntes,] M^2, syntes: MA. — S. **130,28** Ingen] M^2, nu Ingen MA. — S. **131,11** maatte] M^2, saa maatte MA. — S. **132,12** vækkes] M^2, jo vækkes MA. — S. **132,15** fortsættes] M^2, saa fortsættes MA. — S. **133,9** just] M^2, og just MA. — S. **134,2** efter at have] M^2, da Du havde MA. — S. **134,6** der er] M^2, som der er MA. — S. **134,30** sige] M^2, sige: MA. — S. **134,33** gjerne] M, gierne AM^2. — S. **135,2** Lidende] M^2, Lidende: MA. — S. **135,10** ham,] M^2, ham: MA. — S. **136,19** Tilstaaelse.] M^2, Tilstaaelse! MA. — S. **137,15** som] M^2, der MA. — S. **142,15** Andre; i] M^2, Andre; thi i MA. — S. **142,27** Besiddelse!] M^2, Besiddelse MA. — S. **144,3** viser] M^2, saa viser MA. — S. **144,35** og lad] M^2, lad MA. — S. **146,7** rige!] M^2, rige. MA; ligesaa 15 og 24. — S. **146,29** Besiddelsen?] M^2, Besiddelsen! MA. — S. **147,4** da] M^2, saa MA. — S. **147,7** Andre!] M^2, Andre. MA. — S. **147,8** da] M^2, saa MA. — S. **147,25** viste] M^2, og viste MA. — S. **147,33** han] M^2, Han MA; ligesaa 36. — S. **148,2** for at blive fattig] M^2, for at blive fattig MA. — S. **148,3** for at gjøre Andre rige] M^2, for at gjøre Andre rige MA. — S. **148,4** ham] M^2, Ham MA. — S. **148,6** han] M^2, Han MA. — S. **148,6** hans] M^2, Hans MA; ligesaa 7. — S. **148,9** han] M^2, Han MA. — S. **148,12** ham] M^2, Ham MA. — S. **148,12** han] M^2, Han MA; ligesaa 13 og 15. — S. **148,14** hans] M^2, Hans MA. — S. **148,27** Bedste!] M^2, Bedste. MA. — S. **149,6-7** kan, for at faa Sit sagt, neppe vente, til den Anden faaer udtalt] M^2, kan neppe vente paa, at den Anden faaer udtalt, for at faae Sit sagt MA. — S. **149,15** dog nok] MM^2, der nok A. — S. **149,15** Ubetydelighed!] M^2, Ubetydelighed. MA. — S. **150,11** den] MM^2, din A. — S. **150,16** Virkning;] M^2, Virkning, MA. — S. **150,22** nøie] M^2, saa nøie MA. — S. **151,6** Dog maaskee ansees denne Strid] M^2, Dog saa ansees denne Strid maaskee MA. — S. **151,15** Men vist er det,] M^2, Dog MA. — S. **151,22** glæde-

ligt?] M^2, glædeligt! MA. — S. **152,5** stærkere; thi] M^2, stærkere. Thi MA. — S. **152,6** svag,] M^2, svag; MA. — S. **152,7-8** svag; indefter] M^2, svag; men indefter MA. — S. **152,11** Seieren!] M^2, Seieren. MA. S. **152,26** sjeldent, og da flygtigt,] M^2, sjeldent og da flygtigt MA. — S. **152,32** naturligt] M^2, jo naturligt MA. — S. **152,32-35** Stærkeste .... Vexel-Forhold.] M^2, Stærkeste, han, den Almægtige, han, der skaber af Intet, og for hvem al Skabningen er som Intet, gjort til Intet, hvis han ophører at skabe. Saaledes er Gud den Stærkeste. MA. — S. **153,1-2** Dog .... een Hindring] M^2, Dog er der een Hindring for Gud MA. — S. **153,4** han jo] M^2, han MA. — S. **153,8** dem og, med Foragt,] M^2, dem, og med Foragt MA. — S. **153,18** der] M^2, som MA. — S. **153,19** som] M^2, der MA. — S. **154,20** er og] M^2, er jo og MA. — S. **154,23** derpaa] M^2, saa MA. — S. **155,12** Hindring,] M^2, Hindring: MA. — S. **156,34** ulykkelig,] M^2, ulykkelig MA. — S. **157,12** føler] M^2, føler, MA. — S. **158,29** Noget;] M^2, Noget: MA. — S. **159,3** af hvad] M^2, af Alt hvad MA. — S. **160,4** endog saa] M^2, ja saa MA. — S. **160,9** skulde] M^2, saa skulde MA. — S. **160,15** Vanskelig-heder!] M^2, Vanskeligheder. MA. — S. **161,9** anden] M^2, en anden MA. — S. **161,11** nu, om] M^2, nu vel om MA. — S. **161,12** er dog] M^2, er jo dog MA. — S. **161,14** er] M^2, saa er MA. — S. **162,22** maa] M^2, saa maa MA. — S. **163,5** sømmer] M^2, jo sømmer MA. — **163,12** sammen] M^2, det sammen M, det samme A. — S. **163,15** fremmed; hun] M^2, fremmed, men hun MA. — S. **164,3** for at have jordisk] M^2, for at have jordisk MA. — S. **164,12** er] M^2, saa er MA. — S. **164,14** er Alt] M^2, saa er Alt MA. — S. **164,18** er jo] M^2, saa er jo MA. — S. **164,21** Andet; og] M^2, Andet. Og MA. — S. **164,23** ville,] M^2, ville MA. — S. **164,27** hvor tungt Dit Tab end er, vise sig] M^2, vise sig, hvor tungt Dit Tab end er MA. — S. **164,29** vil] M^2, vil da MA. — S. **165,4** Hvad Du nemlig, hvis saa er, vil, er ikke at vinde] M^2, Du vil da saa ikke vinde MA. — S. **165,5-6** Du vil vinde] M^2, vinde MA. — S. **165,20** igjen!] MA, — igien M^2. — S. **165,24** derved?] M^2, derved. MA. — S. **166,7** ligger] M^2, saa ligger MA; ligesaa 11. — S. **167,14** timeligt?] M^2, timeligt! MA. — S. **167,19** vinder] M^2, saa vinder MA. — S. **167,20** er ikke] M^2, er dog ikke MA. — S. **167,25** tog] M^2, saa tog MA; ligesaa 31. — S. **168,3** Skades-erstatning?] M^2, Skadeserstatning. MA. — S. **168,5** nu] M^2, da MA. — S. **168,11** dette,] M^2, dette MA. — S. **168,19** nemlig aldeles] M^2, aldeles MA. — S. **169,27** For Alt skynd dig ikke] M^2, Saa skynd Dig da for Alt ikke MA. — S. **171,5** er] M^2, saa er MA. — S. **173,15** altsaa,] M^2, altsaa MA. — S. **174,1** Verden;] M^2, Verden,

MA. — S. **174,8** Intet!] M², Intet, MA. — S. **174,10** Alt!] M², Alt. MA. — S. **174,33** Intet!] M², Intet. MA. — S. **176,3** Alt;] M², Alt, MA. — S. **176,8** Afdød!] M², Afdød. MA. — S. **180,33** Du Lidende] M², O, Du Lidende MA. — S. **181,7** maa] M², saa maa MA. — S. **182,34** Maal;] M², Maal, MA. — S. **183,10** Men hvad er det] M², Hvad er nu det MA. — S. **183,17** Den Lidende derimod] M², Men den Lidende MA. — S. **183,19** Maal;] M², Maal. MA. — S. **184,22** Vilkaar!] M², Vilkaar. MA. — S. **185,33** Man siger det] M², Saa siger man det MA. — S. **185,34** har] M², saa har MA. — S. **185,35** rask nok] M², rask nok til MA. — S. **186,24** Medgang!] M², Medgang. MA. — S. **186,28** nok?] M², nok. MA. — S. **186,33-34** medens dog] M², medens saa dog MA. — S. **207,23** tilbydes] M, tibydes AM². — S. **230,2** gjentager] trods MAM², der have gientager. — S. **246,20** gjort] M, giort AM². — S.**248,33** foruroligende] M², Foruroligende MA. — S. **258,8** nærmere.] M, nærmere AM². — S. **273,19** lever dog] M², lever jo dog MA. — S. **273,23** Du nok] M², Du jo nok MA. — S. **281,14** mig gavnligt] M, mig, gavnligt AM². — S. **312,1** Du] MM², du A. — S. **313,14** hvorledes] MM², hvortil A. — S. **317,10** ham,] M², ham jo, MA. — S. **318,16** Ingen] M², jo Ingen MA. — S. **318,19** ellers] M², jo ellers MA. — S. **319,2** end] M², jo end MA. — S. **319,14** ønske] M², jo ønske MA. — S. **321,35** netop] M², jo netop MA. — S. **322,6** ogsaa] M², jo ogsaa MA. — S. **323,29** dog] M², jo dog MA. — S. **328,26** Pharisæerne] M, Phærisæerne AM². — S. **338,4** ingen] M², jo ingen MA. — S. **338,25** uadskilleligt] M², jo uadskilleligt MA. — S. **338,33** dog] M², jo dog MA. — S. **339,11** tillige] M², jo tillige MA. — S. **341,5** halvfjerdsindstivende] halvfierdsindstivende AM², Halvfjerdsinstivende M. — S. **341,8** halvfjerdsindstivende] AM², halvfjersinstivende M.

Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv.

Artiklerne er optrykte efter vedkommende Numre af Fædrelandet (F) med Rettelse af nogle aabenbare og ligegyldige Trykfejl, som allerede er rettede i R. Nielsens Udgave af S. Kierkegaards Bladartikler (S. 153—177, N).

Originalmanuscriptet (O), som findes i Pakke 51, har følgende Afvigelser:

S. **367,1** i Mg.: Af en Afdøds Papirer overstreget. — **13** fordres.] fordres — rangerende;] rangerende, — **15** nok til ikke] ON, til nok ikke F — **16** for et] for eet — **22** Trivialiteter] Trivialiteter

tildeels endog hvilke Bestialiteter — 24 stadige — ordentligviis — , saa] : saa — 368,3 Kunstnerinde — 6 Accidentser — 7 roset — 9 eengang — 11 eet væk — 12 et] eet — 13 Subjekt — 14 Kunstudstilling — litograferet — 16 hun,] hun — 25 Anstrængelse,] Anstrængelse; — 26 meest — 28 Paaskjønnelse:] O, Paaskjønnelse; FN — naturligviis — 369,1 Bestialitæt — 4 Priis — 6 Kunstnerinde — 21 Kunstnerinde — 23 Kunstnerinden — 24 Samme — 25 Kunstnerinde — 26 Næsviished — 27 væsentligen — 34 Kunstcritik — 370,2 Kunstens — 5 Kunstcritik — væsentligen — 6-7 Garderofficeer (?) — 8 Satans — 9-10 Kunstkritiken — 10 Bestialitæt — 11 egentligen — 15 gammel,] gammel — 16 perdu — 17 onske,] onske — 22 30te,] 30de — 23 Komedie — 25 Galanterie — 26 let] om. — Leslerie — 27 Jomfrue — væsentligt — 33 væsentligen — 35 Forstand,] Forstand — 371,2-3 Galanterie — 5 naturligviis — 13 er,] er — 14 reent — 19 reent — 24 Publikum — 26 Publikum — 28 haft — 30 som] som et — 35 Publikums — 372,1 Publikum — 3 Publikum — 13 egentlige — 14 hiin — 17 tvertimod,] tvertimod — 19 overbeviist — 24 feedsommeligste — 26 Bagbene — 27 det,] OF, det: N — overbeviist — 373,7 antaget — 8 fordeelagtigt — 13 Plakaten — 22 Stiffelse (?) — 24 et] eet — 374,2 riigholdige — 10 væsentlig — 17 at,] at — 18 langsomt,] langsomt — 20 Utrættelighed,] Utrættelighed — 21 aabenbarer,] aabenbarer — 22 bestandigt — forraader,] forraader — 23 Coquetterie — 24 Coquetterie — 26-27 egentligen — 27 Coquetterie — 31 Skjælmerie — 32 ueensartede — 34 Skjælmerie — 375,1 Snees 2 væsentligen — 3 consequent — Skjælmerie — 4 Skjælmerie — 7 Jomfrue — 12 Side] O, Side, FN (, er Forvexling med en Trevl i Papiret) — 12-13 ueensartede — 24 mene,] mene — 31 ordentlig — 32 ubeskriveligt — 33 tilrette,] til rette — 376,2 Theateret — 4 bestandigt — ubeskriveligt — 7 Komiker — 9 Angest (?) — 10 væsentligen — 11 Komiker — 15 Pirring,] Pirring — 18 Skuespillerinde,] Skuespillerinde — 20 Vederhæftighed,] Vederhæftighed — 24 Skjælmerie — 25 Skjælmerie — 29 Tanker (?) — væsentligen — 34 egentligen — 377,10 den,] den — 14 skjule,] skjule — 18 Livs-Anskuelser — 30 Skuespillerinde;] O, Skuespillerinde, FN — 33 Angest — 35 Fuglen,] Fuglen — 378,2 Angest — 5 Angest — 7 Kunstner — Kunstnerinde — 8 Kunstner — 10 Angest — 12 Naturkraft,] Naturkraft — Himmellegemerne,] Himmellegemerne — 13 Opgave,] Opgave — 14 Dødsens] OF, Dødens N — Angest — Øieblik,] Øieblik — 17 Spænding,] Spænding — 20 Angesten — rigtigt — 21 Kunstner — 24 naturligviis — 25 naturligt (?) — 28 misbrugt,] misbrugt — 29 heelt — 31 sig,] sig; — 379,2 natur-

ligviis — **7** mere — **21** der] om. — **22** samtidig] samtidig, — **23** critisk — **25** kommet — **27** 31de — **28** saae — Aar] Aar, — **31** bedrage . . . . — **31-32** Accidentsernes — **32** til] i Mg. — at] ovenover Linien — **380,6** formeentlige — **8** Sviig — **10-11** svagt saa mechanisk saa ubetonet skjøndt — **11** Samme — **14** uforandrede,] uforandrede — **16** dem,] dem — mat,] mat — **27** Sviig — **32** hvis . . . . **381,1** vidst] i Mg. — vidst] ogsaa i Texten — Beskeed — **4** ypperligt,] ypperligt — **6** Overordentligt — **7** Egenskaber?] O, Egenskaber; FN — **10** mesterlig . . . . — Shakspeare — **11** Henrik,] i Mg. (†) — IV's — **18** mente] O, mente, FN — **21** haft — **24** efter Gjenstand et Par Linier slettet (;) — **30** Sandsebedrag,] Sandsebedrag — de . . . . 33] i Mg. — **31** ergo«,] ergo« — **32** er,] er — **33** et Stykke slettet — **34** . . . . 382,12 Sandsebedraget.] i Mg. — **382,4** tænker:] O, tænker, FN — **5** Overordentligt — **7** Pyntelighed,] Pyntelighed — **14** Berlin,] Berlin — Theremim,] Theremim — **16** det] de — Husets OF — **17** Nærværelse] Nærværelse, der efter et Par Linier slettet — **19** naturligviis — **22** Stadseligt,] stadseligt — liig — **24** studse,] O, studse: FN — **25** en] een — **26** udenad,] udenad — overordentlig — her er endel slettet — **30** engang — **32** Politiebetjente — fornødne,] fornødne — **33** Oberhofprædikant] Oberhofprædikant, hans Stadselighed — **383,1** Sandheden,] Sandheden — **2** Nysgjerrigheden,] Nysgjerrigheden — **7** dem,] dem — reiser — Assistence — **11** er,] er — Beundring,] Beundring — **18** Oprindelighed,] Oprindelighed — Menneskenes-Slægt — **22** utaknemlige — utaknemmelige,] utaknemlige — **23** er — **24** utaknemmelige,] utaknemlige — **25** man da] de — **28** stadig!] stadig. — **30** hiin — **33** Priis — stive,] stive; — **34** velmenende,] velmenende — **35** forræderisk — munkle — **384,2** det] den — **4** piinligere — **5** Deel — **6** Tilbliven,] Tilbliven — egentligen **7** Tiden,] Tiden — at . . . . ældre] i Mg. — **9** bestandigt — **10** om,] om — **11** utaknemligt — **12-13** utaknemligt — **13** hende,] hende — **17** egentligen — **21** Skuespillerinde,] Skuespillerinde — ikke,] ikke — **32** den,] den — **385,1** har kaldet — **3** egentligen — **4** tilstæde — **7-8** forstaaet,] forstaaet — **16** reent — **18** Publikum — **19** ung] ung, — **20** egentligen — væsentlig — **23** reent — **25** væsentligen — **27** formodentligen — **30** Reent — **33** Høieste,] Høieste — **386,4** ere] er — **5** NNs — **6** væsentlige — **16** reent — ideelt,] ideelt — **17** De,] De — **18** , foran de tilføjet med Blyant] — **21** Væsentlige — **22** Opgave,] Opgave — **24** Potensation,] Potensation — **28** Deslige,] Deslige; — egentligen — **29** Gallerie-Kategorier — **31** ideel (?) — **32** Ifr — **33** Ifr — **387,3** hiint — **6** væsentlige — **8** ere] er — desideratur;] O, desideratur: FN — **9** ere] er —

11 Kræfter] Kræfter, OFN — Leeg — **12** da] o m. — **13** skjøn,] skjøn — **15** Jomfrue — **17** giækkende — **25** Skikkelser,] Skikkelser: — **34** gjældende;] gjeldende (?), — **388,2** væsentligere — **3-4** Gallerie-Forvexlingernes — **4** forbi;] forbi, — **6** Præstation,] Præstation — **8** imod — **9** egentligen — **12** gjeldende — Noget — **16** væsentlige — **17-18** Forhold] Forhold, — **18** væsentligen — **20** Ideen,] Ideen — egentligen — **23** knibsk,] knibsk — overmodig,] overmodig — **24** dybeste,] dybeste — eller,] eller — Samme,] Samme — **25** det,] det — tjenende,] tjenende — **26** væsentlig — **27** Lykke] Lykke, — en] een — **28** det] dette —, efter undgaaes tilføiet med Blyant — **29** sig,] sig — Lykke,] rettet med Blyant fra Lykke; — **32** gjeldende (?), — **34** Præstation — **389,3** væsentlige — **4** veemodigt — **12** forskjellig;] forskjellig, — **13** væsentlig — **17-18** Skuespillerinden,] Skuespillerinde — **25** Taknemlighed — **26** Allierede — **27** Punkter — Theorie — **28** talet — **33** εὕρηκα — **35** Eneste,] O, Eneste: FN — **390,3** væsentlige — **13** Magt,] Magt — **16** væsentligen — **19** Existents — **22** 17de] rettet fra 17 — **25** mig] O, mig, FN — **26** betrygget,] betrygget — **27** Aarene,] Aarene — væsentlige — **31** Misforstaaelse,] Misforstaaelse — Ved Slutningen: Artiklen er da endnu ældre, men bestemt husker jeg ikke. (udslettet med Blyant).

Anmærkninger.

Christelige Taler.

S. 19 ifølge Loven] 2. Mos. 19, 12—13.
S. 24 den Blindfødte] Joh. 9, 1—38.
S. 26 hiin eenfoldige Vise] Sokrates.
S. 27 „af Brød alene“] Matth. 4, 4.
at ingen Spurv falder til Jorden osv.] Matth. 10, 29.
Christi „Spise, at gjøre Faderens Villie.“] Joh. 4, 34.
S. 28 Der fortælles om en from Eneboer] om den hellige Arsenius, Abraham a St. Clara, Werke. 15—16 Bd. 1845, S. 276.
S. 30 „uden Gud i Verden“] Ephes. 2, 12.
S. 31 lade en Discipel drage en Fisk op osv.] Matth. 17, 27.
S. 32 de, der ville være rige, osv.] 1. Tim. 6, 9.
S. 37 hiin Oldtidens eenfoldige Vise] Sokrates.
S. 39 „endnu i denne Nat“] smlg. Luc. 12, 20.
S. 42 Parabelen om den utroe Huusfoged] Luc. 16, 1 ff.
S. 44 samles med Uro] smlg. Ordspr. 15, 16.
S. 45 „glemmer ikke at gjøre vel og at meddele“] Hebr. 13, 16.
at al god og al fuldkommen Gave] smlg. Jac. 1, 17.
S. 46 hvor Ens Liggendefæ er osv.] Matth. 6, 21.
S. 60 hiin Konge] Tantalus.
S. 60—61 „hvad jeg skal vorde, er endnu ikke aabenbart“] smlg. 1. Joh. 3, 2.
S. 61 „gaaer saa sin egen Vei“] smlg. Ap. Gj. 14, 16.
S. 62 Livvagt, der hersker over Keiseren] Prætorianer-Garden i den romerske Kejsertid.
S. 63 „er jeg vel min Broders Vogter“] 1. Mos. 4, 9.
S. 66 ingen Spurv falder til Jorden] Matth. 10, 29.
S. 67 Ingen indgaaer i Himmeriges Rige uden at vorde som Barn] Matth. 18, 3.
S. 68 svarer den hellige Skrift: jo.] f. Ex. Marc. 10, 23.

S. 69 hiin strenge Videnskab] Geometrien.
S. 72 hiin travle Mand] Vielgeschrey i Holbergs „Den Stundesløse."
S. 82 Parabelen om Viingaardsmændene] Matth. 21, 33 ff.
S. 84 styrte sig ned fra Templets Tinde] smlg. Matth. 4, 5 f.
hiin Simon] Ap. Gj. 8,9 ff.
„over ham bliver Guds Vrede"] Joh. 3, 36.
S. 85 Angest og Trængsel over hver Den osv.] Rom. 2, 9.
„en evig Fortabelse fra Herrens Ansigt"] 2. Thes. 1, 9.
S. 87 At seire over sit Sind skal være større osv.] Ordspr. 16, 32.
S. 90 en Apokalyptiker] En, der grunder over de sidste Ting.
S. 91 hine Dæmoner] 1. Mos. 6, 2.
i hiint fremmede Sprog] paa Latin betyder præsens „nærværende" og „mægtig".
S. 94 „Lader os æde og drikke osv.] 1. Cor. 15, 32.
S. 95 den usynlige Skrift paa Væggen] smlg. Fortællingen hos Propheten Daniel, 5. Kap.
S. 103 Han, der selv lærte Lydighed] smlg. Hebr. 5, 8.
S. 105 „vee den Synder, som gaaer paa to Veie!"] Jesu Sirach 2, 12.
S. 109 Saltet, der har mistet sin Kraft] smlg. Matth. 5, 13.
S. 118 hiin konstige Brondboring] den artesiske Brondboring; denne blev særlig kjendt og anvendt efter 1816.
S. 120 Som Gud jagde til Vandet] smlg. 1. Mos. 1, 5—9.
S. 122 Viingaardens Herre] i Lignelsen Matth. 20, 1 ff.
Tilraabet „at vogte Lys og Ild"] i det gamle Vægtervers. K.'s Interesse for disse fremgaaer ogsaa af Pap. VIII, 1, A, 45.
S. 124 Daniel ud af Løvekulen] Dan. 6, 10—25.
de Tre i den gloende Ovn] Dan. 3, 8—27.
S. 125 Møl og Rust osv.] smlg. Matth. 6, 19—20.
hiin eenfoldige Vise osv.] Sokrates, Platons Stat, 608 D — 611 A.
hiin rige Mand osv.] Luc. 16, 19—31.
S. 130 fortælles om et Menneske] om den bekjendte kjøbenhavnske Original Loria, smgl. E. Gigas, Literatur og Historie. II, S. 203.
S. 131 Psalmisten] Ps. 57, 9 og 108, 3.
S. 133 Guds Røst . . . . i det fremfarende Veir] smlg. 1. Kong. 19, 11.
S. 133—34 Den, der i otte og tredive Aar havde ligget værkbruden] Joh. 5, 5.

S. 142 „mig trætter det ikke at gjentage det Samme"] smlg. Phil. 3, 1.

S. 148 Paulus, der jo just siger disse Ord] 2. Cor. 6, 10.

S. 157 troer det som jo Djævelen ogsaa osv.] smlg. Jac. 2, 19.

S. 161—62 En viis Mand har sagt] Montaigne, smlg. Pap. VIII, 1, A, 278.

S. 162 „Hjerte har syndet i Sorgen"] der tænkes paa den bekjendte Verslinie „Lad Hjertet i Sorgen ei synde" i Psalmen „Med Sorgen og Klagen hold Maade" i C. U. Sundts Bearbeidelse, der fandtes i Mynsters Tillæg til Evangelisk-christelig Psalmebog.

„en haard Tale"] smlg. Joh. 6, 60.

S. 169 „som Fuglen skynder sig til Snaren"] Ordspr. 7, 23.

S. 174 „Alt er tabt uden Æren"] skal være sagt af Frants I af Frankrig, da han var blevet anget efter Slaget ved Pavia.

S. 175 hiin konstforstandige Mand] Archimedes, smlg. Noten til Bd. VI, 275.

S. 183 „tragter først efter Guds Rige"] Matth. 6, 33.

S. 185 „naar Hjertet sidder meest beklemt osv.] af Brorsons Julepsalme „I denne søde Juletid".

S 196 hiin gudelige Sang] de gamle Vægtervers.

S. 198 disse Ord af Prædikeren] Kap. 4, 17.

S. 202 Prædikerens Ord] Kap. 5, 1—4.

S. 203 som Adam blandt Træerne] 1. Mos. 3, 8.

S. 207 „see hvilket Menneske"] Joh. 19, 5.

S. 208 een Dag i Guds Huus bedre end tusinde ellers] smlg. Ps. 84, 11.

S. 211 en Job, der siger] Job 1, 21.

S. 214 Ordsproget siger osv.] stammer oprindelig fra en Udtalelse af Kirkefaderen Hieronymus i hans 57. Brev, 12: at have syndet er menneskeligt.

S. 217 Christi Ord] Luc. 14, 26.

S. 218 for at see tilbage . . . begrave de Afdøde] her sigtes til Christi Ord Luc. 9, 60—62.

S. 223 „alle Ting maa tjene osv.] Rom. 8, 28.

S. 225 hiint korte Svar: „naar"] Spartanernes Svar til Kong Philip af Macedonien, da han truede dem: „Naar jeg falder ind i Lakonien, vil jeg affolke Landet"; Plutarch de garr. c. 17 p. 511 A, smlg. Holbergs Heltehistorier. 1739. II, 557.

S. 226 i en sagte Luftning] der sigtes til Profeten Elias, der hørte Herrens Røst ved Horebs Bjærg i en stille sagte Lyd. 1. Kong. 19, 12.

S. 231 „haver Salt i Eder selv"] Marc. 9, 50.
S. 234 Tænkningen, især den rene] den Hegelske Filosofi.
S. 235 quod erat demonstrandum] hvad der skulde bevises.
S. 237 De Dødes Opstandelse forestaaer osv.] Ap. Gj. 24, 15.
S. 241 Derfor blev Felix bange] Ap. Gj. 24, 25.
S. 248 de daarlige Brudejomfruers Feil] Matth. 25, 1—12.
S. 249 som Philisterne den fangne Samson] Dommernes Bog 16, 21 ff.
S. 250 Vi ere nu Frelsen nærmere osv.] efter Rom. 13, 11.
S. 255 hiin eenfoldige Vise] Sokrates.
den catechetiske Konst] at undervise gjennem Spørgsmaal og Svar.
S. 260 „salige ere De, som lide Forfølgelse osv.] Matth. 5, 10—12.
S. 262 „alt Andet er Tab"] smlg. Phil. 3, 8.
Hans Lidelsers Samfund osv.] smlg. Phil. 3, 10.
S. 263 hans Plads er ham anviist blandt Gravene] som de urene og Spedalske i Jødeland, smlg. Luc. 8, 27.
S. 265 i Velten] af det tydske die Welt, Verden.
S. 270 den skjønne Regel osv.] det latinske Ord: de mortuis nil nisi bene.
S. 273 hiin Snilde] smlg. Kyklopen i Homers Odyssee IX, 366 ff.
S. 277 hiin snaksomme Mand] Holbergs Geert Westphaler.
S. 278 hiin Oldtidens ædle, eenfoldige Vise] Sokrates.
S. 297 Veiret blæser osv.] Joh. 3, 8.
S. 299 med hiin fromme Mand] smlg. Prædikeren 12, 2. 8.
S. 303 Synden er Folkenes . . . Fordærvelse] smlg. Ordspr. 14, 34.
S. 306 ikke mere lever selv osv.] smlg. Gal. 2, 20.
S. 319 hver til sin Ager osv.] smlg. Matth. 22, 5.
S. 322 „jeg kjender Eder ikke" osv.] Luc. 13, 27; Matth. 7, 23.
S. 323 „naar Du offrer din Gave" osv.] Matth. 5, 23.
Gud saae til Abels Offer] 1. Mos. 4, 4.
hverken paa Moria eller paa Garizim] M. Bjærget, paa hvilket Jerusalems Tempel var bygget, G. Samaritanernes hellige Bjærg; smlg. Joh. 4, 21.
som Skriften siger] Phil. 1, 6.
S. 324 Skrid saa Du Dag, som aldrig meer osv.] Slutningen af Kingos femte Morgensuk i Sjungekorets første Part: „Farvel, du hvilesøde Nat".
S. 327 Mind, o Jesu, tidt mit Hjerte] Nr. 147 i Evangelisk-christelig Psalmebog.

S. 328 hvad Konger og Fyrster forgjeves begjerede at see] smlg. Luc. 10, 24.

S. 329 da man engang vilde udraabe Ham til Konge] Joh. 6, 15.

S. 330 den Efterfølger, der lignede Ham meest] Frans af Assisi, smlg. Pap. VIII[1], S. 158—59.

S. 333 En Qvinde salver hans Hoved] Luc. 7, 38.

S. 338 ligesom naar der fortælles i de hellige Beretninger] f. Ex. Matth. 15. Kap.

ikke at kaste deres Perler for Sviin] Matth. 7, 6.

S. 347 en Qvinde, som var greben i aabenbar Synd] Joh. 8, 3.

S. 348 fem hundrede Penninge skyldig osv.] smlg. Luc. 7,41.

S. 349 „det var Alt saare godt"] 1. Mos. 1, 31.

S. 353 hiint Mirakel med de fem smaa Brød] Matth. 14,15 ff.

S. 358 hiin det jødiske Folks Stamfader] Jakob, 1. Mos. 32, 26.

S. 360 som der blev sagt til hiin Ugudelige] af den vise Bias, smlg. Diogenes Laertius I, 5.

S. 361 som en Anden understøttede Moses, da han bad] 2. Mos. 17, 12.

Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv.

S. 367 ad usus publicos] til offenlige Fornødenheder, et dengang bestaaende Fond til Understøttelse af fortjente Mænd o. l.

S. 369 ærede hende yndeligen paa Bækkener] sml. f. Ex. Psalmerne 149, 3.

eo ipso netop derved, med det samme.

S. 370 perdue fortabt.

S. 371 det Venskabelige] „det venskabelige Selskab", en borgerlig selskabelig Forening.

S. 373 Cæsar] skal efter en Anekdote hos Plutarch (Caesar 38) have sagt disse Ord til Skibsføreren, da han under Overrejsen til Brindisi var i Havsnød.

S. 379 Regimentets Datter] i Donizettis Opera af dette Navn.

lad os ikke bedrage] ɔ: lad os ikke lade os bedrage.

S. 381 si placet] hvis det behager, om man vil.

Shakespeare] Kong Henrik den Fjerde, 1. Del, 3. Act 2. Scene.

stupor dum Forbauselse.

Forundringens studsende Gjenstand] ɔ: Gjenstand for studsende Forundring.

mundus vult decipi; decipiatur ergo Verden vil bedrages; lad den da blive bedraget (gammelt Mundheld).

S. 382 Dr. Franz Theremin, f. 1780, † 1846, Hof- und Domprediger i Berlin 1814, wirklicher Oberconsistorialrath 1834. Han maatte i sine senere Aar indskrænke sin Prædicantvirksomhed paa Grund af Sygelighed.

Oberhofprædikant] efter Papirer IX S. 104 (sml. S. 100) en „Troldkjerling til Martensen", som 1845 var bleven Hofprædicant.

Indgang og Udgang] Hentydning til Formularen ved Daaben: Gud bevare din Indgang og Udgang fra nu og til evig Tid.

S. 383 »sanguis martyrum est semen ecclesiæ«. Martyrernes Blod er Kirkens Sæd (Tertullian, Apologeticum 50: semen est sanguis Christianorum).

Børnene paa Torvet] sml. Matthæus 11, 16 ff.

spiritus asper] haard Beaanding; saaledes kaldes i den græske Grammatik den Lyd, der i Dansk betegnes med et H.

S. 384 det Phænomenale] det ydre, tilfældige.

Promethiske og det Epimethiske] Prometheus' og hans Broder Epimetheus' Navn forklaredes allerede i Oldtiden som „Forklog" og „Bagklog". Der maa være sigtet til Naturphilosopher af Schellings Skole.

S. 386 erectioris ingenii af mere ophøjet Aand, aandeligt begavet, opvakt.

S. 387 qvod desideratur (alt) hvad der forlanges.

Bolgepigers] der tænkes vistnok paa Irische Elfenmärchen, übers. von den Brüdern Grimm, Leipzig 1826, S. 182 og 193.

S. 389 en Ethiker] sml. Stadier paa Livets Vej VI. Bd. S. 143 (Anmærkningen), hvor „Ethikeren" udtaler sin Beundring for Madame Nielsen, Fru Heibergs Modpart ved Theatret. Sml. Papirer IX S. 84.

»heureka«] „jeg har fundet det," skal Archimedes have raabt, da han efter i Badet at have opdaget Vægtfylden løb nøgen hjem gjennem Syrakus' Gader.

S. 390 sensu eminentissimo i højeste Forstand.

Inter et Inter imellem og imellem ɔ: i Pauserne.

